

زنجیره‌ی نه‌وه‌ی زی‌رین

تابلو‌ی نه‌وه‌یه‌کی چاوهر وانکراو

که‌ریم کیسکین

منتدی اقرأ التقافی

www.iqra.afhamontada.com

لتحميل كتب متنوعة راجع: (مُنْتَهَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

ببؤة ابه راندى جورهها كتييب به رهانى: (مُنْتَهَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ، عربى ، فارسى)

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

ٲابلؤى نه وهيه كى چاوه ٲوانكراو

كه ريم كييسكين

تابلوئی نهوویه کی چاوهر وانکراو

نووسینی: کهریم کینسکین
وهرگیرانی: دهستهی وهرگیرانی دهزگای چاپ و پهخشی کانی عیرفان
چاپی یه کهم: مایس - ۲۰۱۵
له بهرپوه بهرایه تی گشتی کتبخانه گشتیه کان ژماره ی سپاردنی (۲۱۶) ی
سالی (۲۰۱۵) ی پیدراوه
تیراز: ۵۰۰۰

شوینی چاپ

Nese
Down-Style

Neşe Matbaacılık - İstanbul - TURKEY

+90 212 886 83 30

www.nesematbaacilik.com

همموو مافیکی له بهرگرتنهوه و بلاوکردنهوهی پارژراوه.

Copyright © Irfan Publishing 2015

دهزگای چاپ و پهخشی کانی عیرفان

www.irfanpublishing.com

گوندی ئینگلیزی خانوی ژماره ۹ / ههولیز
+964 (0) 750 713 80 00

پڙستی بابه ته کان

۱. ته وه ککول ۱۵
- ته وه ککول چیه؟ ۱۵
- ژیانی ناسووده له "ته وه ککول" دایه ۱۷
- تیځه یشتن له ته وه ککول
- ترس و خمه کان ناهیلیت ۱۷
- پشت به خوا ببهسته و ناسووده به ۱۹
۲. وه فاداری و راستگویی ۲۲
- وه فاداری و راستگویی چیمان فیږده کمن؟ ۲۲
- هاوه لئی به وه فا کیه؟ ۲۴
- وه فاداری و راستگویی ده بیټ به رامبه رچی و
- چون بیټ؟ ۲۵
- وه فاداری ۲۷
- وه فا به رامبه ر سدره رمان چون ده بیټ؟ ۳۶
- وه فا به رامبه ر بانگه واز پیوسته چون بیټ؟ ۳۹
۳. گوڼر ایه لئی ۴۲
- گوڼر ایه لئی چیه؟ ۴۲
- به روه ردگارمان چون باسی گوڼر ایه لئی ده کات ۴۳

- هموو دروستکراوه کان گوټرپرايه لېی فرمانرپه وای
- ٤٨ گهر دوون ده کهن
- ٤٩ ئیبلیس له بهر یاخیبوونه کهی بوو به شهیتان.
- قورثان نمونه ی تالووت بؤ باسی گوټرپرايه لې
- ٥٠ ده هیئتیه وه
- هیچ شتیک هینده ی فرمانی پادشا
- ٥٥ گرانبه ها نییه
- سهروره مان له باره ی گوټرپرايه لېیه وه چی
- ٥٧ ده فرمانوت؟
- پیوسته چؤن تیښگه ین له گوټرپرايه لې کردنی
- ٦٠ کهسانی لپرسراو؟
- ثاین تنها له لای شو که سانه رهنگده داته وه و نوټنه رایه تی
- ٦٣ ده کریت که له هستی گوټرپرايه لېکردن تیښگه یشتوون
- ٦٦ نه گهر گوټرپرايه لې فرمان نه کریت چی رووده دات؟
- ٦٩ **٤. حدیا و هیففت**
- ٦٩ حدیا چییه؟
- ٧٢ گهر شهرم ناکهیت چیت پی خوشه بیکه!
- ٧٥ چه ند جوړ حدیا هه یه؟
- ثایا مروټ له شوټنی په نهان و چؤلدا به راستی.
- ٧٧ ته نیایه؟
- شو گه نجانیه که سنووری ریښگه پندراوه کانیا ن
- ٨١ به زاندووه

- ۸۵ عیفتە واتای چییە؟
- ۸۸ چەند وتەبەك دەربارەى حەیا و عیفتەت
- ۸۹ ناتوانم پارێزگاری لە عیفتەتەكەم بكەم!
- سەردارمان، دەربارەى عیفتەتى هاوئەكەنى زۆر
- ۹۲ ھەستیاری بوو
- ۹۳ سێ پالەوانەكەى عیفتەت
- پۆستە چى بكەین بۆ مانەوئەمان بە عیفتەت و
- ۹۶..... كۆنتروڵكردنى نە فەسمان؟!
- ۹۷ (۱) نایبى بێزارى بێتە ھۆكارى پاكیزە نەبوون
- ۹۹ (۲) پۆستە واز لە گۆرپاىلێ كەردنى نە فەس بەئینین
- ۱۰۰ (۳) پۆستە كەتیب بخوێنەو و بەردەوام تیبفكرین
- ۱۰۱ (۴) دەبیت دونیای خەیاڵشمان بخەینە ژێر چاودێرىیەو
- ۱۰۲ (۵) پۆستە یادى مردن زۆر بكەین
- (۶) نایبى تەنھا بۆئینەو، پۆستە ھاوئەكەنى باش
- ۱۰۴ پەیدا بكەین
- (۷) دەبیت ھەفتانە بە رێكۆپىلێ رۆژنەكەمان ھەبیت بۆ
- ۱۰۵ وەرگرتنى خۆراكى مەعنەوى
- ۱۰۷ (۸) نایبى بە بەتالى بۆئینەو، دەبیت ئەرك وەرگرتن
- (۹) دەبیت دوورین لەو شوێن و كەشانی كە ھەستە
- ۱۰۸ شەھوانیەكان دەرووژنن
- ۱۰۸ (۱۰) دەبیت تا دەتوانین نزا بكەین
- ۱۱۰ ئەى گەنج

۵. ھەستىياري لە ھەرام و ھەلالدا ۱۱۲
- ھەلال و ھەرام چىيە؟ ۱۱۳
- (۱) ھەرام و ھەلال لە خواردن و خواردنەۋەكاندا ۱۱۴
- نايا جگەرەكيشان ھەرامە؟ ۱۱۶
- (۲) ھەرام و ھەلالە پەيوەندىدارەكان بە خۆگۆرپىن و
خۆ رازاندنەۋەۋە ۱۱۸
- نايا پۆشىنى جلۇبەرگى ئاورىشمىن و بەكارھىتئانى
ئالتون بۇ پىياۋان ھەرامە؟ ۱۱۹
- نايا گونگرتن لە مۇسىقا رېنگە پىندراۋە؟ ۱۲۰
- نايا قوماركردن ھەرامە؟ ۱۲۱
- نايا يارىيەكانى شەترەنج و تاۋلە ھەرامن؟ ۱۲۲
- (۳) ھەلال و ھەرامەكانى پەيوەست بە
ژيانى سىكسىيەۋە ۱۲۳
- ھەموو جۆرئىكى زىنا ھەرامە ۱۲۵
- نايا تەماشاكردنى فىلم و دىمەنە ورووژئەنەر و
نەشياۋەكان ھەرامە؟ ۱۲۸
- كۆرە گەنجەكە بۆچى پەنجەى لەسەر
ئاگرەكە رادەگرت؟ ۱۳۰
- (۴) ئەو ھەرام و ھەلالانى پەيوەندىيان بە ژيانى
پۇژانەۋە ھەيە ۱۳۳
- وازهيتان لە نوپۇز رېنگەپىندراۋ (جائز) نىيە ۱۳۴
- درۆكردن و سوتىندى درۆ لە گوناھە گەۋرەكانە ۱۳۶

- خۆزگە چاۋەكانىشى پىراستايە!..... ۱۴۰
- ۵) ئەو تاۋانە سەرەككىيانەى كە بەرامبەر كەس و
سامان دەكرىن..... ۱۴۲
- دزى حەرامە..... ۱۴۴
۶. ئىخلاس..... ۱۴۷
- ئىخلاس چىيە؟..... ۱۴۷
- ئىخلاس ۋەك دژە ژەھرئك بۇ رىا..... ۱۴۹
- ئىخلاس رۇح و گىيانى كىدارەكانمانە..... ۱۵۳
- لە شەرى نىۋان شەيتان و دارفرۇش، كىچ سەر كەوت؟..... ۱۵۶
- شەيتان بۇ ئەۋەى پەرسىشى گەنجئك لە ئىخلاس
خالى بىكاتهۋە چى دەكات؟..... ۱۵۹
- بەدىعوززەمان چۆن باسى ئىخلاس دەكات؟..... ۱۶۱
- ئەو دەستور و بنەمايانەى لە پەيامى ئىخلاسدا
ھاتوون چىن؟..... ۱۶۴
- بەلى، ئەمەش ئىخلاسى ئەو شۋانەيە!..... ۱۶۹
- رېنگاكانى دەستەبەر كىردن و پاراستنى
ئىخلاس چىيە؟..... ۱۷۱
- نايا پەرۋەردگار لە رۇژى دوايىدا لەسەر ئەو پەرداخە
شېرەى كە لە دەستشۆرەكەدا رىشتم لىم دەپرسىتەۋە؟..... ۱۷۵

۷. نازار، ژان، نارامگرتن، بهردهوامی و پاشگه زیوونهوه..... ۱۷۷

۱۷۸..... نازار و ژان چیهه؟

۱۷۸..... پیام، نازار و ژانی دوتت

۱۸۰..... نارامگرتن چیهه؟

۱۸۱..... چند جور نارامگرتن هیه

۱۸۴..... نارامگرتن و چند پیوهرنکی زپرن

۱۸۵..... سرکهوتن نارامگرتنی پیوسته

۱۸۷..... ئیش و نازارنک کهوته ناو گونچکه ماسییه کهوه

۱۸۸..... تهزیهت نهما نهیکیشم، نازار نهما نهیچیزم

هۆکاری سرکهوتن له تاقیکردنهوهکاندا

۱۹۲..... نارامگری و خۆراگریه

۱۹۴..... سرکهوتن دوو مهرجی هیه، دامهزراوی و یادی خوا

۱۹۶..... خۆراگری، نهک پاشگه زیوونهوه

دهییت لاوانی نهم پۆژگار بهرامبهر

۱۹۸..... به چی زیاتر نارام بگرن؟

۲۰۰..... پۆحه ههستیار و پۆحه بی ههستهکان

۲۰۳..... نازاره داستاننامیزه کهی چهزرتی خهبابی کورپی ئهرهت

۸. بهلا، تاقیکردنهوه، فیتنه..... ۲۰۶

۲۰۶..... نهم دونیایه شوتنی تاقیکردنهوهیه

۲۱۰..... ناچارین له تاقیکردنهوهی دنیا دهرچین

- نەگەر ناخۆشییەکان نەبوونایە نرخی
- خۆشییەکانمان نەدەزانى ۲۱۱
- گرنگترین ئەو تاقیکردنەوانەى کە دەکرێت پرووېررومان
بېنەوێ کامانەن؟ ۲۱۴
- هەموو تاقیکردنەویەك رەحمەتە ۲۱۷
- بەلا و موسیبەتەکان لاوازی و کۆلەوارى مرۆف
دەردەخەن..... ۲۱۹
- خوای گەورە بۆچی مرۆفەکان بە موسیبەتەکانى وەك
هەژارى و نەخۆشى و كەم نەندامى تاقى دەكاتەو؟ ۲۲۳
- ۹. لیبوردەیی و ئاسانکاری** ۲۲۹
- دلفراوانى سیفەتى مرۆفى برواداره..... ۲۲۹
- خوای گەورە لە قورئانى پیرۆزدا چۆن باسى ئاسانکاری
دەكات ۲۳۲
- چەكى لیبوردەیی بەرامبەر چەكى ئاگرین ۲۳۴
- لە كرۆكى ئایندا ئاسانکاری هەیه ۲۳۶
- لیبوردەیی سەردارمان چۆن بوو؟ ۲۴۰
- پێغەمبەرمان هەمیشە لایەنى دلفراوانى
و گفتوگۆ کردنى گرتوو..... ۲۴۲
- چەند وتەیدەك لەسەر دلفراوانى و لیبوردەیی ۲۴۶

۱۰. ژبانی به کۆمهڵ ۲۴۸

۲۴۸ جه ماعهت واتای چیه؟

۲۵۰ هه میسه هیز له پیکه وه بوون دایه

۲۵۱ پۆیستمان به رۆحی پیکه وه بوونه

ئهو نیشانانه چین که پۆیسته له ژبانی

به کۆمهڵی موسولماناندا هه بن؟ ۲۵۳

کۆمهڵی په سه ند ۲۵۶

به دیعوززه مان چۆن باسی رۆحی پیکه وه بوونمان

بۆ ده کات؟ ۲۵۷

سۆزی خوی گه وره له گه ل جه ماعه تدايه ۲۵۹

ئهو لایانانه چین که ده ییت که سانی نێو جه ماعهت

وریای بن؟ ۲۶۱

ناییت جه ماعه ته کان بکرین به هۆکار بۆ په رته وازه بوون! ... ۲۶۲

ماده م ناین هه یه، نیدی چ پۆیستیمان به

جه ماعهت هه یه؟ ۲۶۳

۱۱. زیکر و ته سییحات ۲۶۶

۲۶۶ زیکر به واتای چی دیت؟

۲۶۷ قورنانی پیروز چۆن باسی زیکر ده کات؟

۲۷۰ سه ره ره مان ده رباره ی زیکر چی ده فه رمووت؟

زیکر سه لامه ترین رینگه یه که مرۆف ده گه یه نیت

به خوی گه وره ۲۷۳

- چاره سدری نه خوښی گوناوه دوزرايه وه ۲۷۷
- نایا زبکر کاتیکي ديارکراوی هه يه؟ ۲۷۸
- نهو زبکرانه کامانهن که سهروه زمان ناموژگاری
- کردووين له سدری؟ ۲۸۱
- رپوژانه دهییت چهند له ویرد و زبکره کان بخوئین؟ ۲۸۳
- پیوسته ته سببحات فهراموښ نه کهین! ۲۸۵
- ههستیاری به دیعوززه مان له مهر ته سببحاتی دواي نوټر .. ۲۸۷
- ته سببحات تاهیری قهساب له سیداره رزگار دهکات ۲۹۰
- جهوشه ن چی یه؟ ۲۹۱
- به دیعوززه مان چو ن باسی جهوشه ن دهکات؟ ۲۹۳
- وه لامي نهو دهنگوئیانه ی که دهریاره ی جهوشه ن
- دهخرینه پروو ۲۹۳
- "القلوب الضارعة" کتیبیکي پارانه وه بو
- مرؤفی نهم سهرده مه ۲۹۶
- یادی په روهردگار بکه با یادت بکات! ۲۹۸
۱۲. پیوسته نوټر له هه بارودوخینکدا بیت بکریت ۳۰۰
- حوکمی نوټر نه کردن چیه؟ ۳۰۱
- بوچی له سه زمانه نوټر بکهین؟ ۳۰۳
- په یوهندی نیوان نوټر و تیمان و نیسلام چونه؟ ۳۰۳
- نوټر کردن له بارودوخه سهخته کاند ۳۰۵

۱. تەۋەككۈل

بە ھەزار و يەك ئەزمون سەلماۋە زۆرچار كاتىك وتراۋە "بەم ھۆكارانە يىگومان دەگەين بە ئامانج"، زۆرى پىچ نەچۈۋە ئەو ھۆكارانە وردوخاش بوون. ئەۋەى كە لەسەر ئىچمە پىۋىستە ئەۋەيە گيانمان بەدەين بە كۆلماندا و لە بازنەى تەۋەككۈلدا كاروبارەكانمان راپەرپىنن.

تەۋەككۈل چىيە؟

تەۋەككۈل، برىتىيە لە سپاردنى كارىك بە خوا دواى كردن و رەچاوكردنى ھەموو ئەو ھەۋل و كۆششەنەى كە پىۋىستن. واتە تەۋەككۈل برىتىيە لە بەجىھىشتىنى ئەنجامى كارىك بۆ خۋاى گەۋرە، پاش گرتنەبەرى ھەموو ھۆكارەكانى. جا ئەو كارە كارىكى ئاينى يىت يان دونيايى، ۋە رەچاوكردنى ھەموو ئەو ھەنگاۋانەى كە پەيۋەستن پىيەۋە. خۋاى گەۋرە لەم ئايەتە پىرۋزەدا باسى تەۋەككۈلمان بۆ دەكات:

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ (آل عمران: ۱۲۲)

واته: "با موسولمانان تهنها پشت به خواى گهوره ببهستن."
سهروه ريشمان (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) ده فرمويټ: "نه گهر نيوه به راستى
تهوه ككولتان به خوا هه يټ ههروه ك چون رُوږيى بالنده ددهات رُوږيى
نيوهش ددهات."^{۱۴}

له بهرته وهى تهوه ككول حاله تيكه په يوه ندى به دلوه هه يه، هه ولدان
و كوشش كردن بؤ به دهسته ينانى شتيك به جهسته درى تهوه ككول نيهه.
به لكو بريتيه له نه نجامدانى به نديا به تى كردارى به جهسته و په يوه ست
بوونى دل به خواوه و قه ناعه تكردن به و پيداويستيه سه ره كيانه ي كه
بؤ ژيانى كى ناسايى پيوستن.

تهوه ككول به خوا بريتيه له وهى كه به نده له نيعمهت و موسييهت
و خوښى و ناخوښى و هه موو نهو شتانه ي كه خوا بؤي هه لېږاردووه،
تهنها خواى گه وهى بهس يټ. راستى نه نجامى كارنك له مرؤفه كان
شاردراوه ته وه. نه وهى كه خوا بؤ مرؤفى هه لده بېرټ باشته له وهى
مرؤف بؤ خوږى هه لده بېرټ. تهوه ككول بريتيه له وهى مرؤف له
هه موو كارنكا دمتمانه ي ته واوى به خوا هه يټ و پازى يټ به هه موو
بريارنكى نهو. نيشانه و پيوهرى تهوه ككوليش بريتيه له نارامگرتن
له سهر به لا و موسييه ته كان.

۱. ابن ماجه، الزهد، ۱۴.

ژيانى ئاسووده له "تەوەككول" دايه

ئەو كەسەى كە تەوەككولى نىيە، لە بەرامبەر كېشە و گرفت و خەمەكانى ژياندا دەتاسىت و لاواز دەيىت و لەوانەيە تەندروستىي رۆحى تىك بچىت. نەبوونى تەوەككول واتە خۆخستەنە ژىر ئەو بارانەى كە مرۆف ناتوانىت لە ژىرياندا هەلبەستتەوہ. خودا هېچ كاتىك بارىك نادات بەسەر مرۆفەكاندا كە لە تواناياندا نەيىت، بەلام مرۆفەكان بە نەبوونى تەوەككول خۆيان دەخەنە ژىر ئەو كۆلە قورسانەوہ.

ھەندىك كەسەش سەرەپراى كۆلى قورسى "ئىستا" دەچن بارى گرانى "داھاتوو"ش دەدەن بە شانى خۆياندا. ئەو ناخۆشيانەى كە لە راپردوودا پرويان داوہ و ئەگەرى دووبارە بوونەوہيان ھەيە لە داھاتوودا، ھەندىك لە مرۆفەكان دووچارى ترس و بىم و خەفەت دەكەن. ئەم ترسەش ھىزى مرۆف لەناودەبات. مرۆف ئەو ھىزى بۆ ژيانى ئەمرۆ ھەيەتى دەچىت دابەشى دەكات بەسەر راپردوو و داھاتوودا و، لە ئەنجامدا بەرامبەر بە ژيانى ئىستاي لاواز و بى ھىز دەمىنئىتەوہ.

ھەرەھا مرۆف پىويستى بە ھىزىكە لە ژياندا پىشتى پى بەستىت، ئەگەر ئەو ھىز و توانا و وزىيەى كە لە داھاتوودا پىويستى پى دەيىت، لە ئەمرۆدا تەواوى بكات، ئەوا هېچ ھىزىكى بۆ داھاتوو پى نامىنئىت.

تېگەيشتن لە تەوەككول ترس و خەمەكان ناھىلئىت

ئەو رىستانەى بۆ داھاتوو دەوترىن و بە "ئەى ئەگەر" دەست پى دەكەن نىشانەى ترس و ئەندىشەن. "ئەى ئەگەر لە تاقىکردنەوہكەدا

دەرنەچم؟"، "ئەي ئەگەر نەخۇش بىكەوم؟"، "ئەي ئەگەر لە كارەكەم بىم؟"، "ئەي ئەگەر بىرم؟". چارەسەرى رېزگار بونىش لەم رېستەي "ئەگەر"نە، تەوەككولە.

لە كاتىكدا داھاتو ھېشتا بوونى نىيە. ئەو سەربازەي كە ھەموو فېشەكەكانى دەگرتتە تارمايىيەكان و تەواويان دەكات، ھەر كە پروبەپرووى دوژمن بووۋە بى چارە دەمىنىتتەوۋە. ئەگەر جەستە وزەي پىويست كۆنەكاتەوۋە لە كاتى ناپرەھەتيدا بەرگە ناگرتت. چونكە ئەو كەسەي تەوۋەككولى نىيە ھەم وزەي خۇي بە فېرۆ دەدات و ھەم ھىزى خواي گەرەش لە پىشتى خۇيەوۋە نايىنىت.

لە تەوۋەككولدا قەبۇل كىردن و پازى بوون بە ھەموو بارىك ھەيە كە خواي گەرە دروستى كىردىتت. چونكە ئەو كەسەي كە تەوۋەككولى ھەيە ھەموو ھۆكارەكان دەگرتتەبەر، بەلام دەزانىت كە بە ئىرادەي خۇي ناتوانىت ھىچ شتىك بىكات. لە بەر ئەوۋە خۇي لە ئەندىشەي بى سود ناتالىنىت، ھەموو شتىك بۇ خاۋەنى راستەقىنەي خۇي بەجى دەھىلىتت و ھىچ شتىك بۇ خۇي ناھىلىتتەوۋە كە شانازىي پىۋە بىكات و، لە كەش و ھەوايەكى مەعنەويى نارامدا ئاسوودە دەيىتت. چونكە لە تەوۋەككولدا ئاسودەيى و ھەوانەوۋەيەكى بەردەوام ھەيە. ھەر لەبەر ئەم ھۆكارانەيە كە لەپىش ھەموويانەوۋە سەرورەمان (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) و پاشان ھەموو زانا و پىياچاكان و ھەموو مەرۋفە كامىلەكان، ھەوانەوۋە و ئاسودەيىيان لە تەوۋەككولدا بىنيۋەتەوۋە و بەردەوام ئامۆزگارى خەلكيان بۇ لاي كىردوۋە. لە دونيادا ھەموو كەسىك دەيەوۋىت پىشت بە كەسىك بىستىت، يان

ناوی یه کیك به کاربهنیت، یان پهنا بهریت بۆ ناوی دهسه لاتدارك و کارهکانی به ناوی نهوهه راپه پرنیت و بهه و تهوه. تهوه ککولیش نامانجیکی وهها نارام به خشی ههیه. له قورثانی پیروژدا ئەم حهقیقه ته بهم شیویه باسکراوه: ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴾ (الأحزاب: ۳) "هه میسه و بهردهوام پشت به خوا بههسته، تهنها خوا بهسه که پشتیوان و یاریده دهه بیت."

کاتیک هه زه تهی نیبراهیم هه لدرایه ناو ناگره کهوه، کۆتا وتهی ئەمه بوو: "خوای گهوره بهسه بۆ من. خوا بریکارنکی چهند باش و جوانه." وه له نهجامی ئەم تهوه ککوله دا ئەو شاخه ناگرینه بوو به باخچهیه کی رازاوه.

پشت به خوا بههسته و ناسووده به

تهوه ککول سپاردنی کاره کانمانه به خوا، به لام وازهینان له هۆکاره کان نییه. بۆ نمونه ئەگه کەسێک بیهوێت بگات به نامانجیک به لام ههولێ پتووستی نه دا بیت و بلیت: "من کاره کهم به خوا سپاردوه" و پاشان چاوه پرتی سه رکهوتن بگات، ئەمه پێی ناوتریت تهوه ککول. به پێچه وانه وه ئەو کهسه بۆ نهوهی بگات بهو نامانجه به ریکوپیتکی و وردی ههول ده دات و، هه موو هۆکاره پتووسته کان و نهوهی له توانایدا هه بیت دهیکات و، له دوا ی هه موو ئەمانه وه چاوه پرتی ئەنجامه که ی تهنها له خودا دهکات و ئەنجامه کهش هه رچی بیت پێی رازی ده بیت. لێره دا خالیکی زۆر گرنگ ههیه، نهویش نه گه راندنه وهی

ئەنجامەكانە بۇ ھۆكارەكان. با ئەمەش بە نمونەيەك روون بكةينەوہ:
 "با بلىين نەخۇشيك بۇ چارەسەر دەچىت بۇ باشتىن نەخۇشخانە
 باشتىن پزىشك لەو بوارەدا پشكىنىنى بۇ دەكات و دەرمانەكانى بە
 بەردەوامى و لە كاتى خۇيدا بەكاردەھىنىت و بە لەشساغى خۇى
 دەگات. ئەگەر ئەم كەسە چاكبونەوہكەى بېستىت بە نەخۇشخانە و
 پزىشك و دەرمانەكانەوہ، ئەوا دژى تەوہككول دەيىت چونكە شىفابەخشى
 راستەقىنە تەنھا خوايە. ئەوہى كە پزىشكى دروست كرددوہ خوايە و
 ئەوہى كە كارىگەرى چاكبونەوہى لە دەرمانەكاندا داناوہ ھەر خوايە."
 لەم نايەتە پىرۆزەدا نامازە بەم راستىيە كراوہ.

﴿ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا
 وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ (التوبة: ٥١)

واتە: "ئەى پىغەمبەر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، پىيان بلى ھەرگىز
 لەوہ زياترمان بۇ پىش نايەت جگە لەوہى كە خوا بۇى نوسىووین
 (ھەرچىش بۇمان پىش دىت ھەر خىزە بۇمان)، ئەو زاتە ھەمىشە
 يار و پشتىوانمانە، دەبا ئىمانداران ھەر پشت بەو خوايە بېستىن."

بەدەيھىنەرمان بۇ ئەوہى مېوہمان پىشكەش بكات درەخت و بۇئەوہى
 درەختەكەش گەورە بىت خۇل و تۆو و ئاو و تىشكى خۇرى كرددوہ
 بە ھۆكار. لەبەرتەوہى ئەم دونىايە شوئنى تاقىكردنەوہى، ئەو نىعمەت
 و بەخششانەى خۇاى گەورە كە بە ئىمەى دەبەخشىت بەسترونىتەتەوہ بە
 كۆمەلىك ھۆكاروہ. ئەگىنا ئەو خوايەى تواناى بەسەر ھەموو شتىكدا
 ھىيە پىوستى بە ھۆكارەكان نىيە. بەلام رەچاوكردنى ھۆكارەكان و

هه لئسوكه وتی رېڅكوبېڼك رېژگرتنی ښو ياسايانه يه كه خواى گه وړه
دايناوه و په كېڅكه له داخوازيه كاني به ندايه تى .

ښماندارى راسته قينه ي خاوه ن ته وه ككول له هه صوو كاره كانيدا
ښو نده ي له توانيدا بېت به بهرنامه و به رېڅكوبېڼكى كار ده كات و
هوكاره كان ده گرتنه بهر، به لام پشت به هېچ كام له مانه نابه ستيت. تنها
پشت به خوا دبه ستيت و متمانې پنده كات. ده زانيت كه هدر خوايه
هوكار و نه نجامه كاني دروست كړووه و له دلوه باوه پرې پيښه تى . نه گهر
نارچه تيبه ك يان ناخوشيبه كى به سردا هات ده لیت: "ښو خودايه ي كه
رهمه ته كه ي بچ سنوره، ناگاي له حالې منه و ښمه ش بېنگومان
خېړنكى تېدايه." بهم شپويه نارام ده گرت. كاتېكيش سر كه وتښكى
به دست هينا يان گه يشت به نيعمه تيك ده لیت: "ښمه لوتفېنكى خوايه"
و شوكر ده كات. ښو مروفه ي كه ته وه ككولى هه يه بهم تېگه يشتنه وه
له بهرامبر نارچه تترين به لادا بېښوميد ناييت. نه گهر كه مي كيش
بله زت، نارووخيت. له بهرامبر گه وړه تترين سر كه وتندا له خوبايى
ناييت، به پېچه وانوه سوپاسگوزارى خوا ده بېت. بهم شپويه ش ده گات
به ناسوده ي راسته قينه .

۲. وهفاداری و راستگویی

راستگویی کەسێک بەرامبەر بە دۆستەکانی بەو دەپۆرت تا چەند نازارەکانی ئەوان لە وێژدانیدا هەست پێدەکات و خوشییەکانی ئەوان بە خوشی خۆی دەزانێت. دۆستێک نەتوانێت بگری بە گریانێ دۆستەکانی و نەتوانێت پێکەنێت بە پێکەنینیان، بە دۆستێکی بە وەفا لە قەلەم نادرێت.

وهفاداری و راستگویی چهیمان فێردەکەن؟

وەفا نەشکاندنێ پەیمان و پێدانێ مافی تەواوە بە شتێک، وەفا پێژ و ستایش و شوکرانەبژێرییە بەرامبەر بەو بەخشش و نیعمەتانەیی خوای گەورە پێی بەخشیویین.

راستگویی بە واتای راستپەروی و نەشکاندنێ پەیمان و سەرراستی دێت. جگە لەمانە راستگویی چەندین مانای دیکەیی هەیە. وەک داواکردن و ویستنی چاکە بۆ براکت لەبەر خوا، دۆستایەتی، وەفا بەرامبەر بە بەلێن، پەیمان نەشکاندن، پاراستنی ئەمانەت و بەجێ

گه‌یاندنی ئه‌رکه‌کانی سه‌رشانمان. هه‌ستی وه‌فاداری و پراستگۆیی
یه‌کێکن له‌و نامرازه‌ گرنگانه‌ی که ده‌بنه‌ هۆی به‌رزبوونه‌وه‌ی پله‌ی
مرۆڤ لای خوا و لای به‌نده‌کانیش.

ئه‌رکی سه‌رشانی ئیمانداره‌ که به‌وه‌فا و پراستگۆییته‌ به‌رامبه‌ر ئه‌و
بانگه‌واز و به‌ها بلێدانه‌ی که باوه‌ری پێ هێناوه‌ و، هه‌روه‌ها به‌رامبه‌ر
به‌و که‌سانه‌ش که بوونه‌ته‌ هۆکاری هه‌ستکردن و ژیان له‌گه‌ڵ ئه‌م به‌ها
بلێدانه‌دا هه‌مان پراستگۆیی و وه‌فا بنوێنیت.

یه‌کێک له‌ مه‌درجه‌ گرنگه‌کانی وه‌فاداری و پراستگۆیی ئه‌وه‌یه
باوه‌رمان وایته‌ که هه‌موو مرۆڤێک به‌شیک له‌ چاکه‌ی تێدایه‌. چه‌ندین
ئه‌وه‌ چاره‌پێ ده‌ستی یارمه‌تییه‌ مرۆڤه‌ پراستگۆکانن. به‌جیه‌یه‌شتنی
ئه‌وان به‌ بیکه‌سی، له‌ پالنه‌وانانی وه‌فا و پراستگۆیی ناوه‌شیته‌وه‌.

بەشى خوتىندىنەۋە

ھاۋەلى بەۋەفا كىيە؟

مرۆف سى ھاۋەلى گىرنگى ھەيە. يەكىك لەمانە بەۋەفا و دوانەكەى دىكەيان بىج ۋەفان. لەم سى ھاۋەلە؛ يەكىكىان مالى و مولك و ئەۋى تىريان خزم و دۆست و، سىھەمىنيان كارە باشەكانىەتى.

كاتىك مرۆف دەمرىت، ئەۋ مالى و مولك و سامانى بە درىزايى ژيانى دونيا پىكەۋەى ناۋە بەجىدەھىلىت. دۆستەكانى تا دەرگاي گۆر لەگەلىدا دەرپۆن. دۋاي ئەۋەى ئەم ئەمانەتە قورسەيان ناردەۋە بۇ خاۋەنى راستەقىنەى خۇى، بە دلگىرانيىەۋە خواخافىزى لىدەكەن و دەگەرىنەۋە.

بەۋەفاتىرەن دۆستى مرۆف كە ھىچ كاتىك بەجى ناهىلىت، برىتتىيە لەۋ بەندايەتتىيانەى كە ۋەك تۈشۈۋى ئەبەدىى وان و ئەۋ ئىش و نازارانەى لەرپى خۋادا دەچىزرىن و، ئەۋ ماندوۋوبوون و ناپەھەتتىيانەى لەكاتى خزمەتكردنى رىنگاي خۋادا دووچارى دەيىت. دان بەخۇدا گىرتن لە بەرامبەر ناپەھەتتىيەكان و ماندوۋىەتى لەكاتى خزمەتكردنى رى خۋا، ئەۋ شتانەن كە لىرەۋە لەگەل خۇيدا دەيانبات و گۆر تىدەپەرپىتن و لە پردى سىرات دەپەرپنەۋە و لەكۆتايىشدا لەشىۋەى بەختەۋەرى ھەمىشەيىدا خۇيان دەنۆتن.

وفاداری و راستگویی دهیبت بهرامبر چی و چون بیټ؟

همول دهدهین له چند خالیځکدا کورتی بکهینهوه.

(۱) وهفا بهرامبر پهروهردگارمان که هه موو هوکاره کان ده گهنهوه سر نهو و تاکه نامانج و تاکه مبهه ستمانه. نه مهش بهوه دهیبت که بهو شیوازی قورنان و سوننهت فرمانیان پیکردووین، به ندایه تی خوی گهوره بکهین.

(۲) وهفا بهرامبر پیغه مبر (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). نه مهش بهوه دهیبت که شوڼنکه وتهی نهو بین و به مرؤفایه تی بنا سینین و نهو ناینه ی که نهو له پیناویدا هه زار و یهک نازار و نارچه تی کیشا، بگهینهین به هه موو که سیک.

(۳) وهفا بهرامبر قورنان. نه مهش بهوه دهیبت که زور بیخوڼینهوه و کاربکهین به فرمانه کانی و لهرووی ماددی و مهعنه وییهوه بیکهین به تاجی سرمان و هه ولبدهین بو گه یاندنی نهو راستیه بلند و ههسته بالایانه ی که له قورنانهوه وهرمانگرتوه به هه موو جیهان.

(۴) وهفا بهرامبر به نایابترین ناین که کوټا ناینه و چاکه یه کی گه وری پهروهردگار به بو مرؤفایه تی، که نه ویش نیسلامه. نه مهش بهوه دهیبت وهک نه سپیکی به هیمهت له کاتی راکردندا و له ساتی خزمه تکردنی نه م ناینه دا بمرین و، هه ولبدهین هه ستیاریه کی وا به دهست بهینین، که هه تا نه م قورثانه، که په چته ی رزگاری ماددی و مهعنه وی مرؤفایه تییه نه گهینهین به دوورتین گوشه ی نه م جیهانه، دلمان ناو نه خواته وه.

۵) وه فا بهرامبەر هه موو كه سايه تيبه گه وره كانى نهم ئاينه، كه له
هاوه له بهر پژه كانه وه ده ست پچ ده كات تا پياوه مه زنه كانى نه مرۆ.

نه ویش به له بیر نه كردنى نه و شته چاكانه ده يت كه نه وان بوونه ته
هۆكارى و به وه ده يت به رده وام يادى به خيزيان بكهين و، پيز و ستايشى
شايانيان لى بگزين و، هه ولدهين بو به خشينى نه و جوانيانهى كه
به هۆى نه وان وه پيمان گه يشتون به كه سانى ديكه.

۶) وه فا بهرامبەر به و كه سانى كه لهم سه رده مه دا و له رپنگاى
خزمه تى ئيمان و ئيسلامدا رابه رتيمان ده كهن. وه فا بهرامبەر به و
كه سانى نيشانيان داوين كه چۆن له هه لومه رجه كانى نهم رۆژ گاره ماندا
له راستيبه كانى ئيسلام تيبگهين و كار به ناوه رپۆكه كانيان بكهين.
نهمه ش ته نها به وه ده يت خۆمان به هاوخه ميان بزائين و دوعاى خيزيان
بو بكهين و نه و تايبه تمه ندييانه له خۆماندا به رجه سته بكهين كه نه وان
خهونيان پنه بينيوه و هه سه ره تيان بوى كيشاوه.

به‌شى خوتندنه‌وه

وهفادارى

وه‌فا يه‌كېنكه له‌و گولانه‌ى كه له كۆپى دۆستانه‌دا ده‌روتت. به ده‌گمهن له كه‌شى دوژمنايه‌تيدا ده‌بېنرنت، ته‌نانه‌ت مه‌حاليشه. وه‌فا به‌رده‌وام وه‌ك هه‌وا له ده‌ورويه‌رى نه‌و كه‌سانه‌دا هه‌لده‌كات كه هه‌مان هه‌ست و هزر و خه‌يالپان هه‌يه. هه‌رچى رڤق و قين و حه‌سوديشه بۆ ساتيكيش بيت مافى ژيان به‌گولئى وه‌فا ناده‌ن و ده‌يكوژن. به‌لئى، نه‌و له ژير سايه‌ى خو‌شه‌ويستى و مرؤفايه‌تيدا به‌رز ده‌بيته‌وه و پنده‌گات، به‌لام يه‌ك سات له ناو ناو و هه‌واى دوژمنايه‌تيدا بيت ده‌ژاكي‌ت و ناميني‌ت.

هه‌نديك پيناسه‌ى وه‌فايان به‌وه كردوه كه: مرؤف ئاوته‌ى ناخى بيت. نه‌م پيناسه‌يه گه‌ر كه‌م و كورتيه‌كيشى تېداييت واتاكه‌ى هه‌ر راسته. له‌راستيدا هه‌بوونى وه‌فا لاي كه‌سانيك كه خاوه‌نى ژيانى رڤو‌خى و گياني نين، يه‌كجار ده‌گمهنه. ده‌رپرېنى وته‌ى راست له كاتى قسه‌كردن و وه‌فادارى به‌رامبه‌ر به‌و سوتند و په‌يمانانه‌ى كه دراون، وابه‌ستن به‌ ژيانى رڤو‌حه‌وه. نه‌وانه‌ى نه‌ياتتوانيوه خۇيان له درؤ و هه‌لخه‌له‌تاندن بپارژن، هه‌ميشه به‌ پېچه‌وانه‌ى نه‌و په‌يمانه‌ى داويانه مامه‌له ده‌كهن و هه‌ست به قورسايى لپرسراوتي سهرشانپان ناكهن.

به لَی، گریمانکردنی هه‌بوونی ژبانی مه‌عنه‌وی له‌م مرۆفه‌ی مونا‌فیک و‌ ری‌اکارانه‌دا ته‌نها خۆ‌ه‌له‌خه‌له‌تان‌دنه. چاوه‌ڕێ‌کردنی وه‌فاش له‌م جو‌ره که‌سانه‌ نیشانه‌ی بی‌ئا‌گایی ته‌واو و‌ خۆ‌شباوه‌ڕێیه.

به‌لَی نه‌و که‌سه‌ی متمانه‌ به‌ بی‌وه‌فا بکات، زوو‌یان دره‌نگ په‌شیمان ده‌بیته‌وه. نه‌وه‌ی بی‌وه‌فا هاوسه‌فه‌ری ڕێی دووری بی‌ت، له‌ ڕێ‌گه‌دا به‌ ته‌نیا ده‌می‌نیتیه‌وه. نه‌وانه‌ش که‌ بی‌وه‌فایه‌ک به‌ ڕا‌به‌ر و‌ چاوسا‌غی خۆ‌یان ده‌زانن، به‌رده‌وام چاویان ڕه‌ له‌ هه‌جران و‌ نه‌سرین.

تا‌ک، به‌ هه‌بوونی وه‌فا شایه‌نی باوه‌ڕ‌پێ‌کراوی ده‌بی‌ت و‌ به‌رز ده‌بیته‌وه. نه‌گه‌ر خێزان له‌سه‌ر بنه‌مای وه‌فا بنیات‌نرای‌ت به‌رده‌وام ده‌بی‌ت و‌ هه‌میشه به‌ زیندوویی ده‌می‌نیتیه‌وه. گه‌لیش به‌م هه‌سته‌ بلنده‌ ده‌گاته‌ فه‌زیله‌ت. ده‌وله‌ت ته‌نها به‌م هه‌سته‌ ده‌توانی‌ت پێ‌گه‌ و‌ متمانه‌ی خۆ‌ی پاری‌زێ‌ت له‌ به‌رامبه‌ر هاو‌لاتییه‌کانیدا.

له‌ و‌لاتی‌کدا که‌ وه‌فای تێ‌دا کال بی‌ت، نه‌ تا‌که‌کانی پێ‌گه‌یشتوو ده‌بن و، نه‌ خێزانه‌کان ناشتیان تێ‌دا ده‌بی‌ت و، نه‌ ده‌وله‌ت خاوه‌نی متمانه‌ و‌ دامه‌زراوی ده‌بی‌ت. له‌ و‌لاتی‌کی وه‌هادا که‌سه‌کان ده‌بن به‌ سه‌رچاوه‌ی گو‌مان بۆ‌ یه‌کتر و، نه‌ندامانی ناو‌خانه‌واده‌ش نا‌ئاسوده‌ن و، ده‌وله‌تیش بۆ‌ گه‌له‌که‌ی ده‌بی‌ت به‌ به‌ده‌ختی و، هه‌موو شته‌کان وه‌ک بێ‌گیانان به‌ یه‌کتری نامۆ‌ ده‌بن، هه‌رچه‌نده‌ له‌سه‌ر یه‌ک و‌ له‌ ناو یه‌کی‌شدان... وه‌فا یه‌ک‌گرتن و‌ یه‌کی‌تی تا‌که‌کان ده‌سته‌به‌ر ده‌کات. له‌ سایه‌ی وه‌فادا به‌شه‌کان ده‌بنه‌ گشت، پارچه‌ جیا‌جیا‌کان ده‌گه‌ن به‌یه‌ک و‌ یه‌ک‌بوون دروست ده‌که‌ن. کاتی‌ک هه‌ستی وه‌فا گه‌یشته‌ مه‌نزلی بی‌پایانی،

ئەۋكات لەو مەنزىلەۋە شەبەنگى پۈۋىناكى دەگاتە سەر كۆمەلەكان و،
رېنگاكانيان بۇ پۈۋىناك دەكاتەۋە و، ھەرچى بەرەستى ناو كۆمەلگە
ھەيە ھەلئەدەگىرتت. بەو مەرجەى ئەو كۆمەلگەبە بە ھەستى ۋەفا
پىنگەشىتت و خۇيان تەسلىمى باۋەشى مېھرەبانىي ئەو بىكەن.

دلت داۋە بە پەيامىك؟! يان ۋابەستەى ئامانچىك بووت؟!..
دۇستايەتت لەگەل يەكىك بەستوۋە؟! مادەم ۋايە ۋەرە، درىغى مەكە و
گىانت فەيدى بىكە، با سەرۋەت و مالت تالان بىكرتت و بىرۋات، بەلام
تۆ ھەر بە ۋەفا بە!! ۋەفا و ۋەفاداران لاي خوا و لاي خەلكىش خاۋەنى
پەلە و پاينە.

"بانگىك ھات لە خواۋە. ۋەرە ئەى عاشق تۆ مەجرەمىت
ئىرە مەقامى مەجرەمەيەتە، تۆ لە ئەھلى ۋەفا حىببىت"

(نەسىمى)

ھەزرىتى ئادەم (عَلَيْهِ السَّلَام) دەرگا داخراۋەكانى بە كلىلى نەينى ۋەفا
كە لە دلىدا ھەلئەگىرتبوو يەك يەك ۋالا كرد و گەشىتە چاۋگەكانى
(لِخَوْشَبُون). لە ھەمان پۈۋىداۋدا ئىبلىسى لەرپى دەرچوۋ بە ئاشكرا
رۋىشت و خۇى فرىدايە نىۋ چالى دۆزەخەۋە و تىيدا خنكا.

پىغەمبەرى تۆفانىش، ھەزرىتى نوح (عَلَيْهِ السَّلَام)، تەمەنىكى چەندىن
سەدەبى پىر لە خەم، بەلام تەزى لە ۋەفا زىيا. ئاگادار كىرەنەۋى چەندىن
سالەى ئەم پىغەمبەرە كارىگەرى لە كۆمەلنىكى زورى نىۋ گەلەكەى
نەكرد، بەلام ئەمە نەبوۋە ھۆى دۈۋر خستەنەۋى ھەزرىتى نوح لەو

ههستی وه فایه ی که بهرامبەر دەرگانه ی پهروهردگاری ههیبوو. لهو کاته شدا که زهوی و ئاسمان شه پۆلی توورپهییان ناراسته ی مرۆفایه تی ده کرد، ئەم وه فادارییه ی بوو به که شتییه کی فریادپرس بۆی.

دۆستی ههق و باوکی پیغه مبه رانیس له کاتی رووبه رووبوونه وه ی ناگری نه مرووددا چهنده وه فاداریوو! هه ناسه ی وه فادارانه ی ئەم پیغه مبه ره نازیزه که له شیوه ی (حه سبی حه سبی!) دا بوو، ئاسمانه کانی ده هینایه هاوار، کاتیکیش له گه ل شه مالی له دووره وه هاتوو ی ره حه متدا یه کانگیڕ ده بوو، سینه ی ناگری دۆزه خناسا له بهرامبەر ئەمدا بیگومان ده بووه (بهرد و سه لام).

پیشه نگی قودسییه کان، یه که مینه ی سه رجه م هاتوو و رویشتووه کان، له گه شتی نه وه پهری ئاسمانه کاندایه که به نسیبی که س نه بووه، له سایه ی وه فای نیو روچیدا سه رکه وتوو بوو. به ئی، ئەو له م سایه یه دا گه یشته ئەو هه رمانه ی که فریشته کان پتی ناگه ن، به و ده وه تانه گه یشت که هه یچ فانییه ک نایگاتی. دواتریش له گه ل هه سته ی وه فاداری بۆ ئوممه ته کهیدا ئەو جیهانی به خته وه رییه ی جیهیشت که چاوه کان له بهرامبهریدا ئەبله ق ده بوون و دلّه کان له بهرده میدا سه رسام و مه ست ده بوون. ده سته وه خه له گه ل رووداوه کاندایه که چوونه ژیر باری بهرپرسیارپییه قورسه کان، ئەوانیشی به ره و ئەو هه رتیمه مه زنانه بهرز ده کرده وه. هه سته ی وه فاداری بهرامبەر دۆست و هاوڕیانی بوو وای لی کرد به هه شت و حۆرییه کانی بیر به چیته وه. ئەو په یمانیکی وه فاداری به وان دا بوو، ئەم په یمانه وای کرد له کاتی گه یشتن به سه رجه م جوانییه

ناسمانىيەكاندا، ھەموو پلە و پاىە مەعنەۋىيەكان لە لايەكەۋە دابىتت و ديسان بگەرپتەۋە بۆلايان. بۆ ناو ئەم دونيا پەر خەم و پەژارەيە!..

دەفتەرى كردهۋە چاكەكانى ھەموو ئەوانەى بەرزىوتەتەۋە، بە ۋەفا كۆتايى پىھاتوۋە و بە ۋەفاش مۆر كراۋە. كىتپى ناشىنى لەپرى جىماۋانىش مۆرى يىۋەفايى لىدراۋە. بەلى، ئەوانەى فەرمانبەرىيەكەى سەر شانيان پاش چەند ھەنگاۋىك دادەننن و لەم بارەيەۋە يىۋەفايى دەنوتنن و دەخزىنە سوۋچىكەۋە، مۆرى زەبىللەت و پىسوايان لىدەدرتت و فرىدەدرتتە نزمىتىنى نزمىيەكانەۋە. ئەوانەى تەنانت بۆ چارەكە رۆژىك ناراميان لەسەر ئەم ئەرك و پىبۋارىيە پىرۆزە نەگرت و خۆيان لى دزىيەۋە، بوونە گروھى ملھورپانى پى و نكردوۋ.

دوچار كاتىك نۆبەى خەمى پىرۆز ھاتە سەر ئىمە، بە چاكترىن پەيمانى ۋەفاۋە ھاتىنە ژىر بارى ئەم بەرپرسىارتىيە مەزنەۋە. بە جۆش و خروش و عەزمەۋە بوين و پىرپارمان دامەزراۋ بوو. بەلام ھەيھات... دىۋىكى چاۋەپرواننەكراۋ پى پىنگرتىن و ھەموو ئەو پەيمانانەمان شكاند. دواترىش، ھەموو لايەك بوو بە بىبابان. ھەموو جوامىرىيەكان ۋەك پۆن تۋانەۋە. دىرەكان شوئىنى گولەكانيان گرتەۋە. كاتىك مانگ و خۆرەكان يەك لە دواى يەك ئاۋا بوون، ھەورە پەر زولمەتەكان چواردەورىان تەنى. باخ نەما و باخەۋانىش مرد، "شانەى ھەنگ خامۆشبوۋ، ھەنگونىش نەما." ئىدى بەدبەختانى ئەم سەردەمە، گىرۆدەى كەمبۋنەۋەى مروف بوون، كەوتنە پىياھەلدان و مەرايىكردن بۆ ئەو رۆحە مردوۋانەى كە دلىان خالىيە لە ھىندەى

گەردىڭ لە ئەمانەت و ھەستى ۋە فا. بە وتنى "چەند ئاقلە، چەند جوامىرە!"، پۇچى خاۋ نەما چەپلەى بۇ لىنەدەن... ئەمە ئەو دوا ئالە و دوا نەعرەتەيەيە كە لە دلى خەلكى ئەم سەردەمەۋە بەرز دەبىتتەۋە، قىزەيەكى تىژە، كە بە وىقارى ياخييون بەرامبەر بىۋەفالى سەداى دىت.

لەم سەردەمەدا، چەندىن دىۋ و درىچ داھاتن كە دىلى درۆ و زىادەپەۋىن، چوارەۋورىان تەنىۋىن. چەندىن ئەژدىھا كە ھەر پۇژە چەند جارىڭ سوتىند دەشكىتن، ھەموو جارنىڭ لە پەيمان پاشگەز دەبنەۋە و بۇ ھەمىشە لە ھەستى ۋە فا بىبەش دەبن!.. زەۋى و ئەوانەى لەسەرىن نەفرەتيان لىدەكەن، ئاسمان و دانىشتۋوانىشى نەفرەتيان بۇ دەنن.

ئەم ھەموو "ناچىز و بەدپەۋىشت" لەكوپۇە ھاتن؟! كام خىانەتكارە باۋەشى بۇ ئەمانە كەدەۋە و داىكايەتى بۇ كردن؟!.. كام بەدبەخت ئەمانەى لە سىنەيدا گەۋرە كرد و كام دەمى شووم فەرمۋى لەمانە كرد!..

ئاي ۋە فا، تۆ لە كوئى! بىزاربۋىن لەوانەى ھەموو پۇژىڭ چەند جارنىڭ سوتىندىان دەشكىتن و لە پەيمان پاشگەز دەبنەۋە. لەو نامەردانەى ھەموو وتەيەكيان زىادەپەۋى و ھەموو رەفتارىكيان دەستكردە، لەو دلە شوومانەى بىبەشبوون لە ھەستى بەرزى ۋە فا!.. لەكوئى ئەى ئەو دۋستە ۋە فادارانەى بۇ نەشكاندننى پەيماننىڭ كە دابووتان چەندىن پۇژ لەسەرىك شوئى دىدارتان جى نەدەھىشت!.. لە كوئى ئەى ئەو مەردى كورى مەردانەى كە ۋە فا لە گەل پۇختاندا يەكانگىر

بووه!.. له كوړنن نهى نهوانهى له پيښاو وه فايه كدا ويران بوون و بوون به خاك و روښتون، نهى مرؤفه نيوجاوان سپيه كاني سهرده ميكي زور بهر كه تدار!..

ههستن، وهرنه نيو رځمان.. خه ياله كانمان تاويدن، چيتان به ناوى وه فاوه پييه بپرېژنه نيو سينه مان، بو نيو نهو سينه يه مان كه مهردايه تى و پاله وانيتى و وه فاي ته واو له ياد كرووه!.. بمانگه يه ننه كانيى (خضر)! وهرن، وهرن نه م دوو سى مرؤفه به وه فايه ليره و له وى ده سووړپښه وه، له تيكشكان و بيثوميدى رزگار بكه ن!..

به نوميدى سهلامه تيبى بيروكهى وه فا له لاي نه م نهويه مان كه تينووى وه فايه!..

وه فادارى سهره رمان چون بووه؟

سهره رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كه سيكى به وه فا بوو. پابه ندى به لينه كاني ده بوو و، راستگوبو به رامبر په يمانه كاني و، په شيمان نه ده بوويه وه له قسه كاني، هه كه سيك يارمه تى خوى يان هاوه لاني دايت، هه رگيز له بييرى نه ده چووه وه. نه م چاكه يه به هيج شينوازيك له بيير نه ده كرد. زورجار سهرى له دؤسته كاني ده دا و حالى ده پرسين.

كاتيك باسى وه فا بكرايه پيغه مبهرى خوا ده هاته وه ياد. ناموزگارى موسلمانانيشى ده كرد كه به وه فا بن.

۱. موحه معد نه تحولا كوهن، چاخ و نهوه.

لەم بارهیهوه چەند پروداویك وهك نموونه ده گێزینهوه:

یه کێك له هاوهله کانی که عەبدوڵای کورپی نەبۆلحه مسەیه ده گێزیتەوه: ”له گەل پیغه مبهری سەرورمان (عَلَيْهِ اَنْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) کڕین و فرۆشتنیکم نەجامدا، پیم وت: ”تۆزێك چاوهڕێ بکه دیمهوه.“ به لام من نهم به لێنهم له بیرچووه و سێ رۆژ به سەر نهم پروداوه دا تێپهڕبوو، کاتیک هاتهوه یادم و رۆیشتم، بینیم له هه مان شوێن هیشتا چاوهڕێی منی ده کرد.“^۱

له مهوه تیده گهین پیغه مبهرمان (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) که سێکی باوهر پیکراو بووه له بازرگانیدا و، زۆر راستگو بووه له به لێنه کانیدا. تهنها به وهنده نه وه ستابوو که چاوهڕێی هاوکاره کهی بکات، به لکو خه می نه وه شی بوو نه وه ک شتیکی به سەر هاتییت.

موتعیمی کورپی عه دیی یه کێك بوو له سه رکرده کانی قورمیش. کاتیک پیغه مبهرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له طانیف ده گه ریته وه، دۆژمه کانی ده یانه رت نه هیلن بیته ناو شاری مه ککه. پیغه مبهری خوا (صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ) به سه ره داوای په نا و پارێزگاری له زۆریه ی سه رکرده کانی قورمیش کرد، به لام که سیان رازی نه بوون. تهنها موتعیم قه بولی کرد و، کورپه کانی پرچه ک کرد و، په نای پیغه مبهری سەرورمانی دا و هینایه شاره وه.

دوای چەند سالیك موتعیم له شه ری به دردا له ناو بیباوه ره کانی قورمیشدا دژی موسولمانه کان جهنگا و کوژرا. هه سسانی شاعیری

۱. ابن سعد، الطبقات، ۵۹/۷؛ شبلی، عصر السعادة، ۱۳۷/۱.

پيغهمبەر له دواى مردنى نهم پياوه، له شيعرئيكيدا وهسفى چاكهكانى
نهم دهكات كه له كاتى خويدا پارئزگارىي له پيغهمبهرمان كردووه.

سهرورهمان زؤر دل خؤش بوو بهرامبهر بهم وهفادارييه. كاتئيكيش
مشتومپرى نهوهبوو داخؤ چى بكرئت له ديلاهكانى دوژمن، فهرمووى:
”نهگهر موتعيم بمايه و داواى نازادكردنى ديلاهكانى بكردايه بىح
نهوى داواى فيديهش بكهم ههموويانم نازاد دهكرد.“ نهمهش نيشانهى
نهويه كه وهفادارى لاي پيغهمبهر (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) گهيشتووته
لوتكه.

پيغهمبهرى سهرورهمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ) بهوهفاش
بوو بهرامبهر هاوپهيمانهكانى. هؤزى بهنى بهكر كه له رينكهوتننامهى
خودهيببييهدا له گهل قورهيشيهكان بوون، هيرش دهكهنه سهر هؤزى
خوزاعه كه له رينكهوتننامهى خودهيببييهدا بهيعهتيان به موسولمانهكان
دابوو. قورهيشيهكان له ژيرهوه يارمهتى نهم هيرشهيان دها. كاتئيك
نهندامانى هؤزى خوزاعه ههوالهكهيان به سهرورهمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ
وَسَّلَامٍ) گهياند، نهويش راستهوخؤ نوسراوتكى نارد بو قورهيش و پاشان
هيزئيكى سهريازى ناماده كرد. نهم پرووداوه به هؤكارى رزگاركردنى
مهككه له ميژوودا شوئنى خؤى كردهوه. بهم شيوازه سهرورهمان (صَلَوَاتُ
اللَّهِ عَلَيْهِ) هاوپهيمانئيكى خؤى به تنها نههيشتهوه.

سهرورهمان زؤر بهوهفاش بوو بهرامبهر نهوانهى كه كؤمهكى
هاوهلانيان كردووه.

پۇرۇڭ نۆتەرانى حوكمرانيى (حهبهشه) دینه خزمدت پيغهمبهرمان

(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). پيغمبەرمان گرنگييه كى زۆريان پيده دات. هەندىك له هاوه لان فەرمويان "ئەى پيغمبەرى خوا! ئىمە خزمەتبان دەكەين، تۆ پشوو بەدە." بەلام پيغمبەرمان (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) بەم شيوازه وهلامى دانەوه: "ئەوان ميواندارى هاوه له كانى منيان كىر دووه له كاتى هيچرەت كىر نياندا. منيش دەمەوئەت له بەرامبەر دا خزمەتبان بەكم." ئەو هۆزانەى كە سەردانى مەدينەيان دەكرد بە جوانترين شيوازه بەرپى دەكردن.

وهفا بەرامبەر سەرورمان چۆن دەبييت؟

پاراستنى ميراتى ماددى و مەعنەوى سەرورمان بە يەكئەك له بنەما سەرەكە كانى وهفا بەرامبەر بە ئەو دادەنرئەت. هاوه له بەرپزە كانى هەرەك چۆن پالپشت و پاريزەرى بانگەوازه پيرۆزه كەى بوون، هەر و اش هەموو شوئەنە وارنكى ئەويان بە ئەمانەت كى پيرۆز زانيوه و وهك گيانى خويان پاراستويانە. چ تالى قزى يان ريشى موبارە كى يان نينو كە كانى يان هەر شتەك پەيوەندى بە سەرورمانەوه هەبوويت بە گرنگييه كى زۆرەوه پاراستويانە. هەندىك له هاوه لان دليان نەهاتوو هەدواى خويان جى بهيئەن و حەزبان كىر دووه پارچە يەك له گەل خويان بەن بۆ جيهانى هەميشەى.

ديسان زۆريەى ئەمانەتە پيرۆزه كان گەيشتوون بەم سەرەدە مەش. هەرەك چۆن قورئان و سوننەت بوون بە شيفا بۆ ژيرى و دلان، ئەمانەتە كانى تريس بوون بە شيفا بۆ چاوه كانمان. حەزرتى عەبدو لاى

كورپى عومەر (خوایلیان پرازی بیت) له شوئنگهوتنى سوننهتهكانى
 پیغهمبهرى خوا (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) و لَيْكُؤَلِيْنَهَوَه و یادکردنهوهی
 نهمانهته ماددی و معنهوویهكانى پیغهمبهرى خوا و گهپران به
 دواياندا شوئینکی تایبتهی ههیه. حهزرتى عبداللأ یهکیکه لهو
 هاوهله ناوازانهی که خۆشهویستی پیغهمبهرى کردبوو به نامانجی
 ژيانى خۆی. تاسهیهکی بیئینهی ههبوو بۆ شهو یادگاریمانهی که
 پیغهمبهرى سهروهرومان بهجیی هیشتبوون. کاتیک پیغهمبهرى خوا
 له ژياندا بوو لاسایی ههلسوکهوتهكانى نهوی دهکردهوه و وهکو شهو
 دهپۆیشت و وهک شهو دهیخوارد و دهیخواردهوه. تهنانهت پیغهمبهر له ژیر
 سیبهرى چ دارنکدا دانیشتیبت شهویش دادهنیشت و، ناوی شهو دارانهی
 دهدا بۆ شهوی وشک نهبن.

له دواى وهفاتى پیغهمبهرى سهروهرومان (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ)
 عبداللأى كورپى عومەر کاتیک سهروهرومانی دههاتهوه یاد له حهسرتدا
 چاوهكانى پپر دهبوون له نهسرین. عاسمى كورپى موحهممهد، باسى
 شهو دهکات ههركاتیک باسى پیغهمبهرى سهروهرومان بکرایه عبداللأى
 كورپى عومەر دهستی دهکرد به گریانیکى بهکول.

له حهسرتى سهروهرومان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حهزرتى عبداللأى
 كورپى عومەر (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) بهههموو هوکارهكان پیرزى له یادگاریهكانى
 شهو دهگرت، دهستی بهو شوئنانهی سهر مینبهرهکهدا دههینا که کاتى
 خۆی پیغهمبهر (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پیی پیروزی لهسهریان دانابوو.
 پاشان دهستی دههینا به دهموچاويدا و به یادگاریهكانى شهو دهژیا.

گرنگییه کی تایبته تی ددها بهو شوئنانه ی که پیغه مبه ر نوئژی
تیدا کردووه. دوا ی فه تحی مه که که پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له
ناو که عبدها نوئژی کرد، یه کسه ر به دوا یدا هاوه لانیس وستیان بچنه
ژووره و نوئژ بکه ن. یه که م که س که خوی کرد به ژووره ودا عه بدوللای
کوپری عومه ر بوو. یه کسه ر له بیلالی پرس ی داخو پیغه مبه ر له کوئدا
نوئژی کردووه. کاتیکیش به گونده کانی ده وروره ی مه دینه دا ده گه را
و پیی که وته گوندی کوپانی موعاوییه، لیی پرسین داخو پیغه مبه ر
(صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) له چ جیگایه کی مزگه وته که یاندا نوئژی کردووه.^۱
پاراستنی نه مانه ته کانی پیغه مبه ر و، ریژگرتنی و، یاد کردنه وه و
سلاوات لیدانی، داخواییه کانی وه فادارین. هم هاوه له به ریژه کان و هم
باو و باپیرانیسمان نه م وه فایه یان نیشانداوه و وه ک ریبه ریک ریتموونیان
کردوین که چو ن مامه له یان له گه لدا بکه ین.

۱. امام مالک، موطن، قورئان، ۳۵.

بەشى خويندەنەو

وفا بەرامبەر بانگەواز پتويستە چۆن بىت؟

خوای گەورە شاخەکانى بۆ راگىرکردنى زەوى دروست کردوو. شاخەکان بە ئەندازەى ئەو بەشەى کە دەبىنریت، بەلایەنى کەمەو دەو ئەوەندەشيان لە ژىرەوئە. بەلج ئەوانەى کە دلان وابەستەى ئەم بانگەوازە پىرۆزە کردوو پتويستە بەدوای ئەو ھۆکارانەدا بگەرپن کە يارمەتییان دەدات رپبوارى ھەمان رپى ھەزرەتى "خضر" بن و لە کانیواى "خضر" ناوى ھىيات بنۆشن. دەبیت شەوانیان ەك رۆژ رپووناك و، جیھانى ناوھىيان لە دەروھىيان فراوانتر بىت و، ھەر يەكە ەك چيا پالەوانى مەعنا بن و لە ھزورى پەرورەدگاردا فرمىسك برپژن.

بەلج، مرؤف دەبیت ھەموو لایەنەکانى ژيانى کۆنترۆل بکات. چۆن فرۆكەيەك پىش ئەوئە بفریت پشکىنىى بائ و پەروانە و مەكىنە و تەنانت بچووکترين پارچەکانى دەکرت، ئاواش مرؤف دەبیت تەنانت بچووکترين ھەستەوەرەکانىشى بخاتە ژىر کۆنترۆلى خۆيەو.

ئەمەش پتوهرى لپرسىنەوئە لەخۆمان: ئەگەر کەسێك لای خەلکى بلیت "خزمەت" و "رەزامەندى خوا" و ئەم وشانەى لە گەرۆوى نەچیت بەودىودا و، ھەمان ھەستى نەبیت و، تەنانت دەمارەکانى لاجانگى بۆ

همان هست ته په تپ نه کات و، سکی نه داته نیښ، نهوا له وانه یه
هه لگری یه کیک له نیشانه دیاره کانی دووړوویی بیت.

نیشان دانی وه فاداری بهرامبر بانگهواز به گزنگترین لپرسراوتی
شوینکه وتوانی داد نه ریت. باسکردنی که له پیاوانی وه که حزره تی
نه بوبه کر و حزره تی عومر که له سهروو دنیای هزری نیمه ون به
نیمه ناکریت، به لام گهر حزره تی نه بوبه کری راستگو (رضی الله عنه)
پارچه پارچه بکریت، هه دلۆپه خوینیکی نالهی "وه فا و وه فای لی
بهرز ده بیته وه. گهر سیری نم حزره ته بکهین له کاتی هیجره تدا کچه
حوت هشت ساله کی له گه لدا نه بوو که حزره تی عانی شه یه. ههروه ها
حزره تی عومر (رضی الله عنه) کاتیک هیجره ده کات عه بدوللای کوره
بچوکی له گه لدا نه بووه.

سهروerman (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) به حزره تی سهلمان (خوا لئی
پازی بیت) ده فهرمویت: "نه گهر ناین له سر نه ستیره ی سوره یاش بیت
که سانیک له هوزه کی تو ده چن و ده بیتنه خواره وه." به لیج ته ناندت
نه گهر راستیه کانی ناین به نه ستیره ی سوره یاشدا هه لواسرابن پیوسته
له سر پاله وانی بانگهواز هینده وه فای هیت که بروات و دایان بگریت.
جگه له وهش بانگهواز کار به نه ندازه ی باوهری به بانگهوازه کی،
نهو نه رکانه جیبه جی ده کات که ده که ونه سرشانی. له م رۆژ گاره دا
له ژیر ناوی جامی سهروک وه زیران و جامی سهروک کوماردا^۱ چه ندین

۱. نوسر لیره دا مه هستی نهو خول و پیشتر کن وهرز شیانته به که له ژیر نم جزره ناواندا ساز ده کزین، وهک
{جامی شای نیسپانیا}.

پیشبرکتی جیا جیا و یاری ساز ده کریت. نهو که سانهی له سهر بانگه وازی ئیسلامن پیشبرکتی بو جامیک ده کهن که براوه لایه کی جامه که بهر زده کاتوره و لایه که ی دیکه ش خوی گه وره بهرزی ده کاتوره. له راستیدا، تا نه و بهری شایه نیه تی نه گه ر گیان فیدای جامیکی له م جوړه بکریت!..

۳. گوڤرايه ئى

گوڤرايه ئى چىيە؟

﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴾

(النساء: ۶۹)

واتە: "ئەوھى فەرمانبەردارى خوا و پىغەمبەر بىكات، ئەوا ئەوانە لە گەل ئەو كەسانەدا دەبن (لە بەھەشتى بەرىندا) كە خوا نازونىعمەتى رژاندووھ بەسەرياندا لە پىغەمبەران و راستگۆيان و شەھيدان و پياوچاكان، ئاى كە ئەوانە ھاوھل و ھاوړى و ھاودەمىكى چاك و بىع وىتنەن!"

گوڤرايه ئى لە فەرھەنگدا بە واتاى ملكەچى، قايلبون لە بەرامبەر فەرمانىك، بەجىگەياندى فەرمانىك، ياخود جولان و كردارىك بە پى فەرمانىك دىت. پىچەواندى گوڤرايه ئى ياخييونە.

لە زۆرىھى شوئەكانى قورنانى پىرۆزدا وشەى گوڤرايه ئى بە

واتا گەلپكى وەك: پازىبوون لە دلەو بەرامبەر ئەو بېرىارانەى كە خوا و پەيامبەرەكەى داويانە و، ملكەچبوون و تەسليم بوون ھاتووہ.

پيويستە لەسەر ئيماندار باوهرپيكي تەواوى ھەييت دەربارەى پراستيى رينگەى پيغەمبەرەكەى و سوننەتەكانى و دەييت ھيچ دوودلييهك و گومانتيك لە گوپرايه لپييه كەيدا نەييت. مادەم مرووف ناچارە بە كۆمەل بڑى بۆ ئەوہى لە بەريادى و فساد پزگارى ييت، كەواتە پيويستى بە پراستگويى و گوپرايه لى ھەيە، بە پيچەوانەوہ نازاوہ و بى سەرۆبەرى پەيدا دەييت.

پەرۆردگارمان چۆن باسى گوپرايه لى دەكات

خوای گەورە بە ھيتانى وشەى "إطاعة (گوپرايه لى)" لە (۱۲۹) شوئنى جياواز لە قورئانى پيروژدا فيرى ئەوہمان دەكات كە چەندە وشەيەكى گرينگ و بەھادارە. لە بنەرەتدا وشەى "گوپرايه لى" لە ئايەتەكانى قورئانى پيروژدا بە ماناى ملكەچكردن بۆ يەكنيك و پازىبوون لە بەرامبەر فەرمانيك و قەبولكردنى ديت. كاتيک سەيرى ئەم ناياتانە دەكەين دەبينين باس لە دوو جوړى سەرەكى "گوپرايه لى" دەكریت:

۱) گوپرايه لپكردنى خوای گەورە.

۲) گوپرايه لپكردن بۆ كەسيكى ديكە بيچگە لە خوای گەورە.

گوپرایه‌لیکردنی خوای گموره پیکهاتووه له گوپرایه‌لیکردنی فرمانه‌کانی
خوای گموره و پیغه‌مبهره‌کانی.

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ
فَإِن نَنزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾ (النساء: ۵۹)

واته: "ئه‌ی ئه‌وانه‌ی باوه‌پرتان هیتاوه، فرمانه‌ردار و گوپرایه‌لی خوا
و پیغه‌مبهر و فرمانه‌رواکان بکه‌ن که له خودی خوتانن (له بیروباوه‌رو
پابه‌ندیدا)، خو ئه‌گه‌ر له شتی‌کدا بوو به‌کیشه‌تان ده‌باره‌ی حوکمی
خوایی، ئه‌وه ئه‌و کیشه‌یه‌ بگپینه‌وه بو لای خوا و پیغه‌مبهره‌که‌ی
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (که قورئان و سوننه‌ت ده‌گه‌یه‌نیت)، ئه‌گه‌ر ئیوه
باوه‌پرتان به‌خوا و به‌رۆژی قیامه‌ت هه‌یه، ره‌فتار کردنتان به‌و شیوه‌یه
چاکترین و جوانترین سه‌رچاوه‌یه بو چاره‌سه‌ری کیشه‌کانتان"

ئه‌و نایه‌تانه‌ی له قورئانی پیروژدا باسی گوپرایه‌لی ده‌که‌ن،
گوپرایه‌لیکردنی پیغه‌مبهری نازیزیان له‌گه‌ل گوپرایه‌لیکردنی خوای
گه‌وره‌دا پیکه‌وه باسکردووه.^۱ گوپرایه‌لیکردنی پیغه‌مبهران گوپرایه‌لیکردنی
خوای گه‌وره‌یه، چونکه گوپرایه‌لی کردنی په‌یامبه‌ر گوپرایه‌لیکردنی
خاوه‌نی په‌یامه‌که‌یه. خوای گه‌وره‌ش له سوره‌تی "النساء" دا ده‌فه‌رموت:

﴿ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴾
(النساء: ۸۰)

۱. به‌رواته: البقرة: ۳۲، النساء: ۱۳، المائدة: ۹۲، الاحفال: ۱، ۲۰، ۴۶...

واته: "ئەوێی فەرمانبەرداری پێغەمبەر (صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ) بکات، ئەو بەراستی فەرمانبەرداری خۆی کردوو، ئەو هوش پستی هەلکردوو (ئەو خۆی زەر مەند دەبێت) خۆ ئێمە تۆمان نەناردوو تا ببیتە چاودێر بەسەر ئەوانەوه" هەرۆک زانراوه پێغەمبەرەن بۆ ئەو پەوانە کران تا گوێزێی بکری. ئەم پراستیەش بە روونی لەم نایەتەدا نامازە ی پیکراوه که دەفەر مویت:

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴾ (النساء: ٦٤)

واته: "هیچ فرستاده کهمان نەناردوو مەگەر تەنھا بۆ ئەوێی گوێزێی بکریت بە فەرمانی خوا، خۆ ئەگەر ئەو خەلکە بەراستی کاتیگ سته میان له خۆیان کرد (بە لادان له شەریعت) بەاتنایە بۆ لای تۆ و داوای لیخۆشبوونیان له خۆی گەورە بکردایە، پێغەمبەریش داوای لیخۆشبوونی بۆ بکردنایە، ئەو بەیگومان ئەو کاتە دەیانزانی که خوا تەوبە و پەشیمانی وەرگرەو میهرەبان و دلۆفانە (ئەگەر بەراستیان بوایە)."

سەبارەت بە گوێزێی بکریت بۆ که سێکی دیکە بێجگە له خۆی گەورە، بریتییه لەو گوێزێی بکریتەکانە که پەروەگار فەرمانی پێنەکردوو و قەدەغە ی کردوو. لەم دنیایەدا تەنھا مەرۆف سەریستی ئەوێی پێدراوه که گوێزێی بکریت یاخود سەریچی بکات. کاتیگ له قورئانی پیرۆزدا تەماشای ئەو نایەتەنە دەکەین که پەیوەندیان بە گوێزێی بکریتەوه، دەبینین هەندیکجار مەرۆف گوێزێی بکریت چەند

دهسته و تاقمیک له مروؤفه کان ده کات، وهک نهم نموونانه ی لای خواریوه:

(أ) کافران و مونافیه کان:

﴿ وَلَا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعَاؤُهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ
وَكُفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴾ (الأحزاب: ٤٨)

واته: "ملکه چ و فرمانداری کافر و دوورووه کان مه به، گوی
مه ده به و نازارو ناخوشیانه ی (که پیشی ده هیتن بو خوت و
بانگه وازه کهت)، همیشه پشت به خوا بهسته، تنها خواش بهسه که
پشتیوان و یاریده ده ربیت."

(ب) گوناهاکاران و خاوهن رهوشته خراپه کان:

﴿ وَلَا تُطِيعُ كُلَّ حَلْفٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَذَا مَثَلٌ بَنِيهِ ﴿١١﴾
مَنَاجٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَن يُسِئَ ﴿١٢﴾ عَتِلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيهِ ﴿١٣﴾
(القلم: ١٠ - ١٣)

واته: "به قسه ی هموو نه وانه مه که که زور سویتد ده خون و زور
سووک و ریسوان. نه وانه ی که به شوین عیب و عاردا ده گه رین و
دووزمانی ده کهن و فیتنه ده گین و چه زیان له ناشووبه. زور دژی
خیرو چاکه ن و ده ستریزی ده کهن و گونا نه انجام ده دن و پیلان
ده گین. له هه مان کاتدا نیسک تال و رهوشت ناشرین و ناکهس
به چه و باوک نادیارن"

ج) نهوانه‌ی نهو سنوورانه دهبه‌زینن که خوا دیاری کردووه:

﴿ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُتَرَفِّعِينَ ﴾ (الشعراء: ۱۵۱)

واته: "گوئی‌رایه‌لی زیاده ره‌وان مه‌که‌ن."

بەشى خوتىندىنەۋە

ھەموو دوستىكراۋەكان گوتپرايەلىيى فەرمانپرەۋاي گەردوون دەكەن

ھەرۈەك چۆن لە گەردووندا ھەر لە خۆر و نەستىرەكانەۋە ھەتا دەريا و شاخ و بەردەكان لە گوتپرايەلىيى خۋاي گەۋرەدان، بە ھەمان شىۋە ھەموو پروەك و گياندار و مرقۇقەكانىش ملكەچى فەرمانەكانى ئەۋن. ئەم گوتپرايەلىيى كىردنە ھەممەكىيە بوۋنى فەرمانپرەۋايەكى خاۋەن شكۆ دەسەلمىنىت.

بۇ نمونە كاتىك درەختىك فەرمانى ۋەستانى پىچ دەدرىت بە ھىچ شىۋەيەك لە شونى خۋى ناجوۋلىت. ۋەستانى بەرامبەر پەشەباكان و بەرگەگرتنى لە ھەمبەر لافاۋەكاندا نىشاندەرى ھەستىيارى درەختەكەيە لە گوتپرايەلىيدا. وشترىك بۇ ئەۋەي بارى لى بنرىت چۆك دادەدات كە لە راستىدا دژى بەرژۋەندى خۋەيتى، ئەمە پەچاۋكردنى ياساكانى گوتپرايەلىيى و بەندايەتى كىردارى ئەۋ ناژەلە نىشان دەدات.

ھەسارەيەكىش كاتىك فەرمانىكى پىچەۋانەي درەختى ۋەرگرتۋە و ئەمىرى "بگەپرى" بۇ دەرچۋە، بە تەۋاۋەتى گوتپرايەلىيى ئەم فەرمانە دەكات و بۇ ساتىكىش ناۋەستىت.

مرقۇقەكانىش بۇ ئەۋەي بەردەۋامبىن لە ژيانى ئەم دونىايە بەۋپەپرى ھەستىيارىيەۋە گوتپرايەلىيى چەندىن فەرمان دەكەن. بۇ نمونە لە ناۋ

هوادا دەرژین، به چاو دهبینن و به گوی دهبیستن و به زیبان قسه ده کهن.
به دیهینه ری خاوهن شکۆ هه موو ئەم گوێپرایه لییانه تەنانەت به
نایینیانیش نیشان دەدات و دەیانناسیئت.

ئیبلیس لەبەر یاخیبوونه کە ی بوو بە شەیتان

خاوهند حەزرتی نادەمی دروستکرد، له رۆحی خۆی فووی به
بەردا کرد و فرمانی بۆ فریشتەکان دەکرد سوجدە بۆ ئەم بەدیھیتراوه
بەن^۱. ئەم فرمانی سوجدە بردنە وەك تۆمارکردنی ناوی مرۆف وایه
به سیفەتی "جینشینی". له راستیدا ئەو ی سوجدە ی بۆ برا خوی
گەرە خۆی بوو، چونکە بیجگە لەو سوجدە بۆ هیچ دروستکراوتک
نابرت. حەزرتی نادەم تەنها قیبلە یەك بوو، بەلام هەلبژاردنی ئەو وەك
قیبلە یەك لەبەر سیفەتی "جینشینی" یە کە ی بوو. فریشتەکانیش ئەم
هەلبژاردنە نیلاهییه یان به ئەدەبەو وەرگرت و ئەمەشیان به گوێپرایه لی
کردن و سوجدە بردن نیشاندا.

بەلج، هه موو فریشتەکان لەو ساتەدا چوو بوونە سوجدەو. بەلام
یە کێك هه بوو گوێپرایه لی فرمانە کە ی نەکرد. ئەو یە کێك بوو کە
لووتبەرز ی و خۆ به گەرە زانین زال بوو بوو به سەریدا. تێنە گەشتبوو
لەو ی کە نەپتی گەرە یی راستە قینە له سوجدەدا شاراو تەو. ئیبلیس
پشتی هەلکردبوو له فرمان و له بازنە ی گوێپرایه لی دەرچوو بوو.

قورئانى پىرۆز له چەندىن شوئى جياوازدا باسى ھۆكارەكانى
سوجده نەبردنى ئىبلىس دەكات.

﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
أَبَىٰ وَأَسْتَكْبَرَ ۖ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴾ (البقرة: ۳۴)

واتە: "كاتىكىش بەفريشته كانمان وت: سوجده بەرن بۆ ئادەم
(سوجدهى رېزو بەفەرمانى خوا، ۋەكو پرووگەيەك) سوجدهيان برد،
جگە ئىبلىس نەبىت كە سەرپىچى كردو خۆى بە گەورەزانى و خۆى
خستە رېزى كافره كانەوہ."

تا ئەو كاتە شەيتان ھەزاران سال ۋەك كەسىكى زاھيد و خواناس
دەرکەوتبوو. تەنھا پرووكارى دەرەوہى ھەزرەتى ئادەمى بىنى كە لە
قور دروستكرايوو، نەيتوانى قوولئى ماھىيەتى ھەزرەتى ئادەم ببىنئىت.
خۆ بە گەورەزانين و لوتبەرزى بووبوو بە بەرہەست لەبەردەم نەمەدا.
پاسترە بوتريت شەيتان ياخى بوو لە فەرمانى سوجدەبردن لەبەر نەوہى
نەيتوانى لە نەينى وردى گوپرايەلى تىبگات و، نەيتوانى سەر لە
ماناى بەندايەتى راستەقینە دەربكات و، بە ھەموو ھەستەكانى ھەرسى
بكات و، نەيتوانى پەى بە نەينى سوجدەبردنەكە ببات.

قورئان نمونەى تالووت بۆ باسى گوپرايەلى دەھىنئىتەوہ

يەكئىك لەو نمونانەى كە قورئانى پىرۆز بۆ باسكردنى گوپرايەلى
بۆ ئىمەى دەھىنئىتەوہ، نمونەى تالووت و لەشكرەكەيەتى. ئەى باشە

تالوت کیسہ؟ بڑی نہ وہی لہ مہ تیگہین پیوستہ سہیری میڑوی
رہردوی بہنی نیسرائیل بکہین۔

سہردہمی دہسہ لاتداری پیغہ مہبران لہناو بہنی نیسرائیلدا لہ دوا
ہزرتی یوشع (عَلَيْهِ السَّلَام) وہ دہستی پیکردوہ و نزیکہی پینچ سہد
سالی خایاندوہ۔ کوتا پادشای تہم سہردہ مہش ہزرتی سولہیمانہ۔
تہم سہردہ مہش نزیکہی ہزار سال پیش ہاتنی ہزرتی عیسیاہ
(عَلَيْهِ السَّلَام)۔ ہزرتی ساموئل تہم پیغہ مہبر و تہم فرمانرہوای
گہلہ کھی بوہ۔ لہ تہمان سہردہ مہدا لہ نیوان میسر و فہلہ ستیندا
گہلک دہڑیان بہ ناوی تہمالیکا۔ فرمانرہوای تہم گہلہ ناوی جالوت
بوہ۔ تہم فرمانرہو ستمکارہ بہ لہ شکرہ کھیوہ ہیرشی کردبوہ سہر
بہنی نیسرائیل و لہ ولاتی خویان دہر کردبوہ۔ بہنی نیسرائیلیہ کان
لہ دوا تہم شکستہ دہچنہ لای پیغہ مہبرہ کھیان و داوا لیدہ کھن
کھیکیان وک فرمانرہو و تہفسہر بڑی ہلبریرت۔

پیغہ مہبرہ کھیان زور باش کہ سایہ تی نہ تہوہ کھی دہناسی۔ دہیزانی
گہلہ کھی لہ کاتی نارہ حہتیدا دووردہ کھونہوہ لہ گوڑپاہلی و پاشگہز
دہبنہوہ۔ چونکہ داخاویہ کی لہم جوڑہ لہوانیہ بہ فہرز کردنی
جہنگ کواتی پیبت۔ تہ گہر فرمانتکی و ہا بیت و گہلہ کھی
ہلگہر پتہوہ، تہوا بارنکی خراپتر پروودہ دات۔ لہبر تہم ہوکارہ بہ
ناشکرا بہ گہلہ کھی و ت: ”تہی تہ گہر جہنگ لہ سہرتان بیبت بہ
فہرز، تیوہ نہ توان شہر بکہن؟“

بہنی نیسرائیل پیغہ مہبرہ کھیان دلنیا کردہوہ، وتیان بیجگہ لہ جہنگ

هیچ چاره‌یه‌کی دیکه‌یان نه‌ماوه. چونکه دهرکراون له زیدی خو‌یان و زۆربه‌شیان خیزان یان مندا له‌کانیان له‌ده‌ست داوه.

تا که پینگه‌یه‌ک بۆ دهریاز بوون له‌م سهر شوپرییه، جهنگ بوو. به‌لام له راستیدا ترس و هه‌لگه‌پرانه‌وه، له که‌سایه‌تی زۆربه‌یاندا په‌گی دا‌کو‌تابوو. له‌بهر ئەم هۆیه‌ جه‌زه‌تی سوله‌یمان هه‌ستی به‌وه کرد که پێ‌ی‌سته پێ‌شتر نا‌گا‌دا‌ریان بکا‌ته‌وه.

پێ‌غه‌م‌ب‌ر ساموئیل به‌پێ‌ی نا‌را‌سته کردنی وه‌حی، "تالووت"ی وه‌ک فرمانده ده‌ست‌نیشان‌کرد. به‌لام به‌نی ئی‌س‌را‌ئیل په‌خ‌نه‌یان له‌م ده‌ست‌نیشان‌کردنه گرت. ئە‌مه له کاتی‌کدا که له سه‌ره‌تا‌دا به‌ئێ‌نی گو‌پ‌رایه‌لی ته‌واویان دا‌بوو. مافی هه‌لب‌ژاردنیان دا‌بوو به‌ پێ‌غه‌م‌ب‌ره‌که‌یان. که‌چی ئی‌ستا هه‌لب‌ژاردنی پێ‌غه‌م‌ب‌ره‌که‌یان به‌دڵ نه‌بوو. له کاتی‌کدا هه‌لب‌ژاردنی تالووت وه‌ک فرمانده به‌ فرمانی وه‌حی بوو. له‌ کۆ‌تا‌یدا هه‌رچه‌نده به‌ دلیان نه‌بوو به‌لام تالووت وه‌ک فرمانده قه‌بو‌ل کرا.

له‌ دوا‌ی ئە‌مه تالووت له‌شکرێ‌کی ناماده‌کرد و که‌وته‌ پێ‌. به‌لام ئە‌وانه‌ی به‌شدار بوون له‌م له‌شکره‌دا هێ‌شتا دیار نه‌بوو چه‌ند دڵ‌سۆز و گو‌پ‌رایه‌لن. ئە‌م گه‌له‌ چه‌ندین سا‌ل به‌ ژێ‌رده‌سته‌یی ژیا‌بوون. له‌ باری دۆ‌پ‌اودا بوون. زۆر گرن‌گ بوو بزانه‌رت کاتی‌ک به‌را‌ه‌ب‌ر گه‌لێ‌کی سه‌رکه‌وتوو ده‌وه‌سته‌نه‌وه‌ چ بار و په‌فتاری‌کیان ده‌ییت.

چونکه شەر ده‌ییت به‌ له‌شکرێ‌ک بک‌ریت که ناماده‌ی شەر و، سه‌ریازه‌کانی نازا و وره‌ به‌رزین.

چونکه نه گهري بهرگه گرتني له شکرنگ که پینکها تیبیت له ترسنوک و هه لگه پراوه و کهسانی بی وره و لاواز له گوژپرایه لیدا، یه کجار که مه. له لایه کی دیکه وه هه لگه پراوه و ترسنوک که کان ده گونجا کاریگهري خراپیان هه بیت له سهر نه وانهی تر و بینه مایه ی شکانی وره ی سوپاکه. له بهر نه مه گرنگ بوو که نه م له شکره به تاقیکردنه وه ی گوژپرایه لی و دلسوزی و هیزی بهرگه گرتندا پروات.

دوای ماوه یه که له پرۆشتن، له کاتیکدا له شکره که ی زور تینوویان بوو، تالووت پیی وتن که خوای گه وره تاقیبیان ده کاته وه به ناوی پروبارنگ، نه وه ی لیی بخواته وه له نه و نییه و، نه وه ی لیی نه خواته وه ده بیت به سه ربازی نه و. تنه نا مؤلته ی نه وه هه یه که له وینچیکی لی بخونه وه، کاتیک گه یشتنه پروباره که بیجگه له چند که سیکی که م نه وان ی دیکه به دلی خوایان ناویان خوارده وه. به م شیویه نه یانتوانی یه که م نارپه حه تی که هاته به رده میان بپرن. له کاتیکدا نه مه تاقیکردنه وه یه که بوو بویان. به م هه لسوکه وته یان له تاقیکردنه وه که دا شکستیان هینا. له م باره یه وه قورنانی پیروژ ده فهرمویت:

﴿ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اعْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهَ كَذَّبْنَا بِكُفْرٍ كَرِيمٍ ﴿٢٤٩﴾ (البقرة: ٢٤٩)

واته: "ئىنجا لەكاتىڭدا طالوت سەربازەكانى جياكردهوه و پىتى
وتن: (وا ئىمه دەرپۆين)، بىگومان خوا (له رى گوزەرماندا) تاقىتان
دەكاتەوه بە پروبارىك (دواى ماندوو بوون و تىنووېهتەى)، جا ئەوهى
لىتى بخواتەوه (ئەوه سەربازى) من نيه و (بگەرپتەوه) و ئەوهى
ئەيچىژىت يان تەنھا لەويچىك بەدەستى خۆى بخواتەوه ئەوه
بەرپاستى سەربازى منە و (دەپەرپتەوهو دەرپۆين، جا لەگەل ئەو
روون كوردنەوېهشدا) زۆرىەيان (له ئاوى پروبارەكەيان) خواردەوه،
كەمىكىان نەبىت، جا كاتىك لىتى پەرىنەوه خۆى و ئەوانەى باوهرپان
هيتابوو لەگەلىدا (هەندىكىان) وتيان: ئەمرۆ (زەحمەتە بەم ژمارە
كەمەوه) دەرەقەتى جالوت و سەربازانى بىين، (بەلام) ئەوانەى
دلىيا بوون بە خزمەتى پەرورەدگاربان دەگەن وتيان: (مەترسن)
چونكە چەندەها جار دەستەى كەم، زال بوون بەسەر دەستەى زۆردا
بەفەرمانى خواو خوا يارو ياوهرى خۆگر و ئارامگرانە."

له رىباوېتەكاندا هاتووه كە ژمارەى ئەوانەى پەرىنەوه لەو پروبارە
يەكسانە بە ژمارەى هاوئەلانى پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كە بەشدارى
جەنگى بەدریان كردووه.^۱ له ئەنجامدا كۆمەلنىك كە بە ژمارە كەم بوون
سەرکەوتن بەسەر كۆمەلنىكى دىكەدا كە بە ژمارە زۆر زياتر بوون و
توانىيان لەشكرە ترسناكەيان بشكىنن و، سەرکەوتنىكى مەزن بەدەست
بەينن و، مېوھى گۆرپرايەلىيەكەيان چىيەوه.

۱. مسند، احمد بن حنبل، ۲۹۰/۴.

بەشى خۆئىندىنەۋە

ھىچ شتىك ھىندەي فەرمانى پادشا گرانبەھا نىيە

رۇژىك سولتان مەحمود غەزىنەۋى دەپۋاتە دىۋانى خۇى و دەينىت ھەمو گەۋرەكانى ۋلات لەۋى كۆبۈنەتەۋە، ۋىستى ۋەزىرەكان تاقى بىكاتەۋە. گەۋھەرىكى دەرھىنا و داى بە ۋەزىرىك و، لىنى پىرسى:

- گەۋھەرىكى چۈنە؟ بەپراى تۆ چەند دەكات؟

- ئەمە گەۋھەرىكى زۆر گرانبەھايە، سەد بار ئالتوون دەھىنىت.

پادشا فەرمان بە ۋەزىرەكە دەكات و، دەلىت:

- ئەم گەۋھەرە بىشكىنە!

- گەۋرەم! مەن چۈن دەتوانم ئەۋە بىكەم، مەن كەسىكەم ھەز بە چاكەى

پادشاكەم دەكەم، گەر ئەمە بىشكىنم واتاى ئەۋەبە خراپەم دەرھەق كىردۋىت.

پادشا ئەم ھەلسۈكەۋتەى ۋەزىر بەرز دەرخینىت و خىلىكى گران بەھاي بە دىارى پى دەبەخىت. پادشا پاش ماۋىيەك گىتوگۆ و دواى ئەۋەى ئەم باسە لىبىر كرابوۋ، ھەمان گەۋھەر دەداتە دەست پەردەدروۋىيەك و، پى دەلىت:

- نه گەر موشتەرى ھەيىت چەندى دەداتى؟

- ئەم گەۋھەرە بەھاي بە ھېندەي نيۋەي ولاتىك دەيىت.

- ئەم گەۋھەرە بشكىنە و پارچە پارچەي بگە!

- گەۋرەم، زۆر ھەيف دەيىت گەر ئەمە بشكىنرېت، خىلىكى ناۋا گرانبەھا تەنھا شاينى پادشايەكى ۋەك جەنابتانە، بۆيە ناكىرت ئەمە بشكىنرېت، شكاندى ئەمە دوژمنايەتى پادشا و گەنجينەكەيەتى.

پادشا قسەكانى پەردەدرووي زۆر بە دل دەيىت و ديارىيەكى گرانبەھاي پىشكەش دەكات.

دوای ماۋەيەك خىلەكەي دەدات بە يەكىكى ديكە و، ئەۋىش ھەمان شىۋاز ۋەلامى دەداتەۋە و، پادشا ئەۋىش خەلات دەكات. بەم شىۋازە چەندىن كەس تاقيدەكاتەۋە و، لە كۆتاييدا ھەياسى دانا بانگ دەكات و، خىلەكەي دەداتى و، پىرسىارى نىخەكەي لى دەكات. دوایى فەرمانى پى دەكات كە بىشكىنرېت، ھەياسىش پى بىر كىرەنەۋە پارچە پارچەي دەكات. كەسانى دەۋرۋەرى سەرزەنشتيان كىرد و، پىيان وت:

- ئەي ھەياس! چۆن دلەت ھات خىلىكى ۋەھا گرانبەھا بشكىنرېت، ئەمە ناپاكييە بەرامبەر پادشا و گەنجينەكەي، چۆن ئەمەت كىرد؟

ھەياس بەم شىۋازە ۋەلامى دانەۋە:

- بۆ ئەۋانەي بە خۆشەۋىستىيەكى راستەقىنە بەستراۋنەتەۋە بە پادشاۋە ھىچ شتىك لە فەرمان و ۋىستى پادشا گرانبەھاتر نيپە لەلايان.

سەرورمان له باره‌ی گوێزپایه‌ئییوه چه ده‌فه‌رموئیت؟

کاتیک سه‌یری فه‌رمووده پیرۆزه‌کانی ده‌که‌ین، ده‌بینین که گرنگییه‌کی تایبه‌تی داوه به‌بابه‌تی گوێزپایه‌لی. پێغه‌مبه‌ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فه‌رمووده‌یه‌کیدا له باره‌ی گرنگی و جددییه‌تی ئه‌م بابه‌ته‌وه ده‌فه‌رموئیت: “کێ گوێزپایه‌لی منی کردی‌ت ئه‌وا به‌ دُنیا‌ییوه گوێزپایه‌لی خۆی کردوه، کێش یاخی بووی‌ت له من ئه‌وا به‌ دُنیا‌ییوه یاخی بووه له خوا، کێ گوێزپایه‌لی به‌رپرسی شه‌رعیی کردی‌ت، ئه‌وا به‌ دُنیا‌ییوه گوێزپایه‌لی منی کردوه، کێش یاخی بووی‌ت له به‌رپرسه‌که‌ی، ئه‌وا به‌ دُنیا‌ییوه یاخی ده‌ی‌ت له من”^۱

“ئومه‌ته‌که‌م هه‌موویان ده‌چه به‌هه‌شت یی‌جگه له‌وانه‌ی پشت هه‌لده‌که‌ن. هاوه‌لان پرسیاریان کرد: “ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا، کێ خۆی به‌ دوور ده‌گرت له‌ چوونه به‌هه‌شت؟” پێغه‌مبه‌ری خواش (صَوَاتِ اللهُ عَلَيْهِ) ده‌فه‌رموئیت: “کێ گوێزپایه‌لی من بکات ده‌رواته به‌هه‌شت. کێش یاخی ی‌ت له من پشت هه‌لده‌کات و ناچیتته به‌هه‌شت.”^۲

له فه‌رمووده‌یه‌کی دیکه‌دا سه‌روه‌رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده‌فه‌رموئیت: “ئه‌و لێپرساوه‌ی به‌سه‌رتانه‌وه‌یه هه‌تا ده‌ست به‌کتیی خاوه‌ بگرت و به‌ گوێزه‌ی کتیی خا کاره‌کانی به‌رپۆه بیات، ئه‌وا گوێزپایه‌لی بکه‌ن، ئه‌گه‌ر کۆیله‌یه‌کی حه‌به‌شیش ی‌ت که‌ ده‌موچاوی وه‌ک داننه‌ی تری ره‌ش ی‌ت.”^۳

۱. البخاری، الاحکام، ۱، ۷۷/۹؛ مسلم، العارة، ۳۲-۳۳؛ النسائي، البيعة، ۲۷، ۱۳۸/۷؛ ابن ماجه، المجاهد، ۳۹.

۲. البخاری، الاعتصام، ۱۲.

۳. البخاری، الاحکام، ۴.

چەندىن فەرموودەى وەك ئەمانە لە كىتەبەكانى فەرموودەدا لەبارەى
گۆرپاىەلىيەو ھەيە. بۇ ئەوەى زياتر لە فەرموودەكەى سەرەو بەگەين
دەمانەوتت باسى نمونەى ھەزرتى ئوسامەى كورپى زەيد بەگەين.

ھەزرتى ئوسامە، كورپى زەيدى كورپى ھارسەيە كە بەندەيەكى
رەش پيىست بوو. پيغەمبەرى سەرەومان ئەو دەكات بە فەرماندەى ئەو
لەشكرەى كە ويستى بينيرتت بۇ شام. ھەزرتى ئوسامە فەرماندەيى
لەشكرىكى دەكرد كە چەندىن كەسى بەناوبانگ و بەتەمەنترى تيدا
بوو.^۱ ھەزرتى ئوسامە لەو رۆژانەدا تەمەنى ھيشتا ۱۸ سالان بوو.

ھەندى كەس ئەم بېرارىيان پيى ھەرس نەكرا كە سەرەراى بوونى
كەسانىكى وەك ھەزرتى ئەبو بەكر و عومەر و ئەبو عوبەيدە لە ناو
ئەو لەشكرەدا، بەلام كەسيكى گەنجى وەك ھەزرتى ئوسامە دەكرتت
بە فەرماندە و، ھەندىك رەخنە و بۆلەيان لە دەم دەرچوو. گومان لە
بوونى دەستى مونافىقەكان دەكرتت لەپشتى ئەم فیتنەيەو. كاتىك
ئەم ھالەتە دەگاتەو بە پيغەمبەرمان، سەرەومان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
بەم شىوازە ناگاداريان دەكاتەو: ”بيستومە ئىو رەخنەتان لە ديارى
كردنى ئوسامە ھەبوو وەك فەرماندەى سوپاكە، كاتى خۆيشى
رەخنەتان گرتبوو لەسەر فەرماندەيى باوكى كە زەيدە. سوئند بە
خا ئەو كەسيكى تا بلىنى لىھاتوو بوو بۇ فەرماندەيى و يەكىك بوو
لە خۆشەويستترىنى مروڤقەكان بە لامەو. ئيستاش ئەم ئوسامەيە بەم
شىوازە لىھاتوو بۇ فەرماندەيى و، ئوسامە دواى باوكى يەكىكە لە

۱. ابن ھشام، السيرة، ۴۳۶/۳.

خۆشه‌ويستتيرين كه سه‌كان به‌لامه‌وه. ئاھۆژگارستان ده‌كهم گۆڤرايه‌لی بكن، به‌ دلنیايييه‌وه ئه‌و يه‌كئكه له چاكه‌كارانی ناوتان.^۱

دانانی حه‌زرتی ئوسامه به‌ فەرمانده‌ ڤه‌خه‌ی لێ گيرا بوو. به‌لام سه‌روه‌رمان ده‌یويست سه‌رته‌تا له‌ هاوه‌له‌كانيدا و پاشان له‌ ئوممه‌ته‌كه‌يدا هه‌ستی گۆڤرايه‌لی بچيئيٓت. ئه‌مه جگه له‌وه‌ی كه پيغه‌مبهری خوا كاتيك كه‌سيكی هه‌لبسه‌نگاندايه، ياخود كارئكي پي سپاردبايه سه‌یری ليه‌ها تويی ده‌كرد نه‌ك ته‌مه‌ن. له‌به‌رئه‌وه پيغه‌مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سه‌ره‌ڤای بوونی چه‌ندين هاوه‌لی مه‌زن و به‌ته‌مه‌ن حه‌زرتی ئوسامه‌ی هه‌لبژارد، بي ئه‌وه‌ی ته‌ماشای ته‌مه‌ن و پيگه‌ی كۆمه‌لايه‌تی بكات، به‌ره‌نگاری ڤه‌خه‌كان بوويه‌وه، نيشانی دا كه كه‌سی شایان پيويسته کاری شایه‌ن به‌ خۆی پي بدرت.

چه‌ندين هاوه‌لی به‌ڤيژ له‌سه‌رويانه‌وه حه‌زرتی عومه‌ر ڤيژيان له‌ ڤه‌ڤاره‌كه‌ی پيغه‌مبهری سه‌روه‌رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) گرت و گۆڤرايه‌لی حه‌زرتی ئوسامه‌يان كرد. ته‌نانه‌ت جارئكيان حه‌زرتی عومه‌ر كاتيك حه‌زرتی ئوسامه‌ی بيینی، پي وت: ”سه‌لامی خوات له‌سه‌ر بيٓت نه‌ی نه‌میری موسولمانان.“ حه‌زرتی ئوسامه‌ش وه‌لامی دايه‌وه و وتی: ”خوای گه‌وره ليٓت خو‌ش بيٓت نه‌ی نه‌میری موسولمانان. تو وا به‌ من ده‌ليٓت!“ حه‌زرتی عومه‌ریش وتی: ”هه‌تا له‌ ژياندا بم به‌م شي‌وازه بانگت ده‌كهم، چونكه كاتيك حه‌زرتی پيغه‌مبهر (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) وه‌فاتی كرد تو نه‌میری من بوويت.“^۲

۱. مسلم، فضائل الصحابة، ۶۳-۶۴؛ البخاري، المغازي، ۸۷.

۲. القطني، تراتيب، ۱۳۶/۱.

به‌لج، حه‌زه‌تی ئوسامه كورپى به‌نده‌یه‌كى ره‌ش پىستی هه‌زار بوو. سه‌روه‌مان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) به هاندانى گوێرپایه‌لیی ئوممه‌ته‌كه‌ی بو کۆیله‌یه‌كى هه‌زاری گه‌نج، سه‌رنجمان بو گه‌وره‌یی و گرنگی گوێرپایه‌لی راده‌كیشیت.

پێویسته چون تیبگه‌ین له گوێرپایه‌لی کردنی كه‌سانى لێپرسراو؟

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

(النساء: ۵۹)

واته: "ئه‌ی ئه‌وانه‌ی باوه‌رتان هیناوه، گوێرپایه‌لی خوا و پێغه‌مبه‌ر و فه‌رمانه‌رواکان بکه‌ن که له خودی خۆتانن (له بیروباوه‌رو پابه‌ندیدا)" هه‌روه‌ک له نایه‌ته‌كه‌ی سه‌روه‌دا هاتوو هه‌واى گه‌وره فه‌رمانمان پێ ده‌کات به گوێرپایه‌لی کردنی كه‌سانى لێپرسراو له خۆمان. چون له ده‌سته‌واژه‌ی "فه‌رمانه‌رو" تیبگه‌ین؟ پێوانه‌ی گوێرپایه‌لی کردنمان بو ئه‌وان چى پیت؟

ئهم نایه‌ته فه‌رمانمان پێ ده‌کات به‌شوێنکه‌وتنى هه‌موو ئه‌و رابه‌ر و چاوساغانه‌ی به‌و رپێه‌دا ده‌رۆن که خواى گه‌وره نیشانی داوه و، پێغه‌مبه‌رى خوا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به‌مه‌شخه‌له‌كه‌ی رووناكى کردووته‌وه و، دامه‌زراو و سوورن له سه‌ر ئه‌و رپێه. سا ئهم رابه‌رانه رابه‌رایه‌تى سێ چوار كه‌س یان هه‌زاران وه یان ملیۆنان خه‌لك بکه‌ن!

نایه‌ته‌که باسى سێ جوړ گوێرپایه‌لی ده‌کات که په‌یوه‌ندیان به‌یه‌كه‌وه

هده، نهویش گوتراپه‌لی خوا و پیغه مبه‌ره‌که‌ی و به‌رپرسانه. گه‌وره‌ی پیغه مبه‌ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له‌وه‌وه سهرچاوه‌ی گرتووه که نیردراوی خوایه. نهو مرؤفه، به‌لام هوکاره بو گه‌یشتنمان به‌ خوی گه‌وره که نامانجمانه. نیمه‌ش ده‌ستمان به‌م هوکاره‌وه گرتووه. هه‌ر وه‌ک نه‌م ریبه تا پیغه مبه‌ر (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) له‌ ژیاندا بوو پروناک بوو، دوا‌ی نهویش هه‌ر پروناک ده‌بیته. هه‌روه‌ک چو‌ن پیغه مبه‌ر به‌ناوی خواوه‌ حوکم ده‌کات و بریار ده‌دات و پیوسته گوتراپه‌لی بکریته، به‌هه‌مان شیوه‌ نهو که‌سانه‌ی که‌ پییان ده‌وتریته "که‌سانی به‌رپرس"، سه‌ره‌تا ده‌بیته له‌سه‌ر ری‌نگه‌ی پیغه مبه‌ری خوا بن و نینجا گوتراپه‌لی بکریته.

نه‌وه‌ حه‌زرتی نه‌بو‌یه‌کری راستگو و، حه‌زرتی عومه‌ری فاروق و، حه‌زرتی عوسمان و، حه‌زرتی عملی شاهی مه‌ردان (مَرْضِيَّ اللهُ عَنْهُم)، نه‌مانه‌ هیتندی سه‌ری ده‌زبیه‌ک پی‌چمه‌وانه‌ی سه‌روه‌رمان (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نه‌ده‌جو‌ولانه‌وه.

بازنه‌ی گوتراپه‌لی زور فراوانه. سه‌روه‌رمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) له‌ فه‌رمووده‌یه‌کدا ده‌فه‌رمویته: "نه‌گه‌ر له‌ شو‌ئینی‌کدا سی‌ که‌س بوون، نه‌وا یه‌کیکتان با بیته به‌ برا‌گه‌وره و لی‌پرسراوتان." "یه‌کیک له‌و سیانه‌ ده‌بیته به‌ برا‌گه‌وره و دوانه‌که‌ی تر ده‌بیته گوتراپه‌لی بکه‌ن. کاتی سه‌فه‌ر کردن یه‌کیک له‌ نیوانتاندا به‌ لی‌پرسراو هه‌لده‌بژیردریته. هه‌ستان و دانیشتن و پرویشتن و مانه‌وه و خواردن و خه‌وتن به‌ پرسی نه‌و ده‌کریته. به‌لی، بازنه‌ی گوتراپه‌لی لی‌روه‌ه ده‌ست پی‌ ده‌کات.

۱. ابو داود، الجهاد، ۲۲.

به تاييهت نهو نيماندارانهی دليان وابهستهی بانگه‌وازنکی پيروژ کردووه، ناييت به هيچ شيوازيك نهو بابه‌تانهی که په‌يوهندي به موسولمانيتييه‌وه هه‌يه له خو‌يانه‌وه برپاری له‌سه‌ر بدن. پيوسته موسولمانان يه‌کتر ببينن و، پرس به يه‌کتری بکه‌ن و، راپوژي له‌سه‌ر بکه‌ن، ته‌نانت گهر پيوست بوو شورا که ده‌بريته لای که‌سيکی شاره‌زاتر، کاره که به وه‌لامه‌که‌ی نهو ده‌بريته‌وه و دواي نه‌وه برپاره که هه‌رچی ده‌ريچيت، ده‌بيت هم‌موان گوپرايه‌لی بکه‌ن. له راستيدا شوينکه‌وتواني کاربه‌دهستينک گهر به برپاری شورا کار بکه‌ن، وه‌ک گوپرايه‌لی کردنی خوا وایه.

گوپرايه‌لی تاييه‌تمه‌نديه که په‌يوسته به ژيانی به کوم‌هل. کاتیک مرؤقه‌کان ده‌چنه ژيانی به کوم‌له‌وه نه‌وا گوپرايه‌لی له بازنه هه‌ره بچو که‌کانه‌وه هه‌تا بازنه هه‌ره گه‌وره‌کان دارای گرنگيه‌کی يه‌کجار مه‌زن ده‌بيت. نيماندار پيوسته له گرنگيه‌ی گوپرايه‌لی تيگه‌يشتبيت و به دلنياهه‌وه ده‌بيت گوپرايه‌لی بکات. سه‌روه‌مان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) له‌م باره‌يه‌وه زؤر هه‌ستيار بووه و هه‌موو شتيکی کردووه بؤ نه‌وه‌ی نه‌م هه‌سته په‌ره‌ی پيچ بدرت.^۱

۱. موحه‌مه‌د فه‌تحو‌للا گوه‌ان، پرسيا ره گومانايه‌کافی سه‌رده‌م، ۱۶۸/۴.

ناین ته‌نھا له لای نهو که سانه ره‌نگده‌داته‌وه و نوینه‌رایه‌تی ده‌کریت که له هه‌ستی گوێرایه‌ ئیکردن تیگه‌یشتوون

پێویسته نیماندار خۆی به لێرسراوی پله یه‌ك بزانیته له جێکردنه‌وه‌ی
راستییه‌کان له‌ناو دلی مرۆفه‌کاندا. چونکه له چه‌ندین ئایه‌ت و
فه‌رمووده‌دا فه‌رمان به‌م بابته‌ کراوه. نه‌و ئاسۆیه‌ی که پێغه‌مبه‌رمان
(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پێی نیشانداوین، گه‌یاندنی نه‌م ئاینه‌ حه‌قه‌یه‌ به
هه‌موو مرۆفایه‌تی.

باسکردنی جوانییه‌کانی نه‌م ئاینه‌ بۆ هه‌موو مرۆفایه‌تی کاری یه‌ك
که‌س نیه‌، به‌لکو کاری کۆمه‌له‌. که‌واته‌ پێویسته‌ نه‌م کۆمه‌له‌ پیرۆزه
هه‌ندیك تایبه‌تمه‌ندی خۆیان هه‌ییت، یه‌کیکیش له‌ گه‌رنگترینی نه‌م
تایبه‌تمه‌ندیانه‌ گوێرایه‌لییه‌.

به‌لێ، نه‌گه‌ر نه‌رکه‌که‌مان باسکردنی خوای گه‌وره‌ بیته‌ و نه‌گه‌ر
نه‌وه‌ی نه‌رکه‌که‌ دابه‌ش ده‌کات و نه‌وه‌شی نه‌رکه‌که‌ وه‌رده‌گریت ته‌نھا بۆ
په‌زاهه‌ندی خوا کار بکات، بێگومان ده‌بیته‌ به‌ دلخۆشییه‌وه‌ گوێرایه‌لی
بکات و نه‌رکی سه‌رشانی نه‌جامبه‌دات. جوانترین نمونه‌ له‌م نه‌رکه‌
پیرۆزه‌دا هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌رن (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

داخۆ هاوه‌لان له‌بهر چی گوێرایه‌لیی پێغه‌مبه‌رکه‌یان (عَلَيْهِ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ)
ده‌کرد؟ هه‌ولده‌مین به‌ کورتی نه‌مه‌ له‌ دوو خاڵدا روون بکه‌ینه‌وه‌:

١) هه‌رچه‌نده‌ پێغه‌مبه‌رمان (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) وه‌ك مرۆف له‌وان
جیاواز نه‌بوو به‌لام چونکه‌ له‌ رووی نه‌رکه‌که‌یه‌وه‌ نوینه‌رایه‌تی خوای

گهورهی دهکرد، بۆیه کاتیک ئه رکیکى به هاوهله کانی دهسپارد، بهوپهپرى چيژ و جۆش و خرۆشهوه وهريانده گرت و جيبه جييان دهکرد.

له بهر تهوهی پيغه مبهрман و خهليفه کانی دواى تهویش هيچ شتيکیان له بهر خاترى نهفسى خۆيان داوا نهدهکرد، خه لکيش باش دهيانزانی که له بهر خواى گهورهيه و دهشيانزانی نهو کارانهی له بهر خواى گهوره دهکرتن، له رۆژى دواييدا پاداشته کهى وهرده گرن، بۆیه به تاسه و چيژهوه ئه رکه کانیان راده په راند.

٢) ناتوانریت بير له ولاتیکی بی فرمانهروا و پارێزگایه کی بی پارێزگار و لهشکرێکی بی فرمانده بکرتتهوه. به لێ، به دلنیا ییهوه له ناو کۆمهلهکدا که له پیناو چهند نامانجینکدا کۆبوونه تهوه، دهیت که سیک ههیت که ئه رکه کان دابهش بکات. ئه مه جارى وا ههیه پيغه مبهرمانن، یان جارى وا ههیه میراتگرانی پيغه مبهران ئه م کاره دهکن. به لام هه ر کۆمهلهیهک (جا هه رچییهک بن) گه ر بهر پرسه که یان به ئاره زووی خۆی بریار بدات و نه ندامانی نهو کۆمهلهیهش سه رکهش بن و گوێرپایه ل نه بن، نهوا به هيچ جۆرێک سه رکه وتوو نابن. زۆرن نهو لهشکرانهی که به هۆی سه ریازه سه رکه شه کانیانه وه دۆراون. ماده م وایه که واته هه رکه س نهوهی ده که ورته سه رشانی بۆ سه رکه وتنی حه ق پيویسته به تهواوتهی بیکات.

ئێستاش با هه ندیک نمونه له سه ر گوێرپایه لیبی هاوهله بهرپزیره کان بهینینه وه:

"هزرهتی موصعهبی کورپی عوممیر (رضی اللہ عنہ)، کورپی یه کینک له هره دهوله مننده کانی مه ککه بوو. ته منی چوارده سالان دهییت که ناشنای پیغه مبهری خوا دهییت. پیغه مبهری خوا (عَلَيْهِ صَلَوةٌ وَسَلَامٌ) تنها به وتنی "برؤ"، فرمان ده دات بهم هاوهله و دهییتته یه کهم مامؤستای نیسلام له مه دینه. به لئج، مندالیکی ته من چوارده سال بهس تنها له بهر وهرگرتنی فرمانی "برؤ"، خوی به تنیا و به پیج ده که ویتته ری بؤ مه دینه که ۵۰۰ کم پئییه و له هه مان کاتیشدا شاریکی بیج نه مانه!"

"هزرهتی خالیدی کورپی ولید (رضی اللہ عنہ)، که به یه ک هیرش نیمپراتورییه تی ساسانی دپروخینیت و بیزه نئییه کان له شوینی خویان راده گرتت. دواى سهرکه وتنی له جهنگینکدا هزرهتی عومر له سهر کاره کی لای ده بات و، ده چیتته ژیر فرمانی هزرهتی نه بو عوبه یده که پیشتتر سه ربازی خوی بووه. به لئج، نهو وته کانی خلیفه ی پیغه مبهری خوی به ملکه چیبیه کی ته واوه وهه که فرمانیک وهرگرت، چونکه نهو نه فس و خۆپه رستی و شان و شۆره تی تهرک کردبوو. به لئج، ناینیک که له شاری مه ککه وهه دهستی پینکرد و به چوارلای دنیادا بلاو بوویه وه، تنها نه وانه ده توانن نوینه رایه تی بکه ن که له گوپرایه لیبی تیگه بیشتوون."

لهم سهرده مه شدا ناشقانی حه قیقه ت تنها به فرمانی "برؤ" یه ک، ههر له سیبیریاهه تا چین و، ههر له نوستورالیاوه تا کو تایله ند، به هه مو لایه کی دنیادا بلاو بوونه ته وه.

به لئج، "برؤ"، نه گهر ده ته ویت خوا و پیغه مبه ره که ی باس بکه یت "برؤ". له سایه ی نه م ههستی گوپرایه لیبیه وهیه که که ساتیک مال و خانه واده

و نیشتمانیان جیهنشتووه و رۆیشتوون. ئەو کەسە ی گۆتپرایەلی خوا بکات گۆتپرایەلی پیغەمبەرە کەشی دەکات، ئەوەش گۆتپرایەلی پیغەمبەر بکات (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) ئەوا گۆتپرایەلی نوێنەرەکانی پیغەمبەری خوا (صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ) دەکات کە بە ناوی خۆی گەورەوه قسە دەکەن. خۆی گەورەوهش هەمان نەرکی هاوێڵانی پیغەمبەری خوا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەدات بەو کەسانە ی کە ئەم تاییبەتمەندییەیان هەیە.

ئەگەر گۆتپرایەلی فەرمان نەکریت چی ڕوودەدات؟

ئەگەر گۆتپرایەلی نەکریت دەرئەنجامە کە ی مآل وێرانی دەبێت، ئەمەش نموونە یە کە:

لە رۆژی نوخوددا سوارەکانی لەشکری مەککە سێ جار هێرشیان هێنایە سەر موسوڵمانەکان، بەلام هەر سێ جارە کە لەلایەن تیرهاوێژەکانەوه وەلام درانەوه و شکان. لەراستیدا ئەسپەکان لە بەرامبەر تیریارانی تیرهاوێژەکاندا نەیان دەتوانی پیشپەوی بکەن. پیغەمبەر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پەنجا تیرهاوێژی لەسەر کۆتێک جیگیر کرد و فەرمانی پێی دان کە لە هیچ حال و بارێکدا ئەوێ جێ نەهێڵن و چۆلی نەکەن. ئیستا حیکمەتی ئەو هەستیاری و سووریونە ی پیغەمبەری خوا جوانتر دەرە کەموت.

بەلام تێکشکانی کافرەکان و دەستکردنیان بە ڕاکردن بووبووه هۆکاری جیاوازی بیرکردنەوه لە ناو تیرهاوێژەکاندا، هەندیکیان کاتێک ئەم ڕووداویان بینی بە هاوێڵەکانیان وت:

- دە ی بابرۆین بۆ غەنیمەت... غەنیمەت!

دوژمن تېكشكىتراوه و ئىوھش ھىچ كارىك نىيە بىكەن، ئىتر بۆچى لىرە ۋەستاۋن؟! ئەۋەتا بىراۋان بىراكانتان سەرکەۋتن و كافرەكانىش تېكشكىتراۋن! كەۋايە ئىوھش بىكەۋنە شوئىن كافرەكان و لەگەل بىراكانتان دەست بىكەن بە كۆكردەۋەى غەنىمەت!

ئەم وتانە بوۋنە ھۆكارى يەكەم خالى ۋەرچەرخان لە ئوھوددا. ۋا دەرەكەۋت كە لە نەپنى فەرمانەكەى پىغەمبەر بە تەۋاۋەتى تىنەگەشىتۋون. دىيارە ۋا لىكىيان داۋەتەۋە كە فەرمانەكە تا كۆتايى جەنگەكەيە، بەلام لە راستىدا پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پىنى فەرموۋبوۋن كە تا فەرمان لەۋەۋە ۋەرنەگرن بە ھىچ شىۋەيەك شوئىنەكەيان چۆل نەكەن.

حەزرەتى عەبدوللاى كورى جوبەر لەگەل ھەندىك ھاۋەلى تر لەم وتانە سلەمىنەۋە و، وتىيان: ”چەند زوو وتەكانى پىغەمبەرى خواتان لەبىر چوۋەۋە كاتىك فەرموۋى ئىمە پىارئىزن لەۋ مەترسىيانەى كە لەدوۋاۋە بۆمان دىن، تەناتە گەر بىنيتان ئىمە دەكوژرىن بە ھىچ جۆرىك شوئىنى خۇتان جى مەھىلن و مەيەن بۆ يارمەتىمان!! گەر بىنيتان غەنىمەت كۆدەكەينەۋە نەيەن بەشدار بن لەگەلمان، ئىۋە تەنيا ئىمە پىارئىزن لەۋ مەترسىيانەى كە لە پىشمانەۋە دىن.“

بەلام بە راي ئەۋانەى تر نەدەبوۋ بەۋ شىۋەيە لە فەرمانەكەى پىغەمبەر تىبگەن. بەراى خۇيان چەند ھۆكارىكىشيان ھەبوۋ و، وتىيان: - پىغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بەم وتانەى مەبەستى ئەم قسانەى ئىۋە نيە.

بەم شىۋازە راقەيەكى جياۋازيان بۇ فەرمانە كە كرد. ئەم راقەيە
ۋاي لىكردن كە ئەۋانئىش بىكەۋنە شوئىن كافرەكان و دەست بىكەن بە
كۆكردنەۋەي غەنىمەت. تا ۋاي لىھات تەنھا ھەزرىتى عبدوللای
كۆرى جۈبەير و چەند كەسىكى تر مانەۋە.

لەۋلاشەۋە ھىزىكى سوارچاكى دووسەد نەفەرى بە سەرکردايەتى
خالىدى كۆرى ۋەلىد، كە ھىشتا موسولمان نەبوۋبو، ھەستيان بەم
ھالەتە كرد و لە راستىشدا لە دەرفەتتىكى ۋا دەگەرپان، خۇيان نامادە كرد
بۇ لەناۋىردنى ئەو كەسە كەمانەي كە مابوۋنەۋە، عىكىرىمەي كۆرى
ئەبوۋ جەھلىش يارمەتى خالىدى كۆرى ۋەلىدى دەدا.

گوى پىنەدانىك كە بچووك ديارە، بوۋبوۋە ھۆكارى گۆرپانكارىيەكى
گەۋرە. ئەزمونىكى ناخۇش بو، ديارە خۋاي گەۋرە (جَلَّ جَلَّكُ) لە پشت
تيرھاۋىژەكانەۋە ۋانەيەكى گەۋرە دەدا بەۋانەي دۋاي خۇيان.

كەۋاتە ئەو فەرمانانەي كە لە سەرۋى خۇمانەۋە دىن بىچ ئەۋەي
راقە و تەنۋىليان بۇ بىكرىت، پىۋىستە بە ھەمان شىۋازى خۇي جىبەجى
بىكرىن و كەمتەرخەمى لە گۆرپايەلىاندا نەكرىت.

٤. حەیا و عیفتەت

حەزرتی ئەنەس (رضی اللہ عنہ) دەگێڕێتمووە کە پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموووەتی: ”بێ شەرمی لە ھەر شتێکدا بوونی ھەبێت، ئەو شتە خراب دەکات و ناشرینی دەکات. لە بەرامبەر ئەمەشەو ھەستی شەرم کردن و حەیا لە ھەر شتێکدا ھەبێت، دەپرازی نیتتووە و جوانی دەکات.“^١

حەیا چییە؟

حەیا بە واتای سەلمینەووە و شەرمکردن و پارێزگاریکردن لە شەرەف و نامووس دێت. حەیا بریتییە لەوێ تاك لە ھەموو حالەتێکدا سنووری خۆی بزانی، سەرھتا بەرامبەر بە خوا و پاشان لە ناو خەڵکیدا پێگە و پایەیی خۆی پارێزێت.

حەیا خەسڵەتێکی زۆر گەرنگە و مرۆف دەکات بە مرۆف. حەیا پرازی نەرەوێ مەعنەوێی مرۆفە و جوانترین حالەتە کە پەرورەدگار دەیوێت لە بەندەکانیدا بپینێت. حەیا بریتییە لە دوورکەوتنەووە

١. الترمذی، البر ٤٧.

له هه‌موو ئەو خووپرەوشتە ناشرینانە‌ی کە پەرورەدگار نایە‌وێت له
بە‌نده‌کانیدا بیانبینێت.

پەرورەدگاری مەزنان له قورئانی پیرۆزدا پێمان ڕاده‌گە‌یه‌نێت کە
هه‌موو جو‌ره‌کانی بی شەرمیی حەرام کردووه.^۱ پێغه‌مبەری نازیزیشان
(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) به‌ فرمایشتی "هه‌موو ئاینیک خاوه‌نی رەوشتی‌که،
رەوشتی نی‌سلامیش حە‌یایه"^۲ جەختی له‌ گ‌رنگی پێگە‌ی ئەم هه‌سته
له‌ نیو ژبانی موسوڵماناندا کردووه‌ته‌وه.

ئەم فرمودە‌یه‌ی کە له‌ خوارووه‌ ئاماژە‌مان پێداوه ئەم گ‌رنگی‌یه
زیاتر ڕوون دە‌کاتە‌وه: "عە‌بدوللای کورپی عومەر (رضي الله عنه) بو‌مان
دە‌گێژێتە‌وه کە پێغه‌مبەری نازیزمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَّمَ) گە‌یشت به
پیاوێک نامۆژگاری براکە‌ی دە‌کرد کە زۆر شەرم‌نە‌ییت. پێغه‌مبەر
(صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) پێی فرموو: "وازی لی بێنه، چونکە شەرم
کردن بە‌شیکە له‌ ئیمان."^۳ له‌ فرمودە‌یه‌کی دیکە‌شدا هاتووه کە
"ئیمان حە‌فتا و نە‌وه‌نده بە‌شه، بە‌رزترینیان وتنی (لا إله إلا الله) یه‌ و،
نزمترینیشیان لابر‌دی شتانی زیانبه‌خشه له‌سەر ڕێگایانی ڕې‌بواران.
حە‌یاش بە‌شیکە له‌ بە‌شه‌کانی ئیمان"^۴

زاناکانمان ئەم فرمودە‌یه‌یان بە‌م شیوێه هه‌لسه‌نگاندووه: "کە‌سی
به‌ شەرم و حە‌یا له‌ گونا‌هه‌کان دوورده‌که‌وێتە‌وه. بە‌م شیوێه حە‌یا به

۱. الأعراف: ۳۳.

۲. الموطأ، حسن الخلق، ۲.

۳. البخاري، الإيمان، ۱۶، ۳؛ مسلم، الإيمان، ۱۲، ۵۹.

۴. مسلم، الإيمان، ۵۸.

دروستکردنی به‌ریه‌ستیک له نیوان مروّف و گونا‌ه‌کاندا یه‌کیتک له کاره‌گرنگه‌کانی نیمان به‌جی ده‌هینیت که بریتیه له دوورخستنه‌وهی مروّفه‌کان له تاوان. له فەرمووده‌که‌دا حەیا به به‌شیک له نیمان باس کراوه. چونکه له ئەجامدا نیمان بریتیه له گوترايه‌لیکردنی فەرمانه‌کانی په‌روه‌ردگار و دوورکه‌وتنه‌وه له‌و شتانه‌ی که قه‌ده‌غە‌ی کردووه. به‌م شیوه‌یه کاتیک به‌هۆی حەیاوه مروّفه‌کان له گونا‌ه‌کان به دوور ده‌بن، حەیا ده‌یته به‌شیک له نیمان.^۱

پێغه‌مبەر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) فەرمووی: ”به پئی پئیست شهرم له خوی گه‌وره بکه‌ن.“ هاوه‌لان لیان پرسی: ”ئه‌ی پێغه‌مبەری خوا، چون ده‌توانین به پئی پئیست شهرم له په‌روه‌ردگار بکه‌ین؟“ له وه‌لامی نهم پرسیاره‌دا پێغه‌مبەر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) فەرمووی: ”هه‌رکه‌سینک پارێزگاری له سه‌ری و ئەو ئەندامانه‌ی له سه‌ریدا بوونیان هه‌یه و، سکی و ئەو ئەندامانه‌ی که په‌یوه‌ندیان پێوه‌ی هه‌یه بکات و، خۆی وابه‌سته‌ی زرق و برقی دنیا نه‌کات و، مردن له یاد نه‌کات، ئەوا ئەو که‌سه به پئی پئیست شهرم و حەیا‌ی له په‌روه‌ردگار کردووه.“^۲

له فەرمووده‌ پێرۆزه‌که‌دا پارێزگاریکردن له ”سه‌ر“ بریتیه له‌وه‌ی مروّف هه‌ست و بی‌ری خۆی له خێر و چاکه‌دا به‌کاربه‌یتیت. پاراستنی ئەندامه‌کانی نیو سه‌ریش بریتیه له پاراستنی دەم له گوفتار و پارووی حەرام و، پاراستنی چاو له قه‌ده‌غە‌کراوه‌کان. به هه‌مان شیوه‌ش پارێزگاری کردن له سکیش به‌وه ده‌یت به خۆراکی حەرام گۆش

۱. ابن الأثير، النهاية في غريب الحديث، ۷/۱.

۲. الترمذي، القيامة، ۲۳.

نه كړت. همدو هېا مه به ست له پاراستني نهو نه د نامانې كه په يوه ستن به سكه وه به پيې زاناياني فرموده، برتتبه له دووره پريز بوون له زينا. پاراستني همدو نه د نامانې پيوستې سهره كي شهرم كړنه له خوي گوره.

نهو كه سه ي ديه ويټ بگات به به خته وهرې دنيا و ناخيره ت پيوسته خاوه ني نه دهب و حه يا بيت. چاوه پرواني كاري خير له كه سيك ناكريت كه خاوه ني نه دهب و حه يا نه بيت. شهرم و نيمان ته واو كه ري يه كترين، به نه ماني هر يه كه يان نه وه ي ترش د پروات و ناميتت.

پتغه مبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فرموتت: "شهرم جگه له خير هيچي ديكه توشي مرؤف ناكات."^۱ به دهر پرينكي ديكه ش: "همدو جوړه كاني شهرم چاكن."^۲ نه مده ش گرنكي نه م بابه ته نيشان ددهات.

گهر شهرم ناكه يت چيت پي خوشه بيكه!

حه يا كه له هه مان كاتدا به واتاي شهرم كړنيس ديت، پينگه يه كي زور گرنكي هه يه له نيو رهوشته كاني ناني پيروزي نيسلامدا. بو نه وه ي كه سيكي خاوه ن حه يا له كاريكي خراب پاشگه ز بكه يته وه، تنها وتني "تاي شهرم ناكه يت؟" به سه. پيشينان وتويانه: "نه وه ي شهرم له مرؤفه كان نه كات، شهرم له خواش ناكات."

۱. مسلم، الإيمان، ۱۲.

۲. مسلم، الإيمان، ۱۳.

ئەو كەسانەى كە ھەلگىرى ھەستى شەرم كىردىن، كەسانىكىن كە نەك تەنھا لەو جىگىيانەى كە كەسانى دى دەيانىنىن، بەلكو لەو شوتنانەش كە كەس ناياننىنىت خۇيان بە دوور دەگىن لە كارى خراپە. ئەم جۆرە كەسانە ناخيان تەندروست و وىژدانىان نارامە. كۆمەلە كەسانىكىن كە ھەموو كات باوەرپىنكراو و خاكى و دەم بە خەندەن.

يەككىك لە ھاوولە بەرپىژەكان بە ناوى "قورپەى كورپى عىياس" (رەضى اللہ عنہ) دەگىپىتەو: "لەگەل پىغەمبەرى خوادا پىكەو بووين، لەخزمەتيدا باسى ھەيا كرا. لىيان پەرسى: "ئەى پىغەمبەرى خوا نايان ھەيا لە نائىنەوھىە؟"

پىغەمبەر (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) بەم شىوھە وەلامى دانەو: "ھەيا خودى نائىنە. بىگومان ھەيا، بەدووربوونە لە ھەرام و، پارىژگارى كىردنە لە زمان و، عىففەتە. ئەمانە دەبنە ھۆى زىادكىردنى چاكە و پاداشت لە پۇژى دواييدا و پەيوەست بوونىش بە دونياو كەم دەكەنەو. بەلام ئەو چاكە و پاداشتەنى كە لە دواپۇژدا زىادى دەكات زۆر زىاترە لەو شتەنى كە لە دونيادا كەمى دەكاتەو."^۱

مروڤى بىج شەرم ھەموو جۆرە خراپەھەكى لىدەوھەشىتەو. لە راستيدا كەسىك كە دەمارى شەرمى پسايىت، ھىچ جۆرە خراپە و بىج رىژىك نىيە نەتوانىت بىكات. ئەمەش نموونەھەك بۇ ئىو:

ئەبو ھەنىفە رۇژىك دەچىت بۇ ھەمام، لە كاتى خۇشتندا پىاونك بە پروتى دىتە لاي، ئىمام چاوەكانى دادەخات. ئەو پىاوە كەسىكى

۱. رواه الدارمي، المقدمة، ۴۳.

بی شەرم بوو، کهچی له گەڵ ئەوەشدا زۆر بی باک بوو. گالته به
ئیمام دەکات و پێیده لێت: ”ئەم ئیمام! کەم نووری چاوه کانتیان لێ
سەندیتەوه؟“

ئیمامی ئەعزەم بەم شیوێه وەلامی ئەو بی ناپرووی دایهوه: ”ئەو
کاتەم که پەردەم حەبای تو لادرا.“

بەلێ، هەموو جوړه هەلسوکهوتیکی دوور له ئەدەب و پەهوش
دەکری له کەسانیک چاوهری بکرت که پەردەم شەرمیان نەماوه.
نازیزمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) له فەرموودهیه کدا پیمان راده گەیه نیت
که یه کیک له و وتانەم مروّفه کان له هەموو پێغه مبه رانهوه بیستوو یانه
ئەویه که ده لیت: ”گەر شەرم نەکرد، ئەوا چی ده کەیت بیکه!“

مەبەست له مە ئەو نییه که نه گەر شەرم نەکرد ئەوا دەتوانی چیت
بویت بیکهیت و، ناشییت بهو شیوێه لیک بدرتەوه. چونکه ئەو جوړه
تینگه یشتنه یه کنا گرتەوه له گەڵ مەبەستی پێغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
و هەروها چوار چیوه و سنووری تینگه شتنی گونجاو دهبەز نیت. بەلکو:

١) گەر شەرم نەکرد چیت پێخۆشه بیکه، بەلام له کو تایدیدا
حسابی سزاکهشی بکه. چونکه له دەستدانی هەستی شەرم کردن
مروّف له بەرپر سيارتی دەریاز ناکات.

٢) گەر شەرم نەکرد ئەوی دەتووت بیکه، چونکه ئەوی که
مروّف ده کات به مروّف هەستی شەرم کردنه. به له دەستدانی ئەم

١. البخاري، كتاب الأئبياء، ١٠٠/٧؛ ابن ماجه، كتاب الزهد، ٢؛ المسند، ١٢١/٤.

ههسته، هیچ هیزیک نامییتتهوه که پیشت پی بگریت و ویزدانت به ناگا بیییتتهوه و پیت بلیت نهو کارهی دهیکهیت خراپه. پیوسته وا لینی تیبگهین که به نهمانی نهو ههسته مرؤف دهییت به کهسیکی هینده بی شهرم که بهبیج جیاکردنهوهی چاکه و خراپه ههموو شتیک به ریگه پیدراو له قهلمم دهوات و، دهییت به بوونهوهرنکی بیههستی وهک نازهل.

چهند جۆر ههیا ههیه؟

ههستی ههیا دهگریت به دوو بهشهوه. یهکهمیان: نهو ههسته سروشتیهیه که له ههموو مرؤفینکدا ههیه یاخود پیوسته بوونی ههییت. مرؤفیش له ناکامی نهمهوه، شهرم دهکات له دهرخستنی نهو بهشانهی لهشی که حهرام کراون بۆ کهسانی دیکه. له نایندا بهمه دهوترت "دپۆشینى عهورهت". وهک دهشزانن عهورهت، له ئافرهتاندایا جگه له دهست و پوخسار ههموو گیانی دهگریتهوه و، له پیاوانیشدا عهورهت له سکهوه بۆ نهژنۆکان و ههرچی له نیوانیاندایه دهگریتهوه. دهرخستنی عهورهت بیج رهوشتییه. یهکهمین ههست که له مرؤفدا سر ههلهدهوات نهمهیه. وه یهکهمین ههستی که له ناخی مندالی چوار پینج سالاندا چهکهره دهکات و دهردهکهویت نهم ههستهیه. پاشانیش بهها رهوشتییهکانی دیکه به گوێزهی نهم ههسته، بهرهوپیشچوون به خویانهوه دهیین.

دوهههیا: دوورکهوتنهوهی مرؤفه له نارهههتکردن و شهرمهزارکردنی کهسانی دیکه و نهبهزاندنی سنورهکانی رهوشت و نهدهبه. دهگریت نهم

بەشەى حەيا بکەين بە سى بەشى دیکەوہ:

۱) شەرم کردن لە پەرورەدگار: بچووکتەرى پۆەرى ئەمە بریتىيە لە بەجیھەتنامانى فەرزەکان و دوورکەوتنەوہ لە حەرامەکان.

۲) شەرم کردن لە مرۆفەکان: ئەمەش بریتىيە لە دوورکەوتنەوہ لە ھەموو ئەو ھەلسوکەوتانەى کە دەکەونە دەرەوہى چوارچۆەى رەوشتموہ و نازارى بۆ مرۆفەکان تێدايە.

۳) شەرم کردن لە نەفسى خۆت: بریتىيە لە دوورکەوتنەوہى مرۆف لە تاوان، تەنانت لەو کاتانەدا کە بە تەنيا دەمىنیتەوہ.

پێغەمبەر (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) بە فەرمايشتى "کەمىي حەيا بە تىپەربوونى کات مرۆف بەرەو کوفر دەبات" ھەرەھا بە فەرمايشتى "حەيا دەستور و ياساى نىمانە، ھەر شتىک دەستور و ياساکەى تىکبجىت ئەوا پارچە پارچە دەبىت و نامىنیت. رەوشتى ناينيش حەيايە." پىمان رادەگەيەنیت کە بىشەرمى دەکرت مەترسىيەکى ھىندە گەورە دروست بکات مرۆف راپىچ بکات بەرەو چەندىن کەندەلانى گەورە. پەرورەدگار لە قورنانى پىرۆزدا بەم شىوہە باسى تايبەتەندىيەکانى نىمانداران دەکات:

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝ ۱ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝ ۲ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝ ۳ وَالَّذِينَ هُمْ لِلرَّكُوعِ مُعَدِّلُونَ ۝ ۴ وَالَّذِينَ هُمْ لِقُرُوبِهِمْ حَافِظُونَ ﴾
(المؤمنون: ۱-۵)

۱. ابن ماجه، الزهد، ۱۷.

واته: "به راستی ئەو بروادارانە سەرکەوتوو و سەرفراز بوون. ئەوانەش ئەوانەن کە لە نوێژەکانیاندا ملکەچ و دل ئارام و دل دامەزراون و دلێان لای خوايە. ئەوانەش کە لە گوشتاری بی سوودو کرداری نابەجێ و بی هوودە دوورەپەڕێزن. هەرەها ئەوانەش کە زەکاتی مایان دەردەکەن. ئەوانەش کە پارێزەری داوینی خۆیان"

بە گۆرەیی نایەتە کە ئیماندار پێیستە خاوەنی تاییەتمەندیەکانی چەشنی "ئیمان، نوێژ، زەکات، پاکیزەیی، حەیا، ئەمانەتپارێزی، راستگۆیی" بێت. چونکە ئەمانە کۆمەڵە خەسلەتێکن بەختەوهری دونیا و قیامەتیان پێ بەدەست دەهێنرێت.

نایا مەرۆف ئە شۆینی پەنھان و چۆلدا بە راستی تەنیايە؟

بە زۆری بەرجەستە بوونی هەستی شەرم و حەیا لای مەرۆف لەو کاتانەدایە کە بزانی ئە لایەن کەسانی دیکەو دەبێنرێت. بۆ نمونە، هەندێک لەو کردارانەی کە لە تەنیايدا دیکەین، ئەگەر بزانی کەسێک چاودێرمان دەکات ئەوا ئەنجامی نادەین. لە بنەرەتدا ئەم هەستە زۆریە کات لە ئەنجامدانی کاری خراب و ناشرین بە دوورمان دەگرێت. بە دلنیايەو ئەمەش پەییوەندیەکی راستەوانەیی هەیە بە ناستی هەستی شەرم و حەیا لە مەرۆفەکاندا. هەر لەبەر ئەمەش پێشینیانمان وتویانە: "کەسەکان بە ئەندازەی شەرم و حەیايان دوور دەکەوێنەو لە ئەنجامدانی گوناھی ناشکرا و بە پێچەوانەشەو بە ئەندازەی بی شەرمییان گوناھی ناشکرا ئەنجام دەدەن."

ئىستا با لىژەدا ئەم پىرسىيارە لە خۇمان بىكەين: ئايا مرؤف لە شوئنى چۆل و پەنھانىدا بەراستى بە تەنبايە؟ بە دلئىبايەو تەنبا نىيە! خوى گەورە بوونى ھەيە، ئەو فرىشتانەي لىن كە بەرپىسارىن لە تۆماركردنى كار و كىرەوھەكان. واتە لە راستىدا كەسىك يان كەسانىك ھەن كە سات بە سات چاودىزى مرؤف دەكەن. بۆيە مرؤفى ھەلگىرى ئەم ھەست و بىررؤبؤچوونە لە كاتى تەنبايشدا دەگاتە ئەو قەناعەتەي كە بە تەنبا نىيە! ئەو كار و كىرەوانەي كە شەرم دەكات لە كاتى نامادەبوونى كەسانى دىكەدا ئەنجامى بدات، بە دلئىبايەو زۆر زياتر شەرم دەكات لە كىرەوانىن لە بەردەم پەروەردگارى بىسەر و بىنەر و زانا و ئاگادار بە ھەموو شتىك و فرىشتەكانىدا.

بۆيە ئىماندارنىك بىھوت بىيئە خاۋنى شەرم و ھەيا، پىۋىستە بۆ ساتىكىش ئەم بىررؤبؤچوون و ھەستەي باسما كىر بە ھىچ جۆرنىك لە بىر نەكات. ئايا ئەو شتەي كە ھەزرتى عوسمان (رضى اللہ عنہ) كە گەياندە لوتكە لە شەرم و ھەيادا ھەمان ئەم ھەست و ھەزە نەبوو؟! بەلى، ھەزرتى عوسمان (رضى اللہ عنہ) نمونەي ئەدەب و ھەيايە.

"ھەزرتى ئەبۇبەكر نمونەي مېھرەبانى و نەرم و نىبانى و، ھەزرتى عومەر نمونەي بەھىزى و عدالەت بوو. ھەزرتى عوسمان شەرم و ھەيا و، ھەزرتى عدلىش عدقل و ھىكەت بەرجەستە دەكات. ئەم چوار ھاۋەلە بەرپىزە كەسايەتى مرؤف كامل دەكەن. ئەم چوارە ھەك شوشەي چوارلاي چىرايەك وان كە ناوھەي نوور و رۋوناكى تىدايە."

بىنگومان يەكىك لە خەسلەتە ھەرە ديارەكانى ھەزرتى عوسمان بىرتى

بوو له نهدوب و حدياکهی. دهربارهی نهم تايبه تمه نديدهی حه زره تی
عوسمان، دا یکی موسولمانان حه زره تی عايشه نهم رپووداوه مان بؤ
ده گير پته وه.

پيغهمبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له ماله وه پشوی ددها، سه رچه فيکی
دابوو به خويدا، به لام پييه کانی به دهره وه بوون. له و کاته دا حه زره تی
نه بويه کر ته شريفی هيئا و داواي مؤله تی هاتنه ژورره وهی کرد. پيغهمبر
(عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) به بی نه وهی هيچ خوی تیکدات مؤله تی دا بيته
ژورره وه و به يه که وه ده ستیان کرد به گفتوگو کردن. دواتر حه زره تی
عومر هات. به هه مان شيوه به بی نه وهی خوی تیک بدات مؤله تی
نه ويشی دا که بيته ژورره وه و له گهل نه ويشدا گفتوگو بیان کرد. نينجا
حه زره تی عوسمان هات و داواي مؤله تی کرد. نهم جاريان پيغهمبر
(صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) يه کسه ر هه ستايه وه و خوی کو کرد وه.

منيش بؤ زانینی حیکمه تی نهم رپووداوه، وتم: ”نهی پيغهمبر
خوا! کاتيک حه زره تی نه بويه کر و عومر هاتن هيچ خوت تیک نه دا،
به لام کاتيک حه زره تی عوسمان هات، هه ستايته وه و جله کانت چاک کرد.
حیکمه تی نهم هه لسوکه وتت چی بوو؟“ پيغهمبر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ)
به م شيويه وه لامی دايه وه: ”حه زره تی عوسمان که سيکی زور به شهرم
و حه يايه. نایا شهرم نه که م له که سيک که ته نانه ت فرشته کانيش
شهرمی ليده که ن؟!“

حه زره تی عوسمان به هوی شهرم و حه ياکه يه وه زور به خیرایی پيش
هاوه له کانی ديکه ی دايه وه و به رزبوويه وه بؤ پله ی سيهم. به دلنایيه وه

تایبەتمەندی شەرم و حەيای حەزەرتی عوسمان پەسولەبەکی گەزنگی
رەزگاربوونی دواپۆژی مەرۆفی ئەم سەردەمەیه. پێویستە نیماندار خۆی
لەو هەلسوکەوت و حالەت و شوێنانە بە دووریگرتت کە دەبنە هۆی
شەرمەزاربوونی لە خزمەت پەرەردگاردا. بە تایبەتی گەنجان پێویستە
زۆر ناگایان لەمە بێت و بە پاکێ و ییگەردی بژین ، وە سنووری پێگە
پێدراوەکان نەبەزێنن و بەهۆی کەف و کۆلی لاوتییەوه کارێک نەکەن کە
دواتر لێی پەشیمان بین و شەرمی لێبکەن.

به شی خوئندنهوه

نه و گه نجانمى كه سنورى رينگه پيدراوه كانيان به زاندووه

به تله فون له گه ل گه نچي كدا گفتوگوم ده كرد، له دواى و ته به پيژ و جوانه كانى، به م شيوه به پرسيارى دهربارهى به زاندنى سنورى رينگه پيدراوه كان كرد: ”له گه ل هاوړپيه كمدا له قوتابخانه ده مانه ویت نيكاحى شهرعى نه نجام به دين. به لام به بچ ناگادارى خيزانه كانمان، ئيوه چى ده لئىن دهربارهى نه مه؟! پستان باشه؟“

دياره به هوى نه وهى كه پيشتر زور گوښيستى په شيمانبوننه وهى كومه له كه سانيك بووم كه به هوى نه نجامدانى كومه له كارنكى له م جوړه كه سنورى رينگه پيدراوه كانى تيدا به زى ترابوو، وه لامه كه م به و شيوه نه بوو كه گه نجه كه چاوهروانى ده كرد، وه لامه كه م كه ميك رهق بوو.

”من له دژى هم مو جوړه خو كوشتننكم. كچينكى گه نچ كه له به هارى ژيانيدايه به بچ ناگادارى خيزانى، پيش ته واو كردنى قوتابخانهى به ماره كردننكى نارپه سمى، به شاراوه يى ژيانى بخاته مه ترسيه وه، نه گهرى زوره كومه له دهرته نجامينكى وهك خو كوشتنى لى بكه ورتته وه. رهنگه بو كوره كه به هه مان ناست نه بيت، به لام نه گهرى

زۆره دهره نجام بۆ كچه بچ تاوانه كه لهو شيويه بيت.

پیداگری کرد و وتی: ”نهى پینگه چارهيهك نيهه؟“

منيش وتم: ”ههيه، پيوست دهكات نيكاحى پرهمى بكرت كه مافه كانى هاوسه رگيرى ههردوولاي تيدا تۆمار بكرت. بهو شيويه مافه كانى خوى دهپاريزت و خيزانه كى له كيشه و گرفت به دوورده خات. واته بهرهمى كردنى كاره كه.“

وتى: ”بهلام له ئيستادا ناتوانين نهو كاره نه نجام بهدين، نه خيزانه كانمان پازى دهبن، نه قوتابخانه كه مان، نه تهمه نمان گونجاوه و نه بارى نابووريشمان له باره.“

منيش وتم: ”واته له گهه نه وهشدا كه نه خيزان و نه قوتابخانه و نه بارى نابورستان و نه تهمه نتان گونجاون، هيشتا ههردو پريت نه ماره كردنه شاراوويه بكهيت. نه بچ هوكارى نه وه چى بيت كه به له بهرچاو گرتنى نهو هه موو لايه نه نهرنسياننه نامادهن داهاتوتان بخه نه مهترسييه وه؟“

وهلامى دايه وه و وتى: ”ههردو له سه ره تاوه پرچاوى سنوره كانمان نه كرد، به بچ گوڤدانه هيج شتيك، خو مان نه گرتوه له يه كتر بينين و قسه كردن له گهه يه كتر. وا ههست ده كه م دوای ماويه كيش عاشقى يه كتر بووين.“

به لى، تيكشكاندى سنوره كان و خو به دوورنه گرتن له يه كتر بينين و هاتوچو كردن له گهه بينگانه دا وا دهكات له دوو گهه چ كه نه توانن بير له

ئەنجامەكەى بىكەنەو. دەگەنە ئاستىك كە ئىدى تەنەت ئەنجامدانى ئەو ھەلەنەش كە بە درىزىي ژيانىان لىي پەشىمان دەبنەو، دەگرەنە بەر چاۋ. چۈنكە ئىتر سنورە پارىزەر و يارمەتيدەرەكانى مەحرەمىيەتى نىوانىان تىكشكاندوۋە. گرپان بەرداۋەتە ئەو ھەستانەى كە پىشيان پىناگىرەت. ئىتر ئەو بەرگە ساختەيەيان نامادەكردوۋە بۇ ئەوئەى بەھانەى پىچ بەيننەو: عاشق بوون. واتە ھەستەردى ئەوئەى كە گەشتوونەتە ئاستىك چىتر ناتوانن لە يەك جىبابنەو.

ئەم گەنجەى كە سنورەكانى مەحرەمىيەتى شكاندوۋە، ھىچ جىاۋازىيەكى نىيە لەگەل گەنجىكى ناخ پەر لە خەفەت و تورپەى كە بە ھۆى تورپەيەكەيەو خەرىكە پەلەپىتكەى دەمانچەكەى دەستەى رابكىشىت و كەسىك بىكوزىت. بە بىج بىر كەرنەو پەلەپىتكە كە رادەكىشىت، نىشانەكەى دەپىكىت، ئەو ھەلەيە ئەنجام دەدات كە بە درىزىي ژيانى لىي پەشىمان دەبىتەو و نازارى بۇ دەچىزىت. دواتر نرە و نالەى پەشىمانىي دەگاتە لوتكە. بەلام ئەم نرە و نالەيە ھىچ سوودىكى نايىت. چۈنكە فىشەكەكە لە دەمانچەكە دەرچوۋە و نىشانەكەى پىكارە. ئىدى ئىستا تەنھا تەرمىك بوونى ھەيە. كى بەرپرسىارىتى ئەم تەرمە دەخاتە ئەستۆى خۆى؟!

لە ۋەلامى پرسىارى گەنجەكەدا كاتىك پرسى: "ئەم ھالەتەدا ھىچ رىنگە چارەيەك نىيە بۇمان؟" پىم وت: "چارە ھەيە." رىنگە چارە برىتىيە لە خۇپاراستن لە چوارچىۋەى سنورەكانى مەحرەمىيەتدا! دواى تەواوكردىنى قوتابخانەكەت بە سەركەوتوۋىي، دواتر ھىنانەدى

ھەموو مەرجەكانى خۇشگوزەرانى لە لايەنى ماددىيەو و دواترىش ھاوسەرگىرى كردن و بە ئەنجام گەياندىنى مابەرپىنى رەسمى و ھاوبەشى كردنى خىزانەكانتان لە خۇشپەكانتاندا.

ئەو گەنجه لە كۆتاييدا چى بەسەر ھات نازانم، بەلام لىرەدا رۇودەكەمە ھەموو گەنجان و، پىيان دەلىم:

"ئەى گەنجه خۇشەويستەكان! لە دەمى خۇندنتاندا خۇتان پيارىزن. پىغەمبەرمان (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) لە فەرمايشتى "ئەگەر كچ و كورپىكى نامەحرەم لە چىگايەكدا بە تەنيا مانەو، ئەوا سىپەمىيان شەيتانە." بە دەربرىنىكى ناخەزىن رايده گەيەنىت كە ئەو دەرەنجامانى لە بىنىنى كەسىكى نامەحرەمەو دىنە كايەو، چاككردنەو و راستكردنەويان مەحالە. بەلام گەر گوى بەمە نەدەن و خۇتان بە دوور نەگرن لە چاو پىنكەوتن لە گەل كەسانى نامەحرەمدا، بە شىوہەكى ناپەسەند لىشاوى ئارەزوو لىتان دەدات و لە گەل خۇيدا دەتانبات و ھەلەپەكتان پىچ ئەنجام دەدات كە بە درىزايى زىانتان لىتى پەشىمان دەبنەو.

بەم پىيە، لە پىناوى نەرۇشتن بە رىگەپەكى ھەلەدا كۆتايپەكەى كەندەلانە، ھەر لە سەرەتاو تاگاتان لە پاراستنى خۇتان بىت لە چوارچىوہى سنوورەكانى مەحرەمىيەتدا، لە پىشدا قوتابخانەكەتان تەواو بكن، دواترىش نامانجتان ئەو بىت كە ئەو خۇشپە لە گەل خىزانەكانتاندا بەش بكن. ئەوہى كە لىرەدا لەسەر شانتانە ئەوہى كە خۇتان پيارىزن لەو چاوپىنكەوتنانەى كە كەسى سىپەم تىاياندا

١. البخاري، النكاح، ١١١-١١٢.

شەیتانە. بىرتان نەچىت، ميوەى سەر شاخەكان تالە بەلام شىفابەخشە.
لە كۆتاييدا ديسان خۆتان سوودمەند دەين.

عيففەت واتاي چيپە؟

عيففەت برىتيپە لە دووربوون لە وتە و ئاكارى ناشرين و، مانەوە
لە نيو بازنى حەيا و ئەدەبدا و، بەسەرىردنى ژيانىكە كە پەيوەستە
بە راستى و دروستى و بەها ئەخلاقىيەكانەو. لە بنەرەتدا وشەيەكى
عەرەبىيە و، بە واتاي خاوەن شەرەف و ناموس و رەوشت دىت. بە
تايبەتى لە پەخشان و هەلبەستە كۆنەكاندا بۆ كەسيك كە بە سەررەزى
و هەستيارى ژياپىت، دوور لە دزى و ساختهكارى، دوورەپەرژ
لە قەدەغەكراوەكان و، دەربارەى پاراستنى ناموسى بە شيۆيەكى
دەراسا هەلسوكەوتى كردىت، بۆ ئەم جۆرە كەسانە وشەى "عەفيف"
بەكارهاتووە.

بىريارانى بوارى ئەخلاقى ئىسلامى وتويانە كە لە مرؤفدا سى
هەستى سەرەكى بوونى هەيە: "هێزى عەقلى؛ ئەو توانايە كە بە
ئەندازەيەكى ديارىكراو لە راستىيەكان تىدەگات و قازانج و زيان لە
يەكترى جيا دەكاتەو. هێزى توورەيى؛ ئەو توانايە كە سەرچاوەى
رق و توندى و توورەيى و هەلچوونەكانە. هێزە شەهوانىيەكانىش؛
سەرچاوەى ئارەزوو و حەز و چيژە جەستەيەكانە."

زىادەپرەوى لە هێزە شەهوانىيەكاندا و دابران لە هەستى حەيا
و گرنكى ئەدان بە حەلال و حەرام، بە پادەيەك كە بگاتە ئەوەى

هەرچی تاوان و گوناھیک ههیه بکرت، "تاوان و له پێ ده‌رچوونه". کورته‌هوی و بېياک بوون و نه‌بوونی نیشته‌هاش له به‌رامبه‌ر له‌زه‌ت و نيعمه‌ته‌هه‌ل‌ه‌کاندا، به‌مه‌يان وتراوه "پوکانه‌وه و خه‌سان". دامه‌زراوی و ناوه‌نگه‌ری له‌ روانگه‌ی "هێزه‌ شه‌هوانيه‌کان" هه‌ و هه‌زکردنی ئاره‌زوومه‌ندانه‌ له‌ چێژ و نيعمه‌ته‌هه‌ل‌ه‌کان و دوورکه‌وتنه‌وه‌ی ئيراده‌ی ئاره‌زوومه‌ندانه‌ له‌ چێزه‌ هه‌رامه‌کان پێی ده‌وترت "عيفه‌ته". له‌م روانگه‌يه‌وه‌ عيفه‌ته‌ به‌ واتا گه‌شتيه‌که‌ی بره‌تیه‌ له‌ به‌کاره‌یتانی ئيراده‌ی مرؤف بۆ کۆنترۆلکردنی هه‌زو ئاره‌زووه‌ جه‌سته‌يه‌یه‌کان و، دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ داوینپه‌سی و زه‌نا.

قورئانی پيرۆز ئه‌وه‌مان ده‌خاته به‌رچاو که ئيمانداران کۆمه‌له‌ که‌سانه‌ن که‌ خاوه‌ن عيفه‌ته‌ و هه‌يان و پارێزه‌ری داوینيان،^۱ هه‌روه‌ها وه‌ک پاداشته‌ک بۆ ژيانی پاکيزه‌ی موژده‌ی لێخۆشبوونی په‌روه‌ردگار و پاداشته‌ک گه‌وره‌ ده‌دات،^۲ بۆ نيشاندانی گه‌نگی باهه‌ته‌که‌ به‌ جيا ناماژه‌ بۆ ژن و پياوه‌کان ده‌کات و پرووده‌کاته‌ گه‌شت ئيمانداران و فه‌رمانيان پێ ده‌کات که به‌ (عيفه‌ته) هه‌ بژين و دوورکه‌ونه‌وه‌ له‌ روانینی هه‌رام که به‌ ده‌رگای بێ ره‌وه‌ستی داده‌نریت.^۳ جگه‌ له‌وه‌ش هه‌تانه‌وه‌ی نمونه‌ به‌ ژيانی که‌سانی وه‌ک هه‌زه‌ته‌ی يوسف و هه‌زه‌ته‌ی مه‌ريه‌م، ئاسۆيه‌کی بڵندی هه‌يا و عيصمه‌ته‌ نيشانی برواداران ده‌دات. هه‌زه‌ته‌ی يوسف (عَلَيْهِ السَّلَام) له‌ به‌رامبه‌ر داوای هاوسه‌ری وه‌زيردا

۱. المؤمنون: ۵-۷.

۲. الأحزاب: ۳۵.

۳. النور: ۳۰-۳۱.

بۇ گوناھكارى فەرموۋى: "ئەي پەروەردگارم! چوونە بەندىخانەم زۆر لە كردنى ئەوكارە بەلاۋە باشترە كە ئەم ئافرەتەنە داۋام لىخ دەكەن بېكەم." پىي باشە چەندىن سأل لە بەندىخانەدا بەمىتتەۋە ۋەك لەۋەي عىففەتى لەكەدار بىكرىت. بەم شىۋەيەش بوو بە نمونەيەكى بەرز و بلندى حەيا بۇ گشت ئەھلى نىمان.

لەگەل رەچاوكردنى ئەم واتا گشتىيەي عىففەت، دەكرىت واتايەكى فراوان و گشتگىرتىش لەبەرچاۋ بگىرىت. بە پىي ئەو پىۋانەيەي كە بەدىعوززەمان سەئىدى نوسى باسى لىۋە دەكات دەفەرموۋىت: "مەودا و چوارچىۋەي حەلالەكان زۆر بەرفراوانە و بەشى ھەموو كەيف و ئارەزۋەكان دەكات و بەسە بۇيان، ھىچ پىۋىست بە چوونە ناو چوارچىۋەي حەرامەكانەۋە ناكات." عىففەت واتە ژيان لە نىۋ چوارچىۋەي رىگەپىندراۋەكاندا و تەماشانەكردن و دەست نەبردن و ھەنگاونەنان بۇ نىۋ بازنى قەدەغەكراۋەكان، لەبەرتەۋە مروۋقى بە عىففەت دەبىت بزانىت كە تام و چىزەكانى نىۋ بازنى حەلال بەسە بۇ چاۋ و گوى و دەست و قاچ و ھەموو ئەندامەكانى دىكەي. نايبىت بە ھىچ شىۋەيەك توخنى حەرام بىكەۋىت و، دەبىت خۇي پىارىزىت لە ھەموو ئەو شتانەي كە سەربەرزى و بلندىي لەكەدار دەكەن.^۲

۱. يوسف: ۳۳.

۲. موحەمەد فەتھوللا گولەن، بارانەكانى پاش نىۋەزۇ.

بهشی خویندهوه

چهند وتهیهک دهربارهی حهیا و عیفته

• ناموس ههویرئکی پیروژه و له عیفته و وهفا و راستگویی پینک هاتووه. گهر وهکو که رهستهی خاو له دروستکردنی تهلارنکدا بهکار بهینرئت، نهوا پرووخانی تهلارنکی لهو جوهره نهیینراوه، یاخود زؤر دهگمهن پروویداوه.

• ناموس، گرنگترین تایبهتمهندی و بهرزترین لایهنی کهسه نازا و بهجهرگهکانه. وه نزمترین و بیئرخرترین سیفتهتیش گرنگی نهدان و پشتگویی خستنی ناموسه.

• پیروژترین و گرنگترین لایهنی نافرهتیش نهویه که له روانگی عیفته و ناموسییهوه بیی پهله و لهکه بمینیتیهوه. نهوانههی ههستیار نین له پاراستنی ناموسی خویان و خیزانیاندا، ناشکرایه که بهرامبهیر ناموسی نهتهوایهتی و شهرفی میللهتهکهشیان ههستیار نابن.

• ناموس لای گشت نهتهوهکان، به پادهیهک پیروژه که سویندی پیی بخۆن، وه له نیو پایهکانی چاکه کاریدا یهکینکه له گهوههره ههره گرانبههاکان. نهو کهسانی که گرنگی بؤ ناموس دانائین شهرف و چاکه کارییهکانیشیان ساخته و درۆیه.

• ناموس، گهوهرنکی بیوتنهیه و پیوست دهکات له نیو پارترراوترین بهرگ و سندوقهکاندا ههلبگیرت. بهم شیویهش نرخهکهی دووهینه زیاد دهکات.

• نهو کهسانه‌ی که له بابته‌ی پارترگاریکردن له شهره‌ف و ناموسی کهسانی تر هاوشیوه‌ی پارترگاریکردن له شهره‌ف و ناموسی خویان ههستیار نین، ناکرت ههچ نه‌مانه‌تیکیان پی بسپردرت و له ههچ بواریکیشدا جیی پروا نین.

• ههروه‌ک چۆن شه‌مشه‌مه‌کویره‌کان پرووناکییان پی خوش نییه و نایانه‌وت، به هه‌مان شیوه‌ش بی ناینه‌کان ناین و، جاهیه‌کان زانست و، بی نه‌ده‌به‌کان نه‌ده‌ب و، بی ناموسه‌کانیش ناموسیان ناوت.

ناتوانم پارترگاری له عیفته‌ته‌که‌م بکه‌م!

له رۆژگاری نه‌م‌رۆماندا که بی رهوشتی تیدا په‌ره‌ی سه‌ندوه و عیفته و په‌رده‌ی حه‌یا و حورمه‌ت تیدا دراهه، بیگومان پاراستنی عیفته شتیکی گه‌لیک قورسه. ده‌گونجی ده‌برینیکی له‌م شیویه له زاری زۆریک له گه‌نجانوه بیستین: "گیشه‌که‌م نه‌ویه که بی ئیراده‌م، ناتوانم کۆنترۆلی خۆم بکه‌م، زۆر کات ناتوانم پارترگاری له عیفته‌م بکه‌م، ده‌که‌ومه گونا‌ه‌کانه‌وه، به‌ئینی زۆرم به‌ خۆمدا به‌لام سه‌رکه‌وتوو نه‌بووم له جیبه‌جیکردنیاندا."

په‌روه‌ردگاری مه‌زن هه‌ندیک له ناو و سیفه‌ته‌کانی خۆی، به نه‌دازه‌ی دلۆپیک له‌چاو ئوقیانوسی‌کدا، به‌خشیوه به‌بنده‌کانی.

بۇ نمونە: لىبوردەبى پەروەردگار ناوازە و تاقانەبە، ئىمەش نەم تايبەتمەندىبە مان، واتە لىبوردەبى و لىخۆشبوون، بە برىكى ديارىكراو پىن بەخشاوہ. ھاوشىوہى ئەمەش، بە بەكارھىنانى جوزنى ئىختيارىمان، كە پارچەبەكى يەكجار بەچووكە لە چاو وىست و ئىرادەى گشتى پەروەردگار، دەتوانىن ژيانمان پىر بەكەن لە نوور ياخود بىكەبە تارىكستان. دەتوانىن سەرکەوتوو بىن يا خود بدۆرپىن.

بىر لە كۆشكىك بەكەنەو كە جواترىن كارە ھونەرىبەكانى دونىاي تىدا بىت. ھىچ شتىك نەمايىت كە تىدا بوونى نەبىت. ھەموو ئەو شتانەشى كە تىدان تا بلىت جواترىن و رازاوترىن و بەنرخترىن و مۆدۆرترىنى شتەكان بىن و ھەمووشىان نامادەبىن بۇ بەكارھىنان. رىك و پىكى و ناوازەبى سىستەمى پروناكى و كارەباى كۆشكەكە ناوى چاو دەبات و، ئىوہش كۆنترۆلىكتان بەدەستەوہبە، ھەر چىبەك ھەزتان لىبەتى و دىت بە خەيالتاندا، بەنجە بە دوگمەى كۆنترۆلەكەدا بىن دىتە بەردەمتان. كارەباكانىش بە ھەمان شىوہن، بە دوگمەبەك دادەگىرسىن و بە دوگمەبەكىش دەكۆرپىنەوہ.

ئەو كۆشكە گەورەبە ئەم دونىا مەزنەبە كە پىتان دراوہ و ئىوہ خاوەنىن و كۆنترۆلەكەى لە دەستى وىست و ئىرادە بەچووكەكەى ئىوہدايە. گەر بلىن "نەخىر، وانىبە"، ئەوا ئىنكارى ئەو نىعمەتە دەكەن كە پىتان دراوہ و، تاوانباركردنى خاوەنى كۆشكەكە دەگەبەنەت. بەلام گەر بلىن "ئەو كۆنترۆلەى كە پىمان بەخشاوہ نازانىن بەكارى بەئىنن" ئەمەبىان بەراستى تاوانە بەرامبەر بە خۆتان و كۆشكەكەش.

رېبەرى نەم كۆشكە (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەفەرموئەت: ”لە يەكەم
 بېينىندا گوناھتان ناگات، چاۋەكانتان بەرامبەر گوناھەكان دابخەن يان
 چاۋەكانتان بە لايەكى تردا ۋەربىگېرن“ پېمان راڧەگە يەنئەت: ”نەگەر
 كۆنترۆلەكە بە شېۋەيەكى راست و دروست بەكار بەيئەن ئەوا ھەم لەم
 كۆشكەدا دەھەوئەنەۋە، ھەم ۋەك پاداشتىك لە لايەن خاۋەنى كۆشكەكەۋە
 كۆمەلە تەلارنىك ۋەردەگرن.“ كىتئىبى رېئىشاندەرى كۆشكەكەش -كە
 قورنانى پىرۋزە- پالپەشتى نەم وتانەى دەكات.

بەلئى، جگە لەۋەش لەو كىتئەدا و لە كۆمەلە كىتئىكى يارمەتيدەردا
 ھاتوۋە كە خاۋەنى كۆشكەكە لە شادەمارتان لىتانەۋە نرىكتەرە و، لە
 كاتئىكدا كە نەم كۆشكانە شوئىنى ئەويان تىدا نايئەتەۋە، كەچى ”ئەو“ لە
 دلئى ئىۋەدا جىگەى دەيئەتەۋە. ھەروەھا باسى ئەۋەش كراۋە كە ئەگەر
 ئەو كۆنترۆلە بە باشى بەكار بەيئەن ئەوا ”ئەو“ دەيئەتە ئەو چاۋەى
 تەماشائى پىدەكەن.

لەم بارەدا، لە برى وتنى ”ئاتوانم، لە دەستم نايەت“ ياخود ”بى
 ئىرادەم“، پىتويست دەكات بلئىن: ”ئىرادەم ھەيە، بەلام ھەتا ئەمپرۆ ئەو
 كىتئە دەستىيەى كە ناگام لە بوونى ھەبوۋە، باش نەمخوئندوۋەتەۋە و
 بە جوانى گويئەم بۆ فەرمائىشتەكانى رېبەرەكەش نەگرتوۋە. لە ئىستا بە
 دواۋە بە باشى كۆنترۆلەكەى دەستم بەكار دەھىئەم و دەبەمە فەرماندەى
 نەفسى خۆم و، نەم كۆشكە ناۋازەيەش بە شېۋەيەك ھەلدەسەنگىنەم كە
 بىئەتە ھۆى بەدەستەيئاننى ھەزارەھا كۆشكى دىكەى لەم شېۋەيە.“
 ئەو چاۋانەى كە ھەتا ئەمپرۆ ھەموو رۆژنىك سەدان جار بە بىئىناگايى

دهمانکردنوه و دامان دهخستن، له ئیستا به دواوه به ویستی خویمان
دایان دهخین، ههر ئهوهنده...

سەردارمان، دەربارەى عیقفەتى هاوئەکانى زۆر هەستیار بوو

پێغه مەبەر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) له بابەتى پاراستنى ئوممەتەكەى
له گوناھ زۆر هەستیار بوو. له سەردەمێكدا كه هەمووان وابەستەى
عیقفەت بوون و، له كاتى بەجێهێنانى مەراسیمى حەج و گەڕانەوه
له عەرەفات، فەضلى كۆپى عەبباسى سواری و لاخەكەى كردبوو،
سەرى ئەوى بەم لاوادا دەسوڤاند بەم شێوەیەش یارمەتى دەدا بۆ
ئەوى چاوى بە ئافرەتان نەكەوت.

كات چەرخى بەختەوهرییە، وەرز وەرزى حەجە، ئەو زاتەى كه
له گەل پێغه مەبەرى خوا (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) سواری و لاخەكە بووبوو و
سەروەرمان سەرى بەلاى ڤاست و چەپدا دەسوڤاند، حەزرەتى فەضل
بوو، كه هێچ كەسێك گومانى له عیقفەتیدا نەبوو. له كاتێكدا كه
ڤوودانى شتێكى لەو بابەتە ئەستەمە، بەلام پێغه مەبەر (صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ)
بۆ ئەوى كه هێچ جۆرە گوناھێك تێكەلى ڤوانینی حەزرەتى فەضل
نەبێت و تیرێكى ژەھراوى دلى كون نەكات، ڤووى حەزرەتى فەضلى
جاریك بەم لادا و جاریك بەو لادا وەردەگیرا. ئەمەش هەستیارى
پێغه مەبەرمان بۆ دەرەخات بەرامبەر ئەم بابەتە و دەيكاتە نمونەى یەكێ
بەرز و نیشانى نەتەوهكەى دەدات.

به شی خوئندنهوه

سۆ پالنه وانه که ی عیفته ت

کۆمه له مروفانیکی نازا و نهبرد هه ن که توانیویانه له لیواری کهنده لانی گوناها بگه پینه دواوه و له کاره ساتیکی گه وره پزگاریان بووه. کاتیک باس له و ههوت تا قمه ده کریت که له نیو مه ترسییه زۆر و سه رسوپهینه ره کانی هه شردا "سیبه ری خوی گه وره" ده یانگرته وه، له نیو نه وانهدا نامازه بۆ پالنه وانی عیفته ده کات. چونکه له پارێزگاری کردن له ناموس و شه ره فیدا له راده به ده ره هه ستیاره. نه و قاره مانه له هه مبه ر و یست و ئاره زوو و شه هه وات زۆر دامه زراره. توانیویه تی بانگه یشتی ئافره تیکی خاوه ن سه روه ت و جوانی، به هاواری "من له په روه رد گارم ده ترسم!" په تبکاته وه و به ره به ستیکی وه های تیپه پراندووه زۆر قورسه ته نها به هیژی ئیراده تیپه پرینرت.

نه و گه نجه خوئنگه رمه ش که بوویوه نووری چاوی هه زره تی عومه ر (رضی الله عنه) یه کیکه له نوینه رانی نه و ئاسۆی پالنه وانیتیییه. نه ویش کاتیک خه ربکبوو بکه ورتته نیو ته له یه که وه و مه یلیکی که م بکات به لای گوناها، یه کسه ر نه م نایه ته ی بیر ده که ورتته وه "بیگومان نه وانهی له شیرک و کاری ناشه رعی پارێز ده که ن، هه رکه وه سه وه سه و خه ته ره یه کیان

له شهيتانهوه پندهگات، به خيڙايي رادهچلهکين و بيردهکهنهوه و لهسەر رينگهي خوا پيدادهگرن و دهبيني زووبهزوو چاويان دهکرتنهوه و له گوناهان وهردهگهپين. "نهم لاهه شهرم له پهروهردگار دهکات و له ليواري گوناھ دهگهپيتهوه. گهپرايهوه، بهلام ويژداني تهنانهت نهو مهيله کهمهي بو تاوان به شايهني عيففتهکههي نهزاني و قهبولي نهکرد. دلي بهرگهي نهو جوش و خروشهي نهگرت که له ناکامي ترس له پهروهردگار هاتبووه کايهوه و ههر لهوئندا کهوت و وهفاتي کرد. گهر به لاشه لهوئندا وهفاتي کردييت، بهلام نهو پالنهوانهي که دهکرت پي بوتريت "شهيدی عيففته"، يادهوهريسهکههي وهک نمونويهکي جوان گهيشتوته رۆژگاري نهمرؤمان.

له فهرموودهيهکي پيروژدا که به فهرموودهی نهشکهوتهکه ناسراوه، باسي قارهمانينيکي تري عيففته دهکريت. سچ کهس پهنا دهبنه بهر نهشکهوتيك، تاشه بهردينيکي گهوره له شاخهکه بهردهبيتهوه و بهري دهرگاي نهشکهوتهکه دهگريت و ناتوانن بينه دهرهوه. لهبهر نهمه، ههریهکهيان يهکينک له کردارهکانيان، که وا ههست دهکهن لاي پهروهردگار وهرگيراوه، دهکهن به تکاکار له جزووري پهروهردگادا، تا خوي گهوره بهردهکه لهبهردهم نهشکهوتهکه لابتات. به دوعاي ههریهکهيان تاشه بهردهکه کهم لهجبي خوي دهجوئيت و له کوئاييدا رزگاريان دهبييت. يهکهمينيان، ههلسوکوت و پهفتاره چاکهکاني که بهرامبهر دايک و باوکی کردووني دهکاته تکاکار و داوا له پهروهردگار دهکات. دووهميش،

له كاتيكدا كه نه په حسابوو كړئ كړنكاره كهي بدات، پاره كهي له نيش و كاردا به كارده هينيت و زيادي ده كات و دواتر پي كه موكووړي ته تسليمي خاوه نه كهي ده كاته وه، هم كرده ي ده كاته تكاكار و به خاتري حورمه تي هم كاري له ده رگاي په حمه تي خوي گه وړه دوعا ده كات.

كه سي سييه ميس ده لئيت: ”خوايه! كچيكي مامم هه بوو، نوم له هه موو كه س زياتر خوځ ده ويست، ويستم زه فوري پي بهم، به لام پروي نه دامم. له ساليكي قات و قريدا كه وته به رده ستم، به و مده رجي له به رامبه ر خو به ده سته وه دانيدا سده و بيست ديناري پي بدهم، به لام له و ساته ي كه خهريك بوو ده گه يشتم به و ي ناره زووم ده كرد، وتي: ”له خوا بترسه و ده ست له عيفه تم مده ده!“ منيش له بهر خاتري نه و قسه يه، له گه ل نه وه شدا كه له نيو مرؤفه كاندا خوځه ويست ترين كه س بوو له لام، وازم لي هينا و نه و پاره يه شي كه پي مدا بوو ليم وه رنه گرت ه وه. په وړه ردا گارا! نه گه ر هم كاره م ته نها له بهر تو كرديت، نه و له م ناره حه تيبه رزگار مان بكه!“ بهم شيويه نه و كه سه پاريز گاري كردن له عيفه تي به كاريكي وه رگيراو داده نيت و عه رزي په وړه ردا گاري ده كات.

به لئج، نه و قاره مانيتيبه ي كه كه سه پاكيزه كاني نيو نمونه كان نوانديان بو هه موو كه سيك ناسان ناييت، نه مانه سه ركه وتني كه م وينه ي نيراده ي مرؤفن. له م جوړه حاله تانه دا، نه خليسكان شتيك نيبه كه هه موو كه س بتوانيت تيايدا سه ركه وتوو بيت. زورينه له و زه مينه خليسكه دا هه لده خليسكيين و ده كه ون. له بهر هم هويه، پيوست ده كات پيش نه و ي پرووداوه كه بگاته نه و ناسته پيشي پي بگيرت. پيوسته

بە ھېچ جۆرىك نەچىنە ئەو جۆرە مەيدانەو، بە ھېچ جۆرىك نىزىكى
لىۋارى كەندەلەن نەبىنەو و لە كەنارى دەرياكانى گوناھدا ھاتوچۇ
نەكەين.

پېئوستە چى بگەين بۇ مانەوھمان بە عىففەت و كۆنترولكردنى نەفسمان؟!

كاتىك سەيرى مېژوو دەكەين، لەو كاتانەدا كە مرۇقايەتى دوركەوتوونەتەو
لە ئەدەب و ھەيا و كەوتوونەتە دەردى بېج عىففەتتە، دەينىن پروپەرووى
كۆمەلە بەلا و موسىبەتەك بوونەتەو كە كۆتايى بېج ھىناون. دوركەوتنەوھى
مرۇف لە ھەيا، دوركەوتنەوھى لە رەچەلەكى خۇى.

لە قورئانى پېرۇزدا كۆمەلە نايەتتىكى زۆر باسى لەناوچوونى
ئەو كۆمەلگايانە دەكات كە ھەيايان لەدەست داوھ. نەتەوھەكانى "عاد
و سەموود و لوط" بە ھۇى بېج ھەيايەكەيانەو لە قولايەكانى
مېژودا نىژراون. عىففەت و ھەيا، بە گونراھە گرتن بۇ ھەز و ئارەزووھ
ناشەرعىھەكانى نەفس بە دەست دى، ئەمەش لە بنەرەتدا ئەركىكى
ئەخلاقىيە لەسەر شانمان.

باشە بۇ پاراستنى عىففەتھمان و بوون بە خاوەنى ھەيا پېئوستە
ناگامان لەچى يىت؟

(۱) نایبیت بیزاریی بییته هوکاری پاکیزه نه بوون

به شیوه‌یه‌کی گشتی بیزاریی له نه‌جامی نا ناسوده‌یی دل و، نه‌به‌ستنی په‌یوه‌ندیی له‌گه‌ل خوا و پیغه‌مبه‌ر و، په‌یوه‌ست نه‌بوون به به‌ندایه‌تیسه‌کان و، نه‌بوونی هاوړی و، نه‌خویندنه‌وه و بیرنه‌کردنه‌وه و، بییکاری و خزمه‌ت نه‌کردنه‌وه دیته ناراه. دیاره که‌لینی هاتنه‌ژووره‌وی شه‌یتان له‌م مروغه‌دا ناماده‌یه.

دووباره هاتوچو‌کردنه‌وه‌ی که‌سیک له‌و جیگایه‌ی که تیره‌کانی شه‌یتانی لید‌ه‌بارنت، به‌تایه‌ت پاش نه‌وه‌ی مارانگازی شه‌یتان بووه، وه‌ک نه‌وه وایه له پاش سک تیشان به‌ ئاوی سوړی ده‌ریا، دیسان له تینو‌تیدا په‌نا بیریته‌وه به‌ر هه‌مان ناو.

له‌به‌ر نه‌وه ده‌بیټ به‌بی پیوستی نه‌چینه بازار. پیوسته کاتیک که هیچ کاریک یان فه‌رمان‌به‌ریه‌کی خزمه‌ت‌کردنی نیمان و قورن‌انمان نه‌بوو، له‌و شو‌نانه‌ش دوور بکه‌وینه‌وه که وه‌ک لافاو گونا‌هی لی هه‌لده‌قولیت.

با بیر له‌وه بکه‌وینه‌وه که مافی ریگاکه‌ش بده‌ین. هاوه‌له به‌ریزه‌کان (مرضی‌الله‌عنه) زورجار له‌پیناو باس‌کردنی حق و راستیدا ده‌چوونه ده‌روه و ده‌رؤیشتن بؤ بازار. حه‌زرتی نه‌بوه‌کر و حه‌زرتی عومه‌ر و حه‌زرتی نه‌بوزه‌رپیش (مرضی‌الله‌عنه) نه‌مه‌یان ده‌کرد. نه‌وانه‌ی به مه‌به‌ستیکی وه‌هاوه ده‌کونه ری مافی ریگاکه و شه‌قامه‌که ده‌دن و له‌گونا‌ه پار‌توراو ده‌ین.

پیغه‌مبه‌ری نازیزمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ریگری ده‌کرد له‌وه‌ی

هاوه لانی له که نار پینگاکان و شه قامه کاندای دابنیشن. کانتیکیش دهیان
فرموو: ”دانیشتنه که مان بهر ژه وهندی و سوودی تیدایه.“ نه ویش
دهیفرموو: ”که واته مافی پینگاکه بدن.“ واته: ”بهرد و درکه کانی
سهر پینگاکه خاوتن بکه نه وه، وه لآمی سلأوی ریواران بده نه وه، سلأو
بکه ن و نه مر به چاکه و نه هی له خراپه بکه ن.“^۱ ده بیټ نهم نیته ته پاکه
له نارادا بیټ.

با به بیداری و ناماده باشی بچینه دهره وه. پیوسته مروف چون
به وریاییه کی زوره وه به کیلگه یه کی مین ریژکراودا تیده په پرت یان به
شوتینیکدا گوزهر ده کات که دوژمنه سهرسه خته کانی خوئی لییه، هه مان
وریاییشی له بازاردا هه بیټ، که تیدایا گونا هه کان له بهر ده میدا دین و
ده چن. نه گینا گهر خوئی ته نه ا له گه ل هه سته کانیدا بمینیتته وه و به بیج
ناماده کاری و بی چک و به به تالی و به بیج ناماده کردنی قه لغان و
فیشه که معنه وییه کان بو بهر گریکردن له بهرام بهر تیره ژه هراوییه کانی
شهیتان بکه ویتته ری، نه وکات له وانیه ره وحی به خراپه و دیمه نه
گونا هه کان و هه موو جوړه خراپه یه ک داپو شریټ. جا نه گهر نه مه ش
چهند جار تک دووباره بیټته وه نه وا هه سته کانی ناوه وی وای لیټ له
بهرام بهر گونا هه و خراپه کاندای بیټک ده بیټ و بیج گوئدانه حه رام له
بازاردا ده گهر پټ و، بیگومان شهیتانیش هه ره نه مه وی ده ویت.

پیوسته پینش نه وهی بچینه دهره وه به دوخی هه لکشانی میتا فیزیکیدا
تیه پر بیین. واته ده بیټ پینش نه وهی بچینه بازار شتانتیک بخوئینه وه یان

۱. البخاری، المضام، ۲۲.

شتائىڭ تەماشى بىكەين كە دلمان بىنئىتە جۇش و گروتىنمان بەيئىتەۋە بەر و، ئەشك لە چاۋانمان بەيئىت و ھەستەكانمان بەيئىتە جۇلە.

پىئوستە بە ھەلكشاينكى ۋەھاۋە بچىنە بازار، تا بتوانىن مىكانىزمىكى بەرگرى لە بەرامبەر گوناھەكاندا دروستبىكەين.

۲) پىئوستە ۋاز لە گۆپرايە ئى كىردنى نەفس بەيئىن

ۋىست و ھەۋاكانى نەفسى ھەرىكەمان ۋەك ژەھرئەك ۋەھان، ۋەك كۆمەلە قورسايىبەكن كە مەرۇف بەرەۋ خوار رادەكىشن. رۇج بە رامكىردنى نەفس گەشە دەكات و بەرز دەيئەۋە. واتە ھەتا نەفس بە خىئو بىكرىت، رۇج بچوك دەيئەۋە و دەچىتەۋە يەك و قورس دەيئەت. لە نەجاسى ئەمەشدا لە دل و ناخ و ھەستە مەعنەۋىيەكانىشدا نەشازىيەك رۋو دەدات.

لە يەكئەك لە رۋونكىردنەۋەكانىدا سەردارى بوونەۋەران (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) دەفەرموئەت: ”شەيتان لە نيوان دەمارەكانى مەرۇفدا دىت و دەچىت. مادەم وايە ئىۋە ئەو شوئنانە كەمىك تەسك بىكەنەۋە كە ئەو تىايدا دەگەرپەت.“^۱ بە برسئىتى و تىنۋىيەتى و بىبەشكىردنى جەستە لە ۋىستەكانى، فشارى بىخەنە سەر. ئەگەر كەسنىك ھەر ھات بە خەيالدا بىخوات و بىخواتەۋە ھەردەم سىكى لە خۇراكى ھەمەجۇر پىربكات، شتىكى نامۆنىيە كەسكىكى لەم شىۋەيە ھۇگرى شەھۋەت بىت و بىبەش بىت لە ھەيا و پاكىزەيى.

۱. البخارى، الأحكام، ۲۱.

که واته کز کردنی سەرچاوه‌کانی گه‌وره‌بوون و تیربوونی نه‌فس کارینکی گه‌لێ گرنه‌گه، به پێچه‌وانه‌وه نه‌فس هه‌میشه ده‌یپته‌ ده‌رگایه‌کی کراوه به‌رووی شه‌یتاندا. نه‌فسیش وه‌کو شه‌یتان هه‌رگیز نایته‌ دۆستی مرۆف. زانینی ئه‌وه‌ی نه‌فس نه‌یارینکی گه‌وره‌یه‌ که به‌ره‌و حه‌رامه‌کان ده‌مانداته به‌ر و، ئه‌و دۆژمنه‌یه‌ که پێیسته‌ گه‌وره‌ترین تیکۆشانی به‌رامبه‌ر بکریت و، پزگارکردنی خود له‌ چنگی ئه‌و و شه‌یتان له‌ یه‌که‌مین ئه‌و هه‌نگاوه‌ن که پێیسته‌ بۆ نزیکبوونه‌وه له‌ خوای گه‌وره‌ بنرین.

له‌به‌ر ئه‌وه‌ پێیسته‌ بتوانین به‌ نه‌فسمان ب‌لین: “بووه‌سته.” هه‌ول و کۆششی پێیست ئه‌نجام به‌دین بۆ به‌روه‌ده‌کردنی.

٣) پێیسته‌ کتیب‌ بخوینینه‌وه‌ و به‌رده‌وام تیب‌فک‌رین

هه‌موو مرۆفیک‌ پ‌ژژانه‌ پێیسته‌ له‌ پ‌نگه‌ی قوولبوونه‌وه‌ی زیاتر له‌نیۆ تیب‌فک‌رین و بیردا، وه‌ک هه‌نگیک‌ شیله‌ی مه‌عریفه‌ت له‌ کتیب‌ی بوونه‌وه‌راند‌ا کۆبکاته‌وه‌ که له‌ به‌رده‌مماندا والا‌کراوه‌. هه‌روه‌ها شوین ئه‌و پ‌نگا فراوانه‌ بکه‌ویت که پ‌نغه‌مبه‌رانی خوا کردوویانه‌ته‌وه‌. له‌ سایه‌ی ئه‌م پ‌نگایه‌دا ئه‌و که‌سه‌ ژیان‌ه‌وه‌ به‌ پ‌و‌حی ده‌به‌خشی‌ت و هه‌ر هه‌نگاوێک‌ ده‌یپت ده‌یپته‌ سەرچاوه‌ی ه‌یز بۆی. مرۆفیک‌کی وه‌ها له‌ پ‌نگه‌ی بوون به‌ سه‌رمه‌شقی پاکیزه‌ییدا هه‌نگاوه‌ دل‌نیاکانی ده‌ست پ‌نده‌کات. قورئان و سوننه‌ت وه‌ک ئه‌و دوو نه‌شته‌ره‌ی که زامه‌ مه‌عنه‌وه‌یه‌کانمان تیمار ده‌که‌ن، و‌یزدانمان هه‌رگیز ده‌ستبه‌رداریان نایت، هه‌روه‌ها به‌ره‌می

رځپاڼه او موده د دېده کسانو او راسټیبه نه مړه کانی نیو هم بهرهمانه ش، هر په که بیان وه که دهرمانیکن او گومان له وه ناکرتت که له که مترین ماوه دا چاره سوری زامه معنه وویه کانمان ده که نه. پیوسته هر په که بیان وه که مه له مېک هم همیشه له ژیر ده ستماندا بن. جا پیوسته هم نویسن او بهرهمانه به بی بیژاری او وهرس بوون هم همیشه به خو ترینه وه.

به مه بهستی به خشیني زنده گی او دامه زراوی به دل او بیرمان زور گرنه تابلو کانی نیو ژیانی پیغه مبهری ناز زمان او هاوله بهر په کسان او شوینکه وتوه مه زنه کسان او پیاوچاکان به خو ترینه وه او گوئیان لیبگرین او موتا لایان بکه یین. زوریش گرنه به مانه په رنگ او شوق به ژیانمان به خشین. مروقیک که بتوانیت خوی به وان بهر او رد بکات او، بلیت: ”نه وان بهو شیویه بوون، نه ی من چونم؟“ بهم جوړه تیب فکرتت او لپرسینه وه له خوی بکات. به لی، که سیکی لهم جوړه دهیتت به خاوه نی هیزنکی وه ها که له پشته وه پالی پیوه دهیتت او له پیشه وه رای ده کیشیت.

٤) ده بیت دونیای خه یالیشمان بخه یینه ژیر چاودیریه وه

خه یال نه او چالاکیه زهینیه به که سنووری لوزیک او هیز نانا سیت او ابه سته ی کات او شوین نیبه. هه ندیک جار نه او له ژیر کاریگری پینج هه سته کانماندا او له ریگه ی شکل او شیوه به خشین به شمکه او روو داوه کانه وه شیوازی وه ها بهرهم دهیتتت که به ته وای پیچه وانه ی سروشتی خودی شمکه که کانه.

ھەر دیمەنیک که شەیتان دەپھاوتتە نۆو خەيالەو ھەر مەودا و
 قەبارەشی بچووک بێت، لە کامیرای خەيالدا ھەك فیلمیکى لیدیت.
 نەمەش دەکرتت دواجار داوتنپىسى و ناپاکیزىبى بە دواى خۆیدا
 بەھنیت. جا ئە ھەر ئەم دیمەنە دەست نەفسیش بکەوتت، ئەوکات دەکرتت
 کردارىشى لى پەیدا بېتت. جا مادەم وایە پتۆستە لەسەرمان ھەر جۆرە
 بىرۆکەبەكى ھەھا کہ بە خەيالماندا بېت بە مار و دووبشكى فیکرى
 لەقەلم بەدەین و ھەولبەدەین لە پىنگەى ئەو چارەسەرانى کہ باسما
 لئو ھەر نەکەوینە نۆو داویانەو، ھەر کەوتبیتشین پزگارمان بېتت.
 لە نۆو چ فەزایەكى کارىگەر و چ گۆرپەپانىكى موگناتىسىیدا
 بىن، ئەو شپۆ و وئنانەش کہ لە نۆو خەيالەکانماندا دروست دەبن زیاتر
 لەو جۆرە دەبن. وای دادەننن لە سینەما یان لە بەردەم تەلەفیزیۆندا
 دانىشتوون و تەماشای ئەو دیمەنە نەشیاوانە دەکەن کہ نەفستان ھەزى
 لیبەتى و بانگەبەستى شەھەرتان دەکات، ئایا دەتوانن لەو کاتەدا دیمەنى
 کەعبە و تەوافکەرانى چوار دەورى ھەربچەرخننە نۆو خەيالتان؟! مادام
 وایە ئەوکەسانەى دەیانەوتت خەيالئى ئەو واتایانە بکەن کہ تابیەتن بە
 خوا، پتۆستە لە شوئینیک بن کہ ئەو واتایانەى تیدا ھەلبقولتت و لە گەل
 مرقۆفانىكى ھەادا ھاودەمى بکەن.

(۵) پتۆستە یادی مردن زۆر بکەین

مردن ئەو راستیبەبە کە چۆرەکانمان لى تال دەکات، سەردارى
 بوونەو ھەران (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) داوامان لیدەکات زۆر یادی مردن

بكهينهوه.^۱ گەر مرؤف وهك چۆن پروا به راستى بوونى مردن دهكات
ئاواش له ههست و نهست و نهقلشيدا بينهخشىيت و، له نيو دونياى
بىر و خهيايدا چىنگىرى بكات و، خۆى قايل بكات به ژيانى گۆر و
بهردهوامى نهو ژيانه تا قىامت، ئىدى تىروانىن و ههلسوكهوتى نهو
كسه بو دونيا دهگۆرپت و جياواز دهپت.

يادکردنى مردن وهك بهرگريهك وايه له بهرامبهر پراھاتن و
وهسههسى نيو دهمارهكانى مرؤف و قايرۆسى گوناھ (كه شهيتان
زۆر رازاوى دهكات له بهرچاومان) و ميكروپى ترى هاوشپوه، هىچ
نهپت نهه ياده كارىگهري كهه دهكاتوه و زيانهكانى لادهبات.

كهيك يادى مردن بكاتوه، بهخۆى دهئيت: ”مادهه دهمرم و پاش
مردنئش لپرسينهوهه له گهه دهكرت، كهواته چيژه پر نازارهكانى دونيا
و گوناھكردن و بى حيايى چ واتايهكيان هديه؟ تا بازنهى ههلال
ههپت، بوچى پهنا بو حهرام ببهه؟ بوچى ههنگاو بو ناپاكيزهسى
بنيم؟“ لهه ديدگايهوه مردن پاشگهزكهروهيهكى گهورهيه و خاوهن
كارىگهريهكى بههتزه.

يادى مردن، ههه پهشيمانكهروهيه و ههه هاندهريشه. بهه دوو
لايهنهيهوه دهمانترسييت له لپرسينهوهى پهروهردگار و ههههه لارههلمان
دهكات له خزمهتى خواى گهورههه و كارىگهريهكى باش لهسهه دل
و پهفتارهكانمان دادهپت. بهجۆرنك له نيو هاوسهنگى ترس و نوميددا
ههنگاوى بهرچاو به دلمان دهپت و زندهسى و شكۆمان پىع دهههخشيت.

۱. الترمذى، القىامة، ۲۶.

٦) نابیته تهنها بمینینه وه، پیوسته هاوریهکی باش پیدای بکهین

مرؤفیک پی نهنابیته سهر زهمینی جهماعهت، وهک گه لا یاخود موویهکی ژیر پی وههایه. لهم لاره فووی لی بکرت بؤ نهولا و لهو لاره فووی لی بکرت بؤ نهولا ده فریت. له بهر نه مهیه که تهنانت له سهردهمی زپرینی هاوه لانیشدا به کومه ل ژیان بؤ به هیترین و خاوهن تواناترین مرؤفه کانیش به پیوست ده زانرا، له کاتیکدا نه مانه مرؤفگه لیک بوون که شان به شانی فریشته کان ده گوزهران.

له بهر نه مه بؤ نه وهی نه که وینه نیو نهو بؤسه بیشومارانهی که هیزه تاریکه کان بویان ناوینه ته وه و خورآگریین له بهرامبهر نهو هیرشه به کومه لانهی دهیکه نه سهرمان و، بؤ خورپاراستن له دورژمنه مه عنه ویه کان که نه فس و شهیتانن و، بؤ نه وهی نه یینه نیچیری توفانه کانی گوناوه و نه خنکین، باشتین په ناگه مان ژیان به کومه له. بانگه وازیش بؤ نه م بیروبوچوونه یه کیکه له گرنگترین بابته کانی ژیان به سهرده مه مان.

خوای گه وره (عَرَّوَجَل) مرؤفی وهک بوونه وهریکی کومه لایه تی وه دی هیناوه. نهو مرؤفه ی به تهنها دهژی له بهرامبهر نهو هیرشانهی که گومرایی له چوار قولوه دهیکات، بیج هیژ و بیج پشتیوانه و له وانه شه بیبش بیت له قازانج و سووده کانی ژیان به کومه ل، وهک گیرابوونی دوعا. سهره پای نه مهش ده کرت بیته نامانجی تیره ژه هاوییه کانی شهیتان.

نهو مرؤفه ی به تهنها دهژی، زووینت یان درهنگ نه گه ری زوره

بکەوتتە نۆو تەلمى شەیتانەو، شەیتان دەرلینگی بگرتت و ببیتە نىچىرى پەنجەى سوورى ئەو. ھەر خەيال و بىرىكى خراب كە شەیتان ھەلیدەداتە نۆو زەھنەکانەو، وەك تۆرىك وەھایە كە لە خاكى تەنھایی و بىتاقەتیدا بالا دەكات و گەورە دەبیت. لە مرۆفى تەنھادا كە تۆوەکانى گوناھ ئەقل و دل و پۆحیان پركردوو، ئەم تۆوانە زوو یان درەنگ لق و پۆپ دەردەكەن و نىدى مېوہى گوناھ دەگرن.

پىوستە مرۆف وەك چۆن لە مار و ئەژدېھا ھەلدیت، ئاوەھاش لە تەنھایی ھەلبیت. چونكە تەنھایی رینگە بۆ ئەو دەكاتەو بىرە ئەژدېھا ئاساكان باوەش بە پۆحى مرۆفدا بکەن. رەنگە گەر دوو كەسىش بن ھەمان ئەم مەترسییانە لە ئارادا بن. چونكە ئەگەرى رینگەوتنى ئەو دوو كەسە لەسەر خراپەيەك یان گوناھىك گەر كەمىش بىت، ھەر ھەبە. بەلام گەر سى كەس یان زیاترین (بەگۆرەى یاسای ئەگەرەكان)، پىكەو رىككەوتنىان لەسەر خراپە و گوناھەكان گەلێك سەختە.

٧) دەبیت ھەفتانە بە رىكۆپىكى رۆژكەمان ھەبیت بۆ وەرگرتنى

خۆراكى مەعنەوى

دەرپرینك ھەبە بە ناوى "كارکردن بەو زانستەى پیتە". بىگومان بىستوتانە، ئەم دەرپرینە بۆ ئەو كەسانە بەكار دەھىنین كە زانستەكەیان دەبەنە نۆو ژيانەو و دەبەنە نمونە بۆ چواردەورەكەیان. گۆنگرتن لە نامۆزگارىيەكانى ئەم جۆرە مرۆفانە يەكێكە لە چارەسەرە پارێزەر و ژيان بەخشەكان بەرامبەر پەرتبوانى ئولفەتمان و نەرم بوونى دلمان و

بەرەنگار بونە دەی وەسەسەکانی شەیتان و زۆری ھیزی گوناھەکان.

مرۆف ھەر وەك دارای ئەقل و مەنتیق و بریاردانە، بەجۆشی دلی و لەرە و وێژدانای و ئەشکی چاوشیەوێ چەپکەبەکە لە پۆح و دل و ھەست. بەم پێیە ئەو ئاتاجی ئەویە لە نێو دونیای ناوھویدا قوول بیستەو و ژیانای پۆحی دەولەمەند بکات و تیفکرینیشی فراوان بکات. مرۆف وەك چۆن ئاتاجی توانەوی ئەو شاخە بەستەلەکانیە کە تا دیت لە ناخیدا دروست دەبن، بەھەمان شێوە ھەست بە ئارەزوو و وستیکی بەتین دەکات بۆ ئەو کانیوانەئە شیری مەعنەوییان لێ ھەلەقوڵیت، تاكو لە برستی مەعنەوی پزگاری بیت.

قورئانی پیرۆز زۆرجار بەسەردارمان دەفەرموێت: ”باسی بکە.“ ئەو خۆرەئە ھەردوو جیھانیش دەفەرموێت: ”تاین ناوژگارییە.“^۱

کەواتە گوێگرتن لەو کەسانەئە کە دلی دیننە جۆش و، پیسی و ژەنگی ھەستەکانی خاوتن دەکەنەو و تاسەمەندی ئەو بەرەو جیھانە ئەبەدیەکان دەرووژین و لە بابەتە ناینی و زانستیەکاندا جیھانی فیکری فراوان دەکەن، بەئێ، گوێگرتن لە کەسانی لەم چەشنە وەك نان و ھەوا پێوستە.

لەبەر ئەوە نایت مرۆف بلیت: ”من ئەمە دەزانم، ئیدی بۆ دیسان گوئی بۆ رابگرمەو؟“ چۆن خواردن و خواردنەو بەردەوام دووبارە دەبیستەو و، ئەك بێزاربوون بەلکو بەردەوام پێوستیشمان پێیانە، بەو

۱. مسلم، ۱، ۹۵.

جوړهش پېوېسته لاني کم هفتانه جارنک گوی له ناموژگاری و
وتار بگریټ که به خوړاکی دل و روځ دهرمیرین و پارترگاریمان له
شهری شهیتان و گوناهاکان لیدهکن.

۸) نایټ به بهتالی بمینینهوه، دهیټ نهرک وهریگرین

نو مروځه ی سهرقال نییه، ژیاننک دهری که کراوهیټ بو ناپاکیزهیی
و بی حهاییی و بهم جوړه دهرهفت به شهیتان ددهات. بویه نایټ به
بهتالی بوهستین و پېوېسته همیشه بهدوای نو سهرقالیانوه بین که
هه لکشان و جوش و تازهیمان بیع دهبهخشن.

شهیتان زیاتر هیرش دهکاته سهر مروځه تمبهلهکان، هیرش دهکاته
سهر نو مروځانه ی که بیهستانه له نیو تمبهلهیدا دانیشتون. نو
دهیټ به توشی نو کهسانهوه که هیچ کارنک ناکه و کاتهکانیان به
راوه میس و سوورانهوهی دست بهتالی و گفتوگوی پرپوچی چند
کاژیری نیو شوینه پر دووکهلهکان بهسهر دهبن.

هروهها نو خدریک دهیټ بهو کهسانهوه که لهپیناوی ناین و نیمان
و نهتهودا هیچ ناکه و له بهرامبر خزمهتکردنی ناین و نیماندا
داخراوانه دهرین و له خشتهیان دهبات. بویه هدریک لهمانه نیچیرنکن
شهیتان بهدوایاندا دهگریټ.

لهبرتهوهی شهیتان زیاتر سوود له بیع هستی و تمبهلی و بهتالیمان
وهردهگریټ، نو کاته ی نیمه بهتال دهبین بیر و خهایلی نهگونجاو

هه‌لده‌داته ناخمانه‌وه، چونکه خه‌یالمان سه‌رقالی شته پئویسته‌کان نییه، شه‌یتان به‌و شتانه سه‌رقالی ده‌کات که خو‌ی ده‌یه‌و‌ت. واده‌کات بیر له گونا‌ه بکه‌ینه‌وه و زۆرمان لیده‌کات بۆ گونا‌ه کردن. مادام وایه ده‌بیت ئیمه هه‌میشه به سه‌رقالی و کردار و ئاره‌ق دهردان و خزمه‌ت کردن نه‌و شو‌نانه پربکه‌ینه‌وه که ده‌کرت شه‌یتان په‌نجه‌ی تیبکات. تاکو نه‌و شتانه‌ی له ئیمه‌دا ده‌ستنه‌که‌و‌ت که ئومیدیان ده‌کات.

٩) ده‌بیت دووربین له‌و شو‌ن و که‌شانه‌ی که هه‌سته شه‌هوانییه‌کان ده‌ووژن

بو‌نه‌وه‌ی نه‌که‌وینه نیو ناپاکیزه‌ییه‌وه پئویسته دووربکه‌وینه‌وه له که‌شه وروژنه‌ره‌کان و میدیاکانی هاندهری به‌درپه‌وشتی و خه‌یال و روانین و گه‌فتوگۆی نابه‌جی.

چه‌نده‌ها که‌ش و شو‌نی تری له‌م جو‌ره هه‌ن که ده‌کرت بیانژمیرین. خو‌ای گه‌وره ئیراده‌ی پی به‌خشیوین، پئویسته له‌سه‌رمان که نه‌م ئیراده‌یه له‌ راسته‌رپی خیردا به‌کاربه‌نین و چه‌نده‌ها میل دوور بین له‌و که‌ش و جیگایانه‌ی بانگه‌ینشتی گونا‌ه‌مان ده‌که‌ن.

١٠) ده‌بیت تا ده‌توانین نزا بکه‌ین

دوعا به‌ندایه‌تییه‌که و پوخته‌ی به‌ندایه‌تیسه. خو‌ای گه‌وره ده‌فه‌رمو‌ت: ﴿ اَدْعُوْنِيْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ﴾ (غافر: ٦٠) "دوعا بکه‌ن، با

قەبولى بىكەم. " بەم وتەيمى ھانى دوعا كىردىنمان دەدات و ھەروھە
دە فەرموئەت: ﴿ قُلْ مَا يَعْجُبُوكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ﴾ (الفرقان: ۷۷) واتە:
"پىئيان بلىي گەر دوعا كاتتان نەبىت ئىدى چ گىرنگىيە كتان ھەيە؟!"
بەم فەرمائىشتە پىمان رادە گەيە نىت كە دوعا چەندە گىرنگە بۇمان.

دەتوانىن بلىين لەم رۇژ گارەي ئىستاماندا ھاوسەنگى نيوان زۇرى
گوناهەكان و ئەو ھىزى بەرگىيەي ھەمانە بە ئەندازەي نەبوون كز
و لاوازە. كارىگەرترىن چەكمان بەرامبەر ھاوسەنگىيەكى و ھە، تەنھا
دوعايە. وەك لە فەرموودەيەكى قودسىدا ھاتووە، گەر ئىمە ھەردەم
خوامان لەيادىت خواش ئىمەي لە ياد دەيىت. ھەروھە ھەزرەتى
ئىبراھىم ناسا لە ساتى كۇتا ھاتن و وەستانى سەرچەم ھۆكارەكاندا
دەستى يارمەتىمان بۇ درىژ دەكات و تەننەت ناگىریشان بۇ دەكاتە
ساردى و سەلامەتى.

با بە ھۆنراوہى (ئەي گەنج)ى مامۇستا محمد فەتحوئىلا گولەن
بابەتەكەمان كۇتايى پىئىينىن.

نەى گەنج

نەى گەنج تىڭكەرە! لە ئەزىزەتبارىي نەم دەمە
دەردى بىي دەرمان لە دەورى كۆمەل چۆن جەمە!

بىروانە ھەر لايەك مەلۇولى عىللەتتە
مىشك لەرزۆك، دل بىي نەوا، بىي دەرمانە چ دەردىكە!!

گشت لايەك لىوانلىتوھ لە ھەراوھۆرىي بىي غايە
دەست پىر و بەدى بەدكار، دەستپراو و بىي مايە!

تابلۇيەكە تىھەلكتىشە لە تراژىدى و كۆمىدى
دەپمەن رىمىنى كوئىر، پۆشنىي ناكەن بەدى

داخۆ دەژى لەم فەزايەدا كۆمەل؟ ھەيھات!
چاۋ لىل، گوى كەپ، ھەموو تارىكە و زولۇمات

شاران بەرىاد، كۆلانەكان بوون بە پارپەوى بىداد
گەنجان فرىودراوى بىي سنوور، ھەمووى لە پاى نازادى

ھەيا دىراو و تەكا، عىففەت وا لە ژىر پادا
درو ئالتونى پوختە، خىانەت لە تەختى شادا

كرمه پټزه قەدى دار و گەلاپټزانە وەرزى سەر
گەل بىج حەواس و شەكەت، رۆحى مىللەت دەربەدەر

ئەى گەنج؛ تەمىرەوئىنى ئەم كەشە تارىكە تۆى
سالەھايە لە خەيالدا كەسى چاوەرپوانكراو تۆى

وەرەو ھۆش، خىزىابە، وا ھەلدى ناسۆى دەم كەل
رەبە تا لە تارىك و تەنگ، پىرشنگى بۆ بكەيتە ئەجەل

بگرە دەست ئاوپىرژىنى ناگر كوژىن بىج وەستان بە چوارلادا
كارى تۆيە خامۆشيكەى پشكوۆ لە ناگرداندا

با چى زولوماتە خەلاس بىج و وەدياركەوى رىنگەى راست
بۆ ئەم رىنگە پىر شەپۆلە وەرە و ببە فرىادپرەس!

تۆى قارەمانى چاوەرپوانكراوى چەن سەدە
وەرە! لەمىژە چۆكمان بىج دەوايە پىر دەردە.

۵. ھەستىياری لھ ھەرام و ھەلالدا

نوعمانى كورپى بەشىر (رضي الله عنه) فرموده تى: ”گويم لى بوو پىغەمبەر (عليه آف صلاه وسلام) فرمودى: ”ھەلال دياره و ھەرامىش دياره، بەلام لھ نيوان نەم دووانەدا شتائىكى گوماناوىى وا ھەن كە لھ ھەردوو كيان دەچن و زور كەس نايانناسيىت و جىيان ناكاتەوہ. ئەو مروفەى لەم شتە گوماناويىانە خوۋى بە دوور دەگرتت، بەم كارەى ئاين و شەرەفى خوۋى دەپاريزتت، ئەو كەسەش كە لھ ناوہندە گوماناويىە كاندا دەگەرتت وەك شوائىك واىە لھ قەراخى كىلگەيەكى پەرژىنكراودا ئازلەلە كانى دەلەوەرپىنىتت. وەك چۆن ھەموو كات ئەگەرى ئەو ھەيە مەرەكانى شوانە كە بچنە نيو كىلگە پەرژىنكراوہ كەوہ، ئەوئىش ھەمىشە لھ بەردەم ئەگەرى ئەوہدايە بكەوتتە نيو ھەرامەوہ. بزائن كە ھەموو پادشايدە كىلگەيەكى پەرژىنكراوى ھەيە، پەرژىنكراوى خواى گەورەش ھەرامەكانە. بزائن كە لھ جەستەدا پارچە گوشتىك ھەيە، ئەگەر ئەو تەندروست يىت جەستەش تەندروست دەيىت و ئەو تىك بچىت جەستەش بەرەو تىكچوون دەپوات، ئەوئىش (دل) ە.“^۱

۱. البخارى، الأمان، ۳۹.

حلال و حرام چیه؟

حلال نامازیه بو نهوی له نایندا ریڅگی پیدراوه و، حرامیش قهدهغه کراوه کان ده گریته وه. به شیویه کی گشتی نهو شتانهی که حوکمیکیان له باره وه نه هاتوه حلالن. خوی گه وره ده فرموت:

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ (البقرة: ۲۹)

واته: "نهو خوی گه وره به که هموو نهو شتانهی بو خولقاندون که له سر زهویدا هن."

﴿الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّهُ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ

عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَبَاطِنَهُ﴾ (القمان: ۲۰)

واته: "ایا نابین که خوی گه وره نه وانهی سر زهوی و نه وانهی ناسمانی خستوته ژیر فرمانتانه وه و نیعمه ته ناشکراو شاراوه کانی بین به خسیون؟" له نایته پیرۆزه کاندایاره که خوی گه وره نیعمه تینکی زوری بو مروف دروست کردوه. هموو نهو شتانهی که خواردن و خواردنوه و به کارهینانیاں به نایته یان فرموده کان قهدهغه نه کرایت حلاله، هموو شتیکی قهدهغه کراویش حرامه.

نیمه له م به شادا نهو حرام و حلالانه ده خینه روو که له بواره کانی خواردن و خواردنوه و پو شاک و پیداوستی مال و کار و پیشه و مامله و خیزان و ژیا نی کومه لایه تیدا بوونیاں هه به. نه وانیاں که زیاتر په یوه ندییاں به لاوانه وه هه به له شیوهی چهند خالی کدا باس ده که یان و هه لیاں ده سه نگی نین.

۱) حەرام و حەلال ئە خواردن و خواردنەوهگاندا

جگە لەو بېرە کەمەى کە لە قورئانى پېرۆزدا نامازەى بۆ کراوه، سەرجمە خواردن و خواردنەوهگان بە لەبەرچاوغرتنى چەند مەرجىك حەلالن،^۱ لە لایەكى دیکەوه نامازە کراوه بۆ ئەوهى کە کەس مافى ئەوهى نىیە ئەوه حەلال بکات کە خوا حەرامى کردووه یان ئەوه حەرام بکات کە خوا حەلالى کردووه.^۲ یەكێک لەو شتانەى کە قورئانى پېرۆز هەلۆستەى لەسەر کردووه ئەوهیه کە پىویستە خۆراك حەلال و خاوین بىت.^۳ هەروها تەنانهت لە خواردن و خواردنەوه حەلالەگاندا قورئانى پېرۆز نىسراف و زیادەپهوى قەدەغە کردووه.^۴

ئامانجى سەرەكى قەدەغەكراوهگانى بوارى خواردن و خواردنەوه، پاراستنى تەندروستى جەستە و پۆحى مرۆفە. ئەو ماددانەى کە زىانىان بۆ جەستە و پۆحى مرۆف چەسپاوه، لەرووى ناینیشەوه بەحەرام دادەنرێن. ئەو ماددانەش کە تايبەتمەندى بپهۆش کردیان هەیه دیسان خواردن و خواردنەوهیان دەچىتە نىو قەدەغەكراوهگانى نىسلامەوه.

لە ئاینماندا هەموو جۆرەگانى شەراب کە سەرخۆشى بپهخشىت و هاوسەنگى ئەقلى و پۆحى بشىوئىت و، کۆتەندامى دەمار بپهۆش بکات، حەرام کراوه.^۵ سەردارىشمان دەربارەى ئەم بابەتە فەرموویەتى:

۱. الأنعام: ۱۱۹، الأعراف: ۳۲.

۲. المائدة: ۸۷، الأنعام: ۱۴۰، التحريم: ۱، التوبة: ۳۷.

۳. البقرة: ۱۶۸، المائدة: ۸۸، الأضال: ۶۹، النحل: ۱۱۴.

۴. الأنعام: ۱۴۱، الأعراف: ۳۱.

۵. البقرة: ۲۱۹، النساء: ۴۳.

”هه موو شتیکی سەرخۆشکەر” شەرابە، هه موو شەرابییکیش حەرامە”^۱،
”ئەو شتەى بڕە زۆرە کەى ھۆشبەریت کەمە کەشى ھەر حەرامە.”^۲

لەژێر پۆشنایى ئەم نایەت و فەرموودانەدا سەرچەم مەزھەبەکان
هه موو جوړەکانى ئەو خواردنەوانەى کە تاییەتمەندى سەرخۆشکردنیا
هەیه بە حەرام ھەژمار دەکەن، چونکە ماددە ھۆشبەرەکان بە تێپەرپوونى
کات ئالوودەبوون دروست دەکەن.

پێغەمبەرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە فەرموودەییە کدا دەفەرمویت:
”لەعنەت کراوە لە بەرھەمھێنەرى شەراب و ئەوێ دەیخواتەو و
ئەوێ دەیگوازیتەو و دابەشى دەکات و ئەوێ دەیفروشیت و ئەوێ
وێک سەرچاوەى دارایی بەکارى دەھینیت و ئەوێ دەیکریت و ئەوێ
پێشکەشى دەکات و ئەوێش کە پارەکەى دەخوات. وێک دەبینین ئەم
جوړە کەسانە بەتوندترین شیوہ نەفرەتیاں لى کراوە.”^۳ زۆرەى زانایانى
ئیسلامیش لەژێر پۆشنایى ئەم فەرموودەییەدا بەپێى ئەو دەستورەى
کە ناییت ھاوکارى ئەو کەسە بکریت کە گوناھەکە دەکات،^۴ فرۆشتنى
ترى بەو کەسەى کە شەراب بەرھەم دەھینیت و ھاوکارى کردنى بەرھەم
ھیتان و سەرف کردنى مەشرووبیان قەدەغە کردووە.

۱. بخاری، الأدب، ۸۰؛ مسلم، اشربة، ۷۳.

۲. ترمزى، اشربة، ۳؛ ابو داود، اشربة، ۵.

۳. ابو داود، اشربة، ۲؛ ترمزى، بیوع، ۵۸؛ ابن ماجة، اشربة، ۶.

۴. المائدة: ۲.

نایا جگهره کیشان چه راهه؟

بهربلاوترینی ئالووده ییه کان و ئه وهش که زۆرتترین قسه ی له باره وه ده کرت، ئالوده بوونه به جگهره.

ئه مپو چیتر ئه ستمه له پروانگه ی زانستی پزیشکییه وه بوترت که جگهره بیج زیانه، بیج گومانیش ناکری باز نهیت قه ده غه کراوه کان له نایندا نه یگرتته وه. زانایان باس له نیکوتینی ئیو جگهره و دوو که له که ی ده کهن که هۆ و ریخۆشکه ره بۆ زنجیره زیانیک، ههر له شیر به نجه وه تا ده گاته تیکچوونی کۆنه نداسی ده مار. قورنانی پیروژ ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ (البقرة: ۱۹۵) واته: "به دهستی خۆتان، خۆتان فری مه ده نه ئیو مه ترسییه وه". پیغه مبه ریشمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فهرمویت: "مروف نه بۆی ههیه راسته وخۆ زیان بگه یه نیت (به خۆی یان به که سیکى تر)، نه وه لامی زیانیش به زیان بداته وه."^۱ لیره وه بۆمان ده رده که مویت که زیان نه گه یانندن به خود و که سانی تر ده ستورنکی ئاینیه. له و پرووه وه که جگهره زیان به خودی که سه که و ده ور به ره که شی ده گه یه نیت، ده توانرت بوترت به جگهره کیشان که هم مافی خوا و هم مافی به نده پیتیل ده کرت.

ده کری له پروانگه ی ئیسرافیشه وه بۆ باه ته که به روانین. ئیسراف واته زیاده روی و به فیرودانى شتیک به بیج سوود. له قورنانی پیروژدا هاتوه:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ (الأعراف: ۳۱)

۱. ابن ماجه، الأحكام ۱۷؛ الموطا، الأفضیه ۳۱.

واته: "بخۆن و بخۆنهوه (له نازو نيعمه ته كان) به لّام زياده پرهوى مه كهن"، پيغه مبهرى مه زيشمان (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) هه ميشه فرمانى كردوو كه هاوسه نگانه مامه لّم بكرت و زياده پرهوى و هه له خه رجى قه دهغه كردوو. له وانه يه كهسى جگه ره كيش لاي واييت كه مادهم نالوده بووه و، جگه ره بووه ته پيداويستيه كى جهسته يى بۆى، كه واته نه و پاره يه ي بۆ جگه ره ته رخا ن ده كرت ئيسراف نيه! به له بهر چا و گرتنى نه و هوى كه جگه ره نه كه هه ر سوودى نيه، به لكو چه ندين زيانيشى هه يه، ده رده كه و يت كه نه م بۆ چوونه چه ند هه له يه. ده و له مه ندى نه و كه سه ي كه نه م خه رجيه ده كات پى نا گرت له به رده م ئيسراف بوونيدا.

ده بى نه و هه له ياد نه كه ين كه كه سى سه روك خيزان دا بين كردنى بژئوى و پيداويستى خيزانه كانى و منداله كانى و نه ندا مانى خيزانه كه ي و خزمه ده ستكورت ه كانى له سه ر شانه. نه گه ر كه سانىك به هوى نه و هه له خه رجيه ي له جگه ره دا ده يكه ن نه توانن به پى پيوست بژئوى مال و منداليان دا بين بكه ن. نه م دۆخه له پوانگه ي مرؤفايه تى و نه خلاقيشه وه لىيان قه بول نا كرت، وه ك چۆن له پوانگه ئاينيه كه شه وه قه بول نه كراوه.

حوكمى فيقه يى جگه ره كيشان ده كرت له هه ريه كه له پوانگه كانى زيان، ئيسراف و ده ستكورتى له نه فه قه دا، به جيا هه لسه نگاندى بۆ بكرت. له ژيژ پوونا كى نه م زانيارى يانه دا زۆريه ي زانايان ده فه رموون جگه ره خه رامه. نالوده ييه كانى وه ك نيزگه له و هاوچه شه نيه كانيشى ده كرت له م چوارچيوه يه دا مامه ليه يان له گه لدا بكرت. له لايه كى

تریشه‌وه مادده هۆشبه‌ره‌کانی وه‌ك نەسرار و نەفیون و هیژۆین و كۆكاین و مؤرفین، لەبەر ئەوهی كاربگه‌ری مادده كحولییەكان له لەشدا به زیاده‌وه دروست ده‌كەن، حەرامن.

٢) حەرام و حەلالە پەیوه‌ندی‌دارەكان به‌ خۆگۆرپن و خۆپازانندنە‌وه‌وه.

به‌شێوه‌یه‌کی گشتی خۆداپۆشین تاییه‌تمه‌ندییه‌کی مرۆفانه‌یه و له‌ نازۆل جیای ده‌كاته‌وه. پروتی له‌ هه‌موو سه‌رده‌می‌كدا به‌ پێوه‌ری شعور و وێژدانی كۆمه‌لگه‌ به‌ كارنکی بیئابروسی و بیشه‌رمی دانراوه.

فه‌رمانی خۆداپۆشینى ئاینی پیروزی نیسلام مه‌به‌ستی هه‌مه‌جۆر له‌خۆ ده‌گرت، وه‌ك پاراستنی سه‌لامه‌تی رۆحی تاك و پێكهاته‌ی سروشتی و پاراستنی كه‌رامه‌تی تاك و نه‌خلاقى گشتی كۆمه‌لگه‌ و دا‌بینكردنی هاوسه‌نگی له‌ پە‌یوه‌ندی نێوان په‌گه‌زه‌كان و بنیاتنانی ژیانئێکی خێزانی و جه‌سته‌یی وه‌ها كه‌ شایانی مرۆف بیته‌، جی‌اوازی نێوان فه‌رمانی خۆداپۆشین بۆ پیاوان و ژنان، له‌ جی‌اوازیه‌كانی نێوان هه‌ردوو په‌گه‌زه‌كه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌ه.

ئهو شوێن و ئەندامانه‌ی جه‌سته‌ كه‌ له‌ پروی ئاینه‌وه حەرامه‌ بكرننه‌وه و نیشان بدرین و ته‌ماشایه‌ بكرن، له‌ زمانى ئاینیدا پێی ده‌وتریت "عه‌وره‌ت". هه‌روه‌ك چۆن داپۆشینى عه‌وره‌ت ئه‌ركێكى ئاینیه‌ و مه‌رجێكه‌ بۆ قه‌بولبوونی نوێژ، داپۆشینى له‌ ده‌ره‌وه‌ی نوێژیشدا به‌هه‌مان شێوه ئه‌ركێكى ئاینیه‌. به‌لام سنووری داپۆشین به‌گۆڕه‌ی په‌گه‌زه‌كان و بوون و نه‌بوونی مه‌حره‌مییه‌ت له‌ نێوانیاندا

جياوازی ھەلدەگرت. لەبەر ئەمە لە فېقھدا، داپۆشین، سەج جۆری ھەبە: "خۆداپۆشین لە نوێژدا، خۆداپۆشین لە بەرامبەر نزیكەکان و، خۆداپۆشین بەرامبەر بێگانەکان".

ئەو شوێنەى كە عەورەتە و پێوستە پیاو لە كاتى نوێژدا داپۆشیت و، لە دەرەوى نوێژیدا جگە لە ژنەكەى خۆى بەرامبەر بە ژنان و پیاوانى تر داپۆشیت، شوێنى نێوان ناوك و ئەژنۆبە. بە گشتى تێپروانىنى زۆرىنەى زانایانى ئىسلام لە بارەى سنوورى عەورەتەوه ئەمەبە و ھەندىك جياوازىش لە بۆچوونەكانىندا ھەبە.

بە پێى مەزھەبى حەنەفى و شافىعى، شوێنى عەورەتى ئافرەتان لە بەرامبەر ئافرەتانى دى و مەحرەمەكانىان، وەك شوێنى عەورەتى پیاو بەرامبەر بە پیاو. بە گۆرەى مەزھەبى مالىكى و حەنبەلىش ژنان لای پیاوى مەحرەمىان، بێجگە لە دەست و دەموچاو و سەر و مل و قۆل و قاچ و پوز، سەرچەم شوێنەكانى تر عەورەتە و پێوستە داپۆشرت. ئافرەت لە بەرامبەر پیاوى بێگانەدا شوێنى عەورەتى بێجگە لە دەموچاو و دەست ھەموو شوێنىكى تریەتى.

ئایا پۆشینى جلوبەرگى ئاورىشمىن و بەكارھىنانى ئالتون بۆ پیاوان حەرامە؟

لە ئایماندا حەرامە پیاو ئالتون بەكار بەھىت و جلی ئاورىشم لەبەر بکات. پێغەمبەرمان (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فەرموویەتى كە ئالتون و

ئاوريشم بۇ پياوان ھەرامن و بۇ ژانن ھەلالن،^۱ وە ھەرمووشىھەتى كە نەوانەى لە دونيادا ئاوريشم لەبەر دەكەن، لە ئاخىرەتدا لەبەرى ناكەن.^۲ پىغەمبەرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە ھەرموودەيە كدا نەھى لەوھە كەردووە ئىمانداران لە قاپى ئالتوندا بخۆن و بخۆنەوھە و ئەو جلا نە لەبەر بكەن كە لە ئاوريشم دروست كراون.^۳ لە ھەرموودەيە كى تەرشىدا ھەوالى پىنداين كە لە پۇژى قىامەتدا خواى گەورە بەرگىكى ئاگرىن دەكاتە بەرى ئەو كەسەى كە لە دنيا دا ئاوريشمى لەبەر كەردووە.^۴

وہك زانايانى فېقھ نامازھى پىدەدەن، (ھىكەمت) ى قەدەغە كەردنى ئاوريشم و زىر بۇ پياوان ئەوھىە كە دەبنە ھۆى ئىسراف و خۆ بەگەورەزانين و پىخۆشكەرە بۇ وروژاندنى دەمارى ھەسوودى لە ھەژاراندا و گۆرپىنى سەروشتى پياو و شوبھاندنيەتى بە ژنان.

ئايا گۆنگرتن لە مۇسېقا رېگە پىندراوھە؟

مۇسېقا يەكېكە لەو بابەتەنەى كە لە لاين زانايانى ئاينى پىرۇژى ئىسلامەوھە مشتومرپى زۆرى لەسەر كراوھە و زۆر شتى لە بارەوھە وتراوھە. كاتېك بەشېوھىە كى گشتگىر لەو وتانە دەپوانين كە لە سوودى ياخود لە دژى مۇسېقا خراونەتە رپو، دەگەينە ئەو ئەنجامەى كە مۇسېقا بە شىوازىكى رپھا قەدەغە نەكراوھە. بەلام ئەگەر گۆرانىيەك رپخۆشكەر

۱. ابن ماجة، اللباس ۱۹؛ ابو داود، اللباس، ۱؛ الترمذى، اللباس، ۱.

۲. البخارى، اللباس، ۲۵؛ مسلم، اللباس، ۶، ۷، ۲۱؛ ابو داود، اللباس، ۷.

۳. البخارى، الأظعمة، ۲۸؛ مسلم، اللباس، ۵.

۴. العنبي، جمع الزواهد و منبع الفوائد، ۱۴۱/۵.

بیت بۆ شتانیک که به گویرهی ناینه که مان په سه‌ند نه‌کراوه وه‌ک کوفری و ناشکوری و جوین و وروژاندنی سینکسی، گوی لینگرتنی هدرگیز دروست نییه.

نایا قومارکردن چه‌رامه؟

قومار پینگه‌یه‌کی ناحه‌قی قازانجه که مرۆفه‌کان هانده‌دات بۆ ته‌مبه‌لی و تۆوی رِق و دوژمنایه‌تی ده‌چینیت له نیوان مرۆفه‌کاندا و کاسپی حه‌لال له‌ناو ده‌بات و، مرۆفه‌کانیش له به‌ندایه‌تی سارد ده‌کاته‌وه. ناینه‌که‌مان پیمان ده‌فهرمویت: ﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ ﴾ (البقرة: ۱۸۸) واته: "ئه‌ی خه‌لكینه له‌ناو خۆتاندا مال و دارایی خۆتان به‌ناپه‌وا و چه‌رام مه‌خۆن."

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ (المائدة: ۹۰)

واته: "ئه‌ی خاوه‌ن ئیمان‌ه‌کان شه‌راب و قومارکردن و سه‌رپرینی ئازهل له‌سه‌ر به‌رده‌کانی ده‌وری که‌عه‌به، یا لای به‌ته‌کان، هه‌روه‌ها په‌یره‌وکردنی نه‌زلام و به‌کاره‌یتنایی، کۆمه‌له‌کارێکی قیزه‌ونن و کرداری شه‌یتانی نه‌فرین لیتکراون، کاری مرۆفی ژیر و له‌خوداترس نین، خۆتان له‌مانه‌بپاریژن و لییان دوورکه‌ونه‌وه به‌لکو سه‌رکه‌ون و به‌خته‌وه‌ر بن."

له‌ژێر پۆشنایی نه‌م نایه‌ته‌پیرۆزه‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌ویت که قومار و هاوچه‌شنه‌کانی چه‌رام کراون.

وهك له نايه ته پيرۆزه كه دا ناماژهی پيكراره، قومار بریتیه له بردنی مال و دارایی خهك به ناهق. له لایه کی دیکوه قومار نه خوشیه کی سارییه و سهرده کیشیت بو گوناهاه کانی وهك درؤ و مهی خواردنه وه و رق و توله و کوشتن. له بهر نه وه سهردارمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فهرمووده یه کدا فرمانمان پي دهکات که تهنانهت نه گهر که سینک تهنها نایشی هینا، نه و مروقه چاو به خویدا بخشینیته وه و خوی چاک بکات، له و باریه وه ده فهرمویت: "ههر که سینک به هاوړیکه ی وت وه ره با بچین قومار بکهین، با سده ده قهیه ک ببه خشیت."^۱

نایا یاریه کانی شه ترهنج و تاوئه حه رامن؟

بو نه وهی شه ترهنج له بازنه ی ریپندراوه کاندای جی بیته وه، چوار مه رج دانراوه:

۱) نه وانیه یاری شه ترهنج ده که ن نایت به هو ی سهرقالبوون به یاریه که وه بهیلن نوژیان بچیت.

۲) نایت یاریه که له بهرام بهر پاره و دهسکه وتدا بکرت تا ری خوش نهکات بو قومار، واته براوه و دؤراو له کۆتاییدا هیچ دهسکه وتیکیان نه بیت. ۳) پیوسته یاریزانه کان له کاتی یاریدا زمانیان له درؤ و غه بیهت و جنیو پاریزن.

۴) نایت نه وانیه له سه ر یاری شه ترهنج راهاتوون هینده نالوده ی بین که ههر گیز نه توانن دهسته ردار ی بین.

۱. مسلم، الإيمان، ۵.

لەم بارەدا، بەمەرجێك هاوسەنگی رابگیرێ و یارییەكە نەیتە پێگەر
لە بەردەم بەندایەتیدا و نەیت بە ھۆكاری گوناھ، ئەوا یاری شەترەنج
موباح دەبێت.

زانایانی فێقە بە پێی ئەو جیاوازییەكی كە لە نێوان شەترەنج و
تاوڵەدا ھەیە، ھەمان ھەلوستیان بەرامبەر بە تاوڵە نییە و زیاتر توند
بەرامبەری. جیاوازی نێوان ئەم دوو یارییەش لەو ھەدایە كە:

"لە تاوڵەدا یارییەكە پشت بە زارەكان دەبەستێت، بەلام لە شەترەنجدا
پشت بە بیر و توانای مێشك دەبەستێت. لەم پوانگە یەوێ دەكرێت لە
بابەتی تاكتیکی جەنگیشدا سوودی لێ ببینرێت."

لە ئەنجامدا پاش تیگەیشتن لە دەستور و پێسای بابەتەكە،
دەتوانرێت ھوكمەكە ی لەسەر بێنا بونیاد بنرێت، دەستورەكەش ئەمە یە:
"ئەگەر یارییەك پشت بە بیركردنەوێ و چالاكی ھەزری بھەستێت
لە بازنە ی رێپێدراوێكاندا جێی خۆی دەكاتەوێ. شەترەنج وەك ئەمە
وایە. ئەگەر پشت بە زار و بەخت بھەستێت، ئەوا دەچێتە بازنە ی
قەدەغەكراوێكانەوێ. تاوڵەش نمونە یەكی ئەمە یە."

٣) ھەلال و ھەرامەكانی پە یووست بە ژێانی سێكسییەوێ

ئاینی پێرۆزی نیسلام وەك چۆن پێوستییە پۆھی و مەعنەوێیەكانی
مروؤف دا بێن دەكات، دا بێنكردنی پێوستیی و خواستە جەستەیی و
سروشتییەكانیش بە شێوازیكی گونجاو و هاوسەنگ لەخۆدەگرێت.

ناینی نیسلام وهك بارښكی ناسایی له په یوه نډی سیکسی ده پړوانیت، بهلام له گهل نه وه شدا له م بابه تدا به دانانی سنووری بهرچاو و هاوسه نگیی گونجاو ژبانی سیکسی ده پارژیت و بهر ده وامی پی ددات و پښگه له و په فتاران ه ده گرت که پینچه وان هی که رامه ت و بهای مروفن و، له هه مان کاتدا پښگه له زیاده پړوی و له پړی لادانیش ده گرت.

له بهر نه وه ی پاراستنی عیقه ت له پښگه ی هاوسه رگیری و، تیرکردنی نارزه وه سیکسیه کان له چوارچپوه ی پښگه پندراوی خویدا، و ژبانیک ی سیکسی ته ندروست و پښک و پښک، بابه تیکه ناین فرمانی پی ده کات و هانمان ددات بوی، بویه بابه ته که ده چپته نیو چوارچپوه ی واتای فراوانی "به ندایه تی" یه وه. له قورنانی پیروزدا خوی گه وره ده فرموت:

﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴾

(الروم: ۲۱)

واته: "یه کیک له نیشانه و بهلگه کانی تری نه وه یه: که هه ر له خوتان هاوسه ری بؤ دروست کردوون تا نارام بگرن له لایدا و له نیوانتاندا خو شه ویستی و سؤزو میهره بان ی فراهه م هیئاوه، به راستی نا له و دیاردانه دا نیشانه و بهلگه هه یه بؤ نه وان هی بیرده که نه وه و تیده فکرن."
ههروه ها ستایشی نه و نیماندارانه ده کریت که داوینیان ده پارژن و

به ژيانی سیکسی پېښدراوی نیو هاوسه رگیری قایل و ناسوودهن.^۱ به هه مان ناراسته ی نهم نامانجه پیغه مبه رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) موسولمانان هاندهدات بو هاوسه رگیری و ناموژگاریمان دهکات تا دهکریت شیرازی ژيانی هاوسه رگیری پپارترین و، لهم پرووه کومه لیک نهرکی خستووته سهر شانی دایک و باوکان و دهولت. ههروهه نه هی ربه نیستی دهکات و ره خنه ی توند لهوانه دهگریت که ربه نیستی دهکهن به عادهت. چونکه فرمانه ناینیه کانی تریش له نیو ژیانیکی خیزانی هاوسهنگی بهختیاردا باشتر بهجی دههینرین.

ههروهک چون ناینی نیسلام به مبهستی پارژگاریکردنی عیقهت چهند دهستوریکی برپار داوه، بههه مان شیوه و بو هه مان مبهست زینا و هه موو نهو هه لسووکه وتانه ی قهدهغه کردووه که دهبنه مایه ی لهکه داربوونی عیقهت. چونکه پارژگاریکردن له بهه ایهک به رینگیکردنی راسته وخو یان ناراسته وخو دهییت له هه موو نهو دهستدرژیانه ی که دهکریته سهر نهم بهه ایه.

هه موو جوړیکی زینا هه رماه

زینا که بریتییه له په یوهندی سیکسی له دهرهوه ی هاوسه رگیری، کردهوهیه که نهقل و رهوش و یاساکانی مرؤف و ناینه ناسمانیه کانی تر به هه له و عدیب و خراب هه ژماری دهکهن. بویه له ناینی پیروزی نیسلامیشدا به دلنیا ییهوه قهدهغه کراوه، نهجماندانیشی له نیو گوناوه

۱. المؤمنون، ۵-۶.

گهوره كاندا هه ژمار كراوه و بو رېنگرتنيش لتي كومه ليك ري و شوين ده ستنيشان كراوه.

پاراستني نه نداماني كومه ل و ژياني خيزان و ده سته بهر كودني ژيانتيكي سيكسي ته ندروست ته نها به قه ده غه كودني زينا نايه ته دي. به لكو له گه ل نه مه شدا پيوسته پووبه پرووي هه موو جوړه بيح رهوشتي و داوونپيسي و وروژانديك ببينه وه كه نه قل و ناين و سروشتي مرؤف به خراب و ناشيريني ده زانيت. هه روه ها ده بيت نهو زه مينه يه ي رېنگه بو نه م جوړه كارانه خو ش ده كات بگوږدرېت و چاك بكرېت. له بهر نه وه نايني نيسلام ته نها به قه ده غه كودني زيناوه نه وه ستاوه، به لكو گرنگي داوه به داخستني نهو رېنگايانه ي كه به رهو زينا ده پرون، وه ك پرووتي و تيكه لاوي پياوان و ژناني نامه حرم و نازادي رها. له گه ل نه مه شدا گرنگي داوه به پاراستن و باشكودني ژياني خيزاني له رېنگه ي به خشيني كه مالي رهوش و پيداني بهر پرسيارتي به تاك و برپارداني چهند ماف و نهركيك تايبهت به ژياني سيكسي خيزان.

هه روه ك چون له قورناني پيروزدا زينا و داوونپيسي له پيزي گوناوه گهوره كاندا ده ژميږدرين و ناماژه به سزاكهي كراوه له دونيا و قيامه تدا،^۱ به هه مان جوړ فرمان به پياوان و ژنانيش كراوه كه چاويان له حرام پياريزن و عه وره تيان داپوشن. ناماژه كراوه به وه ي كه به م چه شنه رېنگاكاني زينا داده خرين،^۲ له فرموده يه كدا پيغه مبهري خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) باسي زينا ي نه نداماني جه سته ده كات وه زمان

۱. آل عمران: ۱۳۵؛ النساء، ۱۵-۱۶؛ الاسراء: ۳۲.

۲. التور: ۳۰-۳۱.

و دهم و دهست و پېچ و چاوا، و، دهری دهخات که هدموو نهو تیکه لئی و پیکه و هبون و په یوه نندیه ناشه رعیه انه ی نیوان ژنان و پیاوان که ری بو زینا خوش ده که ن چند هه لسوکه و تیکی نانه خلاقین و فرمانمان پنده کات دووره په رژیان لیکه یین. چونکه پاراستنی عیفته و ناموس تنها به دووره په رژی کردن له سرجه م نهو خراپه و هه لانه ده بیت که له که داری ده که ن.

ژن و پیاو هه ریه ک بو نهوی دی بزونه ریکی سینکسیه. له بهر نه مه نهو ژن و پیاوانه ی که بیگانه به یه کدی پیوسته مامه لیه یان له گه ل یه کتر هاوسه ننگ و مه و دادار بیت، دیسان له بهر نهو ناکامه نه خوازوانه ی که ده کرت لئی پیدا بیت. به تنه نیا مانه وه ی ژن و پیاونکی بیگانه قه ده غه کراوه. پیکه وه مانه وه ی ژن و پیاونکی بیگانه له شو تینیکدا، له فیهی نیسلا میدا پی دهوترت "خه لوت". له فرموده کانشدا نامازه به وه کراوه که مانه وه ی پیاو و ژنی بیگانه له شو تینیکی داخراودا شتیکی ری پینه دراوه. له فرموده یه کدا سهروه رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فرمویت: "نه وه ی بروای به خوا و رپوژی دواپی هیه با له گه ل نافرته تیکی نامه حره مدا به تنه نیا نه مینیتته وه، چونکه له دؤخینکی وه هادا سیهه میان شهیتانه. "نم دؤخه بزونه ری ره گزی به رامبه ره، ریخوشکه ره بو زینا و قسه و قسه لؤکی خه لکی و روشاندنی عیفته تی لایه نه کان.

پاراستنی ده ستوره رهوشتییه کان له په یوه ندی نیوان ره گزه کاند

۱. مسلم، القدر، ۵.

۲. مسلم، الحج، ۷۴؛ حاکم، المستدرک، ۱۱۴/۱؛ الترمذی، الرضاع، ۱۶.

بەرپرسىيارىتىيەكى ھاويەشى پىاوان و ژنانە. لەبەر ئەوئەى خانمان زياتر سەرنجراکىش و بزوينەرن، داوايان لىکراوہ کہ لە پەيوەندىيە کۆمەلايەتییەکانياندا زياتر ناگادارىن. لەپىنناو ئەم نامانجەدا بىرىارى چەند فەرمانىک دراوہ، وەك:

"کاتىک نافرەتان لەگەل پىاوانكى بىنگانەدا قسەدەکەن، پىرستە بەشىوازىكى جددى و شکۆدار بدوين بە جورىک کہ گومان لە دلدا دروست نەکات و کەسى بەرامبەر دووچارى تىگەيشتنى ھەلە نەکات"^۱، نىشان نەدانى جوانىيى و نەندامەکانى بە کەسى بىنگانە^۲ و خۆداپۆشىن لە چوونە دەرەوہدا^۳ پىغەمبەرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بەگونجاوى نەزانىوہ خانمان لە دەرەوئەى مالى خۆيان بۆن بەدن لەخۆيان بەجورىكى وەھا کہ کەسانى تر ھەستى پى بکەن.^۴

نایا تەماشاکردنى فىلم و دیمەنە و رووژنەر و نەشیاومکان ھەرەمە؟

بەشىوہیەكى گشتى تىکچوونى رەوشت بە تەماشاکردنى دیمەنە و رووژنەرەکان دەست پىدەکات و سووربوونى لەسەر ئەو رۆانینە بەرەو پىش دەچىت و دواترىش دەپىتە گوناھى فىعلى. جگە لەوہش چاوەکان وىتەى ئەو شتانە دەگرن کہ دەیانبىنن و دەیانخەنە نەرشىفى خەيالەوہ. بۆ کوئى بىروات و لە کوئى بىت، ئىدى ئەو وىتەنە لە دونىاي خەيالیدا

۱. الأحزاب: ۳۲.

۲. النور: ۳۱.

۳. النور: ۳۱؛ الأحزاب: ۵۹.

۴. الترمذى، الأدب، ۳۵؛ المسند، ۴/۴۱۴، ۴۱۸.

لهبەر چاويدايه. گهر قوتابی بیت خویندنی وانهکە ی پیناکریت، نه گهر کارمەند بیت ناتوانیت به ته‌واوی بی‌ری لای کاره‌کە ی بیت. به‌م جوړه دواکه‌وتن و شکست له هه‌موو بواره‌کاندا پرووده‌دات. بۆ شه‌وی دووچاری ئەم باره نه‌بین تاین له به‌رام‌بەر دیمه‌نه وروژینه‌ره‌کاندا چه‌ند قه‌ده‌غه‌یه‌ک داده‌نیت و په‌یره‌وانی خو‌ی له‌م که‌وتنه‌خواره‌ویه ده‌پارژریت. به‌ گورژه‌ی نیسلا‌م، گر‌تنی ئەو فیلم و وینانه‌ی که ده‌چه‌ن نیو سنووره‌کانی پرووتیه‌وه، به‌ مه‌به‌ستی هه‌ژان‌دی شه‌هوت بیت یان نا، هه‌رامه. ته‌ماشاکردن و مامه‌له‌کردنیش به‌م وینه و فیلمان‌ه‌وه، هه‌رامه، چونکه پرووتی پاسته‌وخۆ و پروتی له‌ ریځگی فیلم و وینه‌وه له‌ بنه‌رته‌دا پرویان له‌ هه‌مان ئامانجی ناشه‌رعیه. جیاوازیه‌که‌ ته‌نها له‌ روانگی کاریه‌رییه‌ویه، پروتی پاسته‌وخۆ کاریگه‌ری خراپتری هه‌یه وه‌ک له‌ پروتی ناراسته‌وخۆ. به‌لام له‌ پروتی ناراسته‌وخۆشدا به‌ریلاوی و به‌رده‌وامی هه‌یه.

شایه‌نی باسه، ناییت وینه‌ی پرووت به‌ ته‌نها له‌ وینه‌ی ئافه‌ته‌دا سنووردار بکه‌ین. واته‌ نا‌کرئ بلیین گهر وینه‌ پرووته‌که وینه‌ی ئافه‌ت بوو گونا‌هه و گهر وینه‌ی پیاویش بوو ناساییه. کرانه‌وه و ته‌ماشاکردنی شوینی عمده‌ت هی هه‌رکه‌سێک بیت هه‌رامه و گونا‌هه. له‌ گه‌ل ئەوه‌شدا هه‌رامی و گونا‌هه‌ تا له‌ شوینه‌ زۆر مه‌حه‌ره‌مه‌کان نزیک بیه‌ته‌وه، قورستر ده‌بیت و زیاد ده‌کات. ناشکرایه‌ که‌ روانین بۆ وینه‌گه‌لینکی له‌م جوړه، گونا‌هه‌کە ی وه‌ک روانینی پاسته‌وخۆ نییه. لی‌ره‌دا نامانه‌وتت بلیین نه‌میان له‌ویان سوک‌تره، به‌ل‌کو مه‌به‌ستمان له‌ جیاوازی نیوانیه‌انه.

به شی خوتندنهوه

کوربه گه نجه که بوچی په نجهی له سهر ناگره که راده گرت؟

شه قامی حمریقزاده کان... ناری "حمریقزاده کان"، واته رزگار بیوان له ناگر.

شهو نکیان ناگر، لهو گه رپه کانهی که ماله کانیان له ته خته دروستکرا بوو که وته وه. له نیوهی شهوی زستاندا ناگر له مایکی دووقاتی دارینه وه دهستی پیکرد. له ماوهیه کی که مدا تاوی سهند، کور نهو کورپه بوو گیانی خوی رزگار بکات. یه کیک له وانیه که هر چو نیک بوو خوی گه یانده دهره وه کچینکی لاو بوو. نهیده زانی چی بکات و بو کوئی بروات. لهو کاته دا رپونا کییه که له په نجه ره ی یه کیک له مددره سه کانی مزگه وتی شیخ زاده، نومیدینکی پیبه خشی. نهیده توانی چیتر بهر گهی نهو سه رمایه بگرنت که له رزه ی خستبووه ددانه کانی. دهر گای نهو مددره سه یه ی کردهوه.

قوتابییه که له سهر رپه حله یه کی دروستکراو له داری گوژ به دیار ته نفسیری قورئانه وه خیال بردبوویه وه. کاتیک قوتابییه که سه ری هه لبرې، سه رها وایزانی که تارمایی دیوی دیوه، وتی:

- تو کیی؟ مرؤفی یان جنۆکه؟ بهم شه وه درهنگه لیره کارت چییه؟

- من جنۆكه نيم، خوشكى نايىتىم. ناگرىك له گهړه كه كه مان كه و ته وه،
 منيش به زه حمت خۆم رزگار كرد و به ههله داوان په نام بۆ ئيره هينا.
 - ناييت! من له ئىستادا قوتاييه كم موتالاي ته فسير ده كه م، دهبيت
 له ههلسوكه وتى نارپك به دووريم. گهر تۆ ليره بيىنن ناتوانين رپ له
 قسه و قسه لۆكى خهلك بگرين، پئوسته هه ر ئىستا ئيره به جى بهيلىت.
 - بهم شهوه درهنگه بۆ كوي بچم؟ بۆ هه ر شوئىك برۆم رپق
 ده به وه!

قوتاييه كه به دم خويه وه وتى: ”خير بيت نيشه لا، وا دياره
 تاقى كردنه ويه كمان له پيشه.“
 ساتيك بى دهنگى ...

- مادهم وايه برۆ نهو لئفه يه بى بن ديواره كه بده به خۆتدا و پشوو
 بده.

قوتاييه كه دووباره چاوه كاني خسته وه سه ر كتيبه كه ي و به رده وام
 بوو له موتالا كردنى ته فسيري (البيضاوي). به تپه پوونى كات
 روويه روو بوونه وه له گه ل شهيتان ده ستى پى كرد.

له پر به دهنگى به رز هاوارى كرد: ”نه خيرا!“ نجا په نجه ي خسته
 سه ر ناگرى بلئسه دارى چراكه و سوو بوو له سه ر نه وه ي تا پئسته كه ي
 نه سووتيت لاي نه بات.

نهم روويه روو بوونه ويه تا به ربه يان به رده وام بوو، نهو په نجه يه ي چهند
 جارنك له سه ر ناگره كه دانا، تا واى لئها ت به ته واوتى سووتا و برينيكيش

له نوکه کە ی هات، خەریکە خۆر هەڵدیت. قوتابییه کە له گەڵ بانگی به یانیدا مەدرەسە کە ی بە جی هیشت و چوو بۆ نوێژ. کاتیک گەڕایەوێه بینی له ژوورە کە یدا کەس نە ماوه، هەناسە یه ک ی ئاسوودە یی هەڵکێشا. کچه بەستە زمانه کە به ره به یانیک ی زوو ده گه پرتیه وه بۆ لای ماله وه و ده بینی دایک و باوکی له نیو په ژاره دا به دوا ی ئەودا ده گه رین. پێیان ده لیت:

- بابە گیان، دایه گیان، من لێرم نیگه رانی من مەبن.

- کچم له کو ی مایته وه نە مشه و؟

- له یه کیک له ژوورە کانی ئەو قوتابخانە یه، له لای قوتابییه ک.

کچه کە پروودا وه کانی دوینی شه ی گێپرایه وه. باوکه کە کە یه کیک بوو له ده سه لاتداران، ده ستی کچه کە ی ده گرت و ده چیت بۆ مزگه وتی شیخ زاده و داوا له مامۆستای مزگه وته کە ده کات قوتابییه کانی کۆ بکاته وه. مامۆستا کە خه مباره و قوتابییه کان سه رسامن. له وه ده ترسن خاوه خواسته قوتابییه ک ره فتاریکی پێچه وانە ی عیقه ته ی نواندییت و عیقه ته ی ئەو کچه به ستە زمانه ی له کە دار کردییت.

کچه کە چار به سه رجه م قوتابییه کاندا ده خشین ی و ئاماژه بۆ یه کیکیان ده کات، ده لیت:

- ئەهه تا بابە گیان، ئەهه یان کە نووکی په نجه ی به ستراوه!

مامۆستا به سه رسامییه وه پرس ی:

- سەلاھەددىن! ھەرگىز چاۋەرپى شىتكى لەم جۆرەم لە تۆ نەدەكرد.
سەلاھەددىن سەرى نەوى دەكات و لە شەرمى مامۇستاكى يەك
وشەشى پى ناوترى. لەم كاتەدا باوكەكە دېتە قسە و دەئىت:

- مامۇستاي بەرپىز، قوتايىيە بەنرخەكەتان مەشكىنن، ئىمە بۆ
سكالاكردن نەھاتووين، بەلكو ھاتووين بۆ سوپاس و پىرۇزبايى. تىكايە
لىي پىرسن كە بۆچى پەنجەى بەستوۋە؟

قوتايىيەكە بە شەرمەزارىيەۋە لەسەر پىنداگرى باوكى كچەكە ھاتە
قسە و، وتى:

- كاتىك شەيتان ۋەسۋەسەى دەخستە دلمەۋە، منىش پەنجەم دەخستە
سەر ناگرى چراكە. بە خۆم دەگوت: ”دەتوانىت بەرگەى ناگر
بگرىت؟“ ئىدى پەنجەم سووتا و ناچار بووم بىبەستم!
باوكە دەسەلاتدارەكە، برىارى خۆى خستە پوو:

- مامۇستا، تا ئەم قوتايىيە خوتىندن تەۋاۋدەكات، سەرجمە خەرجىيەكانى
دەگرمە نەستۆ، ھەرۋەھا داۋاي نەو شەرفە دەكەم كچەكەمى بەدمى و
بىكەمە زاۋاي خۆم!

٤) نەو ھەرام و ھەلالانەى پەيوەندىيان بە ژيانى پۇژانەۋە ھەيە
لىرەدا ناماژە بە چەند بابەتتىك دەكەين كە لە ژيانى پۇژانەماندا بە
بەردەۋامى پوۋبەرپوۋيان دەبىنەۋە.

وازهینان له نوټز ښه پندراو (جانز) نښه

نوټز گړنگترین قهرزی نه ستوی به نډایه تی نیماندارانه. کاتیک ته ماشای قورنای پیروز ده کهین، ده بینین خوی گه وره له بهر گړنگیبه مه زنه کهی حفتا جار فرمانی به نوټز کردن کردوه. هیچ به نډایه تیبه کی تر نښه هیندهی نوټز هه لوسته و پنداکری له سره کرایت.

نوټز نه و به نډایه تیبه که به هویوه به لینی به خته وهری هردوو جیهانمان پندراوه. خوی گه وره له قورنای پیروزدا پیمان راده گه یه نیت که یه کیک له سیفه ته کانی دانیشتوانی دوزخ نه کردنی نوټزه.^۱

سهردارشمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فرموویه تی: "له نیوان مروث و شیرک و کوفردا وازهینان له نوټز هیه"^۲، بهم شیویه وهک نیشانه یه کی نیماندار باسی نوټزی کردوه.

به لئ، نوټز نیشانه ی نیمان و، نورری دلّه و، میعراجی نیماندارانه. واته نیماندار له سایه ی نوټزدا بهرز ده بیته وه و، بهرو بازنه ی رهامه ندی خوی گه وره سهرده که ویت. نوټز نه کردن یا خیبونه بهرامبر خوی گه وره و گونا هیکی گه وره یه. خوی گه وره له قورنای پیروزدا بهم جوړه باسی له سهره نجامی نوټز نه کهران کردوه:

﴿ خَلْفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا ﴾

(مریم: ۵۹)

۱. المدثر: ۴۲-۴۳.

۲. مسلم، الإيمان، ۱۳۴؛ احمد بن حنبل، المسند، ۳/۳۸۹.

واته: " که چی پاشماوهی گه لیکیان لیکه و ته وه نوپژیان نه ده کرد و که و تبوونه شوین ناره زوو بازی. نه مانه سه ره انجام به سزای گوهرایی خو بیان نه گهن."

هروه ها پیغمه مبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فهرمویت: "نه و که سهی نه مانه ت نه پارژرت نیمانی نییه. نه و که سه ش که ره چاری پاکو خاورینی ناکات و نوپژ ناکات ناینی نییه. شوینی نوپژیش له نایندا وه ک شوینی سه ر وایه له جه سه ده ا." له فهرمووده یه کی تریشدا نامازه به وه ده کات یه که مین شت که لپرسینه وهی له باره وه ده کرت نوپژه، نه وهی نوپژی ته و او بیت تاقیکردنه وه کانی تریشی بو ناسان ده بیت.

پیغمه برمان (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) له فهرمووده پیروژه کانیدا پیمان راده گه یه نیت، که پیوسته له ته مه نی ههوت سالیدا فهرمانی نوپژ به مندالان بدین و له ده سالیشدا پیمان بکه مین.^۲ له ژیر رپوشنایی نه م فهرموودانه دا، زانایان و اهیتانی مندالیکی عاقلی بالغ له نوپژ، له نیو هه مان گرودا هه لده سه نگینن.

چه ند فهرمووده یه کی پیروژیش نه و بیان بو روونکردوینه ته وه که گه وره ترین دز نه و که سه یه که له نوپژه که ی ده دزی.^۳ به واتای نه وهی گزنگی پیوست و شایسته به سوجه و رکوع نادات له نوپژه کانیدا و، له و باره یه وه ناگادار کراوینه ته وه. له هه ندیک له و کتیبانه دا که ته رخان کراون بو گونا هه گه وره کان، نه کردنی نوپژی جه ماعت به بی هیچ

۱. العینی، جمع الزوائد، ۱/۲۹۲.

۲. أبو داود، الصلاة، ۲۶؛ الترمذی، الصلاة، ۲۹۹.

۳. احمد بن حنبل، المسند، ۳۱۰/۵؛ الذهبی، الکبائر، ۵۰.

هۆيك به يه كيك له گوناوه گوره كان هژمار ده كرت و، لهو بارهوه
ناگادار كراوينه تموه.^۱

هروه ها تارك كردنى نوټر به يه كيك له گوناوه گوره كان
هژمار كراوه.^۲ نه نجامنه دانى نوټر له كاتى ديارى كراوى خويدا
مه كروهه. له بهر نهو ناگادار كردهوه گرنگانه ي كه سهروه رمان
سه بارهت به نه نجامدانى نوټرى جه ماعهت داوونى، هه نديك له زانايان
نه نجامنه دانى نوټر به جه ماعهت به يى هيج پاساوئك، به هه مان
حوكى تارك كردنى نوټر مامه له ي له گه لدا ده كهن.

له لايه كى تريشه وه فهرز بوونى نوټرى هه ينى، له قورئانى پيرو زدا
چه سپاوه. پيغه مبه رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هوشداريمان ده داتى له وهى
نه گهر كه سينك سى جار له سه ر يهك و بى هؤ به شدارى نوټرى هه ينى
نه كات، نهوا دلئى مؤر ده كرت. له فهرمووده يه كى تريشدا ده فهرموټ:
”كۆمه ليك مروټ هه ن، ده يټ يان واز له به نه نجام نه گه ياندنى نوټرى
هه ينى يټن، يان خوا دلئيان مؤر ده كات و نيئدى له يټنا گايان ده بن.“^۳

درؤ كردن و سويندى درؤ له گوناوه گوره كانه

درؤ، تيكه چوئيكي نه خلاقييه. گوناھيكي گه وهى وايه كه
كۆمه لگه كان ده خاته سه نگه روه له دژى يهك و په يوه ندى نيوان مروټه كان

۱. النهي، الكباير، ۵۳.

۲. ابن ماجه، الصلاة، ۹۳.

۳. مسلم، الجمعة، ۱۲.

دهشپوئیت. پیوسته مرؤفی نیماندار نه گهر له زیانی خۆیشی بیت واز له راستی نههینیت و وتەمی درؤ به دەمیدا نهیەت. دەبیت مندالان هەر له تەمەنیکی بچووکهوه دوور له درؤ پەرورده بکرتن. دەبج ئەوەشمان له یاد نهچێ که ئەو قسانەمی له کۆمەلگه کهماندا ئەمرؤ به بەریلاوی بەکاردین و ناوی "درؤی سپی" یان لێ تراوه، هیچ نین جگه له درؤ. درؤ، سپی و پەشی نییه. درؤ هەر درؤیه و گوناھیکه مرؤف بەرهو کەندەلانهکان پەلکیش دەکات.

خوای گهوره له قورئانی پیرۆزدا ناماژەمی به تیاچوونی درؤزان کردووه. لهعنهتی لهوانەش کردووه که خوویان به درؤ کردنەوه گرتووه.^۱ پێغه مبه‌رمان (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) ده‌فەرمویت: "درؤ مرؤف بەرهو گوناھ دەبات. گوناھیش بەرهو جهه‌ننەم. مرؤف به درؤکردنی بەردوام وای لێ دیت لای خوای گهوره له ریزی درؤزان ناوی تۆمار بکرت. "^۲ هەرەها له فەرموودیه‌کی دیکه‌شدا، پێغه مبه‌رمان (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) درؤکردنی زۆری به یه‌کێ له نیشانەکانی دوورپوویی هه‌ژمار کردووه.^۳ ئەوهی بۆ موسولمان جوانه پارێزگار بکردنه له زمانی، به‌لام دەبیت له شوئنی خۆیدا قسه‌می به‌سوودی خۆی بکات. له بێدەنگیدا سه‌لامه‌تی هه‌یه. سه‌ردارمان (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده‌فەرمویت: "ئەوهی باوهری به خوا و پۆژی دوابی هه‌یه یان با بێدەنگ بیت، یان قسه‌می خێر بکات."

۱. الناریات: ۱۰-۱۱؛ آل عمران: ۶۱.

۲. البخاری، الأدب، ۶۹؛ مسلم، البر، ۱۰۴.

۳. البخاری، ایمان، ۲۵؛ مسلم، ایمان، ۲۵.

ئەو كەسەي سۆيىند بە درۆ دەخوات، خەلكى دەخەلەتتېنىت بەوھى
 كە خوا دەكات بە شايت لەسەر سۆيىندەكەي، لە بنەرەتدا ئەمە خراب
 بەكارھىنانى ناوى پىرۆزى خوايە و بوختانىكە بۆ ئەو دەكرىت.
 بوختانىكىش بۆ خوا بكرىت بە دۇنيايىيەو ھەرامە و يەككە لە گوناھە
 گەورەكان، ئەمە بابەتئىكى زۆر جەدىيە.

پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە زۆرىك لە فەرموودەكانىدا ناماژەي
 بەوھە كردووە كە درۆ و سۆيىندى درۆ گوناھى زۆر گەورەن.^۱ لە
 فەرموودەيەكيشدا فەرموويەتى كە لە پۆژى دوايىدا خواي گەورە بە
 چاوى رەھمەت بۆ سى كۆمەل لە مرۆفەكان ناروانىت و بەم شىوويە
 ريزى كردوون:

۱) ئەوھى منەت بە بەخشىنەكەيەوھ دەكات.

۲) ئەوھى بە سۆيىندى درۆ كالاكەي دەفرۆشيت.

۳) ئەو كەسەي لەبەر گەورەيى و خۆ بەزلزاني بەرگەكەي لە
 زەوى دەخشىنى.^۲

پىغەمبەرمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) دەفرمويت:

”كاتئىك كەسئىك سۆيىند بە خواي گەورە دەخوات، گەر ھىندەي
 بالى ميشوولەيەك درۆ بخاتە نىو سۆيىندەكەيەوھ، ئەوا ئەو سۆيىندە ھەتا
 قىامەت وەك خالىئىكى رەش لە دلى ئەو كەسەدا دەمىنئىتەوھ.“^۳ ھەرەھا

۱. البخارى، الأيمان، ۱۵؛ مسلم، الإيمان، ۲۲۰.

۲. مسلم، الإيمان، ۱۷۱.

۳. حاكم، المستدرک، ۳۲۷/۴.

له كاتى حجى مائتاوايدا فرموويه تى: ”ته گهر كه سيك بۆ به دهست
هينانى كاللاو شمه كى برا نايىيه كهى سوتندى درۆ بخوات، نهوا با
خوى بۆ شوتنه كهى له دۆزه خدا ناماده بكات. با نهوانه تان كه ليرهن،
ئهمه بگهيه نن بهوانه تان كه ليره نين.“^۱

زانايان فرموويانه سوتندى درۆ له شايه تيدا و، سوتند خواردنى
زۆر گهر به راستيش بيت ههمان حوكمى ههيه.

۱. الطبراني، معجم الكبير، ۱/۲۷۵؛ حاكم، المستدرک، ۴/۳۲۷.

بەشى خوتىندىنەۋە

خۇزگە چاۋەكانىشى بىپاراستايە!

مامۇستايەك دە گىرپتەۋە: ”قوتايىيەكى خۇشەۋىستىم ھەبوو خاۋەن زىرەكىيەكى دەراساى ۋەھا بوو كە بە نىسبىى ھەموو كەس نايىت، زۆرۈك لە شەۋەكانى بە عىبادەت بەسەر دەبرد. جوانىيەكەى ناخى لە پوخسارىشىدا رەنگى دابوۋەۋە و پوخسارى دەدرەوشايەۋە. ئەۋەى دەيىبىنى شەيداي دەبوو.

زوو زوو ھاۋپۆلەكانى دەھىنا تا بەشدارى كۆپى ئامۇژگارىيەكان بىكەن. دەيوست ھەموۋان تامى ئەم جوانىيانە بىكەن. ھەموو كەسنىك و لەپىش ھەموۋانىشەۋە خۇم، چاۋەرپى داھاتۋويەكى پىرشىنگدارمان بۆى دەكرد. بەلام پىغەمبەرمان (عَلَيْهِ أَفْ صَلاَہُ وَاَسْلاَم) فەرمۋويەتى: ”خۋايە، بۆ ساتىكىش لە گەل نە فسماندا بە تەنھا جىمان مەھىلە!“ كاتىكىش لە جەنگى ئوحد گەرەنەۋە بە ھاۋەلانى فەرموو: ”گەرەترىن جەنگ ئەو جەنگەيە كە لە گەل نە فسدا دەكرىت، گەرەترىن پالەۋانىش ئەو كەسەيە كە بە سەر نە فسيدا سەردەكەۋىت.“ ئەم وتانە حىكمەتى زۆر قوليان تىدايە و بە خۇراپى نەوتراون.

ئەو قوتايى پۆلى شەشى نامادەيى بوو. خۆى بۆ تاقىكردنەۋەكانى

زانکۆ ئاماده دهکرد. ئامانجی نهوه بوو زانکۆیهکی باش بهدهست بهیڤنیت و خزمهتی نهتهوهکهی بکات. ههمووانیش شتی زۆریان لێ چاوهڕێ دهکرد.

پۆژنیکیان له کۆلانی کدا نهوم بینی که له گهڵ هاوڕێ کچه کهیدا ده گهرا، ئهم دیمه نه بیزارى کردم. چونکه ترسام نهو پێی له شتی بچوک ههلبکهوئ و خاوبیتهوه و له نیوهی رێدا بوهستیت. خوویهکی وام نهبوو دهست وهریدهمه نیو ژیاڤی تایبهتی هیچ کهسیکهوه، بهلام نه گهر هیچم نه کردایه، دونهیای پۆخی نهو رهش دهبوو و گروتنی نهدهما و له ناکامیشدا نهیده توانی بگات به ئامانجهکانی. بیرم لهوه کردوه له کاتیکی گونجاودا بیج نهوهی دلێ بشکینم، ئاگاداری بکه مهوه.

کاتیک پیم وت که پێوسته هاوسهنگی رابگری و ئاگای له ههلسوکهوتهکانی بیته، وهلامه کهی زۆر ساویلکانه بوو. پێی وتم که ته بلیغی هاوڕێکهی دهکات و نینشاء الله هاوڕێکهی بهو نزیکانه دهست به نوێژ دهکات. منیش وا خۆم نیشاندا که باوهڕم کردوه و پاشان لیک جیابوینهوه.

نهوهی لێی ترسام پوویدا، ته بلیغه که به پێچهوانهوه پوویدا، دونهیای پرشنگداری نهو ژیره و ژوور بوو. شهوهکانی تاریک بوون، پۆژانیشی په ریشان. ئاهه برا نازیزه کهم، خۆزگه چاوهکانت بپاراستایه!

۵) ئەو تاوانە سەرەككییانەى كە بەرامبەر كەس و سامان دەكرىن

ئاینى ئىسلام پاراستنى مرؤف بەو سىفەتەى بەنرخترین بەرزترین بەدیهپنراوه، پاراستنى ژيانى ئادەمیزادى وهك يەككە لە مەبەستە سەرەككییەكانى ئاین هەژمار كردهوه. لە قورئانى پیرۆزدا بەرچاو پرونى لەمەر ئەوه دراوه كە ئەگەر كەسك بە ناهەق دەستى بچیتە گیانى مرؤفك، ئەوا تاوانككى هیندە گەورەى نەنجام داوه، وهك ئەوهى هەموو مرؤفەكانى كوشتیت. هەر وهها رزگار كرنى گیانى كەسككیش وهك بەخشینی ژيان بە سەرجهمى مرؤفەكان وینا كراوه.^۱ هەر لەبەر ئەمە لە ئىسلامدا كوشتن بە يەككە لە گوناھە گەورەكان دەژمیریت. ئەوهى بە ناهەق و بە نەنقەست كەسككى ئیماندار بكوژیت لەسەر داخوازی كەسە نزیكەكانى كوژراوه كە دەكوژرتتەوه.^۲ لە پۆزى دوایدا بە هەمیشەى لە دۆزەخدا دەمینتەوه، دووچارى توپەى و لەعنەتى خواى گەورەش دەبیت.^۳

لە حەجى مائناویدا سەردارمان موخەمەد (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) پروى دەمى لە سەرجهمى موسولمانان كرد و، فرەموى: ”هەر وهك چۆن ئەم پۆزە و ئەم مانگە و ئەم شوئە پیرۆز و پارێزراوه، گیان و مائ و شەرەفیشتان ئاوهها پارێزراوه (لە ژیر بەرپرسیاریتى كۆمەلگا و دنیایى یاسادایە)“^۴ دەریخستوه كە مافى ژيان دەست لى نەدراوه.

۱. المائدة: ۳۲.

۲. البقرة: ۱۷۸، الأساء: ۳۳.

۳. النساء: ۹۳.

۴. البخارى، العلم، ۳۷، الحج، ۱۳۲؛ مسلم، الحج، ۱۴۷.

له فرموده‌ی هیکه شدا ده فرمویت: ”خۆتان له ههوت شت پاریژن که له ناوتان دهبات، یه کینک له‌وانه کوشتنی مرۆفه به ناههق که خوی گه‌وره هه‌رامی کردوه.“^۱

ئه‌گه‌ر سه‌ره‌پای نه‌و پڕی وشوئانه‌ی که ئیسلام له زه‌مینه‌ی ناین و نه‌خلاقدا و هه‌روه‌ها له سه‌ر ناستی پڕیکاره یاساییه‌کان گرتوویه‌ته به‌ر، تاوانی کوشتن له‌سه‌ر که‌سیک چه‌سپا، نه‌وا سزایه‌کی دادپه‌روه‌رانه‌ی وه‌ها په‌په‌ر وه‌ ده‌کریت که هه‌م تاوانبار سزای خۆی وه‌رده‌گرت، هه‌م که‌سی سه‌مه‌لینکراو مافه‌کانی ده‌پاریژریت، وه هه‌م ویزدانی کۆمه‌لگه‌ ناسووده ده‌کری و پڕی له دووباره‌بوونه‌وه‌ی نه‌و تاوانه ده‌گیریت.

وه‌ک درێژی ته‌م تی‌پوانینه، له کوشتنه نه‌نقه‌سه‌کاندا به مه‌رجی که‌سه نزیکه‌کانی کوزراوه‌که بیانه‌ویت، کوشتنه‌وه‌ی بکوژه‌که یه‌کینکه له یاسا چه‌سپاوه‌کان.^۲ نه‌گه‌ر که‌سوکاری کوزراوه‌که داوای کوشتنه‌وه‌ی نه‌که‌ن یان نه‌توانریت بپریاره‌که جیبه‌جی بکریت، نه‌وا پاره‌ی خوی کوزراوه‌که ده‌دریت.^۳

له کوشتنی به‌هه‌له‌دا پێویسته پاره‌ی خوینه‌که‌ی بدریت به میراتگرانی کوزراوه‌که. نه‌و که‌فاره‌ته‌ی که له کوشتنی هه‌له‌دا ده‌دریت له سه‌رنکه‌وه سوودی کۆمه‌لگا و له سه‌رنکی تریشه‌وه په‌روه‌رده‌ی نه‌فسی تیدا ره‌چاو ده‌کریت. نه‌و که‌سه‌ش که که‌سیکی نزیکی خۆی ده‌کوژیت وه‌ک سزایه‌کی زیاده، بیبه‌ش ده‌کریت له میراتی کوزراوه‌که،

۱. البخاری، الوصایا، ۲۳، الطب، ۴۸، الحدود، ۴۴؛ مسلم، الإيمان، ۱۴۴؛ ابو داود، الوصایا، ۱۰.

۲. البقرة: ۱۷۸-۱۷۹، المائدة: ۴۵.

۳. النساء: ۹۲.

بەم جۆرە ھەر لە سەرتاوە رێی لەو کوشتنە دەگیرێت کە لەوانەیە لە پیتاوە
میراتدا نەنجام بدرێت.

ئەو کەسە بە ئەنقەست کە سێک دەکوژێت، لە روانگەیی ئاینەووە
بە یاخی و فاسق دەژمێرێت. زانایانی ئیسلام ئەو پراوە گەینەن کە
دەکرێت تەو بەی پیاو کوژ، گەر ویستی خۆی گەرەیی لە سەر بیست،
گیرا بیست، لە گەڵ گەرەیی تاوانە کەشدا بەرچاوپروونی ئەو ش دەدەن
کە ئەگەر پیاو کوژ نە کوژرایەو، ئەوا دەر فەتی ئەو ی دەدرێت کە
خۆی چاک بکات و لەو ساتەووە بیستە مرۆفینکی باش. سەرەنجام
پینگەیی پیاو کوژیش لای خوا بە پیتی ناماژەیی گشتی ئەو نایە تانەیی
پە یونەندییان بە بە خشینیی گوناھە کانهووە ھە یە،^۱ تێدە گەین کە بابە تیکە بە
تەواوی دەکەوێتە سەر ویست و لێخۆش بوونی خۆی گەرە.

دزی ھەراھە

دزی واتە بردنی نھینی سامانی تاییبەت بە کەسێکی تر بە بی
ناگاداری خۆی لەو شوێنەیی لێی پارێژراوہ. یەکیکە لەو تاوانە
سەرەکیانەیی کە بەرامبەر مائ و سامان نەنجام دەدرێت. پارێژگاری
کردن لەو سەر وەت و مائەیی کە بە ئارەقی ناوچەوان و قازانجی ھەلال
بە دەست ھاتووە، لە نیو بنەما سەرەکییەکانی ئیسلامایە. ئیسلام
کارکردن و خاوەنداریتی بە پیرۆز ھەژمار دەکات، سزای ئەو کەسە شیی
داوہ کە بە ناھەق دەست بوو خاوەنداریتی کەسانی دی درێژ دەکات. لەم

۱. النساء: ۴۸، ۱۱۶، الزمر: ۵۳.

پروانگه یه وه ههروهك له سه رجهم ناینه ناسمانیهه كان و یاسا مروییه كاندا تاوانه، به هه مان شیوه له نیسلامیشدا دزی هم له پرووی یاساوه تاوانه، هم له پروانگهی ناین و نه خلاقیشه وه به عیب و گوناهیکی گه وه داده نریت. له قورنانی پیروژدا هاتووه ده فهرمویت:

﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ (المائدة: ۳۸)

واته: "ئهو پیاوهی دزی ده کات و ئهو ژنهی دزی ده کات، دهستیان بپرن له مووچا تا بیته تۆلهی ئهو گوناوه ناله بارهی که کردوو یانه، ئه مهش سزایه که له لایهن خواوه. خوا به تواناو به دهسه لاته و کاره کانی پر حیکمه تن."

جیبه جیکردنه کانی پیغه مبه ریشمان (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هه بهم ناراسته یه دا بوون. سزای ئه م کاره له قورناندا به پروونی باسکراوه و چه زهتی پیغه مبه ریش (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بهم جوړه په پیرهوی کردووه، له بهر نه وهی له یاسای سزای نیسلامدا دزی له نیو تاوانه کانی "حه د" دایه، ئه و سزایهش که جیبه جی ده کریت، له نیو سزا کانی "حه د" دا ده بیته.

یاساناسه موسولمانه کان به دوورودرژوی ئه م بابه ته یان تاوتوی کردووه و وتوو یانه که ده بیته هم تاوانه که و هم سزاکه یاسا یه کلایی بکاته وه و به ئامانجی به ده بیته نانی داد په ره وهی و هه ق، پیوسته نه وه یه کلایی بکرته وه که داخو تاوانه که له چ هه لومه رجیکدا نه انجام دراوه

و ئەو مەرجانە چىن بۇ جىبەجىيە كىردى سزاكە و، بابەتەكانى وەك دووبارە بوونەو، زۆر لىكردن و لىخۆشبوون تا چ پادەيەك كار لە سزاكە دەكەن. بەم جۆرە ياساناسان سىستەمىكى ياساى دەولەمەنديان بنيات ناو.

بە كورتى، چەند مەرجىك دانراون بۇ تاوانى دزى تا سزاي ناوبراو بىگىرتتەو، وەك: "ئەبوونى ھىچ بەھانەيەكى وەك برسيتتى و پىوستى و زۆرلىكردن كە بىت بەھۆى جىبەجىيە نەبوونى سزاكە. كىردى تاوانەكە بە شىوئەكى خۆويستانە و نازادانە. تاوانبار ئەو مەرجانەى تىدا بىت كە پىوستن بۇ ئەوئەى سزاي لەسەر جىبەجىيە بىرت. مائە دزراوئەكە پىوستە لە رووى ياسايىيەو لە ژىر پارىزراويدا بوويت و پىوستە لە بىرىكى ديارىكراو زياتر بىت."

٦. ئىخلاس

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ
الْدِينَ ۝ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ ﴾ (الزمر: ٢-٣)

"بىگومان ئىمه به حق و راستى قورئانمان بۆ تۆ هيتاوه ته خواره وه
كه واته خوا بپهرسته و به تهنها هر بۆ ئه و ملكه چ به. پهرستنى ته واو
خاوين و دوور له هه موو جوړه هاوه لدانائيك تهنها شياوى خوايه"
نه گهر كردار جهسته بيت ئىخلاس رۆحيه تى، گهر كردار باليك بيت
ئىخلاس باله كدى تريه تى. نه جهسته بى رۆح ده بيت، نه به يدك بال
ده توانين بفرين و بگهينه شورئيك.

ئىخلاس چييه؟

له فرههنگدا به ماناي: "خاوينكر دهنوه و پوخته كردنى ناخى
شتيكه له پهرته وازه بوون و هه موو ئه و شتانه ي تر كه له به هاى كه م
ده كه نه وه" ديت، وشه ي ئىخلاس له رووى زاراوه وه به م مانايه ديت:

"پاراستنی پەرستش و چاکهیه له ڕیا و، کردنیانه تهنها له پیناو خوادا." له پیتاسهیهکی فراوانتردا ئیخلاص، پاککردنهوهی دلّهکانه له شیرک و ڕیا و بیروباوهڕی پرۆبوچ و ههسته خراپهکان، وه به مانایهکی گشتی پاککردنهوهی دلّهکانه له ههموو خواست و ئارهزوهکانی دهرکهوتن، کردنه ئامانجی ههموو جوّره چالاکییهکی باش و رهچاو کردنیانه تهنها له پیناو رهزامهندی خوادا.^۱

ئهو باوهرداره‌ی دهیهوێت ئیخلاص به دهستهپهینیت، ههموو سامان و کهسیتی خۆی له ڕیا و دهرکهوتن به دوور دهگرێت و تهنها و تهنها بهندایهتی بۆ خوا دهکات، ههموو کردهوهکانی له پیناو بهدهستهپهینانی رهزامهندی خوادا نه‌نجام دهدات.

﴿وَلَنَّا أَعْمَلْنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ خٰلِصُونَ﴾ (البقرة: ۱۳۹)

واته: "ئیمه کردهوهی خۆمان بۆ خۆمانه و ئیوهش کردهوهی خۆتان بۆ خۆتان، ئیمه تهنها خوا نه‌پهرستین و عیبادهت بۆ ئهو ئه‌کهین."

ئهم بهنده دلسۆزانه‌ی خوا، به پهرستشه‌کانیان که له پیناو خوادا دهیکن، نیشانی دهدن: ههر چه‌نده نه‌فسیشیان ئارهزویی نه‌کات به‌م شیویه به‌ردهوام دهبن و له سوپاسگوزاریکردنی خوا دواناکه‌ون.^۲

پێچه‌وانه‌ی ئیخلاص بریتیه له ڕیا، واته ئهو کردارانه‌ی که پێویسته له پیناو خوادا بکړن، بۆ خۆده‌رخستن ده‌کړن له ناو خه‌لکدا. پێغه‌مبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده‌فهرمووت: "بێگومان خوا، هیچ کردهوهیه‌ک قه‌بوڵ

۱. الغزالی، الإحياء، ۴/۳۷۹-۳۸۰.

۲. الاعراف: ۲۹، یونس: ۲۲، لقمان: ۳۲، النساء: ۱۴۶، الزمر: ۲، غافر: ۱۴.

ناکات که له پیتناو به دهسته پیتنانی ره زامه نندی نه ودا نه بیته.

نه و باوهر داری به نیخلاسوه پروو له خوا دهکات و پهرستشه کانی به و مه به ستهوه دهکات، که فرمانی خوی گهورهن. وه کو نه وهی که پیوسته له سهری به ندایه تی و پهرستشه کانی خوی به پاکی نه انجامه دات. به ندهی دلسوز، نه رکه کانی سهر شانی خوی جیبه جی نهکات و تیکه لایبی نیسی خوا ناکات. ﴿وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ (الأعراف: ۲۹) واته: "به دلسوزییه وه عیباده ته کانتان له پیتناو ره زامه نندی نه ودا نه انجامه بدن و به ندایه تی خوا بکه ن."

نیخلاس وهک دژه ژهرنگ بو ریا

که میک پیش نیستا پیناسیه کی کورتی "ریا" مان کرد. ده مانه ویته لیردها به شیویه کی تیروته سل باسی لیوه بکه یین. "ریا" بریتیه له دوورپووی و نه انجامدانی پهرستشه کان و کردنی خیر و چاکه له پیتناو خۆده رختن. ریا، هه لسوکه وتیکی زور مه ترسی داره چونکه ده بیته هوی نه وهی که هه موو عیبادت و کرده وه چاکه کان بدریته وه به سهر و چاری که سه که دا و به مانای هاویه ش پهیدا کردن بو خوا دیت، که نه مه ش خوویه که مرؤف به ره و گهوره ترین سزا ده بات.

به شیویه کی گشتی که م تا زور، هه موو مرؤفیک مهیلی نه وهی هه یه که جی خوی له دلی مرؤفه کانی تر دا بکاتوه، ناویانگ به ده ست به نییت، خاوهی پله یه کی به رز بیته و سهرنجی کۆمه لگا بولای خوی رابکیشیت.

پیا سەرچاوهی به‌شیکى زۆرى ڕووشته خراپه‌کانه و، لاوازترین ده‌ماری مرۆڤه‌کانه. نامانجی ڕیاکار کردنه‌وهی جێی خۆیه‌تی له دلی مرۆڤه‌کاندا و خۆده‌رخستنیه‌تی به باشتترین شیوه‌ بو به‌ده‌سته‌پێنانی ڕێژ و پێزانینیان. مرۆڤه‌ ڕیاکاره‌کان لای خوا کهسانی دزێو و سه‌رزه‌نشست کراون. سه‌باره‌ت به‌م که‌سانه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووت:

﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾﴾

الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٤﴾ (الماعون: ٤ - ٦)

واته: "وهی له حالی ئه‌وانه‌ی که‌وا نوێژ ده‌که‌ن و له نوێژه‌که‌یان بی ئاگان (نرخ‌ی ئه‌و نوێژه‌ نازانن که ئه‌یکه‌ن. گرنگی پێویست به‌ نوێژه‌که‌ ناده‌ن) عیباده‌ته‌کانیان ته‌نها بو خۆده‌رخستن ئه‌نجام ده‌ده‌ن."

ڕیاکاری هیچ کاتیک هه‌لسوکه‌وتی باوه‌ر‌دار نییه‌. خوا ڕیاکاری به‌ ڕووشتی "مونا‌فیکه‌کان" داده‌نیت و، ده‌فه‌رموی:

﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَدِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾﴾

واته: "مونا‌فیکه‌کان، گوايه هه‌ولی خه‌له‌تان‌دنی خوا ده‌ده‌ن. که‌چی، ئه‌و، هه‌له‌خه‌له‌تان‌دنه‌کانی ئه‌وان بو‌خۆیان ده‌گێڕپه‌ته‌وه. له کاتی نوێژدا به‌ ته‌مبه‌لی نوێژ ده‌که‌ن، خۆده‌رخه‌رن، زۆر به‌که‌می یادی خوا ده‌که‌ن."

پێویسته له‌سه‌ر موسوڵمانان هیچ کاتیک و به‌هیچ شیوه‌یه‌ک

پریاکاری نه‌کهن. چونکه هه‌روه‌ک چۆن باران ده‌بیته هۆی له‌ناوبردنی خۆل و خاکی سه‌ر تاشه‌به‌رده‌کان به هه‌مان شیوه پریاکاری ده‌بیته هۆی له‌ناوبردنی عیباده‌ت و خێر و چاکه‌کان. هۆی نه‌مه‌ش نه‌ویه نه‌و چاکه و عیباده‌تانه‌ی که ده‌کری‌ن، له‌جیاتنی نه‌وه‌ی له‌پیناو به‌ده‌ست هیتانی ره‌زامه‌ندی خوادا بکری‌ن، له‌پیناو ده‌رکه‌وتن له‌ناو مرۆفه‌کاندا ده‌کری‌ن. خوای گه‌وره له‌قورئانی پیرۆزدا به‌م شیویه باسی نه‌م جوړه کردارانه ده‌کات:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يُبْطِلُوا صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ ءِآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانَ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا﴾

(البقرة: ٢٦٤)

واته: "ئه‌ی ئیمانداران! نه‌و که‌سانه‌ی که یارمه‌تیان ده‌ده‌ن با به‌نیه‌تی منه‌تکردن و نازاردانیان نه‌بیت و خێره‌کانتان به‌زایه مه‌ده‌ن! له‌دوا ره‌وژدا، خۆتان مه‌خه‌نه‌ناستی نه‌و که‌سانه‌ی که ته‌نها له‌پیناو ده‌رکه‌وتندا مال و سامانیان ده‌به‌خشن. نه‌وانه‌شی که به‌م جوړه‌ن، له‌خاک و خۆلی سه‌ر تاشه‌به‌ردیکی ساف ده‌چن که به‌بارینی بارانیک نه‌و خاک و خۆله‌ئه‌خزیت و له‌ناو ده‌چیت. نه‌وانه هیچ پاداشت و به‌خشیشیک وه‌رناگرن له‌پیناو نه‌و ئیشانه‌ی که ده‌یکهن."

په‌غه‌مبه‌ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ریای به‌هاوبه‌شی په‌یداکردن چواندوه ده‌فهرمویت: "خوای گه‌وره فه‌رموویه‌تی هه‌ر که‌سیک له‌کردار و عیباده‌ته‌کانیدا هاوبه‌شم بۆ په‌یدا بکات (پریاکاری بکات)، نه‌وا

له گهڻ ٺه وڪه سهدا به جي ڏهه ٺهڻ رٿت ڪه ڪرڏو ويه تي به هاويه شم. (بي
بهش دهيت له پاداشتي ڪرڏوهه ڪاني“¹

ڏڙه ڙهري رپا ٺيخلاس. باوهڙدار هتا ڏسؤڙ بيت خؤي دور
ده گرت له ههڻ ڏيڙي رپا ڪاري. يه ڪيٽ ڪه خؤشه ويستاني خوا (ٺه بول
لهيسي سه مهر ڪندي) ده ٺيٽ: ”حالي ٺه وانهي ڪه بيڄگه له ره زامه ندي
خوا، له بهر مه بهستي تر په رستش ده ڪن، وه ڪو حالي ٺه و پياوه وايه
ڪه ڪيسه ڪهي پر له بهردي چهوه و له بازار ڍايه، وه ٺه وانهي ڪه له
دورهه ده بيبنن ده ٺيٽن: ”چهنڊ پياوئڪي دهوله مه نده!“ ٺه مهش زياتر
لهو قسه يه هيچ سوڊيئڪي تري پي ناگه به نيٽ. ٺه گهر له بازار بيه ويٽ
شٽيڪ بڪرپٽ، ڪس به بهردي ناو ڪيسه ڪهي هيچي پي نافرو شيٽ.“

ٺه وانهي له ٺيخلاس بي بهشن، ٺه وانهن ڪه بارئڪي قورسي بي
سوڊيان هديه، له روانگه ي خه ٺه ڪوهه رپا ڪارئڪي ٺه په سهند و بي
ڪاريگه ره و له رؤڙي دوايشدا نازار و ٺه شڪه نجه چاوهڙيان ده ڪات.

له سر ٺه م بابته به سه رهاتنڪ ده گنڙ رٿته وه:

”ده شته ڪيهه ڪه به پهله به رهو مزگهوت دهڙوات و نوڙيئڪي به پهله
ده ڪات، حه زه تي عومهر ده بيبنيت و، پي ده ٺيٽ:

- ٺه ي به ندهي خوا، ٺه وه چ جوڙه نوڙ ڪرڏيئڪه؟ ٺه ٺي مريشڪيت
و به دنوڪ دان ده خؤيت، وا باشتره نوڙه ڪت دووباره بڪه يته وه!
پياوه ڪه به هيواشي نوڙه ڪهي دووباره ده ڪاته وه.

1. مسلم، الزهد، 46.

خەلیفە عومەر سەیری دەکات و دوای نوێژە که لێی دەپرسیت:

- ئیستا پێم بڵێ، کام نوێژەت بەلاوە جوانتریوو؟

پیاوە که وەلامی دەداتەوہ:

- نوێژی یە کہم جارم جوانتر بوو.

- بۆچی؟

- چونکہ نوێژی یە کہم بۆ خوا کرد، نوێژی دووہم لەبەر تۆ کرد.

مرۆف دەبی ئەو کردارەنی ئەنجامی دەدات تەنھا لە پیناوی
خوادا بیکات، ئەک بۆ دەرکەوتن و سەرنج پراکیشانی خەلک، دەبیت
سەرنج بداتە فرز و واجب و سوننەتەکان.

بەلام پیا لە فرزەکاندا نییە. لە ھەر شوێنیک نوێژەکانتان بکەن،
ترسی پیا لە مێشکتاندا دەریکەن. لەم سەردەمەدا کہ ھەتا بڵییت
مرۆفەکان نوقمی بی ناگایی بوون پێویستە لە ھەر شوێنیک بیت بەبی
شەرم عیبادەتەکان ئەدا بکەن و ھۆیک بن بۆ بەناگھینانەوہی ویزدان
نەوانەنی کہ دەبیینن. باوەر دار لەم حالەتەدا بیر لە پەزامەندیی خوا
دەکاتەوہ و نەوانی تریش گوی لە دەنگی ویزدانیان دەگرن.

ئیخلاص پۆح و گیانی کردارەکانمانە

چاکەکاری مرۆف بەستراوہ بە زیندوویی ئەو چاکەکارییەوہ.
ئیخلاص (دلسۆزی) پۆح و گیانی کردارە. ئیخلاص بەو مانایە دیت

که هه‌لسوکەوتمان بەرامبەر بە خوا وەک بەخشین بێت نەک وەک کڕیار.
ئەوێ دەکڕیت تەنھا لە پێناو بە دەست هێنانی ڕەزامەندی خوادا بێت،
بێ ئەوێ چاوەڕێی هیچ شتێکی تر بکڕیت.

ئیخلاس تەنھا هەولێدان نییە لە پێناو بە دەست هێنانی ڕەزامەندی خوا،
بە لێکۆ لە هەمان کاتدا داخستنی هەموو دەرگاکانی دلێ بە سەر هەموو
ئەو شتانەی نەفس چاوەڕێیان دەکات.

نمونەیک لە سەر لە کە داریوونی کردار: "با بلیین لە گەڵ ھاوڕێکانماندا
گۆتمان لە وتاریک ڕاگرت، بەو بابەتانەی کە باس دەکڕین و بەو
نمونانەی کە دەدرین، دلێمان نەرم بوو و فرمیسک بە چاوماندا هاتە
خوارووە. ئەگەر توانای ئەو هەمان هەبیت ئەو فرمیسکانە بشارینەو،
بەلام ئەم کارە نەکەین تەنھا لەبەر ئەوێ ھاوڕێکانمان بەم شتێویە
بمانبێنن، ئەوا بەم کردوویەمان ئەو کردارە جوانە لە کە دار دەکەین."

ئیخلاس بە سەر چەند پلیکانەیکە کدا دابەش دەبیت؛ هەر کەس بە پێی
پلەیی بەندایەتیەکەیی ناسۆیکەیی گەشی ئیخلاسی دەست دەکەوێت،
پیاوچاگان ئەمەیان بە سەر سێ پلەدا دابەش کردووە.

لە پلەیی یەکەمدا، پێغەمبەرانێ خوا و ھاوولانیان دین، ئەو ھاوولانەیی
کە هەرگیز چاوەڕێی پاداشتی ئەم دنیا و ئەو دنیا ناکەن لە بەرامبەر
ئیخلاس و دلێسۆزییەکیان، چاویان تەنھا لە سەر بە دەست هێنانی
ڕەزامەندی خوای گەورەیی و نوێنەرانێ ئەو ناسۆ بڵندن کە پێگەیشتنی
نزیکە لە مەحال

له پلهی دووه‌مدا، دۆستانی تری خوا دین. ئەوانیش له دنیادا چاوه‌ڕێی هیچ پاداشتێک ناکەن له هەمبەر دڵسۆزییه‌کانیان. تەنها ناواتیان له قیامەتدا گەشتن به بههشتی به‌رین و دووربوونه له ناگری دۆزەخ. ئاره‌زوویان گەشتنه به شادمانی هه‌تاهه‌تایی.

به پلهی سێهەم، ئەوانه دین که دڵسۆزی ئەوانیش هەر له پیناو خوادایه بەلام له دنیاشدا له هەمبەر ئەو دڵسۆزییه‌دا چاوه‌ڕێی بڕێک پاداشتن له خوا به گۆڕه‌ی قه‌باره‌ی دڵسۆزییه‌که‌یان. ئەوانه‌ش بێگومان دڵسۆزییان بۆ خۆده‌رخستن و ریاکاری نییه.

لهو ڕووه‌وه که په‌یوه‌سته به دنیاهه، ده‌لیت با بگه‌م به چێژی په‌رسته‌شکان، با تامی ئەو چێژه بگه‌م که له هه‌ولدان له ڕینگه‌ی خوادا هه‌یه، با له ڕیزی پێشه‌وه‌ی ئەوانه‌دا بێم که ڕینیشاندهرن بۆ ڕینگه‌ی حه‌ق... لهو ڕووه‌شه‌وه که په‌یوه‌سته به ناخیره‌ته‌وه، با مردنم ناسان بێت، گۆره‌که‌م وه‌ک باخچه‌ی به‌هه‌شتی لێ بێت، پارێزرایم له سزای ڕۆژی مه‌حشر... ئەگه‌ر هه‌شتا له‌م بێرکردنه‌وانه‌دا ئیت مانای ئەوه‌یه هه‌شتا به جیهانی ڕۆحانی شاد نه‌بوویت.

بهشی خوئندنهوه

له شهري نيوان شهيتان و دارفروش، كئ سهركهوت؟

پياونك ههبوو ژيانى به دارفروشتن بهرپنده كرد. بهندايه تى بۆ خوا ده كرد و دهستى له نيشى كهس وهرنه ده دا. له نزيك گونده كه يان گونديكى تر هه بوو. خهلكى نهم گونده دارنكيان ده پهرست كه بهلايانه وه پيروژ بوو و چاوهرپى يارمه تى بوون لى. رۆژنيكيان دارفروش كه وتى: ”با بچم نهو داره بهرپرمه وه كه نهو خهلكه له جياتى خوا ده پيه رستن. له بازار ده يفروشم و پاره كهى وهرده گرم، وه نهو خهلكهش له ياخييون له خوا رزگار ده كم.“ بۆ نهم مه بهسته به رهو شاخه كه كهوته رى.

له رينگا چاوى كهوت به پياونكى ناشرين و قيرهن، كابرا لى پرسى: ”بۆ كوى ده چيت؟“

- ده چم نهو داره ده برپرمه وه كه خهلكى له برى خوا ده پيه رستن.

پياوه كه به دار فروشه كهى وت:

- من شهيتانم، رينگهت پينادهم نهو داره بهرپته وه.

دار فروشه كه كه نه مهى بيست زۆر توور هه بوو، هيرشى كرده سهر

شهيتان و ويستى به تهوره كهى دهستى بيكوژيت، شهيتان پى وت:

- تۆ ناتوانیت من بکوژیت، خوا به لئینی پئداوم هەتا پوژری دوابی بمهیلئیتەوه. وەرە با رپنکەوتنیک بکەین، من هەموو پوژریک ئالتونیکت دەدەمە، تۆش واز لە برینی ئەو دارە بهینە. بە تۆ چی خەلک چی دەپەرسیت و چ گوناھینک دەکات؟! ئالتوونی خۆت وەرگرە و، ئیشی خۆت بکە.

دارفرۆشەکە کاتیک ئەمەدی بیست وازی لە شەیتان هینا. شەیتان بە دارفرۆشەکی وت:

- هەموو بەیانیهک لە خەو هەستایت سەیری ژیر سەرنەکەت بکە ئالتونیک دەبینیت.

دارفرۆشەکە وازی لە برینی دارەکە هینا و گەراییەوه بۆ گوندەکە. بەیانی کە لە خەو هەستا سەیری ژیر سەرنەکەدی کرد و ئالتونەکەدی بینی، زۆر خۆشحال بوو. بۆ پوژری دواتر بەهەمان شیوە لە خەو هەستا و سەیری کرد هیچ ئالتونیک لە ژیر سەرنەکەیدا نییە. دارفرۆشەکە کە ئەمەدی بینی زۆر تورپەبوو، تەرەکەدی هەلگرت و بەرەو شاخەکە کەوتە رێ بۆ برینی دارەکە. لە رینگا شەیتانی بینیهوه و زۆر بە تورپەییەوه وتی:

- ساختەچی، فیلت لیکردم!

هێرشێ کردە سەر شەیتان، بەلام ئەمجارە نەیتوانی بە سەریدا سەربکەوت و دۆرا. شەیتان پێی وت:

- بەلاتەوه سەیریوو ئەم جارە نەتوانی وەکو جاری یەکەم سەربکەویت

به سەرمدا و دۆرايت؟! با من ھۆکارەكەيت پييليم، تۆ دويني لەبەر
رەزامەندی خوا دەچوويت بۆ بريني دارەكە. نەك تەنھا من، گەر
ھەموو شەيتانەکانی دنیا بەاتنايە نەمان دەتوانی بەسەرتدا سەربكەوين.
بەلام ئیستا لەبەر رەزامەندی خوا ناچیت دارەكە ببريت، بەلكو لەبەر
وەرئەگرتنی ئالتونەكەيدە. لەبەر ئەمەيە كە ئیستا شكستت ھینا و،
منیش بە ھیچ شیوئەكە رینگەت نادەم ئەو دارە ببريت.

به شی خوئندنهوه

شهیتان بوئوهی په‌رستشی گهنجیک له نیخلاس خالی بکاتهوه چی دهکات؟

شهیتان گه‌وره‌ترین دوژمنی مروّقه. هه‌میشه له هه‌ولی نه‌وه‌دایه که تووشی دل‌پراوکی و دوودلی بکات لهو کردارانه‌ی نه‌نجامی ده‌دات. یه‌کینک لهو دل‌پراوکی‌پانه‌ی که تووشی ده‌کات بریتیه له "ترس له‌وه‌ی که نایا نه‌و کردارانه‌ی ده‌کات رپایه یاخود به دل‌سوزیه‌وه ده‌یانکات." وازه‌پتان له په‌رستشه‌کان به هوی نه‌م ترس و دل‌پراوکی‌پوه هه‌له‌یه‌کی زور گه‌وره‌یه و مانای وایه نه‌وه‌ی شهیتان وستی نه‌نجامان داوه.

شهیتان به یه‌ک جار واز له مروّف ناهینیت. به‌لکو نه‌و شتانه ده‌کاته نامانچ که په‌رستشه‌کانیان کز بکات و پاداشتیان که‌م بکاته‌وه. بو نمونه، با سه‌یری شه‌ری نیوان شهیتان و گهنجیک بکه‌ین که ده‌یه‌وت نوئژ بکات:

له سه‌ره‌تادا شهیتان هه‌ولی دوورخسته‌وه‌ی گهنجه‌که ده‌دات له په‌رستشه‌کانی. نه‌گه‌ر گهنجه‌که به‌رده‌وام بیت له په‌رستش کردن، نه‌وا شهیتان له باره‌ی ته‌مه‌نیه‌وه پیی ده‌لیت: "هیشتا گهنجیت، بگه‌رپی و به‌دلی خوت بژی، دواپی په‌رستش هر ده‌کریت!"

نه گهر گهنجه که هدر بهردووام بیت له نوټزکردن، نهم جاره شهیتان دهلیت: ”جاری پیوست ناکات دست نوټز بگریت، تازه بانگی داوه.“ که گهنجه که دستنوټزی گرت پیی دهلیت: ”جاری کاتت زور ماوه بو نوټزکردن، خهریکی کاری خوټ به.“ نیهتی شهیتانه که نهویه نوټزه که ی درهنگ بکهوټت و فریای نوټزی سوننهت نه کهوټت. بهمهش گهنجه که له پاداشتی سوننهت کانی بیبهش دهیټت، نه مهش له قازانجی شهیتانه.

کاتیک گهنجه که دهستی به نوټز کرد، شهیتان ههولدهدات به شتی پروبوچ سهرقالی بکات، وای لیدهکات ناگای له نوټزه که نه میټیت یان وا دهکات نوټزه که ی زور به پهله بکات.

له گهټ هه موو نه مانه، گهنجه که نوټزه که ی زور به دلسوزیه وه دهکات. شهیتان کوټا ههولی خوټی ده دات، وا له گهنجه که دهکات که سهیری چواردهوری بکات، ههولدهدات که گهنجه که بییر بکاته وه و بلیت: ”بلیی کس هه بی وهک من بهم جوانیه نوټز بکات؟!“ نه مهش دهیټته هوټی نه وهی گهنجه که به رهو ریاکاری بهرټت. بهم شیویه دووباره کرداره که به تال دهیټته وه، پاداشته که ی ون دهکات و شهیتان براوه دهیټت.

هدر هیزنیک سهراوه که ی له خواوه بیټ ههچ کاتیک توشی ناټومیدی نایټت. بهلام نه گهر نیهتمان بهرژوهندی و ریاکاری بیټت، نهوا به پیی نیهته کانمان بهرامبه ره که ی وهرده گرین. نایټت نه وه مان له بییر بهچیت که شهیتان فیټل و تهله که ی بو هه موو که سیک هه یه، جا نهو که سه له هدر

ئاستىكىدا يىت. ئەۋەى لەسەر ئىمە پىۋىستە بىزانىن ئەۋەىە ئاگادارى
ئىلەكانى شەيتان بىن و خۆمانى لى پپارترىن و پىيان نەخەلەتتىن.

بەدىعوززەمان چۆن باسى ئىخلاى دەكات؟

مامۇستا سەئىدى نورسى دەربارەى ئەم بابەتە دەفەرموئت:
”ئەى خەلكىنە دەتانەۋى ئەم ژيانە كاتىبە، كورته، بىخ سوۋدە، بگۆرپن
بۆ ژيانىكى درىژ و بەسوود و مىۋەدار؟ با لە رىنگەى راستىبەكى
ھەمىشەبىدا بەكارى بەئىنن، نەك لە رىنگەى راستىبەكى كاتى.
ھەموو مرۇفئىك زۆر بە پەرۇشىبەۋە تەمەنىكى درىژى دەۋئت، عاشقى
مانەۋەبە، ۋە مادەم چارەبەك ھەبە بۆ گۆرىنەۋەى ئەم تەمەنە فانىبە بۆ
تەمەنى ھەمىشە زىندو (باقى)، كەۋاتە ژيان بەسەربردن لە تەمەنىكى
درىژدا دەتوانرئت بەرجەستە بىكرئت. ھەلبەتە مرۇفئىك كە مرۇفابەتى
خۆى لەدەست نەداىئت بەدۋاى ئەۋ چارەبەدا دەگەرپئت و ھەۋلەدات
ئەۋ ھەلە بە كردار بەرجەستە بىكات و بۆ سەركەۋتن دەكەۋئتە جوۋلە.
بىخ گومان ئەۋ چارەبە نەمەبە: ”لە پىناۋ خۋادا بىبىستىن، لە پىناۋ
خۋادا بىبىنن، لە پىناۋ خۋادا ھەۋلبەدەبىن. لە ژىر درۋشى (للە، لۋجە
للە، لاجل للە) ھەموو جوۋلەبەكمان لەم بازنەبەدا يىت“. ئەۋ كاتە
ھەر خولەكئىك لە تەمەنى ئىۋەدا ۋەك سالىئىك لە تەمەن فەرمانرەۋابى
دەكات.“

بۆ ئەۋەى باۋەردارىئىك بتوانئت ھەم لە ژيانى ئاىندارى و ھەم لە
خزمەتكردنىدا ئىخلاى بە دەست بەئىنئت پىۋىستە ئەۋ دەستەۋاژە و ياسا

و رېنگاياندى كە مامۇستاي گەورە بەدەيعوززەمان لە پەيامى ئىخلاسادا
نامازەي پېداون پەپرەو بكات.

باوەردار دەبیت نامانج و کردارى رەزامەندى پەرورەدگار بېت،
بېجگە لەمە نايیت هیچ مەبەستىكى تری هەبیت. پېویستە ئەو برا و
خوشكانەي كە لەسەر يەك رېنگادان و بەیەكەو هەنگاو دەنێن، رەخنە
لە یەكترى نەگرن و كەس خۆی لەوی دی بە گەورەتر نەزانیت،
هەمیشە نەپتییى براپەتتى (أخوة) بکەن بە سەرمەشق و شان بە شانى
یەكتر برۆن، بەچەشنى ئەو ی گەر سى ژمارە "یەك" لە تەنیشت
یەكەو بنوسریت ئەوا دەكاتە سەد و یازدە (۱۱۱)، واتە گەر سى كەس
لە تەنیشت یەكەو لە پیناوی پەرورەدگار بۆ هەمان بانگەواز هەولبەن
هێندەي (۱۱۱) كەس توانا و هیزیان دەبیت. هیز و توانا لە ئىخلاسادایە،
شكاندى سوپایەكى (۹۰) هەزار كەسىی دوزمن لەلایەن تەنها (۳)
هەزار موسولمانەو لە (غەزای مۆتە) دا و، رزگارکردنى "ئەندەلوس"
لەلایەن سوپایەكى (۵) هەزار كەسىی موسولمانەو بە سەرکردایەتى
تاریقى كورپی زیاد (خوا لیبی پازى بېت) كە توانیان (۹۵) هەزار
كەس بشكێنن، تەنها نەپتیی ئەم سەرکەوتنانه ئىخلاص بوو. لە مێژوودا
گەلێك رۆوداوى جۆراوچۆر هەن، كە باس لەو دەكەن ئەو كۆمەلە
كەسانەي كە بېر و باوەرپیان وەك یەك بوو، گەرچی ژمارەیان كەم بوو
بەلام توانیویانە ئەو حەشاماتە زۆرانەي كە بېر و باوەرپیان هاویەش
نیه و لە یەك ناچیت بەزێنن و بیانشكێنن. هەرەك چۆن لە قورئانى
پیرۆزدا نامازەي پېدراو:

﴿ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهَ كَم مِّن فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَت
فِتْنَةٌ كَثِيرَةٌ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾ (البقرة: ٢٤٩)

واته: "وتیان: ئەمڕۆ لەبەر زۆری ئەوانە و کەمی ئێمە، لە وزە و تواناماندا نیه بەرامبەر بە جالووت و لەشکرە کەمی بوەستین و بجه‌نگی ئه‌وانه‌یان یه‌قینیان بوو به دیداری خوا ده‌گهن، گوتیان: گه‌لێ جار به‌فرمانی خوا کۆمه‌لیکی کەم به‌سەر کۆمه‌لیکی زۆردا سەرکه‌وتوون، واته: زالبوون و سەرکه‌وتن به‌ژماره‌ی زۆر و کەم نیه، به‌لکو هەر به‌ئیراده و فرمانی خوایه خوا هه‌میشه له‌گه‌ل ده‌سته‌ی به‌ ئارام و خۆراگرانه، هه‌رده‌م پشتگیریانه"

به‌دیعووزهمان ئەم حاله‌ته به‌م شیوه‌یه رافه‌ ده‌کات: "ئەو دە کەسه‌ی که به‌راستی یه‌کیانگرتوو، هەر یه‌که‌یان ده‌توانی‌ت به‌ چاو و گوێی براکانی تری ببینی‌ت و بیستی‌ت. واته هەر یه‌که‌یان ئەوه‌نده هێزی مه‌عنه‌وی و نرخ‌ی ده‌ستگیر ده‌ی‌ت، وه‌ک ئەوه‌ی که به‌ بیست چاو سه‌یر بکات و به‌ ده‌ ئەقل بیر بکاته‌وه و به‌ بیست گوێ ببیستی‌ت و به‌ بیست ده‌ستیش کار بکات."

پێویسته خزمه‌ت کردنی ئیسلام به‌ ئیخلاص و دڵسۆزییه‌وه بکری‌ت. پێویسته وه‌ک هاوه‌لانی پێغه‌مبەر له‌ خزمه‌تدا له‌ پیشی پێشه‌وه و له‌ پاداشتدا له‌ دواوی دواوه‌ بین. هەر سەرکه‌وتنی‌کمان به‌ده‌ست هێنا به‌ لوتفی خوای بزانی و خۆمان هاوبه‌ش نه‌که‌ین له‌و سەرکه‌وتنانه‌دا. چونکه هه‌ول‌دان بۆ خۆبردنه‌ پێشه‌وه و خۆده‌رخستن له‌ پیش چاوی خه‌لکیدا له‌ کاتی خزمه‌ت کردندا، مرۆف ده‌خاته ناو شیرکی په‌نه‌انه‌وه.

ئەو دەستور و بىنايەت نە پەيلىمى ئىخلاسدا ھاتون چىن؟

بەدىعوززەمان لە بارەى پەيلىمى ئىخلاسەو دەلىت: ”بىرستە بە لايەنى كەمەو ۱۵ رۆژ جارىك بخوتىرتتەو.“ بەدىعوززەمان لە سەرەتاي بىرسكەى (۲۱) دا بە مەبەستى چاندنى تۆوى ئىخلاس لە ناخماندا (۴) بناغەى خستووتە پروو. ئىمەش لىرەدا يەك بە يەك لىيان دەكۆلىنەو:

يەكەم، رەخنە نە گرتن لەو كەسانەى خزمەت دەكەن لەبەر رۆشنايى قورئانى پىرۇزدا:

بە پشت بەستىن بە فەرموودىيەكى پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كە دەفەرموتت: ”باوهرداران وەك يەك جەستە وان“ ئەو كەسانەى خزمەتى ئيمان و قورئانى پىرۇز دەكەن وەك يەك جەستە وان و بە كارگەيەك دەيانچوتىتت. ھەر وەك چۆن ئەندامەكانى مَرُوقِيْكَ مِلملانى لە گەل يەكتىرىدا ناكەن و ئامىرەكانى كارگەيەك يەكتىر تەواو دەكەن، سەبارەت بەوانەش كە لەبەر رۆشنايى قورئانى پىرۇزدا خزمەت دەكەن، مِلملانى كوردنيان لە گەل يەكتىرىدا كارىكى راست نىيە و نارەوايە. چونكە لە دەرەنجامى ئەم ھەلۆستە جەستەى مَرُوقِيْكَ تىككەچىت و كارگەكەش بىسوود و زەرەرمەند دەمىننەتتەو. ھەر وەها بىبەش دەبن لەو ھىزە مەعنەوييەى كە لە ئىخلاسدا ھەيە. بە پىيى بىروراي بەدىعوززەمان (دلسۆزى راستەقىنە ئەويە كە ھەستى برايەتى و خۆشەويستى بروئىت لە گەل ئەو كەسەى كە بە رىكابەر دادەنرىت و بە سىفەت و كردارە جوانەكانى ئەووە شانازى بكات). لەم پروووە دەفەرموتت:

”ناگاداربن هیچ کاتیک له‌ناو خوتاندا دەرگای ږه‌خنه‌گرتن له یه‌کتری مه‌که‌نوهه چونکه زور شتی تر هه‌یه له دهره‌وه‌ی بازنه‌ی برابه‌تیبه‌که‌ی نیوه‌دا که پیوسته ږه‌خنه‌ی لی بگرینت.“

دووم، ږه‌چاو کردنی دوستایه‌تی و برابه‌تی و هاوړپیه‌تی کردن له خزمه‌تی قورثانی پیروزدا:

به‌دیعووززه‌مان ناماژه‌ی به‌وه داوه پیوسته مروؤفی خزمه‌تکاری قورثان شانازی بکات به چاکه‌کاری و تایبه‌تمه‌ندی براکانیبه‌وه و سه‌ره‌رز بیټ به سه‌ره‌رزیمان. بنچینه‌ی خو‌شه‌ویستی نه‌هلی ته‌صوف بو پیغه‌مبه‌ر و بو شیخه‌کانیان له ژیر دروشمی (الفناء فی الرسول) و (الفناء فی الشیخ) به‌یه‌که‌وه به‌ستراون. له به‌رامبه‌ردا به‌دیعووززه‌مان وا بیرده‌کاته‌وه خزمه‌تکارانی قورثانی پیروز ده‌بیټ بنچینه‌ی خو‌شه‌ویستیان له‌سه‌ر بنه‌مای (الفناء فی الإخوان) بیټ. واته: ”له بیرچوونه‌وه‌ی هه‌موو هه‌ستیکی نه‌فسانی خود و ژیان ته‌نهما له‌پیناو سیفه‌ته‌کانی براکانماندا“.

سییم، ږه‌چاو کردنی ږه‌زامه‌ندی ږه‌روردگار له کرداره‌کاندا:

ماموستا به‌دیعووززه‌مان کاتیک هم خالهی ږوون ده‌کرده‌وه به هاوړپیکانی خزمه‌تی فهرموو: ”ده‌بیټ له کرداره‌کانتاندا ته‌نهما ږه‌زامه‌ندی خوی گه‌وره بوونی هه‌بیټ، نه‌گه‌ر مروؤتیک به هوی کرده‌ویه‌که‌وه خوالی ږازی بیټ، هه‌موو دونیاش ده‌نگی لی دابپریت هیچ گرنگیبه‌کی نیبه، نه‌گه‌ر خوا کرده‌ویه‌کی قه‌بول کرد، هه‌موو خه‌لک به‌ږه‌رچی بده‌نوهه هیچ کاریگه‌ریبه‌کی له‌سه‌ر نایټ. نه‌گه‌ر خوی گه‌وره ږازی بوو له شتیک و، پاشان له‌گه‌ل دانایی ږه‌های

خۇيدا گونجا، واش له خەلكى دەكات قەبولى بكن و پازى بن لىي .
لەبەر ئەو ئەم خزمەتە تەنھا و تەنھا دەپىت لەبەر رەزامەندىي خوا بىت
و بەو نىيەتەو بەكرىت . چونكە بنەماي وەرگىراني ھەموو كردهويەكى
چاك و پەرسىتىك تەنھا دلسۆزىيە“

بەدیعوززەمان لەم بابەتەدا ئەو شتەي كە زۆر لىي ترساوہ ئەويە
لە كاتى خزمەتكردى ئىماندا گەر بە رېژەيەكى كەمىش بىت ھەولى
رەزامەندىي مرقۇفەكان بەررىت لە برى رەزامەندىي پەروەردگار . ھەر
بۆيە لە زۆربەي پەيامەكانىدا جەخت لەسەر ئەم بابەتە دەكاتەوہ و
قوتابىيەكانى ئاگادار دەكاتەوہ . تەنانت زۆرىك لەو نامانىي كە
لەلەين كەسانى ترەوہ ھاتوون و پىياھەلدان و ستايشى تىدايە سەبارەت
بە شەخسى مامۇستا خۆي ، بەدیعوززەمان لە ترسى زامداركردى
رەزامەندىي خواي گەورە ، قەبولى نەكردون ، ياخود ئەو ستايشانىي
رپووكردووتە پەيامەكان و بە ناوي ئەوانەوہ وەرگىرتوون . ياخود ھەندى
تېيىنى لەسەر نووسىوہ و پراستيان دەكاتەوہ . لە نامەيەكدا يەكىك لە
قوتابىيەكانى بۆي نووسىوہ و دەلىت : ”مامۇستاي نازىز ، خزمەتەكانت
بگاتە ئاسمانەكان و ناويشت لە داستانەكاندا بنوسرىت .“ بەدیعوززەمان
لەبەرامبەر ئەم پىزانين و پىياھەلدانەدا دەفەرموىت : ”من ھاويەشى ئەم
ھەستانەي ئەم برايم ناكەم ، رەزامەندىي پەروەردگارم بەسە . ئەگەر
ئەو يار و ياوەر بىت ھەموو شتىك يار و ياوەرە ، ئەگەر ئەو يار و ياوەر
نەبىت ھەموو دونيا چەپلەت بۆ لىبىدات فىلسىكى قەلب ناھىتت . ئەگەر
ستايش و نرخىناسىي خەلك لە كاروبارەكانى سەر بە دواپۇژدا بىت

به هۆكاری خزمه‌ته‌كه، نه‌وا وه‌رناگیرت و پووجهل ده‌یته‌وه. نه‌گه‌ر
پیمان خۆش بیته و به‌لامانه‌وه چاك بیته، نیخلاس له‌ناوده‌بات. نه‌گه‌ر
پالپۆنه‌ر و به‌خشه‌ری چێژ و خۆشیش بیته، نه‌وا روونی نیخلاس لیل
ده‌كات“

چواره‌م، هه‌ست كردن به‌ هێزی مه‌عنه‌وی نیخلاس:

مامۆستا به‌دیعووززه‌مان ده‌فه‌رمووت: ”ده‌بیت هه‌موو هێژ و
توانایه‌كتان له‌ نیخلاس و حه‌قه‌وه سه‌رچاوه‌ بگرت. “ به‌ گوێره‌ی نه‌وا،
نیخلاس و له‌سه‌رحه‌ق بوون له‌ هه‌ر بابه‌تێكدا بیته‌ خۆی له‌ خۆیدا هێزه.
نیخلاس هێژ ده‌به‌خشیت به‌ مرۆف و كۆمه‌لگه‌كان. ته‌نانه‌ت خراپكاران
له‌ رینگای خراپه‌كاریدا به‌هۆی نه‌وا نیخلاس و دلسۆزییه‌وه كه‌ ده‌ینوێتن،
هێزێكی زۆر گه‌وره‌ به‌ده‌ست ده‌هێنن، چونكه‌ بۆ نه‌وه‌ی بگه‌یت به‌
سه‌ركه‌وتن هه‌م سیفه‌ته‌كان و هه‌م هۆكاره‌كانیش گرنگن. بۆ نمونه‌،
گه‌ر له‌ كافرێكدا سیفه‌تی موسوڵمانانه‌ هه‌بوو و له‌ موسوڵمانێكیشدا
سیفه‌تی كافرانه‌ هه‌بوو، نه‌وا له‌ ده‌ره‌نجامدا كافر كه‌ به‌ هۆی سیفه‌ته‌
باشه‌كه‌یه‌وه به‌سه‌ر موسوڵمانه‌كه‌دا سه‌رده‌كه‌وت.

مامۆستا به‌دیعووززه‌مان به‌مه‌به‌ستی ده‌رخستنی نه‌وا هێزه‌ی كه‌ له‌
نیخلاسدایه‌، خزمه‌ته‌كه‌ی خۆی به‌ نمونه‌ ده‌هێنیه‌وه. نه‌وا خزمه‌ته‌ی به‌
دریژایی بیست ساڵ كه‌ له‌ شاری وان و نیستانبول و به‌یارمه‌تی هه‌زاران
قوتابی و یاریده‌ده‌ر به‌ نه‌جمی گه‌یاندوه، له‌ حه‌وت هه‌شت ساڵی
ته‌نایی و په‌هه‌نده‌یدا له‌ گوندی بارلا و به‌ تاقی ته‌نیا توانیوه‌تی
سه‌د قاتی نه‌وه‌ی پێشوو خزمه‌تی ئیمان و قورئان بكات. له‌م باره‌یه‌وه

دەفەرموئەت: ”مەن لێرە لە بارلا تەنیا و ناوارە و نەیمچە نەخوێندەوارم و لە ژێر چاودێری و فشاری کارمەندانى دەولەتدام. کەچی دەبینم ئەم خزمەتەى کە لە ماوەیەکی کورتى ھەوت ھەشت سالیدا لێرە جێبەجێمان کرد، سەدان جار سەرکەوتوتر بوو لە خزمەتەکانى پێشوو. ھىچ گومانىنم نەما کە ھۆکارى ئەم سەرکەوتنە ئەو ھێزە مەعنەویيە کە لە ئىخلاسى ئێھووە سەرچاوەى گرتووە.“

بە گوێزەى مامۆستا، ئەو کەسانەى کە خاوەنى دڵسۆزىن بایەخى تايبەتیاى پێ دەدرێت لە لایەن پەروردگارەووە. ھێزى ئىخلاس و دڵسۆزى ھەمیشە دەبنە ھۆکارى ڕاکیشانى بەزەبى خواى گەورە. ھەر لەبەر ئەمە لە زۆر شوێندا سەبارەت بە خۆى و قوتابىيانى نوور دەفەرموئەت: ”لەم خزمەتەدا خراوینەتەکار“. ئەمەش ئەو دەگەییەت ئەوانەى خاوەنى دڵسۆزى و ڕاستگۆیین لە لایەن خواى گەورەووە کار و ئەركى خزمەتى ئیمان و قورئان دەخەرتە سەر شانیاى. بەدیعوززەمان سەرنجمان بۆ لای قوتابىيەكى نوور بە ناوى ”سولەیمان“ ڕادەكێشیت کە لە بەرامبەر ھەموو خزمەت و ھەولێندا ھىچ شتێكى ماددى وەرنەگرتووە و قەبوڵى نەکردووە. ئەمەش سەرنجى بەدیعوززەمانى ڕاکیشاووە دەفەرموئەت: ”چونکە خزمەتى ئەم قوتابىيە پاك و بێگەرد و ڕوونە و تەنھا لە پێناو ڕەزامەندى خوا کردوویەتى، ئەوا لە لایەن خواى گەورەووە خراوەتەکار“.

به شی خوتندنه وه

به ئی، نه مهش ئیخلاسی نه و شوانهیه!

خوای پهروهردگار (عَزَّ وَجَلَّ)، ناده میزاد له به لا و ناخوشییه کان ده پارتزیت له سهر بنه مای ئیخلاسی و دلسوزییه که ی. یه کیک له قوتایییه کانی ماموستا به دیعوززه مان ناوی "سوله یمان" بو، کاتیک چای به سهر ناماده بوواندا دابهش ده کرد، ماموستا لئی پرسی: "سوله یمان تو هیچ چوویته زندانه وه؟" سوله یمانی راستگوش ده لیت: "ئیمه تا ئیستا به شداری نه و خیره نه بووین ماموستام." به دیعوززه مان وه لامی ده داته وه و ده لیت: "به هوی ئیخلاسی تو و خولوصیه وه نه رکه که مان له سهر لایرا".

ماموستا به دیعوززه مان ده فهرمویت: "پئویسته بزانی که هه موو هیز و تواناتان له ئیخلاستاندایه، خوای گه وه نه و دو عایانه گیرا ده کات که به ئیخلاسه وه ده کرین. نه و که سانه ی کاره که یان به دلسوزییه وه نه نجام ده دن سهر که وتوو ده بن".

پووداوئیک نه م راستیه به شیویه کی زور جوان پروون ده کاته وه:
"له شارئیک مه یخوئیک ده مریت، ئیمامی نه و ناوچدییه به خه لکه که راده گیبه نیت که نوئیزی جه نازه نه کهن له سهری. خانمه که ی نه و

مەيخۆرەش مېردەكەي دەدات بە شانيدا و پروودەكاته شاخەكان. لە رېنگادا تووشى شوانىك دەيىت. داواي يارمەتى لە شوانەكە دەكات و بەيەكەمە تەرمەكە بە خاك دەسپېرن. خانەكە لە شوانەكە دەپرسىت گەر بتوانىت دوغاشى بۆ بكات. شوانەكەش دەليىت من دوغا نازانم بەلام دەست بەرز دەكاتەمە و لەژېر ليوەهە يەك دوو رستە دەليىت و كوۆتايى بە دوغاكەي دەهيىت.

خانەكە دەگەرپتەمە مالمە. پاش ماوەيەك نىمامى گوند و چەند كەسيكى تىرش لە خەونياندا مردووەكە لە بەهەشتدا دەبينن، خەلك بە لايانەمە سەير دەيىت. ئەم باسە دەيىتە دەنگۆيەكى گەورە لە ناوچەكەدا و هەموو كەس باسى دەكات. هەمووان بەدواي هۆكارەكەيدا دەگەران. لە ئەنجامدا رۆشتنە لاي ژنەكە و لىيان پرسى: ”مېردەكەت چۆن ناشت، لە كوئى ناشتتان؟“ ژنەكەش زۆر بە سادەيەمە هەرچى هەبوو و نەبوو باسى دەكات و، دەليىت: ”من هيج شتىكم نەكردوو، هەرچى هەيە هەمووى دوغاي ئەو شوانەيە“.

”خەلكەكەش دەپۆن بۆلای شوانەكە و دەپرسن: ”دواي ناشتنى پياووەكە نزاكەت كردوو، ئەو نزاكەت چى بوو؟“ شوانەكەش دەليىت: ”وتم خوايە گيان هەركەسيك بە نىزەدا تىپەپىيىت بە ميوانى خوام داناو و لە بوخچەكەم تىرم كردوو و لە شىريش تىنووتىم شكاندوو. نىستاش ميوانىك بۆ لاي تو دەنيرم. دەسا خوايە گيان بە شكۆمەندى خۆت ميواندارى لى بكە.“

بەلخ، ئەمەيە دلسۆزى شوانەكە لە نزاكەيدا! دلسۆزى، شتە دوورەكان

نزيك دهكاتهوه و كهمهكان زور دهكات و شته بيج بايهخهكان بايهخدار دهكات. بۆنمونه، ئەو كاتهى سولتان سولهيمان برپارى دروست كردنى مزگهوتى "سولهيمانى" دا يارمهتى وەرگرتنى له خەلكى بىنگانه قەدەغە كرد. نافرهتىكى پير پەرداخىك ماستاوى دا بە كرێكارىكى مزگهوتەكە لە كاتى نيشكردندا، لە خەودا بينراوه ئەو پەرداخە ماستاوه لە تاي تەرازوودا لە تەواوى مزگهوتەكەى سولتان سولهيمان قورستربووه. حيكهتى ئەمەش تەنها و تەنها ئىخلاسه.

بىنگاكانى دەسته بەرگردن و پاراستنى ئىخلاسى چىيه؟

بەدیعوززەمان لە پەيامى ئىخلاسا دوو ھۆكارى سەرەكى باس دەكات كە دەپتە ھۆى بەدەست ھىنان و پارێزگارى كردنى ئىخلاسى. يەكەم ھۆكار بریتىيە لە (بیرکردنەوه لە مردن). دووهم ھۆكار بریتىيە لە (ژيان لە حزوورى پەروەردگاردا). لە راستیدا گەر ئەم دووخالە بزانرێت و لە ژيانى رۆژانەدا كارى بچ بکرت، دەتوانرێت وا لە مەرفەقەكان بەكات ئىخلاسى بە دەست بەینن لەلای پەروەردگار، وە پەروەردگار ئەم نەپتییەى نۆوان خۆى و بەندەكانى لە دلیاندا دەپۆنێت.

کورترکراوى باسەكەمان بە گوێزەى مامۆستا بەدیعوززەمان: "مروّف بە نىمانى تەحقیقى و بەو بریسكانەوانەى كە لە بیرکردنەوى نىمانى دەربارەى بەدیھاتوانەوه هاتوون ئامادەبى و ھىمنى دڵ بە دەست دەھىنێت."

ئەم تێرمانەش وا لە خاوەنەكەى دەكات كە بەدیهیتەرى بناسێت،

ئىتر ئارامى و ھىمنى دەپزىتە دلىھوھ. وا لە مرؤف دەكات ھەمىشە
 بىر لە حزوورى بەدېھىنەرى بەسۆز و بىنىنى ئەو بکاتەوھ. واتە خوای
 گەورە ھەمىشە نامادىھە و چاوشى لىيەتتى. ئىتر ئەو کاتە ئاوپ
 لە غەيرى ئەو ناداتەوھ و ھىز و کۆمەكيش لەو نەبىت لە كەسى تر
 وەرناگرتت. چونكە سەبىرکردن و ئاوپدانەوھ بۆلاى غەيرى خوا ئەدەبى
 حزوور و ھىمنى دلى كەم دەكاتەوھ. بەمەش مرؤف لە رپا پزگارى
 دەبىت و خۆى لى دادەمالىت، ئىتر پەشت بەخوا ئىخلاسى دەستگىر
 دەبىت.

بەگورەى نەم ئامازەبەى سەرھە بۆ ئەوھى ھەستى چاودىرى
 لەلايەن پەروردگارەوھ لە مرؤفكدا دروست بىت، پىويستە پىشتر برەو
 بە ھەستى بىرکردنەوھ بەدات. بەلىخ، ھەموو كەسك ناتوانىت درك بەوھ
 بکات كە خوای مەزن بە زانىن و توانىنى خۆى دەتوانىت لە ھەموو
 شۆينىك نامادەبىت و ھەموو شتىك بىنىت. ھەر لەبەر ئەمەبە ناتوانىت
 بە تەواوھتى تىبگات لەوھى كە خوای گەورە زانايە بە سەر کردار و
 گوفتار و ئەو شتە نەھىنىيانەشدا كە بە دلدا تىدەپەرن.

ھەستکردن بە چاودىرى پىويستە وا لە مرؤف بکات، دلنبايىت
 كە يەكك ھەمىشە و بەردەوام چاودىرى دەكات. ئەوانەى ئىخلاسىان
 بەدەست ھىناوھ و ئەو باوھردارانەى دەیانەوئىت بىپارىزن، پىويستە بزەن
 خوای گەورە ھەمىشە دەيانىنىت و بە ھەستى چاودىرىکردنەوھ ژيان
 بەرنە سەر. چونكە ئەم تىگەبىشتنە وا لە مرؤف دەكات كە كارىگەرى
 لە سەر کردار و گوفتار دروستبکات. ئەوانەى خاوەنى ئەم بىرکردنەوھەين

ژیانیان بهم ناراستهیه دهبه نه سهر: "مادهم خوای گهوره هموو کاتیک
 نیمه دهینیت و مادهم نیمه همموکات له بهردهم نهوداین و نهو له گهَل
 نیمه دایه. کهواته دهیت بیرکردنه وه کانمان، ههلسوکوته کانمان و هموو
 وشه کانمان له گهَل رهزامهندی نهودا یهک بگرنه وه و بگونجین. واته
 مادهم خوای گهوره هموو کات ناگدار و بینره بهسهر نیمه وه کهواته
 ناییت هیچ قسهیهک و کردهویهک بکهین که جینی رهزامهندی نهو
 نهیت. چونکه کاتیک خوای گهوره لیمان پازی بوو، نیت پازی بوون
 یان نهبوونی خه لکی دیکه هیچ بایهخ و گرنگیه کی نیه."

که سیک دواي نهوی خوا لی پازی بوو هموو خه لک بهرپرچی
 بدهنه وه هیچ کاریگریه کی نییه. کاتیک پهروهردگاری مهزن رهزامهندی
 لهسهر بوو، گهر ویستی لهسهر بیت و به گویره دانایی خوئی، نهوا
 بی نهوی راسته وخو داوای بکهیت، نهو وا له کهسانی تر دهکات
 قه بولی بکهن و بهدلیان بیت. چونکه ناییت راسته وخو مروف داوای به
 دلبوونی کهسانی تر بکات و شوین پازی کردنی دلی خه لکی بکهویت.

کاتیک مروف بهو ههسته وه دهژی که یه کیک چاودیری دهکات
 نهوا به هوئی نم ههسته وه گهوره دهیت، دلی پاک دهیته وه، دلی
 بیجگه له خوای گهوره داده خریت بهرووی هموو شتیکی دیکه دا،
 که سیک که خاوهنی دلیکی ناوه هایه، هموو ههنگاوه کانی به وریاییه وه
 دهیت و تهنازهت ترسی له خواردنی پارویه کی هه رامیشه له ژیانیدا.
 بیر و نه ندیشه ی پوژی دوايي ناهیلیت خه مسارد بیت. ههستی
 بهرپرسیارتی و جددییهت دهیته پارچه یه کی جیا نه بووه وه له ژیانیدا

و بەردەوام بەرھەڵستی ئەو بێر و ئەندێشە نامۆ و چەپەلانی دەکات کە دینە ناو دڵ. بێگومان پەروردگار ئەم ھەوڵ و تێکۆشانە بێ بەرامبەر جێناھێت و دڵیان پرەدەکات لە ئیخلاص.

کاتێک مەرۆف بە تەواوەتی لە واتای چاودێری پەروردگار دەگات، دەتوانیت ژیانی لە ھەموو جۆرە شتیکی ناپەرەوا و پیس و ناحەز بەدوور بگریت. ئەمەش ئەوە دەگەییەت کە پێویستە دڵەکان لە ھەموو ھەست و بیرکی ناشرین پاک بکەن، ئینجا دەتوانیت دلی پرېکات لە ئیخلاص. باوەردار لە ھەر ناست و پلەبەکدا بیت پێویستە ھەموو کاتێک پارێزگاری لە دڵسۆزی خۆی بکات. وە ناییت گرنگی بدات بەو بەرەستانە ی دینە بەردەمی. دەبیت بزانی کە شەیتان ھەموو کاتێک دەیهوێت لەم ئەرکە پێرۆزە دووری بخاتەو.

بۆ پاراستنی ئیخلاص پێویستە ھەردەم ئەوەمان لەیاد بیت کە ھەمیشە خوای گەورە چاودێرە بەسەرمانەو، و پشت بە شتانی کاتی نەبەستین، و بزانی کە کۆتایی رینگە کەمان مردنە، و ھەردەم لە خەمی زیادکردنی چاکەکانماندا بین.

بەشى خوتىندىنەۋە

**ئايا پەرۋەردىگار ئە رۆزى دوايىدا لەسەر ئەۋ پەرداخە
شېرەى كە ئە دەستشۆرەكەدا ۱۲تم لىم دەپرسىنەۋە؟**

كاتىك دەوترىت لېرسىنەۋەى رۆزى دوايى ئەم رۈوداۋە راستەقىنەيەم
بىر دەكەۋىتتەۋە، ئەۋەى ئەم رۈوداۋەى بەسەر ھاتوۋە مامۇستايەكى
ھاۋرپىمانە، بۇمان دەگىرپىتتەۋە:

”سەرەتاي سالانى مامۇستايەتىم بوو لە يەكىك لە خوتىندىنگە
نامادەيىەكاندا، مانگى پىرۆزى رەمەزان ھات زۆربەى زۆرى
خوتىندىكارانى خوتىندىنگەمان بەرپۆزۈۋ بوون. ئەۋانەى لە خانوتى
خوتىندىنگەماندا كاريان دەكرد سەريان سوپما بوو. چونكە ئەم رېژەيە
بەلاى ئەۋانىشەۋە زۆر بوو، ئەۋ خواردنانەى بۇ خوتىندىكارەكانيان
ھىتابوو بىفرۆشن لە بۆرەك و لەفە و ساردى و ماستاۋ...ھتد ھەموو
ۋەك خۇى مابوويەۋە. ئەۋ خوتىندىكارانەى بەرپۆزۈۋ نەدەبوون گەرچى
رېژەيان كەمىش بوو بەلام لە بەردەم خوتىندىكارە بەرپۆزۈۋەكاندا ھىچچيان
نەدەخوارد و نەدەخواردەۋە.

بەيانىيەك لە رېنگابووم بچم بۇ ناو پۆلەكەم لە پارپوۋەكەدا
خوتىندىكارىكى كچم دى، لىم نزيك بوويەۋە و، پرسى: ”مامۇستا

دەتوانم پرسیارنك بكم؟“ منیش وەلامم دایهوه و، وتم:

- فەرموو كچی خۆم چی دەپرسی؟

كچهكەش بە چاوی پر ئەسرین و خەمبارییەوه سەیری كردم و،
پرسی:

- مامۆستا من بە دزی دایكم و باوكمەوه بەرپۆژوو دەبم، بەلام
دایكم هەستی پێكردووم، بۆیە ئەم بەیانییە پەرداخێك شیرى پێدام و
وتى بیخۆرەوه و برۆ بۆ خوتندنگا. منیش هەر كە دایكم سەرقال بوو
هەلێكم بۆ پەخسا، پۆیشتەم پەرداخە شیرەكەم رشتە ناو دەست شۆرەكە
و، بە دایكمم وت خواردوومەتەوه. ئیستا مامۆستا تۆ بلیى خۆى
گەورە حسابى ئەو پەرداخە شیرەم لى پەرسیتەوه لە پۆژى دوايیدا؟

لە پەشوكاويدا نەمدەزانى چى وەلام بدەمەوه، لەوه دەچوو منیش
هەمان ئەو پرسیارە لەخۆم بكم. دەكرا من پرسیارەكەم بكردايه. تۆ
بلیى لە ئاست رووداویكى ئاوادا بەدیھینەرى خاوەن پەحمەتى پەها
حسابى ئەو پەرداخە شیرەم لى پەرسى؟”

۷. نازار، ژان، نارامگرتن، بهردهوامی و پاشگه زبوونه وه

﴿ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا
مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴾

(البقرة: ۲۱۴)

واته: "ئایا لاتان وایه هر وای به ئاسانی ده چنه بهههشته وه (بی تهنگانه و ناخوئشی)؟! مه گهر نموونه ی ئیماندارانی پیشووتان بۆ باس نه کراوه، که تووئشی شهر و نا خوئشی و تهنگانه و گرانی و نه داری بوون و ته کانیان خوار دووه و زوریان بۆ هاتووه بهرادایهک، ههتا پیغه مبه ره که بیان و نه وانهی باوه ریان هیناوه له گه لیدا، ده یانوت: که ی پهروه ردگار سهر که وتن ده به خشیت؟! ئیتر که ی خوا یارمه تی ده نیتریت؟! ئاگادار بن و دلنیا بن به راستی یارمه تی خوایی زور نزیکه."

نازار و ژان چييه؟

نازار و ژان، تاكه رينگاي گه‌يشتنن به نامانجي گه‌وره و تاكه هوځاري به ده‌سته‌يئاني نه‌نجامي مەزنن. به چيله‌كيشيي، گونا‌هه‌كان ده‌شوررته‌وه و مرؤف پاك ده‌بيته‌وه. ئه‌و شوته‌ي رهنجي لي نه‌ييت ناتوانرته‌ باسي كامل بووني مرؤف و كرانه‌وه‌ي رۆحیی لي بكرته‌. هه‌موو په‌يامه‌ گه‌وره‌كان و نامانجه‌ به‌رزه‌كان، دووچاري نار‌ه‌ه‌تي و نازار و به‌شيك له‌ مه‌حرورومبوون هاتوون. هيچ كام له‌ راستي و نامانجه‌ گه‌وره‌كان، تا شوته‌كه‌وتوواني نار‌ه‌ه‌تي نه‌كيشن و توشي هه‌نديك بي‌به‌ش بوون نه‌بن، به‌ ده‌ست نايه‌ن.

په‌يام، نازار و ژاني ده‌ويت

خزمه‌ت‌کردن به‌ نيسلام و سه‌رکه‌وتن له‌م رينگايه‌دا، هه‌ميشه‌ به‌ هه‌مان شيواز بووه و له‌ پيناويدا هه‌زاران نار‌ه‌ه‌تي و رهنج كيشراوه‌. پينغه‌مبه‌راني پيشين و گه‌له‌كانيان باشتريين به‌لگه‌ن له‌ سه‌ر نه‌وه‌ي كه هه‌ميشه‌ رينگاي خوا نار‌ه‌ه‌تي و نازار و ژاني تيدايه‌.

بۆ نمونه، له‌ قورئانيشدا وه‌كو نه‌وه‌ي باسكراوه، نه‌ گه‌ر ئه‌و وتانه‌ي كه گه‌له‌كه‌ي به‌ حه‌زرتي نوحيان (عَلَيْهِ السَّلَام) ده‌وت به‌ هه‌ر يه‌كێك له‌ ئيمه‌ بوتريته‌ له‌سه‌ر شه‌قامه‌كان، و به‌و شيويه‌ رووبه‌رووي سووكايه‌تي بيينه‌وه، له‌ خه‌فته‌تا پارچه‌ پارچه‌ ده‌بين. حه‌زرتي نوح كه‌ يه‌كێك بووه له‌ پينج پينغه‌مبه‌ره‌ گه‌وره‌كه‌، هه‌موو رۆژنيك ده‌رگا به‌ ده‌رگا گه‌راوه‌ و

له ده‌رگایانی داوه و فرموویه‌تی: ”بَلِّغْ (لا إله إلا الله) با پرزگارتان بیټ“ که چی گه له که ی هه‌ندیك جار که وتوونه ته سه‌ری و لئیانداوه، به‌رد و خوئیان پیدا کردوو، هه‌ندیك جاریش بی ویزدانانه سوکایه‌تیان پی‌کردوو.

نه‌گه‌ر سه‌یری ژیا‌نی هه‌زرتی نبیره‌ایم (عَلَيْهِ السَّلَام) بکه‌ین، له ژیا‌نی نه‌ویشدا ده‌توانرټ ببینرټ توشی چه‌نده‌ها نارچه‌تی گه‌وره بووه. که‌وتنه ناو ناگر و، بردنی هاوسه‌ره‌که‌ی و به‌جیه‌یشتنی له شوټینیکی چۆل و په‌نا‌برده به‌ر قوربانیکردنی کوپه‌که‌ی.

ثومه‌ته‌که‌ی هه‌زرتی عیسا (عَلَيْهِ السَّلَام) که دوا‌زده که‌س بوون، یه‌کینکیان خیا‌نه‌تی لیده‌کات. ته‌نانه‌ت قه‌ومه‌که‌ی چوارده‌وری مالیان داوه و له‌گه‌ل یه‌کتری پئشپه‌رکیان کردوو بۆ نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ره‌که‌یان له سیداره‌ بدن.

دوا‌جار پیغه‌مبه‌ره‌کان (عَلَيْهِمُ السَّلَام) هه‌ر په‌نجیان کیشاوه. بۆیه یونس نه‌مه‌ ده‌لیت:

رینگا درټ و قوناغ زۆر دووره
گوزه‌ری نییه و ناوی زۆر قووله

نه‌گه‌ر له‌م پروانگه‌یه‌وه سه‌یری بکه‌ین، نه‌و که‌سه‌ی له رینگای راستدا ده‌پروات، ده‌یټ ناماده‌ی هه‌موو نارچه‌تی و ناخوشییه‌ک بیټ. نه‌و باوه‌رداره‌ی نامانجی گه‌یاندننی راستی بیټ بۆ نه‌و دلانه‌ی که پیوستییان پییه‌تی، له سه‌ره‌تاوه ده‌یټ رازی بیټ به‌و نارچه‌تیانه‌ی

بەسەرى دىن لەو رېڭگەيدا، باش بزانىت كە دەيىت ئارام بگرتت و دان بەخۇدا بگرتت و پازىي يىت.

ئارامگرتن چىيە؟

ئارامگرتن، دان بەخۇدا گرتنى مەرۇفە بەرامبەر ھەموو نارەھەتى و قورسىيەك، بەرگە گرتنە بەرامبەر ئەو بابەتانەي كە دلمان پىيان خۇش نىيە. ھاوار نەكردن و چاوپرۋانكردن و دان بەخۇداگرتنى ئەو كەسەيە كە دەرد و بەلا پرووى تىدەكات.

مەرۇف بۇ تاقىكردنەو نىرراوتە ئەم دونىايە. لە سايەي ئەم تاقىكردنەوئەيدا تواناكاني گەشە دەكەن، بەم جۆرە دەيىت بە شايەنى ئەوئەي كە بنىررتت بۇ بەھەشت و پەزەمەندى خوا بەدەست بەيىتت و جوانىي پىرۋزى خۋاي گەورە بىيىتت. تىپەراندنى ئەم ناخۇشى و نارەھەتتىيانەي كە لە رېڭگەي تاقىكردنەوئەكەدا تۈوشى ھاتۈن، تەنھا بە ئارامگرتن دەيىت.

ئارامگرتن ئىماندار دەگەيەنيت بە ئاسۋى نزيكىي لە خوا و يەككە لەو سىفەتە ئەخلاقىيانەي كە بەختەوئەرمان دەكات و دەمانگەيەنيت بە مزگىننى پەرۋەردگار. پىۋەرى راستگۋىي موسولمان لەگەل خۋاي خۇيدا ئارامگرتنە، لە جىيەك ئارامگرتن نەيىت راستگۋىشى لى نىيە.

خۋاي گەورە پەيمانى داوہ كە يىگومان بۇ جياكردنەوئەي ئارامگران لەوانى دى، مەرۇفەكان تاقىدەكاتەوئە و، مژدەي داوہ بە ئارامگران

و، ھەوالى پىداۋىن كە رەزامەندىيى ئەو بۇ ئەوانەيە ئارام دەگىن و،
يېشومار پاداھتى ئارامگىران دەداتەوہ.

ئارامگىرتن، لە ناخى دلەوہ پازى بوون بەو مولكانەي خوايە كە لە
رپۇژى دواييدا بۇ ئىمەي داناوہ. ئارام نەگىرتنىش نارپەزايى و سەرىپچىيە.
لە بناغەي ھەر جۆرە سەركەوتنىكى ماددى و مەعنەويدا ئارامگىرتن
ھەيە، لەبەر ئەوہ كىلىي ھەموو جۆرە رزگاربوونىك ئارامگىرتنە.

چەند جۆر ئارامگىرتن ھەيە؟

بەدەيغوززەمان مامۇستا سەئىدى نورىي ئارامگىرتن دەكات بە سەج
بەشەوہ:

۱) ئارامگىرتن بەرامبەر بە گوناھەكان: موسولمان ئارامگىرتن
نىشان دەدات بەرامبەر ھەموو گوناھە بزوينەرەكان و ھەول دەدات
توشى گوناھ نەبىت.

۲) ئارامگىرتن بەرامبەر بە پىشھاتە ناخۇشەكان: ئەم جۆرە
ئارامگىرتنە، ئارامگىرتنە بەرامبەر ھەموو ئەو بەلا و موسىبەتە ماددى
و مەعنەوييانەي كە بەسەر ژيانماندا دىن.

۳) ئارامگىرتن بەرامبەر خواپەرستى: پەرستشەكان بە رپوكەش
قورس و گىران. وەكو ھەموو رپۇژىك پىنج فەرزە نوپۇز كىردن، لە رپۇژە
ساردەكانى زستاندا دەست نوپۇز گىرتن بە ناوى سارد، رپۇژوگىرتن لە
رپۇژە درىژەكانى ھاويندا. موسولمان دەبىت بەرامبەر پەرستشەكان دان
بە خۇيدا بگىرت بۇ ئەوہى بەھەشت بەدەست بەيىت.

جۆرئىكى تىرى نارامگرتن، نارامگرتنە بەرامبەر جوانىيە سەرنج رايكيشەكانى دونيا. ئەم نارامگرتنە بۇ موسولمانەكانى ئەم سەردەمەمان داراي تايبەتمەندىيەكى گرنگە. بەداخوۋە زۆربوونى پىداويستىيەكانى ژيان بەر رادەيەى ئىستا وەك (ئۆتۆمبىل، مال، خانوۋى ھاوينە، خانوۋى زستانە و ھتد...) مرؤفەكان دور دەخاتەوۋە لە بىرکردنەوۋە لە پۇژى دوايى. قورئانى پىرۇز دەفەرموتت:

﴿ زَيْنَ النَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ
 مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ
 مَتَكُحُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَعَآبِ ﴾ (آل عمران: ۱۴)

واتە: "ئارەزوۋى ئافرەت و بوونى نەوۋى نىرىنە و خاوەنىتى ئالتون و زىر و زىۋى زۆر و زەبەندە و ئەسپى چاك و پەسەن و (ھۆكارى ھاتوۋچۇ) ھەروەھا مالات و زەۋى و زارى كشتوكال بۇ خەلكىي رازىتراۋەتەوۋە، ئەوانە ھەموۋى ناز و نىعمەتى ژيانى دونيان، خۋاي گەورەش (جَلَّ وَعَلَا) (بۇ چاكەكاران) شوئى گەرەنەوۋەى رازاۋە و خۇشى لاي خۇى ئامادە كردوۋە (كە بەھەشتە)"

لە نايەتە پىرۇزەكەدا ئەم راستىيە ئاماژى پىدراۋە و وتەى "رازىتراۋەتەوۋە" دوۋپاتى دەكاتەوۋە كە مەھالە مرؤفەكان بەرامبەر جوانىيەكانى دونيا چاويان بەر شەۋارە نەكەوتت و ھەلنەخەلەتتىن. تىپەراندنى ئەمانە پىۋىستى بە ئىمانىكى بەھىز و نارامگرتىنكە كە ھەموو كات ئەم ئىمانە بە زىندوۋى بەھىلتەوۋە.

ئارامگرتن له سەر ئەوەی خەلکی بێباکن بەرامبەر پایە
مەعنەوییه‌کان. لەکاتی خزمەتکردن له رینگه‌ی خوای گه‌وره‌دا،
ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر ده‌رگا‌کانی به‌هه‌شت له‌سەر پشتیش بن، ده‌ییت دان
به‌خۆدا بگه‌ڕین و له‌م دونیا پڕ له‌ چه‌رمه‌سه‌رییه‌دا بمه‌ینه‌وه، نه‌مه‌ش
جو‌رنکی تره‌ له‌ جو‌ره‌کانی ئارامگرتن.

به شی خوئندنهوه

نارامگرتن و چند پتوهرنگی زترین

- ۱) نارامگرتن وه کو گیایه کی تال وایه بازاره کان داده مرکینیتته وه. هم گیانت نازار ددهات و هم شیفات پیده دات.
- ۲) هموو نارچه تییهک به ناسانکارییهک سکپره، به لام دهیئت له ماوهی سکپریدا نارام بگرین.
- ۳) نارامگرتن و سهرکهوتن نه گهرچی له رووکاردا جیاوازن، به لام دووانه.
- ۴) دهریاکان له دلۆپه ناوه کانه وه دروست دهبن، به لام تییکدانی زهمه نی به دهه ریابوونی دلۆپه کان له توانای هیچ که سینکدا نییه.
- ۵) زۆرتترین شتیك که له خهرمانی په له کردندا بوونی هه بیئت، هه له یه.
- ۶) نه گهر شتیك هه بیئت سه ره تاکه ی ژهر و، کو تاییه که شی شه کر و شه ربهت بی، نه وه نارامگرتنه.
- ۷) نارامگرتن، هه لوئستی نه رتیییه به رامبه ر رووداوه کان.

سەرکەوتن ئارامگرتتى پىئوستە

پىئوستە مەۋقئى پەيامدار ۋاز نەھىئەتت لە بەرامبەر ئەو ناپەھەتتىيانەى دىنە رېئى، پىئوستە ئەم ناپەھەتتىيانە ۋەك پىئوستىيەكى كارەكەى بىيىنى، بەرىستەكان بە چەند ھەلىك بزائىت بۆ پەرەپىدان بە توانا و لىھاتنەكانى. ئەۋەى دەيەۋى بە سەرکەوتن بگات پىئوستە خۇى بۆ كارەكەى تەرخان بگات، نامانج و پەيامەكەى خۇشبوئت، تەنانەت عاشقى بىئت. با ئەۋە لە بىرنەكەين، شەقکردنى بەرد بەھۇى ھىزى دلوپە ئاۋەكانەۋە نىيە، بەلكو لە بەردەۋامىيەكەيانەۋەيە. ھەرۋەھا پىئوستىيە بە پىداگىرىيە و سوور بوون و خۇشەۋىستىيە ھەيە.

بۆ رۋوبەرۋوبونەۋە لە گەل بەرىستەكاندا پىئوستە چاۋ لە ھەندىك لە ناپەھەتتىيەكان پېۋشرىت، چونكە ئەۋەى تۋوشى ئىش و نازار نەبى سەرکەوتتوۋ نايئت. ئەۋەى دەيەۋىت سەرکەوتتوۋىت دەبىت پەند و عىبەرت لە نمونە جوانەكان ۋەرىگرتت.

كاتى كە "ئىبن سىنا" قوتابى بوو، لە بىركارىدا باش نەبوو، لەبەر ئەۋە ۋاز لە خوتندنگە دەھىئەتت و بەرەۋ ۋلاتەكەى خۇى رې دەگرتتە بەر. رېئەكى زۆر دەپرىتت و تىنۋى دەبىتت، دەچىتتە سەر بىرىك و سەتلەكە شۆر دەكاتەۋە بۆ ناۋ بىرەكە.

كاتىك سەتلەكەى راکىشا بىنى پەتەكە مەرمەرەكەى داخوراندوۋە، بەخۇى دەلەيت: "يەك پەت دەتوانى مەرمەرې دابخورنىنى، كەچى من ناتوانم بىركارى فېرىبىم؟" دواتر برىار دەدات بگەپرىتتەۋە خوتندنگە، زۆر ھەۋلدەدات و بەرامبەر ناپەھەتتىيەكان ئارام دەگرتت، لە ئەنجامدا دەبىتتە

زانایه کی ناسراو له دونیادا له بواری زانست و فیکردا.

یه کینک له دۆستانی خوا "ئه بول هه جاجی نه قصه ری" ده لیت: "پشیله یه ک پڤه یی کردم" وه سه باره ت به مه پرون کردنه وه یه ک ده دات بۆ نه و که سانه ی گالته یان پین ده هات. ده لیت:

"له یه کی له شه وه کانی زستاندا، هیشتا خه وم لینه که وتبه و، له ده ره وه ده سورامه وه. بینیم پشیله یه ک هه ولیده دا به سه ر ستوونیکدا سه ربه که ویت که چرایه کی پتوه پراگیر کرابوو، ستوونه که خلیسک بوو، هه لده خلیسکا و نه یده توانی سه ربه که ویت و ده که وت، ده یان جار هه ولئی دا. کاتیک له مزگه وت گه پرامه وه بینیم پشیله که سه رکه وتوه و له ته نیشته چراکه وه دانیشته وه. خۆپراگری و سووریون له وه وه فیریوم".

ناره حه تیه کان وا له مرۆف ده که ن بگه ریت به دوا ی چاره سه ردا و به ناگای دیننه وه و ده یخه نه جووله. به ره سه ت و له مه پره کان کاتیک که تیده په رنرین، چیژ و خوشی به مرۆف ده به خشن و هانی ده دن بۆ نامانجی نوی.

بەشى خۆئىندىنەۋە

ئىش و نازارىك كەۋتە ناۋ گۆنچكە ماسىيە كەۋە

گۆنچكە ماسىيەك ژيانىكى سادە بەلام خۆشەختى ھەبوو. لەسەر بەردىك لە قولايى دەريادا خۇى جىگىر كىردىبوو و ژيانى بەرپىدە كىرد. لە ناۋى سويىرى دەريادا خواردنى خۇى دەدۇزىيەۋە و، بەرگە رەقەكەشى لە دوژمنەكانى دەپپاراست. بەشىكى زۆرى كاتەكانى بە سەير كىردنى ماسىيەكانى دەرووبەريەۋە بەسەردەبرد.

رۆژىك توشى ئىش و نازارىك دەيىت لە ناۋەۋەيدا، ئەو نازارەى ناۋ لەشى ژيانى نارام و ھىمنى ئەۋى برد و لە جىگەيدا رۆژاننىكى نارەھەت و نازارەۋى بۇ ھىنا. زۆرى نەبرد گۆنچكە ماسىيەكە ھۆكارى نازارەكەى بۇ دەر كەۋت: ”دەنكە لم“ يىكى بچوك بە ھەر شىۋەيەك بوويىت چوۋتە ناۋ لەشىۋە و بە نازارەۋە دەيتلىنىتەۋە.

رۆژىك گۆنچكە ماسىيەكە دەستى بە بىر كىردنەۋە كىرد كە چى لەۋ دەنكە لمە بكات. دەيزانى پىرسىيارەكانى چەشنى: ”ئەم نارەھەتتىيانە بۇ بەسەر مندا ھات؟، چۆن وام لىھات؟“ بىچ سوودن، بەلكو باشتىرىن شت ئەۋەيە كە ھەۋلىدات لەگەل مىۋانە نەخۋازراۋەكەيدا بژى.

ئەم بىريارە نازارەكانى گۆنچكە ماسى بە تەۋاۋەتى لەناۋ نەبرد، بەلام

که می کرده‌وه. چونکه نه‌گهر سکا‌لای بگردایه، نه‌وه ناره‌حه‌تییانه‌ی
چه‌ندین نه‌وه‌نده زیادیان ده‌کرد. رۆژان و مانگان و سالان هات و
رۆیشت، ئیش و نازاره‌کانی گۆنچه‌ماسییه‌که به‌ره‌وه نه‌مان ده‌چوو،
له نه‌جامدا بوو به گۆنچه‌ماسییه‌که که هه‌مووان چیژیان له
سه‌ردانکردنی ده‌بینی.

چونکه ماوه‌یه‌کی دووردریژ به نازاری نه‌وه دانه له‌مه‌وه ژییانی به‌سه‌ر
برد و به نارامگرتن ده‌نکه له‌مه‌که‌ی گۆپی به مروارییه‌که. زینده‌وه‌ره‌کانی
ده‌وروبه‌ری جار جار ده‌هاتن بۆ سه‌ردانی، کاتی‌که به‌رگه‌که‌ی ده‌کرده‌وه
به‌وه پهری سه‌رسامییه‌وه ته‌ماشای ده‌نکه مروارییه‌که‌ی ناویان ده‌کرد.
به‌لام نه‌وان له شتی‌که تی‌نه‌گه‌یشتن: ”نایا مروارییه‌ جوانه‌که
گۆنچه‌که ماسییه‌که‌ی جوان کردبوو، یان گۆنچه‌که ماسییه‌که که بووبوو
به نمونه‌ی به‌رجه‌سته‌ی نارامگرتن و مروارییه‌که‌ی جوان کردبوو،“
ئیه‌وه ده‌لین چی؟

ئه‌زیه‌ت نه‌ما نه‌یکیشم، نازار نه‌ما نه‌یچیژم

که‌سی خاوه‌ن په‌یام به‌رامبه‌ر رپووداوه‌کان به‌ی چه‌مینه‌وه‌وه کۆل‌دان به‌رده‌وامی
به ژییانی ده‌دات. نه‌مه‌ش رپژ و وه‌فا و راستگۆیی نه‌وه نیشانده‌دات
به‌رامبه‌ر په‌یامه‌که‌ی. پێش نه‌وه‌ی زانای گه‌وره‌ ”سه‌ید قوطب“ له سێداره
به‌ریت داوایان لێ‌کرد که له سه‌رۆکی نه‌وه کاته ”جه‌مال عه‌به‌دولناصر“ داوای
لێ‌بوردن بکات به‌رامبه‌ر لێ‌خۆشبوونی له فه‌رمانی له‌سێداره‌دان. به‌لام
سه‌ید قوطب رازی ناییت و به‌رامبه‌ر نه‌وه داوایه‌یان ده‌لێت:

”ئەگەر ئەم لە سىدارەدانە حەق يېت، من بەم حەق و بېرىارە پازىم،
وہ ئەگەر ئەم بېرىارە ناھەق يېت، من نزم نابمەوہ بۇ داواى لىبوردن
کردن لەناھەق“.

يېشەوا و زانايان لە ژېر بەلا و موسىبەتدا خزمەتيان بە پەيامەكەيان
کرد. ئەھمەدى كورپى حەنبەل، بە ھۆى بىر و بۇچونەكانىەوہ، بۇ
ماوہى ۲۸ سال زىندانى كرا، وتى: ”داواكارم خواى گەورە ھىدايەتى
ئەو كەسانە بدات كە قامچىيان لى دەدام“ كاتىك لە زىنداندا بوو،
بەرھەمىكى نايابى بە ناوى ”المسند“ نووسى.

نىمامى ”سەرخەسى“ كە يەككە لە نىمامە گەورەكانى مەزھەبى
حەنەفى، لە ناو بىرىكدا بەند دەكرى، بۇيە قوتايىبەكانى دەھاتن بۇ
لىتوارى بىرەكە و لەوئ وانەى پىدەوتنەوہ، وە لە ناو بىرەكەدا بەرھەمىكى
سى بەرگىي بە ناوى ”المبسوط“ نووسى.

تەماشاكەن مامۇستا بەدىعوززەمان ئەو نازار و ناپرەھەتتىيانەى
چەشتوويەتى چۆن باس دەكات: ”ئەزىت نەما نەيكىشم، ھىچ
نازارىك نەما نەيچىژم، دەمبىنى لە مەيدانى جەنگدا وەك كەسىكى
تاوانبار مامەلەم لەگەل دەكرىت، ولات بە ولات وەك سەرسەرىيەك
بە پىادەبى دوور دەخرامەوہ، لە زىندانى ولاتەكەمدا بە چەندىن مانگ
چاويىكەوتنىيان لى قەدەغە دەكردم، چەندىن جار ژەھراوى كراوم،
پروپەرووى چەندىن سوكاىەتى دەبوومەوہ، زىاتر لە ھەزاران جار داواى
مەرگم كەردووە لە ژيانمدا. ئەگەر ئاينەكەم منى لە خۇكوشتن قەدەغە
نەكردبا، لەوانەبوو ئەمىرۆ سەعید لە ژېر خاكدا رزىبايە و پۇشتبايە.

سروشتم بهر گهی زیللهت و سوکایه تی پینکردن ناگرتت، نه فسبه رزی و چاونه ترسی نیسلامیم منی به توندی لهم حاله قهدهغه کردووه.

نه گهر لهم بارودوخه بیربکهینهوه کی له بهرامبه رمدایه با بیته، هه زنه که ی با سته مکارترین دهسه لاتدار بیته، ته نانه ت نه گهر خوینپرئترین دوژمن فرماندهم بیته ته نازول ناکهم. سته م و خوین پرئیزیه که ی دهدهمه وه به پرویدا، ئیتر یان ده مخاته زیندانه وه یان ده مخاته سهر میزی سیداره، هیچ گرنگ نییه بۆم. له راستیشدا هه روابوو نه مانه هه موویم بینی. دل و ویزدانی ئه وه فرمانده خوینپرئیزه که میکی تر بهر گهی سته مکردنی بگرتایه، سه عید ئه مرؤ هه لواسرابوو.

بهم شیویه ژیانم هه مووی له ناو زه حمهت و موسیبهت و تهنگ و چه له مه دا به سه ر برد. له پینا و ناسووده یی و سه لامه تی باوه ری کۆمه لگه کم، نه فس و دونیای خۆم فیدا کرد. گه ردنیان نازاد بیته، دو عای خراپیان لیناکهم، چونکه بوونه هۆی ئه وه ی په یامه کانی نوور بتوانن باوه ری هه زاران و ملیۆنان که س رزگار بکه ن. به مردن ته نها خۆم رزگار ده کرد، به لام به مانه وه م له ژیاندا و بهر گه گرتنی زه حمهت و ناخۆشییه کان توانیم به رزگارکردنی باوه ری چه ندین که س خزمه تیک بکه م. هه زاران جار سوپاس بۆ خوا“.

له فرمووده یه کدا هاتووه که پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فرمویت: ”باوه ردار وه ک به ره میکی سه وز وایه که ره شه با به به رده وامی ده یجولئینه وه، به لام له جیی خۆی وه ستاوه. (به لا و موسیبه ته کان باوه رداران ده جولئینه وه، به لام ده وه ستن له به رامبه ریان).

حالی مونا فیکه کانیش وهک دارنکی رهقی نهستور وایه که ناجو لیتته وه تا به تهواری دهیپر نه وه.^۱

باوهر و نارامگری بهلا و موسیبه ته کان سوک ده کهن. نهوانه ی باوهر بیان به خوا هیئا و ته سلیمی بوون، بهلا و موسیبه ته کان به پیوستیه کی ریگه که یان ده بینن.

له بنکه یه کی پؤلیسدا نه وهنده له یه کی له قوتابیانی نور ددهن هه تا ده بورته وه، کاتیک به هوش خوی دیتته وه، نزا ده کات و ده لیت: ”خوایه گیان، لیان خۆشبه، نهوان نازانن.“ ریک وهک پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) که بهرام بهر نهو نارچه تی و نازارانه ی قه ومه که ی له ”تو خود“ دا بهرام بهری کردیان، ده فهرمویت: ”خوایه هیدایه تیان بده، نهوان نازانن!“

نهوانه ی له دنیا نازار و نارچه تی به سه ریاندا دیت، میوه کانی به هه شتیان دهرتتی له بهرام بهردا، کاتیک نه مه ده بینن ده لیت: ”خۆزگه خم و ناخوشی زیاترمان به سهردا هاتبایه“

۱. مسلم، صفة المنافقین.

هۆكاری سهرکه و تن له تاقیکردنه وه کاندا

نارامگری و خۆپاگرییه

باوه پداران به درێژی زیان له ناو تاقیکردنه وه دان، هۆکاری سهرکه و تنیش له تاقیکردنه وه کان نارامگری و خۆپاگرییه. خوی گه وره ده فرمویت:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا
وَأَتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ (آل عمران: ۲۰۰)

واته: "ئه ی ئه وانهی باوه پتان هیتناوه به خوا، خۆ پراگربن له ئاست هه موو ناخۆشی و سه ختییه کاندا، له خوا بترسن تاوه کو سهرکه وتوو بن"

ئه گهر بیروباوه پێک نا په حه تی و ژانی له پیناودا نه کینشرا بیته، نایته به پیام و بانگه واز. ئه وه ی بیروباوه پ ده کات به پیام، نازار و نا په حه تییه کانه. سهرکه وتنی په یامیک به بی چه شتنی ئیش و نازار نایه، باوه پداران به نارامگرییه وه پوویه پرووی ته نگ و چه له مه ناوه خته کان ده بنه وه و ناشله ژین. نه وان پیایوی پۆزه قورسه کانن، نه وان هه لشینان له گه ل نازاره کان به چاره نوییان ده زانن، وه کو یونس نه مره ده لیته، مه نزل به مه نزل پینگا ده پرن.

پینگا درێژ و قوئاغ زۆر دووره

گوزهری نییه و ناوی زۆر قووله

کەسی په یامدار، به پله ی عاشق بوون به په یامه که یه وه به ستراره ته وه،

به پرازیبونی هموو نهو ناخوشییانیدی له لایهن خۆشهویسته که یهوه
دین، راستگویی خۆی نیشان دهدات و، دهلیت:

بیّت له جهالت جه فا
یاخود له جه مالت وه فا
هدردووکیان بۆ گیانم سه فا
همم قههرت خۆش، همم لوتفت خۆش

پیغه مبهه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فهرمووده یه کهدا ده فهرمووت: ”له
بهه شتدا کۆمه له کۆشکیک ههن که له بهشی سه رهوه به هیچ شتی که وه
نه به ستراونه ته وه له خواره وه شیدا له سه ره هیچ پایه یه که را گیر نه کراون.“
لییان پرسى: ”ئه ی پیغه مبهه ری خوا خاوه نه کانیان چۆن ده چنه ناویه وه؟“
پیغه مبهه (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَأَمْرُ السَّلِيمِ) فهرمووی: ”ئه وان وه که بالنده کان
ده چنه ناویه وه و لئی دینه ده ره.“

- ئه ی پیغه مبهه ری خوا، ئه م کۆشکانه بۆ کین؟

پیغه مبهه ری خوا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) فهرمووی: ”بۆ ئه وان یه که له
کاتی تووشبوونیان به نه خۆشی و نار په حه تی و نازار و به لاکان نارام
ده گرن.“

داوا له نیمامی ئه بو حه نیفه ده کری که بیته قازی، به لام نهو
به م داوا یه پرازی نابیّت و ئه وانیش له به رامبهردا ئه شکه نه جدی ده دن.
دایکی نیمام ده لیّت: ”ناخ کوپم، زانسته که ت له نازار و ناخۆشی زیاتر
هیچی تری بۆ نه هینایت.“

نیمامیش ده لیت: ”خه فەت مەخۆ دایه گیان، ئەوان دەیانەویت دونیام
 بدەنێ، مینیش دواڕۆژم دەویت. بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی سزای دواڕۆژ
 نەبمەوه، ئەشکەنجەکانی ژبانی دنیا قبوڵ دەکەم.“

سەرکەوتن دوو مەرگی هەیه، دامەزراوی و یادی خوا

پەرۆردگارمان لە نایەتییکی قورئانی پیرۆزدا دەفەرمویت:

﴿يَتَذَكَّرُ الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيْتَهُمْ فَأَقْبَتُوا وَادْكُرُوا

اللَّهُ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (الأنفال: ٤٥)

واتە: ”ئەي ئەوانەي باوەرتان هێناوه، کاتێک لە گەل کۆمەلێک لە
 بیباوەرێندا ڕووبەڕوو دەبنەوه، زۆر بەچاکی خۆتان رابگرن و ناوی
 خواتان لەبیربیت و پشت بەو بیهستن، بەلکو سەرکەوتوو بن.“

دامەزراوی بە مانای نارامگرتن نایەت. هەرچەندە ئیمە وهك دوو
 وشەي هاومانا بەکاربان دینین، بەلام راستییەکەي ئەویە که دوو
 واتای جیاوازیان لەخۆ گرتووه. نارامگرتن بە مانای بەردەهوامبوون
 دیت لە کارێکدا تا کۆتاییەکەي بە بێ وهستان و بچران. بۆ نمونە
 خۆراگری بەکار هاتووه بەرامبەر عیبادهت و گوناھ و موسیبهتەکان،
 بەلام وشەي دامەزراوی، بە ماناکانی سوریوون، خاوەن قسەي خۆ
 بوون و بیرکردنەوه و بریاردان لەسەر شتێک و پاشگەزنەبوونەوه لێي،
 دیت. دامەزراوی بنەمایەکی ڕهوشتییه و یهکیکه له سه‌رچاوه‌کانی
 ڕهوشت به‌رزیی. دامەزراوی وا لە مروف دەکات، که له سه‌ره‌تادا

زۆر بە جوانیی بیریکاتەوه لەو کارەى کە دەیکات، لە شوێنى خۆیدا شتى گونجاو هەلەبژێرت و هەرگیز جارێکی تر پاشگەز ناییتەوه لەو بریارەى کە داوەتى. دامەزراوی نیشانەیهکی گرنگی نیرادەیه و خەسلەتێکی زۆر بەرخى مرۆفانەیه. ئەم جۆرە کەسانە خۆشى و ناخۆشى و بەرژەوهندى و تەنانەت ئەندێشەى خزمەتکردنیش، لە کارەکیان پاشگەزبان ناکاتەوه.

لە بەردەوامى نایەتەکەدا ئەم مانایە هاتووه: ”گەر مرۆف لە دۆخە هەرە قورس و لە حالەتە هەرە نالەبارەکاندا دلی پرپیت لە نیمان، خوا زوو یان درەنگ سەریدەخات، بەلام بۆ ئەوهى مرۆف لەم حالەتە هەستیارانەدا یادی خۆای بیریکەوتتەوه، پێوستى بەو زیکر و یادانە هەیه کە لە کاتە ناساییەکاندا کردوویەتى“. خۆی لە خۆیدا سروشتى مرۆف وا دروست بووه لە کاتە نارەحەتەکاندا دەلیت (الله). لەبەر ئەوه لە راستیدا تەنیا وتنى (الله) لە کاتە نارەحەتەکاندا گرنگ نییه. بەلکو دەبێ زیکرى خوا بکەین بە بەشیک لە سروشتمان و هەمیشە لە ناو کەش و هەواى بیی کردنەوهدا بین.

نایەتە پیروژه کە بە (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) کۆتایى دیت، کەواتە هۆکارەکانى سەرکەوتن بریتین لە دامەزراوی و یادکردنى خوا.

بەشى خوتىندىنەۋە

خۇراگىرى، نەك پاشىگە زىۋونەۋە

• دۆزىنەۋەى حەقىقەت و دل پىدانى چەندە گىرنگە، بەۋە فابوون و دامەزراۋى لەو رېنگە يەدا لە دواى دۆزىنەۋەشى نەۋەندە گىرنگە و پىۋىستە ھەستىارانە مامەلەى لە گەلدا بىرەتت. لە راستىدا نەۋەى لە پۇچىدا گەشىتەت بە رۋوناكى حەقىقەت، بە ئاسانى ئاراستە و رېنگەى خۇى ناگۇرپەت. نەۋانەى شەو و پۇژ مىحرابى خۇيان دەگۇرپەن يان كۇمەلەك چارەپەشەن، كە راستىيان نەدىۋەتەۋە يان بىن ھەستەن و درك بە نرخی حەقىقەت ناكەن.

• نەۋ بەختەۋەرانەى دلەيان كىردوۋە بە كەنار بۇ دەرياي حەقىقەت و بە شەۋق و ئارەزۋىيەك كە ھەرگىز تىر ناپەت، نەۋ شەپۇلانەى لەۋ دەريايەۋە دىن، لە سىنەياندا دەتۋىننەۋە و دەلەن: ”ئايا زىاتر ھەيە؟“ نەۋان گەرانىان تەۋاۋ كىردوۋە و مىحرابىيان دۆزىۋەتەۋە و پۇچىان ئارامى گىرتوۋە. بەلام نەۋانەى بەردەۋام شەپۇلەكان دىئانەپەت و دىئانبات، يان شىۋازى گەران نازانن يان گەران و دۆزىنەۋەيان تىكەل بە يەك كىردوۋە. تەنھا نەۋانەى دەگەپەن دەيدۇزىنەۋە، تەنھا نەۋانەش دۆزىۋانەتەۋە كە لە جىبى

خۇيان دەمىننەۋە. ئەو سەرگەردانانەى گومان دەكەن كە دۆزىۋىانەتمەۋە
لە راستىدا بە درىژايى ژيان لە شونى خۇياندا دەسورپىننەۋە.

● ھەرچۆرە ھەلاتنىڭ، سەرەتا مروڧ بەرامبەر بە وىژدانى خۇى،
دواتر بەرامبەر بە مىژوو و نەۋەكانى داھاتوو، مەحكوم دەكات. بەم
شېۋىيە بە پىچەۋانەى نامانجەكەى خۇيەۋە زللەى لى دەدرىت. لە
ھەموو پەيامىكى مەزندا مانەۋە لە سەنگەردا نىشانەى پالەۋانئىتییە.
ئەگەر لە كۆتۈ بە ھات لەۋئۆ شەن بىكەن و بەندەى نەفسىن، لەمە
تىناگەن و نايانەۋىت تىنگەن، مروڧنىڭ بە راستى مروڧ يىت، دواى
ئەۋەى بۆ يەك جار لە ھەقىقەت گەيشت، ئىدى نە "بەرژۋەندىيەكان"
دەتوانن زنجىرى بىكەن و، نە "ترس" رىڭگەى پىدەگرىت و، نە "شەھەت"
دېتە سەر رپى. ئەو بەسەر ھەموو ئەمانەدا تىدەپەرپىت، ۋەك ئەۋەى
بالى گرتىت.

● لە خزمەتلىكدا، ئەۋانەى ھەمىشە بىرکردنەۋە و شونىيان دەگۆرپن،
ھەم بېروا و متمانەيان بە خۇيان نامىنىت ھەم دەبنە مايەى يىھىۋابوۋنى
ھاۋەلانىان. ۋەك چۆن ئەگەر كەسىڭ لە كۆمەلىك دەرىچىت كە بە
چوست و چالاكى و خۇشەۋىستىيەۋە كارەكانىيان رادەپەرپىنن دەبىتتە
ھۆى تىكچوۋنى رىزىيان و شىۋاندىنى برايتىيان، بەھەمان شىۋە
دەرچوۋنى كەسانىك لەكۆمەلىك كە لە دەۋرى پەيامىك كۆبۈۋنەتەۋە،
دۆستان نوقمى خەم دەكات و دوزماننىش غەرقى خۇشى.

● ئەۋانەى زوو زوو بەلىن و پەيمان دەشكىنن متمانەيان بە خۇيان

نامىنىت، پۇۋژىك دېت وردە وردە دەچنە ژېر كارىگەرىي كەسانى دىكەۋە. بە تىپەپوبونى كات ئەم كەسانە ھەموو كەسايەتتىيان لە دەست دەدەن. ئىدى دەبنە ماكىكى زىانبەخش بۇ خۇيان و كۆمەلگە كەيان.^۱

دەيىت لاۋانى ئەم پۇۋژگارە بەرامبەر

بە چى زىاتر ئارام بگرن؟

ئەو باۋەرپدارەى شەرەفى خزمەتکردنى ئىسلامى پى برابىت و شانى دايىتە ژېر ئەم خزمەتە پىرۋزە، ئەگەر موسولمانانە بژى و بىت بە نمونەيەكى جوان بۇ دەوروبەرى ۋەك مرقۇئىك وايە لە چەرخى بەختەۋەرىدا.

فەرمودەيەكى پىرۋز ئاماژە بەۋە دەكات كە ئىماندارىكى لەم جۆرە ھەر چاكەيەكى بە دە چاكە بۇ ھەژمار دەكرىت. گەر گەنجانى ئەمپۇ لە بەرامبەر ئەم ھەموو ھۆكارانى، كە ئارەزوۋە ئاژەلىيەكان دەورۋژىتنن خۇى رابگرتت و نەلەرزىت و، بە ئەندازەى يەك لە دەى ئەۋەى ھاۋەلە بەرپۇزەكان كوردىان بە موسولمانىي بژى، ئومىدەۋارىن لە خۋاى گەۋرە كە خىر و پاداشتىكى زۆرى دەست بگەۋىت.

ئەركەكانى لاۋانى موسولمانى ئەم سەردەمە گەلىك زۇرن. پىۋىستە لە بىرمان نەچىت كە يەكىك لە سى جۆرەكەى ئارامگرى، ئەۋەيە كە مرقۇف بەرامبەر بە گوناھ و تاۋانەكان خۇى بە دوور بگرتت. لەم پۇۋژگارەماندا ئەم جۆرەى ئارامگرى زۆر گرنگە. پىۋىستە لە

۱. موحەمەد فەتھوللا گولەن، پىۋانە باخود پوۋناكىەكانى سەرپى.

بەرامبەر شالاو و شەپۆلى گوناھەو دان بە خۆماندا بگىرىن و دامەزراو
بين.

لە ئىستادا زۆر ھۆكار ھەيە كە گەنجان بەرەو زىنا و دزى و ماددە
ھۆشبەرەكان پال پىوئەدەنن. بەلام ئەگەر گەنجهكانمان نارام بگىرن، بەم
نارامگىرىيە پاداشتىيان دەست دەكەوئت.

گەنجهكانمان پىوئەستە رەچاوى بنەماكانى ئىسلام بگەن لە ژياناندا
و، ئەوئەندە لە توانياندا ھەيە خۇيان لە گوناھ و ناوئەندە خراپەكان بە
دووربگىرن. پشت بە خوا لاوئىكى لەم شىوئە دەيئت بە مىراتگىرى ھاوئە
بەرئىزەكان.

بەشى خويندەنەو

رۆحە ھەستىيار و رۆحە بى ھەستەكان

كاتىك ھەستە بالاكانى چەشنى ترس، ئومىد، رېز و خۆشەويستى رۆحى ئيماندارىكى دلسۆز دەتەنن، ئەو دلۆپە ئاوانەى لە چاويەو دەتە خوار، پىيان دەوترىت فرمىسك. ئەو كەسەش كە بە فرمىسك روخسارى دەشوات مرۆفە رۆح ناسكەكانن. ئەوانەش كە برژانگيان تەر نايىت چەند بەدبەختىكن.

لەمرۆدا ئىمە وەك موسولمان لە نىوان موسولمانىتتە شپ و پىنەكراو كەمان و حالى راستەقىنەماندا، ناسازىيەكى جدى ھەيە و ژيانمان چەندىن تابلۆى تىدايە كە پىويستە بۆى بگىرن. لە ھەموو بەشەكانى ژيانى ماددى و مەعنەويماندا دووچارى چەندىن تاقىكردنەو بووينەتەو، كەچى ھەندىكمان ھىشتا دەتوانىن پىبەكەنىن و سەرگەرمى رابواردنى بىمانا بىن. لەم دۆخدا كە بەشىكمان خوين سارد و بىباكىن، بەشەكەى دى ھىچى بۆ نامىننەتەو جگە لەوھى دابنىشەت و بە كوئ فرمىسك برېژىت. ئەگەر ئەركى من بووايە و لەدەستم بەھاتايە، بەمەبەستى نەرمكردنى دلې رەقى ئەم بىخەمانە، رۆژانە بىست و چوار كاژىر بى وەستان، بگەر وەك ھەزەرەتى يەعقوب (عَلَيْهِ السَّلَام) تا كوئربوون دەگىيام.

له راستیدا ئەو دڵە ڕەقانهی خۆیان بۆ خراپەکاری تەرخانکردوو
 نەك تەنھا فرمیسك بەلكو ئاوی كەوسەریش ناتوانیت نەرمیان بكات،
 چونكە ئەم جورە مەرقۇانە هێندە بێبەش و دوورن لە ڕەحمەت و
 شەفەقەت، ئەگەر بشكەونە ئیو دەریای خەمەو بە ئەندازەى دڵۆپە
 ئاویك تەرنابن. بەلج لە لایەك ئەوانەى كە بە تۆزىك شی چاویان تەپ
 دەبیت -یاخوا گیانم بە قوربانى ئەوانە بیت!- و لە لایەكىش ڕۆحە ڕەق
 و تەقەكان كە دەریاكانىش تەریان ناكات...

ئەمڕۆ ئەوەندە شت زۆرە كە پێویستە بۆى بگڕین! جارى وا هەیه
 نازانم بۆ چ شتىك بگڕیم و بۆ چ شتىك دلتەنگ بىم. بۆ شكانى
 هێلكە، یان بۆ پلێشانەوێ جوجەلە، بۆ باى پایز، یان بۆ بەباجوونى
 خەرمان، بۆ لەدەست چوونى بەهار، یان بۆ بەهەدەرچوونى وەرزی
 پىنگەیشتنى مێوەكان؟

ئەى ئەوانەى بە درژاى مێژوویەك گریانتان بىرچوووەتەو! وەرن
 با پىنكەو لە ژوور سەرى كارە ناكامەكانمانەو، بە مەبەستى كۆتایى
 هێنان بەو بىباكى و خەمساردییەمان، كە چەند سەدەیهك تەمەنیەتى،
 هەموو پىنكەو بگڕین!

لەم ڕێیەدا كە ئەم هەموو شتەى تێدایە شایانى گریان بیت و پربیت
 لە نازار و ژان، پێویستە گەورەترین تیشووى ئیماندار نارامگرى بیت.
 پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە هەمبەر ئەو نازار و نارەحەتییهى كە
 خێزانى یاسر دەیکیشیت، دەفەرموت :

”صبرا يا آل ياسر، فان موعدكم الجنة“

واته: ”ئارام بگرن ئەى خىزانى ياسر، بەهەشت پەيمانىكە و بە ئىتوھ دراوھ.“

كەواتە ھەموو لە داىكبوتنىك پىويستى بە قووتدانى دېركى ”ئارامگرى“ ھەيە. دەيىت ئەم دېركە گەرووتان زامدار بكات و گەدەتان بىزىنىتەوھ و پىخۆلەكانتان بەھارپىت و لە نازار و ژاندا بتان تلىنىتەوھ. تۆزىكى دىكەش ئارام بگرن، كۆتايى ئەم رىنگايە بەھەشتە. پۆژنىك دىت و لە ژيانىكى تردا ئەوانەى تا دوئىنى ھەولى چاندنى دېركيان دەدا لە باخچەى گولاندا. شوو و پۆژ لە پىلان گىپراندا بوون بۆ شكاندنى ھىلەكەكان، لەو پۆژەدا دەكىشن بە ئەژنۆياندا و پەشىمانن لەو كارانەى كردوويانە. بەلام ئىدى ئەو پۆژە دەفتەرەكان داخراون و كار لە كار ترازاوھ...

به‌شی خوئندنه‌وه

نازاره داستاننامیزه‌که‌ی حه‌زرتی خه‌بابی کوری نهره‌ت

به‌گشتی موسولمانانی سالانی سه‌ره‌تای نی‌سلام هه‌زار و ده‌ست‌کورت و بی‌که‌س بوون، بی‌باوه‌ره‌کانی مه‌که‌که به شی‌ویه‌ک نه‌شکه‌نجه‌ی موسولمانه‌کانیان ده‌دا که به عدقل و خه‌یالی هیچ که‌سینکدا نه‌ده‌هات. کاتیک موسولمانه‌کان گه‌یشتنه‌ نه‌و حاله‌ی که‌ توانای خور‌اگرییان نه‌ما به‌رامبه‌ر نه‌و سته‌مانه‌ی لییان ده‌کرا، چوونه لای پیغه‌مبه‌ر (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) و داوایان کرد که‌ دو‌عیایان بو بکات تا له‌و نار‌ه‌حه‌تیبانه‌ رزگاریان بی‌یت. پیغه‌مبه‌ریش (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) داوای لی‌کردن که‌ نارام بگرن و باسی نه‌و سته‌مانه‌ی بو کردن که‌ به‌سه‌ر باوه‌ردارانی سه‌رده‌مه‌کانی پیشوودا هاتوون.

یه‌کینک له‌وانه‌ی پو‌وبه‌رووی سته‌م و نه‌شکه‌نجه‌ی بی‌ باوه‌ره‌کانی مه‌که‌که بو‌ویه‌وه حه‌زرتی "خه‌بابی کوری نهره‌ت" بوو، حه‌زرتی خه‌باب (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) له‌ هو‌زی ته‌میم بوو، شازده‌هه‌مین که‌س بووه که‌ موسولمان بووه.

حه‌زرتی خه‌باب کو‌یله‌ی ژنیکی بی‌باوه‌ر‌بوو به‌ ناوی "نوم نه‌نمار"، نه‌م ژنه‌ بی‌باوه‌ره‌ کاتی زانی خه‌باب موسولمان بووه خه‌ریک بوو تی‌کب‌چی‌ت.

دهیوت: ”چون بهیج مؤلہتی من موسولمان دہیبت؟“ داوای لیکرد کہ له ناینهکھی پاشگہزیتهوه، بهلام خہباب ناماده نهبوو به گوی بکات. بویه نوم نهنمار دهستیکرد به سزادانی به شیوهیهکی زور توند، بهشیوهیهک ناسنی له ناو ناگردا سوور سوور دهکردهوه و پشت سہری خہبابی پی کون دهکرد، بهلام خہباب نارامی دهگرت. نوم نهنمار بهردهوام بوو له نهشکهنجهدانی خہباب.

پوژیک خہباب سکالای خوی دہباته لای پیغہمبہر (اَصَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ). پیغہمبہریش (عَلَيْهِ اَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَاَنْزُ التَّسْلِيمِ) دوعا دکات و دهفرمویت: ”خوایه یارمہتی خہباب بده.“ زوری نهخایہند له دواي نهوه نوم نهنمار توشی نهخوشییهکی سہخت بوو، وهک گورگ له تاو نازار دهستی کرد به لورانندن، بوچارهسہرکردنی هہموو پینگہیهکی گرتہبہر، تا نهوهبوو ناموژگاری کرا کہ سہری داخ بکری نهگینا پژگاری ناییت لهو نهخوشییه. سہیری حیکمہتی خوا بکن، نهم جارہ نوری ہزرہتی خہبابہ کہ نوم نهنمار داخ بکات، نهوهبوو نوم نهنمار فرمانی کرد به خہباب سہری داخ بکات.^۱

پوژیکیان کوامہلنک لهو هاوہلانہی کہ بیج بهزہبیانہ نهشکهنجه دہدران چوونہ خزمہتی پیغہمبہر(اَصَلَوَاتُ اللّٰهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) و داوایان لیکرد داوای یارمہتی و هاوکاری له خوا بکات، لهو کاتہدا پیغہمبہری خوا چاکہتہکھی کردبوو به سہرین و له سیبہری کہعبہدا پشوری دہدا، فرموی: ”لہناو نہتہوهکانی پیش نیوہدا کہسانیک هہبرون کہ دهخرانہ

۱. ابن الأثیر، أسد الغابۃ، ۱۰۲/۲؛ ابن سعد، الطبقات، ۱۶۴/۳.

چالینکوهه پاشان به مشاریک دهکران به دوو کهرتهوه، یان به چهقو
گۆشت له نیسقانیان دهکرایهوه، بهلام له بهرامبهر هه موو نه مانه شدا له
ناینه که یان پاشگهز نه بوونهوه، سویند به خوا، خوا سهرکهوتن دهبه خشیت
به ناینه که ی، ته نانهت رپۆژیک دیت سواریک بیجگه له ترسی خوا و
ترس له وهی گورگینک په لاماری رانه که ی بدات، بیج ترس له "صهنعا" هوه
ههتا "حهضرمهوت" ده پروات، بهلام نیوه په له ده که ن.^{۱۴}

۱. البخاری، المناقب، ۲۵.

۸. بەلا، تاقىکردنەۋە، فېتنە

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ
وَالْأَنْفُسِ وَالْأَمْوَالِ وَالشَّرَابِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ﴾ (البقرة: ۱۵۵)

ۋاتە: "سۈيۈتد بەخۋا تاقىتان دەكەينەۋە بەكەمىك لە ترس و بىم و برسۈتى و كەمبۈۋى مال و سامان و مردنى كەس و كار و تياچۈۋنى بەروبۈۋمى كشتوكال، جا مژدە بدە بەو كەسانەى خۇگر و ئارامگرن."

ئەم دۇنيايە شۇنى تاقىکردنەۋە

بەلا و مۇسبەت و فېتنە، ئەم و شانە ھەمۇيان باسى تاقىکردنەۋە كەمان بۇ دەكەن. ئىمە لەم باسەدا ھەمۇ ئەم و اتايانە لەژىر ناۋى "تاقىکردنەۋە" دا ھەلدەسەنگىتىن.

ئاشكرايە كە ھۆكارى ھاتنە دۇنيايى مۇرۇف بەندايە تىيە. ئەۋ پلە و پاىيەش كە بەھۋى بەندايە تىيەۋە بەدەستدەت، تاقىکردنەۋە دىارى

دەكات. لەبەر ئەوە تاقىکردنەوه يەكئىكە لە حىكمەتەكانى هاتنە دونىايى مرۆڤ. خوا مرۆڤ بە شىۋەى جوړاوجۆ تاقى دەكاتەوه. بۆ نمونە هەندىك جار بە برسىتى و ترس و زىانى مالى و گىيانى تاقيمان دەكاتەوه.^۱ هەندىك جار شى خواى گەورە بە بەخشىنى مالى و مندالى تاقيمان دەكاتەوه.^۲

بە كورتى دەتوانىن بلىين چاكە و بەخشىنەكان لەلايك و بەلا و موسىبەتەكان لەلايكى تر، هەموو بە تىكرا بۆ ئىمە دەبن بە نامرازى تاقىکردنەوه. كەواتە، كەى و لە كوئى و بە چى تاقىدەكرىنەوه، ئەمانە هەمووى پەنھانە لىمان. ئەم ديارىنەكردنەش مرۆڤ دەخاتە بارى نامەدەگىيەكى تەواووه، تا لە هەموو كات و ساتىكدا نامادە بىت بۆ هەر جۆرە تاقىکردنەوه يەكى كتوپر و هەمىشە لە بىدارىدا دەبىت.

هەر رىبوارىك ئەو تەمەنەى بۆى ديارىكراوه دەىگوزەرنىت و پاشان هەر كە كاتى خۆى هات بەرە و ئەو دونىا كۆچ دەكات و ئەم دونىايە بە جى دەهلىت. پەرورەدگارمان لە خودى خۆمان پەيامبەرانى بۆ ناردووين تا ناگادارمان بكەن و خۆمان بپارىزين لەو رىنگا چەوتانەى كە لەم مىوانخانەىدا دىنە رىمان. بىنگومان ئەو زاتەى كە ئەم پىغەمبەرانەى ناردووه، كۆمەلىك داواكارى لە ئىمە هەيه.

هەرۆك چۆن ئىمە لە كاتى ئەنجامدانى هەر خىز و چاكەيه كدا چاوهروانى رىز و دەستخۆشىي دەكەين، ئەو زاتەى كە ئىمەى بە

۱. البقرة: ۱۵۵.

۲. الاحزاب: ۳۵؛ آل عمران: ۱۸۶؛ الانبياء: ۳۵.

نيعمه ته له ژماره بدهره كان پوښته كړدووه و له ميروويه كې زهراوې
هه ننگرېنمان بۇ دروست ده كات و له خاكې وشك و برنگ و بېن
گيان و بېن عه قلموه جوړه ها نيعمه تي پېن به خشيوين و، دونياي وهك
خانويهك بۇ رازاندووينه ته وه و، خوړي تيا دا وهك ناگر دانيك ليكردووه
و، مانگيشي كړدووه به چرايه كې شهوانه و، ناسماني بۇ كړدووين به
بنميچ.

ميشكماني كړدووه به زانكويهك كه به ههسته جياوازه كان چهنده ها
كوليجي خستووه ته كار و، له هه موو ساتيكدا له رېنگه ي كړداری
هه ناسه دانوه ده مانژييتيت و گهرمبي له شماني به هاوسه ننگي
راگرتووه و، چهنده ها توپي خړي تری هاوشيوه ي نهم زهوييه ي
خومان به دهستي قودره تي وهك دانه كاني ته سبيح به بوشايي ناسماندا
ده جولييتيت. بينگومان دياره نهو زاته پيوستي به هيچ شتيك نيه، به لام
له به رامبر نهم به خشينانه وه داواي سوپاسگوزاريمان ليده كات.

نهم سوپاسگوزاريه له هه مان كاتدا پيشيده وترتت "به ندياه تي بۇ
خوا". ماهييدت و چوني تي و چندي تي نهم به ندياه تي و سوپاگوزاريه
له رپي خو شهويست و نيراوي خو ي حه زره تي محه مده وه بۇ نيتمه
باسكردووه و پني گهيانديوين. نيتمه چهند سوپاسي نهو (جَلَّ جَلَالُهُ) بكهين
هيشتا هه ر كه مه.

له بهر نهم هوپه پيوسته دلنيايين له سه ر هه ر كارنك كه هه لده ستين
به نه جامداني و هه ر هه ناسه يهك كه ديه ديهين و هه ر هه نگا ورنك كه
ديهينين، له دواړو ژدا ليمان ده پرسرته وه. قورنانه به شيوه يه كي راسته وخو

باسی نهم بابهته دهکات و پروودهکاته مروّف و، ناموژگاری دهکات که دنیا ناوهدان بکاتهوه:

﴿وَاتَّبِعْ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبِغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾ (القصص: ۷۷)

واته: "ههولبده بهو مال و سامانهی خوا پئی بهخشیویت مالی قیامت و بهههستی بهرین بکره و بهشی خوشت له دنیاا به حهلالی فهراموش مهکه، چاکه له گهل بندهکانی خوادا بکه ههروهک خوا چاکهی هیناوهته ریت، نهکهیت ههولی فساد و گوناھ و تاوان بدهی له زهویدا، چونکه بهراستی خوا نهو کهسانهی خوشناویت که تووی خراپه دهچینن."

له لایهکی تریشموه لهم نایهته پیروزهدا گرنگی ناخیرهت دووپات دهکاتهوه و، لهدهست نهدانی ناخیرهت دهکاته یهکهم نهرک لهسر شانمان و بهم جوړه یادمان دهخاتهوه:

﴿أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِنَا تُلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾
(المؤمنون: ۱۰۵)

واته: "نهوسا خوا پرسپاریان لیدهکات) نایا کاتی خوئی نایهتهکانی من بهسهرتاندا نه دهخوینرایهوه؟ کهچی ئیوه بهرواتان پئی نهبوو، به دروۆتان دهزانی؟"

خوای گهوره فرمانی گرتنهبری نهم رینگایهی دهرکردوه

و پیغمبرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سهرتا ئەم ئایەتەى لە ژيانى
خۆيدا جيبه جی کردوو. پاشان نهوه له دواى نهوه به زیندووراگرتنى
سوننه تهکانى ئەو، ئەم دەستوورانەیان گەياندوو بەوانەى دواى خۆیان.

ناچارین له تاقیکردنەوى دنیا دەربچین

بەلى ئەوه چه سپاوه که مرۆف تەنها رېبوارکە و له ماهییه تیشیدا
خولیاى ژيانىكى ئەبەدییه، ئەو مرۆفەى که خوا به ناونیشانی
فەرمانبەرکى کاتى ناردوو یه تیه ئەم دویایه وه، له هەمان کاتشدا
هەستى حەزە کردن به مردنیشى تیدا داناوه. هەر ئەم ئارەزووى نەمردن
و حەز کردن به نەمرییه که پەروردگارمان نزاكەمانى گیرا کردوو و
بەهەستى بۆ ئیمه دروست کردوو.

بەلام خواى گەوره ئیمه راپینچی تاقیکردنەوییه کى وهها کردوو
تا لێره فیزی ئەدەب و شەرمیکمان بکات که شایستەى چوونه بەهەشت
بیت. تاقیکردنەوه کهش ئەوەندە ناسانە که پرسیارەکان تیايدا ناشکران و
کات و ئەنجامه کهشى دیارى کردوو. بۆنمونه، لەبەرکردنى کتیبى
میژوو و تاقیکردنەوه تیدا سەختتره، یان دەست نوێژ هەلگرتن و
نوێژکردنىک؟ یهک مانگ له سالىکدا بەرپۆژوو بیت ناسانتره یاخود
خویندى هاوکيشه ئالۆزهکانى جەبر و ئەندازەى بىرکارى؟ مەگەر دزی
نەکردن ئەوەندە شتىکى ئەستەمه؟ لەبەرکردنى کتیبى زیندەوهرزانى و
تاقیکردنەوه تیدا قورستره، یاخود گزى نەکردن له کيشانه و پێوانه دا؟
چ بەهانەیه کى ژیرانه و وەرگیراوه هیه بۆ که سىک که شەست سالى

تەمەنى بە تاقىکردنەۋە دونىايىيە كانەۋە سەرقال بىكات، بەلام خۇى گىئىل بىكات لەم تاقىکردنەۋە ئاسانە؟ بىنگومان ھىچ بىيانوۋىيەك نىيە بۇ ئەمە. لەبەر ئەمە پىۋىستە باۋەردار ھەموو ساتەكانى تەمەنى لەم دونىايەدا ۋەك تاقىکردنەۋىيەك بەسەربىبات.

ياساكانى ئەم تاقىکردنەۋىيە دونىايە ھەموو كەس دەگىرتتەۋە. ئەۋەى كە مەرۋف خراۋتە ژىر بارى ئەم تاقىکردنەۋىيە، يەكىتكە لە سوننەتەكانى خوا. قورئان بە مەبەستى دەرکەۋتنى پراستگۋىيى مەرۋف ھەۋالى تاقىکردنەۋەمان بە خىر و شەر پىچ رادەگەيتىت. ئەمە بۇ پىشتراستىكردنەۋىيە دامەزراۋىيى ئىمانەكەمانە.^۱

ئەگەر ناخۇشىيەكان نەبوونايە نرخى خۇشىيەكانمان نەدەزانى

با ئىستا شونىك بەئىننە پىش چاۋى خۇمان كە، ھەموو لايەكى رۋوناكە و تىشكى خۇر دەگاتە ھەموو سوچ و قوزبىنىكى. لەم بارەدا نە لە بوونى خۇر و نە لە بوونى رۋوناكى ئاگاداردەبىن. لە كەشىكى ۋەھادا بۇ ئەۋەى ھەست بە بوونى تىشكى خۇر بىكەين، پىۋىستە بىچىنە ژورونكى تارىكەۋە. ئەگەر چەند كىلاۋرۋژنەيە كمان دروستكرد و لەۋتۋە تىشكى خۇر ژورۋەكەى رۋوناك كردهۋە، ئەۋا بەشىۋەكى گومانىر ھەست بە بوونى خۇر و تىشكەكەشى دەكەين.

دونىاش بەھەمان شىۋە ۋەك ژورونكى تارىك وايە. ئىمەش لەم

۱. طە، ۱۳۱؛ الأفعال، ۲۸؛ الزمر، ۴۹؛ طە، ۴۰؛ التوبة، ۱۲۶؛ الحج، ۱۱.

دونيایه‌دا، خوا خستونیه‌تیه نٚوندیگی وه‌هاوه تا به‌هژی دژه‌کانی وهك خیر و شهر، چاکه و خراپه، له جوانییه بیهاوتا و بیج سنوره‌کانی خوی گه‌وره تیښگه‌ین. نه‌گهر هه‌موو شته‌کانی دنیا جوان بوونایه شه‌وکاته "جوانی" هیچ مانایه‌کی نه‌ده‌بوو. له راستیدا نه‌و ناخوشی و نازارانهی به‌برده‌وامی دینه‌ریمان، ژورره تاریکه‌کی نیمه‌ده‌رازینه‌وه. به‌و نه‌زمونانه‌ی که له ناخوشییه‌کانه‌وه به‌دهستی ده‌هینین، نرخ‌ی جوانی و چاکه و خیره‌کان ده‌زانین.

نیمه‌له‌م لانه‌یه‌ی دنیا‌دا ده‌رفه‌تی ناسینی راستییه‌کان و ناشنا‌بونمان پیان بو‌ په‌خساوه. گهر تاریکی و سه‌رما و ناشرینی نه‌بوونایه شه‌وا پله‌کانی پرووناکی و گهرما و جوانی به‌پنهانی ده‌مانه‌وه. گهر مه‌مله‌که‌تیگی وهك دنیا بوونی نه‌بووایه و هه‌مووان له به‌هه‌شتدا دروست بکرانایه، شه‌وکاته نه‌مانده‌توانی لانه‌ی به‌خته‌وه‌ری هه‌میشه‌ی به‌به‌هشت ناوزه‌د بکه‌ین و، کار و باره‌ بیهاوتا‌کانی شه‌وی مانایه‌کیان نه‌ده‌بوو.

له‌به‌ر شه‌وه‌ نیره‌ به‌ به‌راورد له‌گه‌ل به‌هه‌شت وهك به‌ندیخانه‌ وایه. چونکه‌ لی‌ره هه‌م شته‌ دژیه‌که‌کان هه‌یه و هه‌م له به‌هه‌شتدا شته‌ جوانه‌کانی شه‌م دونيایه له‌ جوانترین و ری‌کویکتترین و به‌رزترین ناستدا ده‌هینین، به‌ جوړنگ جوانییه‌کانی شه‌م دونيایه ناتوانیت بییت به‌ سی‌به‌ری سی‌به‌ری جوانییه‌کانی شه‌وی.

به‌هه‌مان شه‌وه‌ دنیا به‌ به‌راورد به‌ دۆزه‌خ، وهك به‌هه‌شت وایه. چونکه‌ هه‌موو شه‌و جوانیانه‌ی که لی‌ره هه‌ن، له‌وی بونیان نییه و

هه موو ئو تازار و نارەحەتییانەى كە لێرە هەن، لەوێ بەشیوەیهكى قورستر و ناخۆشتر و بەسووتر نامادەكراون.

ئێمە لەم دونیایەدا هەمیشە گومانی چاك و باش بەو بەندانەى خوا دەبەین كە پێیان دەوترێت "وەلى"، ئەویش لەبەرئەوێ خوا چەند كەرامەتێكى پێبەخشیون. تەنانەت لەحالیكدا گەر شتێكى نەشیاویشیان لێ ببینین پاساویان بۆ دەهێنینهوه و بە خۆمان دەلێین: "بێگومان حێكمەتێكى تێدايە" ئەو خوايەى كە بەدیهێناوین و بە نێعمەتەكانى پەروردهى كردوین و بە بەردەوامى پێداوستییەكانى ژيانمان بۆ رەوانە دەكات، لە بەرامبەر ئەم خوايەوه كە بەخششەكانى خۆى بەسەردا باراندووین، چۆن دەبێت رینگە بە خۆمان بەدەین كە لە هه موو كاروباریكدا حێكمەتێك و لە هه موو رووداویكدا كە بەسەرماندا دێت، جوانى و داناییەك نەببینین؟! ئەمە لەكاتێكدا ئو كەراماتانەى كە لە وەلى یەكەشەوه دەرکەوتن هەر لەلایەن ئەووەیە.

كەواتە، پەروردگارمان بێگومان تاقیمان دەكاتەوه، ئەوێش كە پێویستە لەسەر ئێمە خۆ نامادەكردنمانە بۆ هەر جۆرە تاقیكردنەوێهەك كە دێتە رێمان.

به شی خوندنه وه

گرنگترین نهو تاقیکردنه وانهی که دهکریت رووبه پروومان بینه وه کامانه ن؟

به لای منه وه گرنگترین چه مکی تاقیکردنه وه، وه که له قورنانی
پیروژدا ده فرمیریت:

﴿وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾ (الأنعام: ۵۳)

واته: "وه به و جوړه هه نديکیانمان به هه نديکی تریان تاقی
کرده وه بو نه وه ی بلین ئایا نه وانه خوا ریژ و به هره ی پی
به خشیوون له ناو ئیمه دا؟ ئایا خوا له هه موو کهس زانتر نییه
به وانهی شوکرانه بژیرن؟" تاقیکردنه وه ی مروقه کانی خزمه ته له نیو
یه کدیدا.

نهم تاقیکردنه وه یه ترسناکترینی تاقیکردنه وه کانه و سه ختترینیانه.
هاوه له به ریژه کان چه نندین جار رووبه پرووی نهم جوړه تاقیکردنه وه یه
بوونه ته وه و به یارمه تی خوی گه وره به زوویی له هه موویدا
سه رکه و تنیان به ده ست هیناوه.

یه کیکی تریش له تاقیکردنه و کان، جهسته پهروهری، خانه پهروهری، مندالپرستی و، نه و پهروهری و هاوشیوهی نه مانیه. نم تاقیکردنه ویه به تایبته بۆ ئه وانهی له سه فهری بهردوامی خزمهتدا رۆژیک له رۆژان پێشهنگ بوون، هه میشه چاوه پروانکراوه. ئیستاش دوور نییه بیته هوی دوورخستنه و هوی زۆر کهس. "ئیمه زۆرمان کرد، با ئیدی گه نجه کان خه ریک بن. با ئیمه که مینک پشوو بدهین و گرنگی به مال و مندالمان بدهین"، ده کری ئهم بیرکردنه ویه به سه رهتای تاقیکردنه ویه کی وها هه ژمار بکهین. له م بارهیه وه پێویسته ههرده م ئه و راستیه له یاد نه کهین که چه زه تهی ئه بو ئه یوی ئه نصاری له کاتی گه مارۆدانی ئیستانبولدا له سیبه ری ئه م ئایه ته پیرۆزه دا به یانی کرد:

﴿وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِكُمُ إِلَى الْهَلَكَةِ وَأَخْسِنُوا﴾
 ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ (البقرة: ۱۹۵)

واته: "له پیناو خوادا به خشن. به دهستی خۆتان خۆتان مه خه نه نیو مه ترسییه وه، هه میشه خیر و چاکه ئه نجام بدن و چاکه خواز بن و (مال و سامانتان له پیناوی خوادا به خشن) چونکه به راستی خوا ئه و چاکه کارانهی خۆشده ویت."

له کاتی گه مارۆدانه که دا هه ندیک له سه رباره کان، که ده یانبینی هه ندیک له هاوڕێکانیان به ناشکرا خۆیان فری ده دایه بهرده م مردن، به خوێندنی ئایه تی پیرۆزی: ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِكُمُ إِلَى الْهَلَكَةِ﴾ (البقرة: ۱۹۵) به واتای: "به دهستی خۆتان خۆتان مه خه نه نیو مه ترسییه وه" ناگاداریان ده کردنه وه.

ھەموو تاقىکردنە ۋە يەك پەھمەتە

ھەر ۋەك چۆن كاتىك كەسىكى نىزىكمان نەخۇش دەكەۋىت و دىكتۆرەكان بە يەكەنگى ھەۋالى ئەۋەمان دەدەنى كە پىۋىستە نەشتەرگەرى بۇ بىكرىت، نىمە بە ھىۋاى چاك بوونەۋەى دەست بەجى و بىچ دودۇلى ھەموو پىنكارە پىۋىستەكان دەگرىنە بەر و نامادەى دەكەين بۇ نەشتەرگەرى. پاشان لە پۇژى نەشتەرگەرىدا بەشىۋەىكى جوان نەخۇشەكە پەۋانەى ژورى نەشتەرگەرى دەكەين و بە پزىشكەكانى دەسپىزىن. كاردانەۋەى نىمە چى دەبوو گەر ئەو نەشتەرگەرىيەى لە ژورۋە دەكرىت لە شاشەيەكدا نىشانمان بىكرىت؟

بۇ نەۋنە لە بارىكى ۋەك ئەمەدا نايە دەتوانىن بلىين: ”نەم دىكتۆرانە خەرىكن ناو سكى جىگەرگۆشەكەم ھەل ئەدەرن، شەرت بىچ بىيان دەم بە دادگا، بەس بايئە دەروە نىشانىان ئەدەم من كىم؟!“ يىنگومان نەخىر، چۈنكە نىمە دىكتۆرەكان بە ستەمكار نازانىن، بەلكو ئەۋان ۋەك تىماركارى مەۋقەكان سەردەكەين، بۇيە بەۋەپرى ئارامىەۋە چاۋەپرى ئەنجامى نەشتەرگەرىيەكە دەكەين. لەپاش تەۋاۋىۋى نەشتەرگەرىيەكەش زۇر دەست خۇشيان لىدەكەين و بە گول و دىيارى جۇرا و جۇر پىژ و خۇشەۋىستى خۇمانىان پىشكەش دەكەين.

بە ھەمان شىۋە ئەو كۆنەندامانەى كە لايەنى مەعنەۋى نىمەيان پىك ھىناۋە، بەھۋى غەفلەت و گوناھەۋە توشى نەخۇشى دىرئخايەن بوون. نىمە ناتوانىن ئەو ھەستىارىيەى كە لەبەرامبەر نەخۇشىيە ماددىەكان ھەمانە، بەھەمان شىۋە ھەستىارىين بەرامبەر بەو نەخۇشىيە

مه‌عنه‌وييانه‌ی دووچاربان ده‌بين. نيتړ له‌م کاته‌دا خوا‌ی گه‌وره‌ی
خواه‌نی ناميره‌کان و به‌ديه‌ينه‌ری هم‌وو جوانييه‌کان به‌مه‌به‌ستی
ده‌رکه‌وتنی جوانييه‌ هم‌ميشه‌ييه‌کان، خودی خوی نه‌شته‌رگه‌ریی نه‌م
ناميرانه‌ ده‌گرته‌ نه‌ستو.

نه‌وه‌ همر خوا‌ی گه‌وره‌يه‌ که‌ بريار له‌سهر شپوه‌ و ماوه‌ی نه‌و
نامرزانه‌ ده‌دات که‌ له‌ نه‌شته‌رگه‌رييه‌که‌دا به‌کاردين. نيمه‌يه‌ک که‌
متمانه‌ به‌ پزيشکه‌کان ده‌که‌ين و سه‌ريچييان ناکه‌ين، ناکرئت متمانه‌ به‌
خوا نه‌که‌ين. له‌ کاتيکدا که‌ خوا‌ی گه‌وره‌ به‌ هو‌ی نه‌خوشي و به‌لا و
موسيبه‌ته‌ جوړاو‌جوړه‌کانه‌وه‌ تيمارمان ده‌کات. نايا جي‌ی خوی نييه‌ که‌
به‌نه‌ندازه‌ی نه‌و جوانييانه‌ی که‌ نه‌ندامه‌کانمان له‌ ژيانی هم‌ميشه‌ييدا
به‌ره‌مه‌می ده‌هينن، سوپاسی په‌روه‌ردگاری خو‌مان بکه‌ين؟

مرؤف ته‌نها بو‌ نه‌وه‌ نه‌هاتوه‌ته‌ نه‌م دونيايه‌ تا بکه‌وتته‌ دوا‌ی
چيژه‌ ماددييه‌کان و سه‌رقالی تيرکردنی گه‌ده‌ و نه‌ندامه‌کانی تری
بيت. به‌لکو له‌گه‌ل نه‌مانه‌دا به‌ په‌روه‌رده‌کردنی نه‌فس پيوسته‌ خوی
له‌ ناژهل جودا بکاته‌وه‌. نه‌گينا نه‌و مرؤفه‌ی سه‌رمایه‌يه‌کی زوری
پييه‌خسراوه‌ و نه‌رک و فه‌رمانبه‌رييه‌کی مه‌زنی له‌ نه‌ستو نراوه‌ و به‌
چهنده‌ها قات له‌ سه‌روو ناژله‌وه‌يه‌، زور خراب ده‌خه‌له‌تيت و له‌م دونيا
فانييه‌، که‌ شويني به‌ ده‌سته‌ينانی نه‌و نامرزانه‌يه‌ که‌ له‌ خانه‌ی
هم‌ميشه‌ييدا پيوستی پيان ده‌بيت، بع‌ نه‌وه‌ی پله‌ی ناژله‌يتی ده‌ست
بکه‌وتت' کؤچ ده‌کات.

بەلى، كەسىك كە لەم ئاستەدا بوو، ئەو ئەرك و فەرمانانەى لىي چاوپرەي دەكرىت، نىشانىان دەدات و ئەو ماتەوزانەى پىي بەخشاو، دەخاتە گەر و بە بۆيەى ئەبەدىيەت رەنگىنيان دەكات. بۆ ئەوەى ئەمانە بەدەست بەيىت، پىويستە بە يىزنگى ژيانى ئالۇزى دونيادا كە پرە لە پىچەوانەكان، تىپەپرەت. ئەم دونيايەى كە تىيدايەتى بۆ ئەوۋە يان بەهەشتى بەرىن يان دۆزەخى بۆ وەدەست بخات. مافى ھەلبۇاردنىش بە كەسەكە خۆى دراو.

بەلا و موسىبەتەكان لاوازى و كۆلەوارىيى مرؤف دەردەخەن

مرؤف بەھۆى لاوازى و ھەزارىيەو دەستى لە چەندىن گەنجىنەى نەبراوە گىر دەيىت، ھەرچەندەش پەى بردن بە ماناى كۆلەوارى و ھەزارى كارىكى ھەروا ئاسان نىيە. لەم كاتەدا نەخۆشى و موسىبەتەكان دەبنە جوانترىن رىنگە بۆ تىگەيشتن لىيان. بەلى، نىمە بۆ خۇپاراستن لە نەخۆشىيەكان و دووركەوتنەو لە ناخۆشىيەكان، رىوشونى پىويست دەگرىنە بەر. بە گرىنگى پىدان و ھەستىارىيەكى زۆرەو ئاگامان لە تەندروستى خۇمان دەيىت. بەلام ئەگەر لەدەرەوۋى بازنەى ئىرادەمان دووچارى نەخۆشى و بەلا و موسىبەتەكانىش بووينەو، لايەتىكى جوانى تىدا دەدۆزىنەو و ھەول دەدەين لە گەلىان ھەلبەكىن و بۇين.

نەخۆشى گرىنگىرىن ھۆكارە بۆ ھەستكردن بە بوونى يەكىك لە گەرەترىن نىعمەتەكان، كە ئەويش لەشساغىيە. ئەگەر مرؤف دووچارى نەخۆشى نەيىت، ئەوا ھەست بە نىعمەتىكى گەرەى

وهك لهشساغى ناكات. نه گەر كه سانى نهخوشيش بېيىت نايابتهوه
سهرخوى و وهك خوى ههستى پىناكات. له بهر نهوه به گشتى هممو
مرؤفك له ژيانيدا دوچارى نهخوشى بچوك يان گهوره دهيت، تاكو
نهو سوپاسگوزارپيهى كه پتويسته له بهرام بهر لهشساغيهوه نهجام
بدرت، نهه له قولايى دليهوه پشت راستى بكاتهوه و بهجى بگهيهيت.
پيشكش كردنى سوپاس گوزارپيهك كه شايانى بهخشى لهشساغى
ييت، بهيچ بوونى ناوينهى نهخوشى ناييت و ناكريت. كهواته نهخوشى
دهيسته سهنگى مهحك و لهشساغيمان پي دهناسييت. كهواته نه گەر
نهخوشى وهك بو مان دهر كهوت، بيته هوى دهرخستنى نهو هممو
جوانيانهى كه له لهشساغيدا ههيه، نهوا خودى خويشى دهيسته جوانى
و ديمه نيكي جوان.

يهكك له بازار گانه بهناوبانگه كان، نهه باسه مان بو تهواو دهكات
و بهشويهكى ناوازه تيشك دهخاته سهر نهه بابته و، دهليت: ”با
لهش ساغى به ژماره ”يهك“ دابنيين و هممو نهوشتانهى لهژيانماندا
بهدهستمان هيناون به ”سفر“ ناماژهيان بو بكهين، بهجورك كه ژماره
”يهك“ له سهرتادا ييت و سفره كانيش كه ژمارهيان به هزاره ها دهيت
له بهرده ميذا دابنيين. سهياره و مال و خانوو و نيش و هممو شتيكى
ترمان نهو سفرانهن كه له بهردهم ژماره ”يهك“ دايده نيين. نهه ”سفر“ انه
مرؤف بو لاي خويان كيش دهكهن و بهردهوام چاوى مرؤفيان لهسهره.
لهكاتيكدا لهشساغى سهرنجى هيچ كهسيك راناكيشيت. بهلام نه گەر
شتيك بهسهر لهشساغيدا ييت نهوا ”يهك“ جى لهنگ دهيت و دهكه ويته

لەرزە. خۆ ھەرچەندە چەندین "سفر" لەم نۆڤەندەدا ھەبە، و، تەنانتە
ئەگەر ھەموو ئەو سفرانە کۆبکرتنەو و کەرەتی یەکتەرشیان بکەین
ئەوا سەرەنجام ھەر تەنھا یەك "سفر"ی گەورە دەردەچیت. بەھەمان شێو
ئەگەر تەندروستی لەدەست بچیت، ئەوا ھەموو ئەو شتانە ی کە وەك
چاودەمان پاراستن و خاوەنیان بووین مانایەك نابەخشن. ئەمەش بۆ
ھەموو کەسێکە بە بێ جیاوازی. مەگەر چەندەھا جار پرووینەداوہ کە
سەرۆت و توانایەکی زۆر لەبەرامبەر لەشساغیدا ھەر وەك نەبوو و ابووہ
و دادی خاوەنەکی نەداوہ؟! "

نەخۆشی لەھەمان کاتدا ژیانی کۆمەلایەتی گەرم دەکات. نەخۆش
پێوستی زۆری بەکەسانی تر ھەبە و چاودەستیانە. مەرۆف
بەھۆی نەخۆشییەوہ جوانتر لەوہ تێدەگات کە ژیانی دنیا بە تەنیا و بە
بێ یارمەتی کەسانی تر بەرپۆہ ناچیت. بە تەیبەتی لە کاتی نەخۆشیدا
مەرۆف بۆی دەردەکەوێت کە خزم و کەسوکاری نزیك گەنجینەبەکی بە
نرخە.

ئەمە وادەکات کە مەرۆفەکان زیاتر تێکەلاوی یەکتەری و ھاریکاری
یەکتەر بکەن. گەر وردبینەوہ دەبینین نەخۆش بەزمانی حال، چەندەھا
دانایی لێ دەخوێنرتەوہ و دۆست و خۆشەویستانی بەھۆی ئەم
نەخۆشییەوہ ھەستی یارمەتیدان و بە دەمەوہچوونیان دەبزوێت و بەم
شێوہیش پردی پەبوہندیەکان توندوتۆلتەر دەبیت. بەم شێوہیە ئەم بارە
کۆمەلایەتیە وا لە مەرۆفەکان دەکات زیاتر ناوێزانی یەکتەر بن.

ئەو مەرۆفە ی کە وریا دەکرتەوہ بە نەخۆشی و تێگەشتوہ لەوہی

که لاشدی نهمانه تیکی خوییه، نهوا مولکداریی هموو شته کان ده گهر پنیته وه بو خوا و بهس. نیتتر قه بولی ده کات که خوی گه وره سهر بهسته له چو نیتی مامه له کردن له مولکی خویدا و، ره زامه ندی خوی بهرام بهر هموو فرمانه کانی خوا نیشان ده دات و تیده گات له وهی که هموو شتیک مادهم له وهه بیت نهوا جوانه و نهم راستییه ده گواز تته وه بو هموو لایه نه کانی تری ژیانی.

تیده گات له نیعمه تی له شساعی پیش نه خوشییه که ی و حالی ده بیت له هموو نیعمه ته کانی تر و، تا له ژیاندا بیت به چاوی ریزه وه لهو نیعمه تانه ده پروانیت و، له کاتی به کار هیئانی نیعمه ته کانی شدا سو پاسگوزاریی پهروه ردگاری خوی ده کات.

بەشى خوتىندىنەۋە

خوۋاي گەۋرە بۆچى مۇۋەككەن بە موسىبەتەكانى ۋەك ھەژارى ۋ نەخۇشى ۋ كەم نەندامى تاقى دەكاتەۋە؟

سەرەتا دەپىت ئەۋە بلىين كە دەتوانرىت ئەم پىرسىيارە تەنھا بۇ تىگەيشتن لە حىكمەتى بەدپىھاتن بىكرىت. بە پىچەۋانەۋە لىزەدا -حاشا- لەۋانەيە ماناى لىپرسىنەۋە لە خوا بگەيەنەيت، لە راستىدا ھىچ كەسىك مافى ئەۋەى نىيە، چۈنكە ئەم دونىايەى ئىمەى تىادا دەرئىن بەۋ ھەۋايەۋە كە ھەلى دەمژىن ۋ بەۋ ناۋەۋە كە دەيخۆينەۋە ۋ ھەرۋەھا مانگ ۋ خۆر ۋ نەستىرەكانىش ھەموۋيان مولكى ئەۋن. ھەموۋ شتىك كە ئىمە ھەمانە يان نىمانە، ھى ئەۋە ۋ بۇ ئەۋ دەگەرپىتەۋە. خاۋەن مولكىش چۆنى بولت مامەلە بە مولكى خۆيەۋە دەكات.

دەتوانىن ئەمە بە نمونەيەك زىاتر روون بگەينەۋە. جارىتكيان پىاۋىكى سەخاۋەتمەند، سى كەس دەبات بۇلاى منارەيەك كە سى قۇناغ بەرزە ۋ دەتوانرىت لە ناۋەۋە بە پلىكانە بۇى سەرىكەۋىت. ھەر يەك لە قۇناغەكان پلىكانەيەكى تايىبەت بە خۆى ھەيە. پاشان پىاۋە سەخاۋەتمەندەكە بۇ ھەر يەكىك لەۋان، پلىكانەيەك دىارى دەكات ۋ فەرمانىان پى دەكات كە سەرىكەۋن بە سەرىدا ۋ، لە گەل سەركەۋتنيان

به سەر ھەریەكێك لە پلەكانی ئەو پلێكانەیدا، تەنھا لە بەخشندەیی و بەزەیی خۆیەو و بێ ئەوەی قەرزاریان بێت، دیارییەکی تایبەتیان بێ دەبەخشیت. ئا لەم کاتەدا ئایا پیاوی منارە یەكەم و دووھەم كە لە چا و پیاوی منارە سییەمدا نزمترین، مافی ئەوەیان ھەیە بە پیاوی سییەم بۆین: ”بۆچی ژمارە پلێكانەکانی من كەمترن؟ بۆچی دیاری كەمترت بە من دا؟“ ئایا پیاوی منارە یەكەم مافی ئەوەی ھەیە بڕوانیتتە پیاوی منارەکانی دووھەم و سییەم، یان پیاوی منارە دووھەم بڕوانیتتە سییەم و بە بەشی خۆی نارازی بێت و ڕەخنە بگرتت؟ ئایا ئەم كردارە بە بێ شەرمیی و ناحەقیی دانانرتت؟

خوای گەورە ئیمە ی لە ھێچەوێ دەروست كرددوو، لە جیاتی ئەوەی بمانكاتە بەرد و خاك و گیا و زیندەوێری تر، ئیمە ی وەك مەرۆف بەدییەناو. بەمەشەو ئەوەستاو و نیعمەتی بێشوماری بێ بەخشیوین، وەك ئەوەی ھەموو گەردوونی خستییە خزمەتمانەو. لەوێش گرنگتر بە پایە بەندایەتی شەرەفمەندی كرددوین و كرددوینی بە جێنشینی خۆی لەسەر زەوی. ئایا سەلەیی و بیوہەقایی ناییت بەرامبەر خوا، گەر پاش ھەموو ئەمانە مەرۆف ھەستی ڕەخنە بگرتت و بۆی من بۆچی كەم دەرامەتم؟ بۆ كوێرم؟ بۆ نیفلیجم؟ حاشا! خۆ خوا قەرزارمان نییە تا نارەزایی بەرامبەر دەربەرین! ئەوەی دەكەوێتە سەرمان ئەویە شوكری ئەو نیعمەتانە بکەین كە خوای گەورە لوتفی فرموو، نەك چا و بېرینە شتانیك كە خوای گەورە پێی نەداوین.

خوای گەورە ھیکمەت گەلێکی ناشکرا و شاراوێ زۆری لە

جياوازی ناست و چینی مروّقه‌کاندا داناوه، ههولده‌دهین لیڤه‌دا هه‌ندیك لهو حکمه‌ته زانراوانه بخهینه ږوو.

یه‌که‌م: خوای گه‌وره (جَلَّ جَلَّاهُ) ناوی له ژماره‌به‌دهری هه‌یه و، ئەم ناوانه‌ش داخوازی هه‌مه‌چه‌شنین له به‌دیها‌تندا، بۆ نموونه: ناوی "الرزاق"ی خوای گه‌وره داخوازی بوونی زینده‌وه‌ری ناتاج و، ناوی "الشافی"ش داخوازی بوونی نه‌خۆشه، تا ئەم ناوانه‌ی خوای گه‌وره بدره‌وشینه‌وه. دیسان خوای گه‌وره به ناوی "المجید"یه‌وه ده‌چیت به‌دهم ئەوانه‌ی که له ته‌نگانه‌دان و، به ناوی "القابض"یه‌وه فریاد‌ږه‌سی بی ناگایان ده‌بی و، به‌ناوی "الباسط"یشیه‌وه ده‌گاته هاواری ئەوانه‌ی له نا‌ر‌ه‌حه‌تیدا خنکا‌ون، به‌م جو‌ره خوای گه‌وره به ناوه له ژماره‌به‌ده‌ره‌کانی، خۆی ده‌ناسی‌نیت و مه‌به‌ستی بوونی ئیمه‌ش هه‌ر ئەمه‌یه.

دووه‌م: هه‌موو شتیک به‌پنجه‌وانه‌که‌ی ده‌ناسریت. گه‌ر تاریکی نه‌ییت، نرخ‌ی ږووناکی و، گه‌ر نه‌خۆشی نه‌ییت نرخ و به‌های ته‌ندروستی و، برسیتی نه‌ییت قه‌دری تیڤی و، هه‌ژاری نه‌ییت به‌های ده‌وله‌مه‌ندی نازانریت، گه‌ر که‌م ئەندامه‌کان نه‌بو‌نایه له‌شساغه‌کان هه‌ستیان به‌وه نه‌ده‌کرد خاوه‌نی چ نیعه‌تیکن!

ئەوانه‌ش که ئەندامیکی جه‌ستیان نه‌خۆشه یان له ده‌ستیانداوه، به‌های ئەندامه‌کانی تری جه‌ستیان وه‌ک پیوست نه‌ده‌زانی، نه‌خۆشی و موسیبه‌ته‌کان کاتیکی زۆر که‌می ژیا‌نی ۶۰-۷۰ ساله‌ی مروّف داگیر ده‌که‌ن، مروّقه که‌م ئەندامه‌کان ږیژه‌یه‌کی زۆر که‌می ژماره‌ی دانیشتوانی دنیا ده‌گرنه‌وه، شایه‌نی باسه زۆریه‌ی نه‌خۆشی و

که مئەندامییەکانیش لە خراب بەکارهێنانی مرۆف خۆیەووە سەرچاوە دەگرێت.

سێیەم: ئەم دونیایە شوێنی تاقیکردنەوەیە. خۆی گەورە (سُبْحَانَكَ وَعَالَى) هەندیک جار بە هەژاری و هەندیک جار بە دەوڵەمەندی و هەندیک جار بە نەخۆشی و هەندیک جار بە لەشساعی، مرۆف تاقیدەکاتەووە. هەریەک لە جوانی و هیژ و سەرۆت و کەم ئەندامی و تەندورستی باش هۆکارێکی تاقیکردنەوەن، خۆی مەزن بەم جۆرە ئەم راستییەمان بێج رادەگەیەنێت:

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ
وَالْأَنْفُسِ وَالْعُرْبِ وَالصَّبْرِ﴾ (البقرة: ۱۵۵)

واتە: "بێگومان ئێمە، ئێوە بە کەمیک ترس و برسیتی و کەمبۆنەووەی مأل و سامان و گیان و بەرھەمەکانتان تاقی دەکەینەووە، مژدە بەوانە بدە کە ئارام دەگرن"

لە نایەتە پێرۆزەکانی دواي ئەمانەدا باس لە وەسف و تاییبەتمەندیەکانی ئارامگران دەکرێت و ناماژە بەو دەدرێت کە لە لایەنی خۆیانەووە پاداشتی مەزن دەکرێن. خۆی گەورە (عَزَّوَجَلَّ) بارێک بە کەسێک هەلناگرێت لە توانایدا نەبێت و لێرسینەووەی لەسەر شتێک لە گەلدا ناکات کە خاوەنی نەبێت.

چوارەم: خۆی گەورە (جَلَّ جَلَالُهُ) خاوەنی دادپەرۆری پەها و میهرەبانی بێ سنوورە. هەرگیز ناهەقی بەرامبەر بەندەکانی ناکات،

به لآم بۆئوهى به باشى له دادپهروهى خوا بگهين، پيويسته پيکهوه
 بير له دونيا و دواړوژ بکهينهوه. دونيا فانييه، ديت و دهروات، نهوى
 سهرهکيهه ژيانى نهو دونيايه. دونيا تهنه کينلگهى دواړوژه و نهخوشى
 و موسيبهتهکان دهچنه حوکمى په رستهوه بۆ مرؤفى باوهردار و
 نارامگر. گهر له بهر کورئى، ئيماندارئى بيبهش له جوانييهکانى
 دونياى فانى له تهمه نيکى کورتى ٦٠-٧٠ سالهى ئيره دا نارام
 بگرت، له بههشتدا بهو جوانييه بيسنوورانه خه لاتده گريت که به خه يالى
 که سدا نه هاتوه. خوى گه وه يه ک شت وه رده گريت و له بهرام به ريدا
 چهندين قاتى نهوه ده به خشيتهوه، بهس نه وه ندهى مرؤف له دلوه بپروا
 بهمه بکات و نارامگر ييت.

پينجهم: خوى گه وه (سُبْحَانَهُ وَعَالَى) مرؤفى بۆ به ندياه تى
 هيتاوه ته دونياوه. ناسووديهى و بهخته وهى راسته قينه له نزيکيى
 خوى گه وه دايه و له گه يشتن به ره زامه ندى نهودا ده دوزر تيهوه.
 نهخوشه کان و نهوانهى دوو چارى ناره حه تى و به لا و موسييه ت بوون،
 به بهراورد بهو که سانهى که له نيئو ناسووديهى تير و پريدا ده ژين
 ناسانتر له بيده سه لاتى خويان ده گن و زووتر ههست به پيويستى
 وه رچه رخان به رهو خوى گه وه ده کهن. له په رسته شه کانياندا هه ستيارتر
 ده بن، هه وئ ده دن تا له ده ستيان ديت، خير و چاکهى زياتر نه انجام
 بدن. مه گهر ئامانجى بوونيشمان هه ر تهمه نييه؟! ماده م وايه،
 گهر تهم جوړه دوخانه له هه لهى خو مانه وه سه رچاوهى نه گرت ييت،
 ناييت وه ک سزا لييان بپروانر يت. به لکو پيويسته وه ک لوتفيکى خوى

گهوره تهماشا بکریڻن. ینگومان نه خوشی و کهمنه ندامی و به لا و
موسیبت داوا ناکریڻت، به لام که هاتیش نیمانداری کامل ده لیت:
﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (البقرة: ۱۵۶) واته: "ئیمه هی خواين و
که کاتیشی هات، بو لای خوی ده گه ریینه وه"

۹. لیبوردی و ناسانکاری

﴿ وَلَا يَأْتِلُ أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ
وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْفُوا وَلِيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ
اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ (النور: ۲۲)

واته: "ئهوانه‌ی که خواهنی سامان و به‌خشنده‌بین له ئیوه با سویند نه‌خون که یارمه‌تی خزمان و هه‌ژاران و کۆچبه‌ران له پیناوی خوا نه‌دهن، ده‌با لیبوردی بن، ده‌با چاوی‌پۆشی بکه‌ن، مه‌گه‌ر هه‌ز ناکه‌ن خوا لیتان خۆش بییت، خوایش هه‌میشه لیخۆشبوو و میه‌ره‌بانه."

دلفراوانی سیفه‌تی مروقی پرواداره

له ناوه‌پۆکی ناینه‌که‌ماندا دلفراوانی و ناسانکاری هه‌یه. دلفراوان بوون له‌باسکردنی حه‌ق و حه‌قیقه‌ته‌کاندا زۆر گرنگه. تا ئیستا زۆرێک له‌ دله‌ ڕه‌قه‌کان به‌ هۆی دلفراوانی و ناسانکارییه‌کانه‌وه نه‌ماون و تاوانه‌ته‌وه و چوونه‌ته‌ ناو بازنه‌ی نووری ئیسلامه‌وه. خوای گه‌وره‌ش

به تايبه تي داواي ليكردووين كه بهرامبهر مروّقه كان دلفراوان بين و زمانتيكي نهرم به كاربهينين.^۱

مروّقى دلفراوان له ههموو لاپهريه كي ژياندا ههميشه كه سينكي براويه و هيچ كاتيك نادورپيت. ژيان لهو پروژهدا كه مروّقى تيدايه و ههبونى بهرنامه بو داهاتوو و حيكمت، بههرهيه كي خوايه و تنها بهو كه سانه دهرت كه دلفراوان. نهوانهش كه نمه بهدهست دهينن تاقه ميراتگراني دونياى داهاتوون.

بروادارنك كه به رهوشته قورنانييه كان پهروهده بوويت، وهلامى خراپه كان به چاكه دهدهتوه و ناييت گوي بدات به رهوشته خراپه كان. پيوسته ههميشه به دلفراوانى و ليبوردهيهوه ههلسوكهوت بكات و بهرامبهر به كردهوه توند و ناقولاكان ليبورده بيت.

شارستانيتى نيسلام برتويه له شارستانيتى دلفراوانى. هر له سهرهتاي قورناني پيروزهوه كه به "بسم الله" دهست پيدهكات خواي گهوره به خشندهي و ميهرهباني خويمان نشان دهدهت، ههروهها پيغه مبهرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دهفرمويت: "ئيوه سوژ و بهزهي خوتان بو نهوانهي سهر زوى نشان بدن تا نهوى له ناسماندايه سوژ و بهزهيمان بو ئيوه هديت."^۲ پيغه مبهرمان (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) داوامان لي دهكات كه دلي به كتر نه شكينين و به دلفراوانيهوه بانگمان دهكات بو شارستانيتى ليبوردهي.

۱. طه: ۴۴.

۲. ابو داود، الأدب، ۵۸.

به میلیونان کهسی به پریژ و رهوشت بهرز به رهوشته کانی ئیسلام پهروهده بوون، به تاییه تی نهوانه تی که دۆستانی خوا بوون و به جوانترین شیوه نوینه رایه تی نهم دلفراوانییه یان کردوهه. کاتیک هاوه لئیکی پیغه مبهه (عَلَيْهِ أَفْصَلَةٌ وَسَلَامٌ) به سه رخوشیی هاته مزگهوت هاوه لانی تر سه رزه نشتیان کرد، پیغه مبهه نه هی لیگردن و ناگاداری کردنه وه. هاوه لئیکی تریش که ناوی "جوله بییب" بوو، پیش نه وه ی به هوی هوا و ناره زووی لاوتیییه وه له پری بتراژت، به نامۆژگارییه کانی نهو سهروهه رزگاری بوو، کاتیکیش له جهنگینکدا شه هیدبوو، تهرمه که ی دۆزییه وه و کردییه باوه شی و دوغای خیری بۆ کرد. نهم دوو رووداوه تنها دوو تابلۆن له میهره باننی و به زهیی پیغه مبهه ری نازیزمان. که نه مه یه کینکه له تابلۆکانی جوانی و به زهیی و دلفراوانی مرۆفه کان.

له سایه ی رووناکی ئیسلام و دهسته پر به زهیییه کانی پیشه واکانه وه، ناسنه کان تانه وه و خه لۆزه کان بوون به نه لماس. هه موو حوکمیکی ئیسلام بریتییه له سۆز و به زهیی، وه نهو شتانه ش که له دنیا قه دهغه کراون و سزایان له سه ره، بۆ ئامانجی رزگارکردنی مرۆفه کان و کۆمه لگایه. تهنانه ت نهو سزایانه ش که له قورنان و فه رمووده کانیشدا هاتوون پیشنیاری لیخوشبوونیان تیدا کراوه. نه گه ر له م لایه نه وه سه یر بکه ین ئیسلام به هه موو یاسایه کیه وه ئاینیکه که به زهیی و لیخوشبوون و دلفراوانی و ناسانی له پیشه وه گرتوهه. له به رنه وه په پرهوانی نهم ئاینه ش، ده بیته نهم جوړه بیروبو چوونه بکه ن به سه ر مه شق بۆ خو یان.

خوای گهوره له قورئانی پیروژدا چون باسی ئاسانکاری دهکات

له قورئانی پیروژدا وشه‌ی "یسر: ئاسانکاری" (٤١) جار هاتوه. خوای گهوره بهرامبهر مرۆفه‌کان نه‌و شته‌ی که پێیان ناکرێت نایخاته سهرشانیان، وه مرۆفیش بهرامبهر به‌ ئهرکه‌کانی به‌ربرسیاره.^١ خوای گهوره (عَزَّوَجَلَّ) هیچ شتی‌ک ناخاته نه‌ستوی کەس که له توانای خۆی زیاتر بێت، په‌روه‌رگار له‌ داوی هه‌موو قورسییه‌ک، ئاسانکاری ده‌خولقی‌نیت، شتی قورس له‌ مرۆفه‌کان داوا ناکات، ئاسانکاری ده‌وت بۆیان.^٢ له‌بهر نه‌وه‌ی مرۆفه‌کان به‌ لاوازی به‌دهیه‌تێران، نه‌و (جَلَّ جَلَالُهُ) نایانخاته ژێر بارێکی قورسه‌وه، له‌بهر نه‌وه‌ی ده‌یه‌وت باره‌ قورسه‌کان ئاسان بکات.^٣

ئاین له‌ لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه ئاسانکراوه.^٤ له‌ پال نه‌و په‌رستشانه‌ی که‌ فه‌رمانی پێکراوه و له‌ پال حوکمه‌ گشتیه‌کاندا که‌ پێیان ده‌وترت "عه‌زیمه‌ت"، له‌ رێگه‌ی به‌کاره‌ینانی "پوخسه‌ت"یشه‌وه که‌ ئاسانکاریه‌ له‌ حوکمه‌کاندا، ئهرکی سهرشانمان ئاسان ده‌کات.

ئاسانکاری هه‌یه‌ له‌وه‌ی که‌ داوای لێخۆشبوون بکه‌ین بۆ نه‌و گوناها‌نه‌ی که‌ کردوومان، جگه‌ له‌مه‌ش هه‌میشه‌ ده‌رگای ته‌وبه‌ کراوه‌یه‌ به‌ رووماندا. زۆرکردن له‌ که‌سیک بۆ نه‌جامدانی کارێک شتیکی فیتری نیه‌. له‌بهر نه‌وه‌ له‌ ئاینی ئیسلامدا قه‌ده‌غه‌کراوه‌ که‌

١. البقرة: ٢٨٦.

٢. البقرة: ١٨٥.

٣. النساء: ٢٨.

٤. الحج: ٧٨.

به زۆر يەكك بكرتت به موسولمان، چونكه تاين پهيوهندی به باوهر و ههلبزاردنهوه ههيه.

به پي ئايهتي پيروزي قورئان له تايندا زورليکردن نيه. ^۱ بۆ ئهوهي يەكك بيتت به موسولمان كهس ناتوانيتت زوري ليپكات. له بنهههتدا نه گهر خواي گهوره بيوستايه هه موو كهسيكي ده كرد به موسولماني خاوهر ئيمان. ^۲

جي خويهتي ليردا نهوهش بوتريتت كه حوكمي "زور ليکردن له تايندا نيه"، پهيوهندی به موسولمانبووني سهههتاي كهسيكهوه ههيه، نه گينا مروفيك دواي ئهوهي به ويستي خوي موسولمان بوو و هاته ناو ئيسلامهوه له به جيھيناني داواكاريه كاني تاينه كهي بهرپرسياره. ^۳ هر كهسيك دواي ئهوهي كه موسولمان بوو، به بي بووني هويه كي ريگه پندراو نهركه كاني جيھه جي نهكات، هه لهم دونيا و هه لهم دونياش پروبه پرووي كۆمه ليك سزا ده بيتتهوه. نه مهش به واتاي زورليکردن نايهت، به لكو بريتيه له ريكخستني ژياني ئهوه كه سهي كه به ويستي نازادانهي خوي ئهه ئيمانهي وهرگرتوه و يارمهتي ده دات بهو جوهره بزي كه ئهه بير و باوهره داخوازيهتي و ناسانكاري دهكات بۆ ئهوهي باوهردار ئهوه ريهي گرتويهتي به خيتر كوتايي پي بيت.

۱. البقرة: ۲۵۶.

۲. بونس: ۹۹.

۳. الاحزاب: ۳۶.

به شی خوئندنه وه

چه کی لیبوردهیی به رامبه ر چه کی ناگرین

ماوهیه کی دور و دریز بوو که پیشنوئیزیک بانگیژیک کی بو مزگه وته که ی نه ده دۆزیسه وه، به لام رۆژیک بانگیژیک ده رکه وت، 'کاک عه بدولا' که یه کیک بوو له نوئیزخوئنان نه مه ی زۆر پینخۆشبوو، وتی: "چاوتان رۆشن مامۆستا، نه وه بانگیژیکیان بو دامه زران دووین!" مامۆستا به دلهر اوکی و زهرده خه نه یه کی ناوئته ی دوو دلی و گومانه وه وه لامی دایه وه و، وتی: "نه م بانگیژه له و بانگیژانه نییه که به دامه زران دن هاتیتته نیره. یه کیکه له و بانگیژانه ی که به چه کی لیبوردهیی و میهره بان ی نه رمان کردوه! نه و چه کی ناگرینی له نیمه راکیشا، نیمه ش چه کی دلفر اوانیمان هه لگرت، سه رتا نه و نیمه ی گرت نینجا نیمه نه و مان گرت. نیستاش تا بانگیژیه که ی ده کات دلسۆزیمان نیشان ده دات."

کاک عه بدولا هیچ له مه تینه گه یشت. مامۆستاش به م شیویه روودا وه که ی باس کرد: "به یانییه کی تاریک مزگه وته که م داخست، بو ماله وه ده رۆشتمه وه، که له حه وشه که ده رچوم ده نگیک کی له نا کاو منی وه ستاند. "مامۆستا! ده ست به رزیکه ره وه نه گینا ته قه ت لیده که م!" سه یرم کرد، به لام له به ر تاریکی نه متوانی بیناسمه وه، پرووی

چەكەكەى لە من كرد و نامازەى بۆ كردم. ”پيشكەوه!“ دەستم ناىە سەر سەرم و بۆ ئەو شوئنه پړوشتين كه دەيوست. وه له كۆتاييدا چوينه گۆرستانيك. بەو فەرمانانەى كه لەپشتمهوه دەهات زۆر سوپاينەوه لەناو گۆرستانه كەدا، پىخ ئەوهى سەيرى دواوه بكەم بانگم كرد و، وتم: ”بۆچى دەسوپيئتهوه؟“ وهلامەكەى زۆر سەيربوو: ”من كورى فلانە پياوم كه نوڙخوئنى مزگەوتەكەى تۆبوو و زۆرت خوښ دەويست، له گۆرپى باوكم دەگەرپم.“

زۆرم پىخ سەيربوو و تۆزنيكيش ناسووده بووم. ”گۆرپى باوكت ئەهەتا ليريه.“ چوينه سەر ئەوگۆرپى كه ئەو بۆى دەگەرا، بەلام له دواوه فەرمانتيكى تر هات. ”له شوئنى خۆت بكهوه سەر ئەژنو و سورەتى ياسين بخوئنه!“ ئەوهندەى تر سەرم سوپما، سورەتى ياسينم خوئند، لەم كاتەدا بە لاچاوئك سەيرى دواوم دەكرد، بينيم چەكەكەى خستووته گيرفانيهوه و دەگرى. نينجا وتى: ”تۆ كارى خۆت كرد، فەرموو برۆ“ وتم: ”نەخيز هەرگيز تۆ بەجيناھيئلم و نارۆم، پيويستە تايبەتمەندى ئەم شوئنه بزەنم؟“ ئەوهندەى تر گريانەكەى تاوى سەند. دواى تۆزئك هاتەوه سەر خۆى و دەستى كرد بە باسكردنى بابەتەكە. ”چەند حەيفە كه من دەخۆمەوه، ئەمشەويش ديسان خواردوومەتەوه. لەخونمدا باوكم بينى سەرزەنشتى دەكردم و، دەيوست: ”تۆ چۆن منالايكيت؟ لەوتەى له تۆ جيابوومەتەوه هيچ ديارببەكى تۆم پىخ نەگەيشتووه، نايا ئەمە رەوايه؟“ منيش كه خەبەرم بوووه ويستم ياسينيك بۆ باوكم بخوئترت، سوپاست دەكەم تۆ ئەركى خۆت نەجامدا،

ئىستاش بە دەردى خۆمەۋە بەجىم بېيئە، من يەككىم لەوانەى كە
كەوتومەتە ناو زەلكاۋى تاوانەۋە.“

ۋتم: ”نەخىر تۆ لەوانە نىت كە كەوتونەتە ناو زەلكاۋى گوناھەۋە،
تەنانەت ئەگەر ئالتونىش كەۋتە سەر زەۋى ھىچ لە بايەخەكەى
كەم نايىتەۋە. تەنھا پىۋىستە خۆلەكەى لىج بەتەكىنرەت و ئالتونەكە
ۋەدىارىخىرەت.“ ۋتم: ”دەى با تەبەمەۋە مائەۋە“، پىداگىرەم كەرد، بە
يەكەۋە ھاتىنەۋە مائەۋە. كەسىك بوو خۆى بە شايانى ئەۋە نەدەزانى
كە كەسانى تر گىرنگى پىج بەدەن. خۆى ۋەكو كەسىكى پىج نىرخ قەبۇل
كەردبوو. مەنىش ۋتم: ”لە باۋكىكى ۋەھا، مەنالىكى خراب دروست
نايىت، ھەموو شتىك كاتى خۆى ھەيە، ئىستاش كاتى گەپرانەۋەيە.“
بەم جۆرە بوۋىن بە ھاورپى، ئەم ھاورپىيەتتەيەمان ۋا فراۋان بوو ۋەكو
بىنىتان بوو بە بانگىپىژى مزگەۋتەكەمان.

بە كورتى ئەۋ چەكى ئاگرىنى لە ئىمە پاكىشا، ئىمەش چەكى
دلفراۋانى ۋ بەزەيىمان لەۋ پاكىشا، لە پىشدا ئەۋ ئىمەى ترساند، بەلام
دۋابى ئەۋمان بەم شىۋەيە گرت!“

لە كرۆكى ئايندا ئاسانكارى ھەيە

يىگومان ئەۋ كەسەى كە مرۇف بە باشتىن شىۋە دەناسىت تەنھا
بەدەيىنەرەكەيەتى. خۋاى گەۋرە تۋانا ۋ لىھاتنى مرۇف زۆر بە باشى
دەزانىت، پىك بەگۋىرەى ئەمانە چۋارچىۋەى بەندايەتى بۇ كىشاۋە،
كاتىك كە داۋاى شتىك لە مرۇفدەكان دەكات، بە پىنى تۋانا ۋ لىھاتنى

مرۆڤه‌كان فەرمان ده‌كات. ئه‌و له‌بهر ئه‌وه‌ی كه‌ خاوه‌نی دادپه‌روه‌ری
په‌هايه به‌ گۆڤه‌ری توانای مرۆڤه‌كان داواكارى لێكردوون.

له‌ قورئانى پيروزدا زۆر به‌ پرونى باس له‌وه‌ كراوه‌ كه‌ به‌پێى توانای
مرۆڤه‌كان ئه‌ركيان لێ داوا ده‌كرت.

﴿ لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا
تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِمْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ
عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ۗ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴾

(البقرة: ۲۸۶)

واته: "خوای گه‌وره‌ هه‌چ بارێك ناخاته سه‌ر شانێ كه‌سه‌یك كه‌ پێى
نه‌كرت. هه‌موو كه‌سه‌یك ئه‌و قازانجه‌ باشه‌ی وه‌ری ده‌گریت له‌سه‌ر
داواكارى خۆیه‌تى و ئه‌و كاره‌ خرابانه‌شى كه‌ ده‌يكات دژی خۆیه‌تى.
ئهی خوای گه‌وره‌! ئه‌گه‌ر بېرمان چووه‌وه‌ یاخود به‌بێ وېستى
خۆمان هه‌له‌یه‌كمان كرد، به‌رپرسمان مه‌كه‌ لێى. ئهی خوای گه‌وره‌!
شتیكمان مه‌خه‌ره سه‌رشان كه‌ له‌ تاڤه‌ت و تواناماندا نه‌بیت..."

واته‌ خوای گه‌وره‌ هه‌چ عیباده‌تیكى پڕۆحی و جه‌سته‌بێ له‌ سه‌روو
توانای مرۆڤه‌وه‌ دانه‌ناوه‌ و به‌پێى توانای ماددى و مه‌عنه‌ویه‌كانى
ئه‌ركى خستوه‌ته‌ سه‌رشان.

بۆیه‌ ئه‌و ئه‌ركانه‌ی خوای گه‌وره‌ خستویه‌تیه‌ سه‌ر شانى به‌نده‌كانى
توانای به‌نده‌كه‌شى له‌به‌رچاو گرتوه‌، بۆ نمونه‌ هه‌ج فه‌رزه‌ له‌سه‌ر ئه‌و

که سانه‌ی که له پرووی جهسته‌یی و مادیه‌وه گونجاون و نهو مهرجانه ده‌یانگرتت‌مه که بتوانن حه‌ج بکه‌ن.

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾ (آل عمران: ۹۷)

واته: "ئه‌وانه‌ی که توانایان هه‌به سهردانی مالی خو بکه‌ن، حه‌قیکه له سهریان."

یه‌کیکی تر له‌وانه ده‌ست‌نوێژه که مهرجه بو نوێژ، به‌لام گهر هات و هه‌لومه‌رجه‌کان گونجاو نه‌بوون بو ده‌ست‌نوێژ، ده‌توانین "ته‌یه‌موم" بکه‌ین. واتا داواکارییه‌کان به پێی توانا کراون.^۱

خوای گه‌وره نهو شتانه‌ی که به‌نده‌که‌ی پێی نا‌کرت نه‌یکردوه به نه‌رك به سهریه‌وه، له‌بهر نه‌وه نایه‌وێت به‌نده‌کانی شته‌کان زۆر له خوایان قورس بکه‌ن.^۲ چونکه له به‌ندایه‌تیدا ناسانکاری بنه‌مایه‌کی گرنگه، ناوه‌پوکی هه‌موو نه‌م بنه‌مایانه‌ش به‌م شیوه‌یه‌یه:

﴿وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا﴾ (النساء: ۲۸)

واته: "ئینسان به لاوازی به‌دییه‌ت‌نراوه." زانایانی ته‌فسیر وتویانه نه‌م نایه‌ته بو هه‌موو به‌ریاره‌کانی ئاین به‌کاره و نه‌م ناسانکارییه‌ی خوای گه‌وره‌ش چاکه‌کردنه له‌گه‌ڵ به‌نده‌کانیدا.^۳

کاتیک سهریری ژیریانی پیغه‌مبه‌رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده‌که‌ین ده‌توانین نه‌وه ببینین که ناسانکاری وه‌کو بنه‌مایه‌ک قه‌بوڵ کردوه.

۱. المائدة: ۶

۲. المائدة: ۱۰۱

۳. الرازي، مفاتيح الغيب، ۵۵/۱۰

هاوه‌لان ده‌فهرموون: ”نه‌گەر پیغه‌مبەر (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) له‌ نیوان دوو شتدا دوودل بووایه ئاسانترینیانی هه‌لده‌بژارد.“^۱ هه‌روه‌ها له‌ فهرمووده‌یه‌کی تردا ده‌فهرمووت: ”ئاسانکار بن و کار له‌ خه‌لك قورس مه‌که‌ن، مرژده‌هرین و ترسینه‌ر مه‌بن.“^۲

ناوه‌ڕۆکی ناینه‌که‌مان گرنگی به‌ ئاسانکاری داوه‌، ئەم نایه‌ته‌ دووجار له‌سه‌ر یه‌ك ئەم راستییه‌مان یاد ده‌خاته‌وه‌:

﴿ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ ﴾ (الشرح: ۵-۶)

واته‌: "به‌ دلناییه‌وه‌ له‌ پال قورسییه‌کاندا ئاسانکارییه‌کیش هه‌یه‌، به‌ راستی له‌گه‌ل هه‌ر قورساییه‌کدا به‌یه‌که‌وه‌ ئاسانکاریش هه‌یه‌"

له‌ راستیدا له‌ هه‌ندیک عیباده‌تدا به‌پێی شوینه‌کان ئاسانکاری کراوه‌، ئەمه‌ش بۆ ئه‌وه‌یه‌ که‌ موسولمان په‌رستشه‌کان له‌ هه‌موو ناوه‌ند و هه‌لومه‌رجی‌کدا به‌ ئاسانی جیبه‌جی بکات، بۆ نموونه‌ ئه‌وانه‌ی که‌ ناتوان به‌پۆژوو بن ده‌توان له‌ دوا‌ی مانگی رهمه‌زان به‌ قه‌زا بیگرنه‌وه‌، ئه‌وانه‌ی که‌ ناتوان به‌ پێوه‌ نوێژ بکه‌ن ده‌توان به‌ دانیشتنه‌وه‌ بیکه‌ن، وه‌ نه‌گه‌ر هاتوو ئاوه‌ نه‌بوو بۆ ده‌ستنوێژگرتن ده‌توان ته‌یه‌موم بکه‌ن و، له‌ گه‌شته‌کاندا نوێژه‌کان کورت ده‌کرنه‌وه‌، ئەمانه‌ هه‌مووی ئاسانکاری ناینه‌.

به‌ په‌چاوکردنی توانا و پێداویستی مرؤف، چه‌ندین ئاسانکاری تریش له‌ ناینه‌که‌ماندا هه‌یه‌. له‌به‌ر ئەم هۆکارانه‌ جوکه‌کانی ئیسلام

۱. أبو داود، الأدب، ۴؛ الموطأ، حسن الخلق، ۲.

۲. البخاري، العلم، ۱۱، المغازي، ۶۰، الأدب، ۸۰؛ مسلم، الجهاد، ۴.

خاوهنى ئەو سىفەتەن كە لە ھەموو كاتىكدا و لە ھەموو شوئىنكىدا دەتوانىت پىادە بکرىن.

ئىبوردەيى سەردارمان چۆن بوو؟

پىغەمبەرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خاوهنى دلىكى فراوان بوو، لاي خواي گەورە ناوي ئەو برىتى بوو لە "زۆر بە بەزىي و زۆر مېھربان". ھەزرەتى عائىشە (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) دەفەرموئت: "پىغەمبەرمان (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَسَلَّمَ) وشەي ناشىنى نەدەوت، پىچەوانەي شەرم و پەروەردە و نەزاكەت ھىچ ھەلسوكەوتىكى نەدەکرد، لە ناو بازاردا بە دەنگي بەرز قەسەي نەدەکرد و دەنگە دەنگي دروست نەدەکرد، وەلامى خراپەي بە خراپە نەدەدایەو، بەلكو دەبەخشىن."

دووبارە ھەزرەتى عائىشە (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) دەفەرموئت: "كاتىك پىغەمبەر (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَّمَ) لە نىوان دوو شتدا دوودل بووايە ئەوا ئاسانەكەيانى ھەلدەبژارد، ئەگەر بىزانىايە كە دەكەوتتە گوناھەو ئەوا زۆر خۆي لى بەدوور دەگرت."

دايكي نىمانداران ھەزرەتى عائىشە بەردەوامە لە باسکردنى ئەودا دەلىت: "پىغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە موجهەدەدا نەبىت، ھەرگىز لەكەسى نەداو، ھىچ كەسك نە لە رەفتار و نە لە كردارى پىغەمبەر (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَّمَ) زيان و تازارى بەرنەكەوتوو، نىتر چ بگات بەوہى ھەستى تۆلەسەندنەوہى بەرامبەر بە ھاوہلىكى ھەبىت،

مه‌گەر كه سټك بټ پټزى نواندبټت بهرامبهر به سنووره‌كانى خوا، نه‌وكاته له‌بهر خاترى خوا تووره‌ده‌بوو و تو‌له‌ى لټده‌سه‌نده‌وه^۱

”قازى به‌بىضاوى” ئەم بابەتە بەم شىوێهە باس دەكات: ”پټغه‌مبهرى خوا (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) كه‌سىكى ئارامگر و خاوهنى په‌وشتيكى به‌رز بووه، وه پټزى له‌حه‌ق گرتووه، ئە‌گەر مافى خه‌لك و مافى خواى گه‌وره‌ى نه‌دابايه، ئە‌مه به‌ماناى زه‌ليلى ده‌هات، وه ئە‌گەر له‌بهر خاترى نه‌فسى خو‌ى مافى به‌سه‌ندايه به‌هه‌له‌شه و بټ ئارام هه‌ژمار ده‌كرا.“

هاو‌ه‌لى پټغه‌مبهر نه‌نه‌سى كورپى مالىك (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ده‌فه‌رمو‌وت: ”كاتىك له‌گه‌ل پټغه‌مبهرى خوادا ده‌رؤ‌يشتين ده‌شته‌كيبه‌ك عه‌باكه‌ى پټغه‌مبهرى زؤ‌ر به‌توندى راكيشا، كاتىك سه‌برى پټغه‌مبهرم كرد له‌ملى گيربوو، ده‌شته‌كيبه‌كه پټى وت: ”نه‌ى محمدا! له‌و ماله‌ى كه‌ خوا پټى داويت فه‌رمان بكه‌ برپ‌ىكم پټ ببه‌خشن!“ پټغه‌مبهر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ناو‌رپى دايه‌وه و زه‌رده‌خه‌نه‌ى كرد، دواى فه‌رمانى كرد كه‌ شتيكى به‌نه‌ى.“

وه‌ك هه‌زه‌تى نه‌نه‌س (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بو‌مان ده‌گيرپ‌ته‌وه پټغه‌مبهرمان (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هه‌رگيز شتيكى رووبه‌رووى كه‌سټك نه‌ده‌وت كه‌ بټتاقه‌تى بكات، هه‌روه‌ها هه‌رگيز عه‌ببى كه‌سى نه‌ده‌وت. كرداره‌ خراپه‌كانى به‌شىوێهه‌كى گشتى باس ده‌كرد، تا نه‌و كه‌سه‌ى كه‌ نه‌و هه‌له‌يه‌ى كردووه بټتاقه‌ت نه‌بټت و دلى نه‌شكټت! هه‌رچه‌نده‌ ناما‌زه‌يه‌كى

۱. مسلم، الفضائل، ۷۹.

پیغمبر (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) له لایه ن شوئنگه وتوانیه وه وه کو فرمان
ته ماشا کراوه، سهره پای نه مهش بؤ نه وهی که سینک له نوممه ته که ی
دلی نه شکیت زؤرتین ههستیاری نیشانداوه.

جاریکیان پیغمبر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) بینی که پیاویک به هوئی
بؤنیکی قورسه وه هه موو که سانی چوارده وری خوئی بیتاقت کردوه،
هه تا پیاوه که نه رؤشت هیهچ شتیکی نه وت، به ده موچا ویدا نه دایه وه،
دوای نه وهی که رؤشت به خه لکه که ی وت: ”به شیویه کی نهرم و نیان
به م که سه بلین که جاریکی تر نه م بؤنه بیزار که ره به کار نه هیئت!“

هاوه لان دهر باره ی پیغمبر مان (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) ده لین: ”نه گهر
شتیکی پی خوش نه بوایه به روخساریه وه دیاریوو.“ هه روه ها له م
فه رموده پرمانایه دا پیغمبر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) به هاوه لان
ده فه رموت: ”هیچ کهس باسی خراپه ی یه کیکی تر تان لای من
نه کات، چونکه من ده رموت به دلکی پاکه وه به ناوتاندا بگه پریم.“

پیغمبر مان هه میشه لایه نی دلفراوانی

و گفتوگو کردنی گرتوو

کاتیک سهری ژبانی پیغمبر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده که ی ن، ده بینین
بؤ نه وهی په یوه ندیه کی کاریگری له گه ل مرؤفه کاندا هه بیت، هه میشه
هه ولی داوه له گفتوگو دا بیت له گه لیاندا. بؤ نمونه سهره پای نه و
مه رجه قورسانه ی که په یماننامه ی خوده بیسه له خوئی گرتبوو، به لام
نه و قه بولی کرد بؤ نه وهی ناشتی به رقه راریت، نه مهش ده یسه لمینت

که که سبکی ناشتیخواز بووه. بهم شیویه له قورئانی که ریمدا هاتووه:

﴿لَا يَنْهَكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ يَبُرُّوهُمُ وَيُقَسِّطُوا إِلَيْهِمْ﴾ (المتحنة: ۸)

واته: "دلنیاشین که خوا قهدهغهی ئهوه تان لئ ناکات که چاک رهفتاری و دادپهروهری بکهن له گه ل ئه و که سانه دا که جهنگیان دژ نه کردوون و دژایه تی ناینیان نه کردوون و له شوپنه وار تان ده ریان نه کردون، چونکه به راستی خوا دادپهروه رانی خو ش ده ویت." ههروه ها ده فهرمویت:

﴿فَمَا اسْتَقَمُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا هُمُ﴾ (التوبة: ۷)

واته: "که ئه وان به شیویه که راست و دروست هه لسو که وتیان له گه ل کردن، ئه و ا ئیوهش به راست و دروست هه لسو که وتیان له گه لدا بکهن."

ئهم دوو ئایه ته پیروژه داوای پاراستنی ئه و که شه ناشتییه ده کات که ریکه وتننامه ی خودیبییه فه راهمی کردبوو. به پیتی ئه مه پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سه ره رای نار په زایه تییه کان و سه ره رای موسولمان بوونی "ته بو جه ندهل"، بو ئه وه ی پابه ندیی خو ی بو یه کیک له ماده ده کانی ریکه وتننامه ی خودیبییه دوویات بکاته وه، ناچار بوو ئه و ها وه له به ریزه بگپرتنه وه بو ناو هۆزه که ی، هه رچه نده په نای پیه پینابوو. به ناچار ی دایه وه ده ست "سوهیل" ی باوکی که به نو ئنه رایه تی مه که کیه کان هاتبوو. بهم شیویه لایه نگری خو ی بو ریکه وتن و دیالوگ دوویات

كردەوہ. لە پەیماننامەى ناشتى خودەيبىيەدا ھاتبوو، كە بۆ ماوہى ۱۰ ساڵ ناشتى لەنيوان موسلمانان و مەككەيبەكان بەرقەرار دەيىت. پيغەمبەر (صَلَوَاتُ اللّٰهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) لەم ماوہيدا نيرراوانى خۆى نارد بۆ لاى سەرۆكى ولاتانى دەروويەر و ھەوليدا پەيوەندى دۆستانەيان لەگەڵ دروست بکات، لە ماوہيەكى كەمدا نەنجامە جوانەكانى ئەم ھەولانە دەرکەوتن. يەكئێك لەمانە "نەجاشيە".

با تۆزئێك بچينەوہ بۆ دواوہ. يەكسەر دواى جەنگى بەدر، نەجاشى لە حەبەشە حەزرتى "جەعفەرى كورپى ئەبو تالب" و ھاوپرێكانى بۆ لاى خۆى بانگ دەكات. كاتئێك موسولمانەكان دەچن بۆ لاى دەبينن جليكى كۆنى لەبەردايە و لەسەر زەوى دانىشتووہ. سەريان سوور دەمينىت، داخۆ بۆچى پاشايەكى وەك ئەو جليكى واى پۆشيوە و لەسەر زەوى دانىشتووہ!

نەجاشى ھۆكارى بانگکردنى موسولمانەكانى بۆ لاى خۆى بەم شيوہيە باس دەكات: "من بۆ ئەوہى ھەوائىكى خۆشتان پى رابگەيەنم ئيۆەم بۆ ئيرە بانگ كردووہ! لە شارەكەى ئيۆوہ يەكئێك لە پياوہكانم ھات بۆ لام و ھەوائى سەرکەوتنى خوا و پيغەمبەرەكەى و شكانى دوزمەنەكانىشى بۆ ھينام. ئەوان لە ناوچەى دارى سيواكەكان كە بە "بەدر" ناسراوہ پرۆبەرپرووى يەكتر بونەتەوہ. ئيستا وەكو ئەوہ واىە كە ئەوئى ببينم، چونكە من سەردەمانئێك لەوئى حوشترم دەلەوھپرانەد."

موسولمانەكان پيش ئەوہى پرۆن پرسياريان ليكرد: "باشە بۆچى لە كاتئێكدا كە فەرمانرەھوايت، لەسەر زەوى دانىشتويت و ئەم جلە كۆنانەشت

له بهردایه؟“ وهلامه که بهم شیویه بوو: ”نیمه لهو شتانهی که خوای گهوره بو عیسی (عَلَيْهِ السَّلَام) ناردوو تئده گهین، کاتیک خوای گهوره نیعمت دهبه خشیت به بنده کانی، جوانترین شت که له بهرامبهردا بنده کان بیکن خاکی بوون و خۆبه کهم زانینه. له بهر نه وه کاتیک خوای گهوره نیعمه تی سهرکه وتن دهبه خشیت به پیغه مبه ره که ی، منیش ویستم بهم شیوه سادهیه، خۆم هه وئه که تان پی بلیم.“

سهرپای نهو شکسته ی که به سهر مه که یه کانداهاتبوو، دوا ی ماویه ک "عه مری کورپی عاص" و "عه بوللای کورپی نه بی ربه یه" دووباره ده نیرینه وه بو حه به شه و ده یانویست هیچ نه بی موسولمانه کانی نهوی به یینه وه و حه قی خۆیان له وان وهرگر نه وه، ده یان وت: ”با حه قی خۆمان له خاکی حه به شه وهریگرین! پیاو بنیرن بو لای پاشای نهوی تا ها وئه کانی پیغه مبه ر بدات به نیمه و له بری کوژراوه کانی به در نه وان بکوژینه وه!“

دووباره به دیاری به نرخه وه ده چن بو لای نه جاشی و بو نه وه ی وه کو جاری پێشوو توشی نوشوست نه بنه وه، ناموژگاری زوری پیاوه کانیان کرد، له گه ل نه مانه شدا دووباره به هه له دا چوون.

چونکه به ماویه کی کهم پیغه مبه رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خه به ری له م بارودوخه ده ییت و یه کسه ر نامه یه ک به "عه مری کورپی ئومه یه" دا بئ نه جاشی ده نیریت. له بهر نه مه نه جاشی دووباره به دیاریه گرانه کان و قسه و روکه شیان هه لئه خه لئا و نیردراوه کانی مه که ی به ده سته تالی ناردوه.^۱

۱. قرطبی، الجامع، ۲۵۵/۶. محمد حیدالله، الوثائق السياسية، ۹۹.

به شی خوندنه وه

چهند وتهيك نه سر دتفراوانیی و لیبوردهیی

- نه گهر یه کیك ته نانه ت وه کو نیمه ش بیرنه کاته وه، ده بیټ به لیبوردهیی و پریزه وه لئی پروانین.
- کاری نیمه شکاندنی دلّه کان نییه، به لکو پاک کردنه وهی دلّه کان.
- پیوسته له بیرمان نه چیت که نومته تی پیغه مبه رنکین، کاتیک ددانیان شکاند و سهریان قلیشانند، دهیغه رموو: ”خوایه لیان خوشببه و رپی راستیان نشان بده، چونکه نه وان نامناسن، نه گهر بیانناسیbam وایان نه ده کرد.“ بویه پیوسته بابه ته کانی نه و مرؤفه ی که جدیدترینی مرؤفه کان، به رژانه سهرشه قام و هات و هاوار نه خهینه ژیر پی خه لکی. (موجه مد فهغوللا کوهن)
- نه م سهرده مه پیوستی به ناینیکی هاوبه ش نیه به لکو پیوستی به تیگه شتن و قه بولکردنی دوولایه نه هه یه له نیوان ناینه جیاوازه کاند.
- بنه مای سهره کی هه لسوکوت کردن بریتیه له لیبوردهیی، مه حاله نیمه همومومان به یه ک شیوه بیریکه ینه وه، چونکه پروانینمان بؤ

ئەو بەشەى پراستىيى "ھەقىقەت" كە لىمانەوہ ديارە جياوازە.
(غاندى)

- كاتىك كەسىك تەماشاي گولنىك دەكات و لە خەيالدا بىر لەشەرە
كۆنەكان دەكاتەوہ، چۆن دەتوانىت ھەست بەو جوانىيە بكات كە
بوونى گولەكە لەو كاتەدا دەرىدەپرېت؟
- لەبرى ئەوہى دلتەنگ بىن بەوہى گول دركى ھىدە، با دلخۆش
بىن بەوہى درك گولى ھىدە. (كوتە)

۱۰. ژيانی به کۆمهڵ

﴿ وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ﴾ (آل عمران: ۱۰۳)

واته: "هەر ههمووتان، دهست به پهتی (ئاینی) خواوه بگرن، توند باوهشی پیتدا بکهن، جودا و په‌رته‌وازه مه‌بن."

جهماعت و اتای چیه؟

جهماعت، کۆمهڵێک مرۆڤن که له دهوری ههست و بیر و باوه‌پێکی دیاریکراودا به ههستیکی قووله‌وه جهم بوون.

خوای گه‌وره مرۆڤی وه‌ک بوونه‌وه‌پێکی کۆمه‌لایه‌تی دروست کردوه. نه‌وی به جۆرێک هه‌ناوه‌ته بوون، که پێوستی به هاو‌په‌گه‌زه‌کانی خۆی بێت. مرۆڤ ده‌توانیت ته‌نها له نێو کۆمه‌لدا بژی و ناسوده بێت. ئاینه‌که‌مان بایه‌خ به‌وه ده‌دات که موسوڵمانان به کۆمه‌ل بژین و، له سه‌رجه‌م لایه‌نه‌ ماددی و مه‌عنه‌وییه‌کانی ژياندا هاوکاری یه‌کترین. په‌روه‌رد گارمان له قورئانی پی‌رۆزدا ناما‌ژه به‌وه ده‌کات و، ده‌فه‌رمو‌یت:

“ئەو ئيماندارانەى خۆش دەۋىت كە ۋەك بىنايەكى پتەو، رېز دەبەستىن ۋ لە رېگەى ئەودا تېدە كۆشنى”، پىغەمبەرى نازىزىشمان لە فەرموودەيە كدا دە فەرموئەت: “ئيمانداران ۋەك ئەندامەكانى جەستەيەك وان. گەر ئەندامىك نەخۆش بىكەوئەت ۋ زىانى پېبگات، ھەموو جەستە پتەوى گىرۆدە دەيئەت.”^۲

ژيانى بە كۆمەل ئەو سەنگەرە پارىزراۋىيە كە بەرامبەر شەپۆلە پروخىنەر ۋ داپلۆسىنەرەكانى ئاخزەمان دەۋەستەت. لە پال ئەگەرى چەندىن ھەلە كە دەكرەت لە ژيانى تەنيايىدا پروبىدات، لە ژيانى بە كۆمەل ۋ جەماعەتدا ئەم ئەگەرە كەمترە. لە لايەكى دىكەۋە ئەو كەسانەى كە بە تاك دەژىن، لەو كەش ۋ ھەوا نورانىيە بى بەش دەبن كە خۋاى گەورە بە جەماعەتى دەبەخشىت. جوولەى ھاوبەش لە نىو جەماعەتدا ھەيە ۋ دەيئەت ھەيئەت، ھەرۋەھا لە جەماعەتدا ئەگەرى دامەزراۋى ۋ سەر كەوتن زىاترە. چونكە لە لايەكەۋە كۆكراۋى ھەست ۋ بىرى چەندىن مرؤف ۋ تىگەيشتنى بە كۆمەل، لەو لاشەۋە بىرى يەك دانە مرؤف گەر بلىمەتەش يئەت...

بەلئى، ئەمانە تەنانەت بەراوردىش ناكريئەن. لە بەر ئەم ھۆكارانەيە كە پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فەرموۋىەتى: “خۋاى گەورە لە گەل جەماعەتدايە.”^۳

۱. الصف: ۴.

۲. البخارى، الأدب، ۲۷؛ مسلم، البر، ۱۷.

۳. الترمذى، الفتن، ۷.

همیشه هیز له پیکه وه بوون دایه

پیغمبهری سردارمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فرموده یه کدا
ناماژهی بهوه کردووه که هیز و رهحمت له یه کیتی و، سزا و نازاریش
له پهرته وازهییدا هه یه.^۱ ده بیئت نه وه شمان له یاد نه چیت که پاداشتی نه و
پهرستشهی به جهماعهت ده کیرت، بیست و حهوت پله له سهروو نه و
پهرستشانه وه یه که به تاك ده کیرن.^۲

دوو کهس گهر پیکه وه نه بن، تنها (۱)ن، به لام کاتیک دینه پال
یه ک ده بن به (۱۱). گهر سیانیش بن ده بن به (۱۱۱). له سه ر
بنچینه ی ژماره هه ولماندا نه م دوخه وینا بکه یین. با نیستاش بیر له وه
بکه یینه وه، نایا نه و پرووناکییه ی که یه ک کهس به گرتنی مه شخه لیک له
تاریکیدا ده یه بیئته مه یدان له گهل هی (۱۱) کهس و (۱۱۱) که سدا
ده بن به یه ک؟ له هه لگرتنی گه نجینه یه کیشدا هه مان دوخ له نارادایه.
با له گهل هیز و بازوودا یه کگرتنی توانا و بیروکه کانیش هه ژمار
بکه یین. سه ره رای نه وه ش گهر یه کیتی نامانج و خهون له گهل کووش
و برپاردان یه کبگرن، نه و نه و کاته سه دای وره یه کی بهرز و پؤلایین
له و بلند گو یه وه ده بیسترت که گولله تو په کانیش ناتوانن به رامبهری
رابه وستن.

نه گهر ده تانه ویت بینه دارنکی بهرداری کراوه به پرووی رهحمه تدا،
نه و بینه دارنکی نیو دارستان. گهر به تنها به یینه وه هه یچ رهحمه تیکتان

۱. المسند، ۱۴۵/۴.

۲. البخاری، الأذان، ۳۰.

بۆ نابارئت، پەنگە وشك بېن و بېوكېنەوہ. بەلام لە شوئنی دارستاندا
بېنگومان بارانی رەحمەت دەبارئت و ئۆوہش سوودی لێدەبېنین.^۱

وہك كەمېك پېشتريش باسمان کرد مرؤف وەك بوونەوہرئکی
کۆمەلایەتی دروست کراوہ، ئەو کەسە بەتەنھا دەژێ، پەنگە بکەوئتە
ئێو بارئکی ناھەموارەوہ. لە بەراھبەر پەشەباکانی گوھرپايدا کە لە
ھەر چوارلاوہ فېلبازانە ھەلدەکەن، وە لەوہش خراپتر، دەکرئت بېئتە
ئامانجی تیرە ژەھراویبەکانی شەیتان. لە بەر ئەوہ دەبېت خۆمان بە
دووربگرین لە ژيانی تەنھا و، پەنا بۆ ژێر سایەي جەماعەت بەرین.

بېوئستمان بە رۆحی پېنگەوہبوونە

بەکرپزی دلەکان و پاشانیش بەکرپزی کردارەکان، ھەر وەك بەکئکە
لە بناغە مەزنەکانی ئایینی ئیسلام، بەھەمان شۆوہ نامانجئکی
بەنەرەتیشیھەتی. پەر وەرد گارمان لە باسی ئەم پراستیھەدا لە قورئانی
پېرۆزدا دەفەر مۆت:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا
حُفْرٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

(آل عمران: ۱۰۳)

واتە: "ھەمووتان پېنگەوہ، دەست بە ئایینی ئیسلامەوہ بگرن تا لە
کەوتن و ھەلدێران رزگاربن. لە ناو خۆتاندا وەك ئەھلی کتێب مەبنە

۱. موھەمەد فەخووللا گولەن، لە سېنەری باوہرپا.

تاقم تاقم. (يا مەبەست ئەو ھەيەت ھەك سەردەمى جاھىلىيەت مەمىننە ھە
 كە بە گزى يەكتردا ئەچوون). بىرى ئەو نىعمەتە بىكەنە ھە كە خوا
 رزاندى بە سەرتانا و، ئەو ھە بوو ئىو ھە لە ناو خۇتانا دوژمن بوون و
 ماو ھەكى دوورودرىژ لە يەكترتان ئەكوشت، پاشان خوا بە ھوى
 نىعمەتى ئىسلامى پىرۆزە ھە ئاشتى كىرئە ھە و لەناو خۇتاندان بوون
 بە براى يەكتىر. ئىو ھە لە سەر لىواری چالى ئاگرى دۆزەخ بوون و
 ئەگەر ئاينى ئىسلام فرىاتان نەكەوتايە و ئىسلام نەبوونايە لە وانەبوو
 تىبىكەون. خوا ھىدايەتى دان و رزگارى كىرئە لەو ئاگرە. خوا بەم
 جۆرە ئايەتەكتانتان بۇ روون دەكاتە ھە تا زىاتىر شارەزابىن و رىگى
 راستى ئاينى ئىسلامى پىرۆز بەر نەدەن"

بە ھەلسوكەوت كىرئە بەم ئايەتە پىرۆزە و ھاشىو ھەكتانى، زانا يانى
 ئىسلام فەرموويانە كە لە پاش شاىەتى (لا إله إلا الله محمد رسول
 الله) دا سىنەمىن ھەقىقەت كە پىوست بىت قەبوّل بىرئەت و بىچەسىت
 براىەتى موسولمانانە. واتە قەبوّل كىرئە و ھەكو پىوست كار كىرئە بەو
 راستىيەى كە دەبىت بە كۆمەل بىرئەن.

نوژ كىرئە بە جەماعت و پىدانى زەكات و سەدەقە لە لاىەن دەولە مەندانە ھە
 بۇ ھەژاران و، بە جىنەنانى ھەج و نوژى جەژن و نوژى ھەينى و
 قەبوّل بوونيان ھەك جەژنى سالانە و ھەفتانە و ھەموو ئەو مەرج
 و دروشمانەى كە ئىسلام ھىتانوى، ئەم بىچىنانە دەرى دەخەن كە
 ئاينەكەمان چەندە بايەخ بە جەماعت و رۇحى بە كۆمەل دەدات.
 ھە بەلگەى روونىشەن لە سەر پىوستىي رەھا بە نوژ كىرئە ھە

زووبه زووی ئەم پوچیه ته بۆ مەبەستی بەردەوامیی و دامەزراندنی .

بنیاتنانی براهیتی له نیوان کۆچەرەکان و پشتیواناندا له لایەن پێغەمبەری نازیزمانەوه، هەر له گەڵ گەشتیاندا بۆ مەدینە، ناماژیه بۆ چی؟
ئایا ئەم مامەلەیه پێوستیمان بە پوچی بە کۆمەڵ و گرنگی دان بە بنیاتنانی ئەم هەسته دەرناخات؟

بە تایبەت له سەردەمیکی وهك ئیستادا كه گوناھەكان له هەر چوار لایە دادەبارێن، هەرگیز ئەو هەست و بیرە تەندروست نییە كه بڵیین: ”من دەتوانم بە تەنھا پارێزگاری له تاین و ئیمانەكەم بكەم.“
شەقامەكان، مەیدانەكان، تەلەفیزیۆنەكان، پوژنامە و گوڤارەكان، بلاو كراوەكان، پێشەنگاكان، ئینتەرنێت و هەموو ژینگەیهك پرە لەو تابلۆیانەى كه مەروەف بۆ گوناھ بانگهێشت دەكەن. ئیدی له بەرامبەر هێرش و لافاوێكى ترسناكى وههادا، ئارامگرتن و پارێزگاریكردن له ئیمان و ئەخلاق، تەنھا بەوه دەبێ كه موسوڵمانان وهك يەك جەسته بچوڵێنەوه و بەو جوړە دەبێت كه بە ماھییەتی تەمسیل كردنی كەسیتی مەعنەوى ئیمان و ئیسلام، خزمەت پێشكەش بكەن.

ئەو نیشانانە چين كه پێوستە له ژيانى

بەكۆمەڵى موسوڵماناندا هەبن؟

١) موسڵمانێك كه له پوچی ژيانى بە كۆمەڵ تینگەيشتوو نايیت نازارى هەستەكانى كەس بەدات. دەبێت دووربەكوێتەوه لەو دەرپرین و هەلۆستانەى كه شكۆدارى و دەروونى كەسانى دى بریندار دەكەن.

ئيماندار دەپتت له بهرامبەر خۆيدا داواكار يېت و بهرامبەر ئيماندارانى
دېش وهك پارېژەر يېت. گهړان له دووى ناته واوييه كانى خهلكى
بېع ئەدەبىيە. باس كردنيان له ملاولا ههله يه كه لېبووردنى نىيە. ئەو
ههلانەش كه له مروّفه كان دەبىنرېن پېويستە به شيوازيكى نەرم و به
زمانىكى چاكساز رېك بگرېنه وه.

٢) پېويستە مروّف خۆى وهك يه كېك له مروّفه كان ببىنيت، خۆ
به كه مزانين بكاته دروشم. دەپتت خۆى به دووربگرېت لهو بابە تانەى
پالى دەنين به رهو خۆ به زلزانى و لوتبەرزى. تەنانەت لهو كاتانەشدا كه
له پلهو پايەيه كى بهرزدايه، پېويستە خۆى به يه كېك له خهلك بزانيّت.
بوونى كه سيك له نيو كۆمه لېكى وها رېكوپېكدا چەنديك
پىنگەيشتوو خۆى دەرده خات، ئەوه ندهش كه مالى كۆمه له كه دەرده خات
كه له ناويدايە.

٣) ئيماندار پېويستە تا دەتوانى له فیتنه و فەساد به دوورپېت و
هەميشه له پال چاكسازيدا يېت. له بهرئوه ئيمانداره راسته قىنه كان
هەميشه پاسهوانى ناشته وایى و سازان و دلنیاين.

٤) متمانه يه كى پتەو له ناو ئەو تاكانەدا هەيه كه خاوهنى رۆحى
به كۆمەلن. ئەوان هەم متمانه به يه كدى دهكەن و هەم متمانه دەبه خشن.
هەرگيز هاوړپېكانيان دووچارى ناھوميدى ناكەن و عشق و شەوقيان
بهرامبەر خزمەت كردنى ئيمان و قورئان ناشكېنن.

٥) دەپتت سەرکه و تنه كان نەدرتتە پال هەول و كه مالاته كه سىيه كان،

بەلكو بېسترننەۋە بەۋ مېھرەبانىيەۋە كە دەپرۇتتە سەر كەسىتى مەعنەۋى
جەماعەت. ئەم ھەستە، ھەروەك ھۆكارە بۇ يەككىتى و خۇشەۋىستى، لە
ھەمان كاتىشدا دەبىت بە سوپاسگوزارىيەكى مەعنەۋى.

بەشى خۇندنەۋە

كۆمەلەي پەسەند

ھەزرەتى سوفيانى كوپى عويەينە دەفەرموئىت: ”گەر مرۇفەكان لە شوئىئىك كۆبىنەۋە و باسى خوا بىكەن، ئەو كاتە شەيتان و دونيا (لەو رۈۋەۋە كە فانييە) لەوى دور دەكەونەۋە.“

شەيتان بە خەمبارىيەۋە دەئىت:

- دەبىنى ئەو مرۇفانە چى دەكەن؟

دونياش دلى دەداتەۋە و، دەئىت:

- تۆ ئىستا نىكيان مەكەۋە... كاتىك لىرە پۇشتن من يەك يەك ئەۋانت بۆ دەگرم و تەسلىمىت دەكەم.

لەبەرئەمەيە كە پەھمەتى خۋاى گەۋرە لەسەر جەماعەتە. ۋە بىريارى چەندىن كارى گىرنگ لەم شوئانەدا دراۋن و يەكەمىن تۆۋەكانى ميوەى پىر بەرەكەت لەم جۆرە پىنكەۋەبۈنەنەدا ۋەشىنراۋن.

مرۇف چەندە بچىتە ئەو مەجلىسانەۋە و، مال و شوئىنى كارەكەى بىكات بە جىگاي ئەم جۆرە كۆرانە، ئەۋەندە لە تەلەكانى شەيتان و دونيا بە دور دەبىت. پىۋىستە كەشى ئەو مەجلىسانە بىرىتە ھەموو شوئىئىك.

له هممو شوئینگ ئەوشتانە باس بکرت که لهوئ باس کراوه، ژیانیش به رهنگی ئەو وانه نوورانیانە ی ئەوئ رهنگ بکرت.

ئەوانە ی دەلین: "من گەر نەشیەم ئە گەلتانم"، ئەوانەن که ناتوانن هەست بە بارینی رپژنە ی نووری ئەو هەوا یە و ئەو گەنجینە یە بکەن. وەك چۆن لیترە بیبە شبوونیان ناشکرایە، لەولاش کاتیک دیاریبەکان بەسەر ئەو کۆمەلە نوورانیانە دا بەشده کرت، هەر ناشکرا دەیت.

وتە ی "بە دل ئە گەلتانم" یان "دل ئە لاتانە"، هیندە ی وتە ی "عەقل ئە لاتە" ی کە سیک ییمانایە کاتیک دەعوەتی دەکەن بۆ نان و خوانیک، وە هیندە ی سەرزەشتی قوتابیبەکی لی نەهاتوو و ناتەواو کە بی ئەو ی چوویتە کۆلیژی پزیشکی، داوای برۆانامە دەکات و دەیهوت بە گوتە ی "دل ئە گەلتانبوو" دەستی خۆ ی بخت.

بەدیعووزەمان چۆن باسی رۆحی پیکهوه بوونمان بۆ دەکات؟

لەم باره یه وه مامۆستا بەدیعووزەمان نامازە بەوه دەکات که ئەو مروفه گەرم و گوپ و پاستگۆ و فیداکارانە ی که لە کاروباری قیامەتدا بە گوپزە ی دەستووری هاو بەشیکردن هەلسوکەوت دەکەن و نەیننی هاوکاری و یارمەتیدانی یە کتر دەکەنە رپبازیان، هەر یەکیکیان ئەک وەك یەك زمان و یەك عەقل و یەك دل، بەلکو هیندە ی ژمارە ی براکانی زمان و عەقل و دلی دەیت و بەو جۆرە بە هەستیکی بەتینەوه، بەندایەتی و داوای لیخۆشبوون دەکات. واتە ئەو گوناھانە ی که لە هەزار لاوه هیرش دەکەن، خۆیان لە بەرامبەر هەزاران زمان و

دُلدا دەبىننەۋە، بەم جۆرە ئەو كەسە لە مەترسى و زىانە ماددى و مەعنەۋىيەكان پارىزراۋ دەپتت.

كارکردنى كەسك بە تاك جياۋازە لە كارکردنى لە چوارچىۋە كۆمەلەيەكدا. ئەوانەى لە چوارچىۋەى كۆمەلەيەكدا خزمەت دەكەن، بە گۆرەى بەھاي ئەو كۆمەلەيەى كە پىكىيانھىناۋە و راستگۆييان بۇ ئەو پەيمانانەى كە بە يەكيانداۋە، بە شىۋازىكى بەرز كەلك ئە بابەتە ھاۋىيەشەكانى يەكدى وەردەگرن. كارە پەرتويلاۋەكان ئەرك و زەھمەتيان زۆرە و بەرھەميشيان كەمە. بەلام ھەريەك لەوانەى كە بە كۆمەل كاربان كروۋە و بە پشتبەستەن بە رېئىككەوتەن و پەيمانىك، لىھاتوۋىيە جۆراۋچۆر و كارە جياجياكانيان بە دلسۆزى و لە خۇ بووردەيىيەۋە يەك خستوۋە، بە عەشق و شەۋقەۋە باۋەشيان بە كارەكەياندا كروۋە، لە گەل وەرگرتنى حەقى ئەو كارانەى خۇياندا، بە زيادىشەۋە سوودمەند دەبن لە كار و دەسكەوتەكانى برا و ھاۋكارەكانيان و بەشيان تيايدا دەپتت. بۆيە ئەوانەى ئەھلى ئيمان و تەقۋان و بۇ زىندوۋوكردەۋەى ئىسلام تىدەكۇشن، لە بەر ئەۋەى كارگەيەكى مەعنەۋىيان بنىاتناۋە، نەك تەنھا لە كروۋە و ھەۋلەكانى خۇيان، بەلكو بە شىۋەيەكى دەراسا لە بەخشندەيى و مېھرەبانى خۋاي گەۋرە بەرەكەت و نووريان بە نسيب دەپتت.

بۇ نمونە ئەندامىكى كەسىتى مەعنەۋى و سوودمەندبوون لەو ئەنجامە گشتى و قازانجە بەرفراوانەى كە ڤوو لەو جەماعەتە دەكات، كۆمەلە مەرجىكى ھەيدە، ۋەك دلسۆزى و خزمەتكردن و

تەقوا (دوورکەوتنەوہ لە ھەرامەکان) و کردەوہی چاک (بەجە ھیتانی
 ھەرزەکان) و نزاکردن بۆ ھاوئەکانی و ھەلسوکەوت کردن بە پێی
 دەستوورەکانی براھەتی. مەرۆف بە گوێزە بە جیھینانی ئەم مەرجانە و
 نیەتی خۆی، کەلک لەو میھر و بەرەکەتە دەبینی کە پوو لە جەماعەت
 دەکات. بەم جۆرە دەشیت بچیتە نیو دەستە ئێوانە ی خۆشەختی
 ھەمیشەیی و پزگاربوونی راستەقینەیان بە دەستھێناوہ.

سۆزی خۆی گەورە لە گەئ جەماعەتدایە

ژیان لە ناو کۆمەئدا لە روانگە ی پاداشتیشەوہ کارنکی تابلیی پەر
 دەستکەوتە. چونکە تەنانەت گەر ئەو کارانەش کە جوژنی و سادەن، بە
 کۆمەئ بکرین، لە روانگە ی پاداشتەوہ دەگوێرین بۆ پاداشتی کوللی
 و گشتگیر. چونکە ژیان لە ناو کۆمەئێکدا واتە بەشداری کردن لە
 کارگەییەکی مەعنەویدا کە تەنھا و تەنھا بۆ ئاخیرەت بنیات نراوہ.
 بەم جۆرە ئەو قازانجە ی کە ئەم شەریکە یە بۆ ئەندامان و ھاوہەشانی
 خۆی دەستەبەری دەکات کە بە بەشداری ملیۆنان کەس بە پێوہ دەچیت،
 ییگومان گەلێک لە قازانجی تاکە کەسێک زۆرتەرە.

"سۆز و قودرەتی خۆی گەورە لە گەئ جەماعەتدایە."^۱ لە راستی
 ئەم ھەرموودە پیرۆزەوہ ئەوہمان بۆ ھەرزەکەوت کە کەرەم و سۆز و
 میھرەبانی خۆی گەورە پوو لە جەماعەت دەکات. مادەم وایە پێویستە
 کەسیتی مەعنەوی خاوەن ھەست و رۆحیکی بە کۆمەئ بیت، کە

۱. التزمی، الفتن، ۷؛ النسائی، التحريم، ۶.

ئەھلى ئيمان تەمسىلى دەكات تاوۋەكو ئەو مېھرىبانىيە خاۋىيەى كە روو
لە ھەمووان دەكات زياتر بىت.

ئەو كەسەى وا دەزانىت پىۋىستى بە كەس نىيە و خۆى بە تەنھا
لە ژىر بارى قورسى ئەركە ماددى و مەنەۋىيەكان دەردەچىت، لە
نىۋ بە ھەلەداچوونىكى گەورەدايە. بە ئەنقەست نارامى و ئاسوودەيى
خۆى جىدىللىت و بە ئاشكرا دەچىتە نىۋ زيان و بېبەشبوونەۋە. چونكە
كەسىكى وھا ھەولكى ئەۋە دەدات خۆى بە تەنھا بە يەك عەقل و يەك
دل و دوو چاۋ و دوو گۆتۈ، واتە بە ئەندازەى ھىز و تواناى خۆى
بابەتەكان چارەسەر بكات و تىيانبگات و بيانبىنىت و بيانبىستىت و زال
بىت بە سەرياندا. لە كاتىكدا ئەو كەسەى لە نىۋ كۆمەللىكدا دەزى
ھىندەى ژمارەى ئەو كەسانەى دەيانناسىت و پرسیان پى دەكات ياخود
پەيوەندى لە گەلىان ھەيە و پىز لە بىر و تواناكانيان دەگرت، داراى
عەقل و چاۋ و گۆى و دەست و قاچ دەبىت و بە ئەندازەى ئەو توانا
گەورە و نىرادە فراۋانەى كە كۆمەلەكە ھەيەتى كار دەكات.

پىغەمبەرى نازىزمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فەرموۋىتەتى: ”كى بىستىك
لە جەماعەت دووربەكەۋىتەۋە، زنجىرەى نىسلامەتى لە مىلى خۆى
كردوۋەتەۋە.“ بەم شىۋەيە ئاشكرا بۆمان دەردەخات كە نىسلام ئاينى
جەماعەتە و، پىۋىستە موسولمانان خاۋەنى پۇخى بە كۆمەل بن و
ئاينەكەيان بە كۆمەل پراكتىزە بكەن.

ئەو لايانانە چىن كە دەيىت كە سانى نىو جەماعت ورياي بن؟

ئەوانەى بە كۆمەل دەژىن پىويستە سەرنجى ئەم لايانانەى لاي خواروۋە بدەن و ئەم خالانە بىكەنە كرۆكى ژيانان.

(۱) پىويستە نىماندار ئەو ھاوپىيانەى كە پىنكەوۋە لە گەلىاندا خزمەت دەكات لەبەر خاترى خوا زۆر خۇشبوپن و ھەمىشە لە پەيوەندىدا بىت لە گەلىان.

(۲) دەيىت خاۋەنى دەستورى (الفناء فى الاخوان) بىت. دەستورى "تووانەوۋە لە براياندا" برىتتىيە لەوۋى بگەيت بە كەمالى تەواۋەتى لە خۇشەويستى دوولايەن و بىت بە خاۋەنى ئاستىكى ئەخلاقى ۋەھا، كە لە ھەموو نىعمەتە ماددى و مەعنەۋىيەكاندا بە شادمانى و نامادىيەكى تەواۋە براكەت پىش خۆت بخەيت. بەم جۆرە ئەو كەسە دەچىتە نىو دۇنياي بىر و ھەستى براكانىيەوۋە و لە گەل ئەواندا دلخۇش دەيىت و لە گەلىاندا خەمبار دەيىت. (۳) بە بى راپوژ كارنەكات و رېژ لەو بىر و باۋەرانە بگىرت كە براكانى كۆكن لە سەرى.

(۴) لە گەل ھەموو كەسىنكا خۆى بگۈنچىنيت و موناقتە لە گەل كەسدا نەكات.

(۵) بەرامبەر گەورەكان بەرپىژ و بەرامبەر بچووكەكانىش مېھربان بىت.

(۶) نەرم و نيانى بىكاتە بنچىنەى ھەلسوكەوتەكانى.

(۷) دوعا بۆ سەركەوتن و سەرفرازى دۇنيا و ئاخىرەت و ماددى

و مەعنەۋى ھەر يەك لەو برايانەى بکات، كە كەسىتى
مەعنەۋىي پىك دەھىتن.

نايىت جەماعەتەكان بگرىن بە ھۆكار بۆ پەرتەۋازەبوون!

بوونە جەماعەت ئاسايى و سروسىيە، ئەۋەى ئائاسايىيە ئەۋەى
كە ئەم بوون بە كۆمەلە بگرىتتە ھۆكارىك بۆ جودايى و ئاكۆكى.
پەيوەندى نىۋان تاكەكانى كۆمەلەيەك لە نىۋان خۇياندا چەندە گرىنگ
و شايەنى باس بىت، پەيوەندى باش لە نىۋان كۆمەلەكانىشدا ھىندە
مەرجىكى گرىنگ و شايەنى ھەلۋىستەيە. گەر ۋەھا نەبىت پىكەۋە
بوونەكان دەبنە مايەى دابەش بوون و پەرت بوون و تىۋانەۋە. ئەمەش
زىيانكى گەۋرەيە بۆ ئىسلام. تاكە چارەسەرى رزگار بوونىش لەمە
جەم بوون و پارىزگار بىكردن لە يەكىتى و پىكەۋەبوونە. لەم بابەتەشدا بە
باشى دەزانىن چەند بىچىنەيەك بەھىنەۋە ياد:

- ۱) نايىت ھىچ كۆمەلەيەك دژى ھىچ كۆمەلەيەكى دى بوەستىت.
 - ۲) تاكەكانى كۆمەلەيەك بەرپىزىن بەرامبەر بە كەسە گەۋرەكانى
نىۋ كۆمەلەيەكى تر و ھەمىشە بەرپىزۋە ناۋيان بەھىتن.
 - ۳) ھەموو كۆمەلەكان بە دەم خەمى يەكتەرۋە بن و لە خۇشىشاندا
ھاۋىەشيان بن.
- گەر ئەمانەى باسماں كرى گرانىش بوون لە سەر نەفسماں، پىۋىستە
زۆر لە نەفسەكان بگرىت و لەم بارەۋە قايىل بگرىن.

بهشی خوندنهوه

مادهم ناین ههیه، ئیدی چ پئوستیمان به جماعت ههیه؟

با ههول بدهین ئەم پرسیاره له رینگه‌ی نمونه‌یه‌که‌وه شی بکه‌ینه‌وه. هه‌ر یه‌ک له ئەندامه‌کانی جهسته‌ی مرۆف فرمانی جیا جیا به‌جیدئیت و هه‌مووشیان رۆلی جۆراوجۆر ده‌گێرن له به‌رده‌وامی دان به‌ژیانی مرۆف. گهر چاوبلیت: ”وهرن هه‌مووتان وه‌ک من بن.“ ئەم وته‌یه هه‌م زیانه و هه‌م مه‌حاله‌یشه. له‌و کاته‌دا گونجاوترین وته‌یه هه‌موو ئەندامه‌کان بێن و بلیت: ”با ئامانجه‌مان یه‌ک بیت، با هه‌ر که‌سه و به‌ئەندازی توانای خۆی خزمه‌ت به‌ جهسته و به‌رده‌وامی دان به‌ژیان بکات.“

ده‌کریت به‌م جۆره له‌کۆمه‌له و ته‌ریقه‌ت و جیاوازی مه‌زه‌به‌کان ب‌روانین. هه‌موویان وه‌ک ئەندامه جیا‌جیا‌کانی جهسته وه‌هان، به‌لام ده‌بیت تا‌که ئامانجه‌کیان هه‌بیت ته‌ویش خزمه‌ت کردنه به‌ مرۆفایه‌تی له‌ پیناوی خۆی گه‌وره‌دا. گهر ئامانج یه‌ک بیت، جیاوازی ناوه‌کان گ‌رنگ ناییت.

لایه‌نیکی گ‌رنگی ته‌ریش ئەمه‌یه، کۆمه‌له‌کان ته‌رکی سه‌رشانی خۆیان جیبه‌جی بکه‌ن و ره‌خنه له‌یه‌کدی نه‌گرن. گهر له‌ مرۆفه‌کان

پېرسین: ”باشترین دایکی دنیا کییه؟“ به گشتی هموو کهس دهلیت: ”دایکی من“. نهو کهسه لهم وهلامهیدا به گورهی خوی لهسر حقه. بهلام نهم وهلامه مانای نهوه نییه که دایکانی تری دنیا باش نین.

گهر له نیمهش پېرسریت جوانترین مهزهه و مهشرب کامهیه، دهکرتت بلین: ”باشترینیان نهوهی منه.“ خه لکانی تریش دهکرتت وهها بیر بکه نهوه. کهسیش نه مهی پی ناخوش ناییت و نهو کاتهش جودایی و دوژمنایه تی نامینیت.

کومه له کان وهك نهو نه دمانه وههان که ههول ددهن بهردهوامی به ژیانی مهعنهوی کومه لگا بدن. به واتایه کی تر وهك کولیزه جیاوازه کانی زانکوی نیسلام وان. ههتا نامانجیان یهك بیت له دابهش کردنی نهم نه رکدها - به ویستی خوی گوره - رهزامهندی خوا به دهست دینن.

ههر وهك چون ژیانی نیمه له خواوه به خشراوه، پېچکهی ژیانیشمان ههر له لایه ن خواوه دیاری دهکرتت. واته، بؤ بوونی مرؤف چی پتویست بیت، دیسان له لایه ن خوی گوره وه دیاری دهکرتت. بؤ نه مه پتویستمان به هیچ دهسه لاتیکی تر ناییت. له بهر نه وه نهو دامه زراوهی پیغه مبه رایه تیهش که یاساکانی خوی گوره دهکات به سیستم، بیگومان له لایه ن خوی گوره وه بنیات دهنرتت و بهرپوه دهریتت. واته له سهره تا قورئان و پاشانیش سوننه تی پیغه مبه ری نازیزمان (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) رابه ری نیمه ن. مهزه به به راسته کانیشمان که سوود لهم دوو سهرچاوهیه

دەبىنن بە ھەمان شىۋە دامەزراۋەى ئاينىن، كە ئىمە لە خواى گەورە نرىك دەكەنەۋە. ئەو دەستور و بنچىنانەش كە ئەوان دەىخەنە پىش چاۋ بە تەۋاۋەتى گولچنى قورئان و سوننەتن. لە بەر ئەمە ئەۋانىش پىكھاتەى ئاينى ئىسلامن و ناتوانىن دەستبەردارىان بىين.

كۆمەلەكانىش بە مەرىك تەنھا ئىخلاص و پەزامەندى خوا بكەنە بناغە، لە چوارچىۋەى ئايندان. چونكە ئەو زاناىانەى كە پابەرى ئەم پىبازانەن، دەبىنن كە لە ھەموو پەرىيەكى ژياننامەياندا دىدگای "من چۆن بتوانم پەزامەندى خوا دەست بخەم؟ چۆن بتوانم ئەم مەرقۇانە بە خوا ئاشنا بكەم؟" ھەيە.

لە بەرئەۋە دەبىت نامۆزگارى و فرمانەكانى ئەم جۆرە زانا و پابەرانەش لە نىۋ چوارچىۋەى ئايندا ھەژمار بكرىن، چونكە نامۆزگارپىيەكانىان، لە ژىر پۇشناى دەستورە خواپىيەكانداپە و، مەبەست لى پەزامەندى خواى گەورەپە و سەرچاۋەكەشى قورئان و فەرموودەپە.

۱۱. زیکر و تهسیجات

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿١١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿١٢﴾ ﴾

(الأحزاب: ۴۱-۴۲)

"تهی ئەو کەسانەیی ئیمانتان هێناوه! زۆر یادی خوا بکەن، زوو زوو ناوی بهیئن! وه بهیانی و ئیوارهش تهسیجاتی ئەو بکەن!"

زیکر بهواتای چی دیت؟

له پرووی وشهزانییهوه زیکر به واتاکانی یادکردنهوه و وهبیرهاتنهوهی پهروهردگار و خویندنهوهی چهند دوعایهکی تایبته به شیوه و ژمارهیهکی دیاریکراو دیت. ههروهها به واتای تهوه دیت که ئادهمیزاد هوشیارانه بژی و به تیزامان و پهند وهرگرتهوه تهماشای ههموو دروستکراویک بکات و چهندین پهیامی لی ههلبگوزیت. زیکر لهم پرووهوه مرؤف به خیراترین شیوه له خوای پهروهردگار نزیک دهکاتهوه.

یه کیک له گرنگترین چه مکه کانی قورئانی پیروژ له مه پر یادکردنه وهی
 په روهردگار، بی هیچ گومانیک زیکره. ناماژهدانی نایه ته کانی قورئانی
 پیروژ به وهی که هه موو هه لسوکه و تیکی مرؤفی نیماندار له حاله تی
 زیکری خوی گه وره دایه، زور به جوانی ره ههنده کانی زیکر و په رستممان
 بو پروون ده کاته وه.

﴿ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَانَكَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾

(آل عمران: ۱۹۱)

"ئه وانه ی به پیوه و به دانیشته وه و به راکشانه وه یادی خوا ده که ن،
 واته: له هه موو حالیکدا ناوی خوا ئه هینن و بیر له دروستکردنی
 زهوی و ئاسمانه کان ده که نه وه و ده لئین: په روهردگارا! تۆ ئه مانه ت به
 خۆرایبی و بی کاکله دروست نه کردوه، پاکی و بیخه وشی بو تۆیه،
 خواجه! تۆ له وه دووریت، که شتی بیهووده دروست بکهیت. خواجه
 بمانپاریزه له سزای ناگری دۆزه خ."

زیکر که خۆی خودی ژیانه، ته نانه ت له کاتی پیوستیه
 سه ره تاییه کانی ئاده میزادا وه ک خواردن و خواردنه وه و خه وتن، ناهیلایت
 خواجه تی و به ندایه تیمان بیرپچیته وه و، یادمان ده خاته وه.

قورئانی پیروژ چون باسی زیکر دهکات؟

کاتیک ته ماشای قورئانی پیروژ ده کهین، ده بینین وشه ی زیکر به
 داتاشراوه کانیه وه (۲۹۲) جار ناماژه ی پیکراوه و خودی وشه ی "زیکر"یش

به‌ته‌نھا (۷۶) جار هاتووه، ئەمەش گزنگیی زیکرمان نیشان دەدات.

له قورئانی پیروژدا به واتاکانی؛ ناماژەپیکردن، باسکردن، ناخوتن، وه‌بیرھێنانەوه، یادکردنەوه، قەدرشناسی، پەسن کردن، ستایش کردن، شوکر کردن، تەکیبیرکردن، بەدەمەوه‌چوون، دو‌عا و لا‌لانەوه، وتە، چیرۆک، هەوآل، کتیب، پەراو، نارده، قورئان، دا‌بەزینی کتیبە ناسمانییەکانی تری جگە له قورئان، پێغەمبەر، شان، شکۆ، شکۆبەخس، نامۆژگاری و پآلنەری بێرکردنەوه، بێر، ناگادارکردنەوه و نامۆژگاری، بەلگە، وتاری پڕ له پەند. وه‌کو دەبینین وشە "زیکر" به‌چەندین واتای جیاواز هاتووه.

له‌دوای ئەم پێناسانەوه بەروونی دەردەکەوتت که زیکر تەنھا به‌واتای وتنی وشە (الله) یان ئەو کۆمەڵە وشە و دەستەواژانە نایەت که به‌ دووبارەکردنەوه‌یان خوای گەورەمان وه‌بیردەکەوتتەوه، له‌بەر ئەمە زانایانی ئیسلام له‌ژێر پۆشنایی نایەتەکانی قورئانی پیروژدا زیکریان له‌ سەج بابەتی سەرەکیدا کۆکردووه‌تەوه.

یه‌که‌میان، یادکردنەوه و وه‌بیرھێنانەوه‌ی پەروردگار و ناوه‌ جوانەکانی ئەوه، واتە "سوپاس و ستایش کردنی، تەسبیح کردنی (بەپاک راگرتن) و دانپێدانان به‌ گەورەیی ئەو و خوێندنەوه‌ی قورئانی پیروژ و دو‌عا کردن." هەموو ئەمانە ئەو بەشە زیکرە که تاییبەتە بەزمانەوه.

دووم بەشی زیکر بێرکردنەوه‌یه‌ له‌ ناو و سیفەتەکانی خوای گەورە و ئەو بەلگانە‌ی که ناماژە به‌ بوونی خوای گەورە دەکەن و، بێرکردنەوه له‌ فرمان و قەدەغە‌کراوه‌کان و یاسا‌کانی و داوا‌کارییەکانی و پەیمان و

دهكهن نووری ئەو جیهانه درهوشاوه و گهورهیه دهبینن. ئەو چیژهی که له مهوه وهرده گیریت چەند ساتیکه و هیندهی چاو تروکاندنیکه، به لام به ئەندازی هه موو بوون نرخى ههیه، وه ئەم مهقامه ی زیکر کۆتایی و لوتکه ی نییه.

سهروهه مان دهباره ی زیکر چی دهفه رمووت؟

کاتیک ته ماشای فهرمووده کانی سهروهه مان دهکهن، دهبینن که سهروهه مان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) گرنگییه کی زۆری به زیکر داوه، له م بارهیه شهوه زۆر زانیاری له کتیبه کانی فهرمووده دا تو مار کراون. ئیمه کۆمه لێک له وانه هه لده بژیرین و دهیانخهینه ڕوو.

هه زه ته ی ئەبوهورهیره (په زای خوای لیبت) ده گیرته وه: ”سهردارمان ڕۆژنیکیان ده چوو بو مه که، کاتیک گه یشته چیا یه که پئی ده گوترا (جومدان)، به وانه ی له گه لیدا بوون فهرمووی: ”جومدان تیپه ریئن چونکه موفه رریده کان ده میکه تیپانه پاندوه“، که لیان پرسى ئە ی پیغه مبه ری خوا موفه رریده کان کی و چین؟، فهرمووی: ”ئهو پیاو و ئافره تانه ن که زۆر زیکرى خوای گه وره ده کهن.“ له ڕیوايه تیکی تردا ده فه رمووت: ”موفه رریده کان ئەوانه که تا ڕاده ی عیشت و خو وابه سته ی زیکر بوون، ئەو زیکرانه ی ئەوان کردوویه قورساییه کانی سهرشانیان سوک ده کات و له ڕۆژی دوا ییدا له کۆله کانی (سهرشانیان) ڕزگاریان ده بیست و ده حه سین هوه و بهو شیوه یه ده چنه خزمه تی په روهردگار“.

”باش گوئ راد پرن! ئیوه لیږه چهند کهس دانیشتبڼ نه وڼده
 فریشتهش له گه لئان دانیشتون، ئیوه ته سبباحتی خوی گه وږه ده کهن
 نه وانیس ته سببیحی خوی گه وږه ده کهن، کاتیک ئیوه سوپاسگوزاری
 خوی گه وږه ده کهن، نه وانیس سوپاسگوزاری خوی گه وږه ده کهن، که
 ئیوه په وږه دگار به گه وږه ده گرن، نه وانیس به ”الله اکبر“ کردن شایه تی
 له سهر مه زینی نه و ده دن.“

پاشان نه و فریستانه ده چنه خزمه تی خوی گه وږه. هر چه دنه
 په وږه دگار له فریشته کان باشر ده زانیت که به نده کانی سهر قالی چی
 بوون، فریشته کان ده لئین: ”نه ی په وږه دگار مان، به نده کانت تو یان له
 هم مو ناته و او بیه ک پاک را گرت، تیمه ش ته سببیحمان کردیت، (الله اکبر)
 یان کرد و تیمه ش به هم مان شیوه، پاشان سوپاسگوزاری تو یان کرد و
 تیمه ش هه وږه ها.“

په وږه دگار یشمان له به رامبه ردا ده فهرمویت: ”فریشته کانم! ئیوه به
 شایه ت ده گرم، من له وان خو ش بووم.“ فریشته کانیش ده لئین: ”به لام
 له ناو نه واندان فلان و فیساریان له گه لدا بوو که زور گونا هبارن.“ خوی
 گه وږه ده فهرمویت: ”نه وان کومه لیکن هیچ که سیک له وان هی له گه لیان
 داده نیشیت به دبخت ناییت.“^۱

له لایه کی دیکه وه نه م فهرموودیه جارنکی دیکه نه وه مان پنده لیته وه
 که دهنگ به رزکردنوه له کاتی زیکره کانی دوی نو تره فهرزه کان له
 سهرده می پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دا هه بووه. عه بدولای کوری

۱. ابن حبان، صحیح، ۱۳۹/۳.

عەبباسییش (رضی اللہ عنہما) دەفرمووت: ”من بەوہدا دەمزانى لە نوێژ بوونەتەوہ کہ زیکرەکم گوی لێدەبوو.“

زیکر سەلامەتترین ڕینگەیه که مرۆف دەگەیهنیت بە خوای گەورە

لەناو ئەو ڕینگایانەى که مرۆف بەخوای گەورە دەگەیهنن زیکر سەلامەتترینیانە، ھەر شتیک کہ پەروردگارمان وەبیربھینیتەوہ دەکرت لەژێر چەتری زیکردا مامەلەى لەگەڵدا بکرت.

بۆ نمونە لە شوێنیک کہ سیک باسى خوای گەورە دەکات و گونگرەکان لەژێر کاریگەرى ئەو وتانەدا پەروردگاریان وەبیردیتەوہ، کہواتە لەو کۆرەدا یادی پەروردگار دەکرتەوہ. واتە ھەر وەك چۆن دووبارە کردنەوہى ناویك یان سیفەتیکى پەروردگار یان چەند دانەبەکیان پیکەوہ زیکرە، بەھەمان شێوہ ھەموو کۆر و دانیشتنیکیش کہ پەروردگار وەبیربھینیتەوہ بە واتای زیکر دیت.

بەلج، ئەو تەسبیحاتانەش کہ لە پاش نوێژ دەکرتن، خویتندنەوہى دوعا کۆکراوہکان، دوعاى جەوشەن و ئەو ویردانەى پڕۆزانە ئەنجام دەدرت، ئەمانەش دەچنە چوارچێوہى زیکرەوہ.

”بەھەر شیوازیک بیت زیکرى پەروردگار بەھێزترین و سەلامەتترین ڕینگەى گەیشتنە بە پەروردگار. بەبێ بوونى زیکر نزیك بوونەوہ لە پەروردگار کاریکى یەكجار ئەستەمە! بەلج، یادکردنەوہى پەروردگار، بە جوێرک کۆئەندامە مەعنەوہى و ناسکەکانى مرۆفیش ھەردەم باسى

ئەو بىكەن و فەرمانبەرى زارىش بىيىت بە وەرگىپرى ئەم ھاوناھەنگىيە،
ئاي ئەمە چ توشوبەكى نەپراوہ و چ چاۋگىكى پىر فەرہ بۆ رېبوارانى
رېي نەمىرى^۱

ئىمە لە پال ژيانى ماددىماندا ژيانىكى مەعنەويمان ھەيە و
ناۋەندى ئەم ژيانەشمان دلەكانى تىدايە. دلەكانمان تواناي كردنى
چاكە و خراپەشيان ھەيە. ئەگەر دلەمان لەو پىناۋەدا بەكارھىتتا كە بۆي
بەدېھىنراۋە، ئەوا يىنگومان دەمانگەيەنئىتە پەرۋەردگار. لەكاتى خراپ
بەكارھىتتاشيدا دەكرىت بمانخاتە دۆخىكەۋە كە تەنانت شەيتانىش
شەرمى لىج بكات. ھەرۋەك چۆن ئيمان لە دلدا جىگىر دەيىت، كوفىر و
دوورۋويىش ھەر بەھەمان شىۋە لە دلدا نەشونما دەكات. چۆن ئىخلاص
كارى دلە، بەھەمان شىۋەش رىاكارى (پروپامايى) يان لەخۆپازىبوون
(سەرسام بوون بەخود) و خۆ بەگەرە زانين كارى دلن. ئەركى ئىمەش
ئەۋەيە كە، دلەمان لە تىرە ژەھراۋىيەكانى شەيتان پىارئىزىن و، جگە لە
پەرۋەردگار بە پروۋى ھەموو شتىكى تردا داىبخەين. لەم سەروپەندەدا
زىكر ھەتا بلىي گىرنگىيە بەدەست دەھىنئىت، ئەو باۋەردارانەي كە بە
دل و زارىان يادى پەرۋەردگارى مەزن دەكەن، ۋەكو بلىي چۈنەتە ناو
بەرزكەرۋەيەكى نەيئىنى و بەرەو گەرەي گەرەكان بەرز دەبنەۋە و لە
لوتكە زومپروتىەكانى دلدا شەقەي باليان دىت و پەرۋاز دەكەن.

پىغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە فەرمودىيەكدا دەربارەي زىكر
دەفەرۋىت: ”خوای گەرە چەند فرىشتەيەكى ھەيە بە رىنگاكاندا

۱. موحەمەد فەتۋوللا كۆلەن، تەبۋلكە زومپروتىەكانى دل.

له دووی ئەو کەسانە دەگەرێن کە یادی خوا دەکەن، ئینجا ئەگەر کۆمەڵێکیان دۆزییەوه یادی خوا بکەن بانگی یەکتەری دەکەن و دەڵێن: "وەرن بۆ ئەو شتە ی بەدوایدا دەگەرێن"، فەرمووی: "ئینجا بە بالەکانیان دایان دەپۆشن هەتا ئاسمانی دنیا، فەرمووی: "جا خوی گەوره پرسیاریان لێدەکات، هەرچەندە خوی گەوره لەوان زانتره، بەندەکانی من چییان دەوت؟" دەڵێن: "(سبحان الله) و (الله اکبر) و (الحمد لله) و (لا اله الا الله) یان دەوت،" خوی گەورهش (عَزَّوَجَلَّ) دەفەرمویت: "نایا منیان بینیوه؟" ئەوانیش دەڵێن: "نەخێر، سوێند بە خوا تۆیان نەبینیوه"، خوی گەورهش دەفەرمویت: "دەبێت چۆن بن ئەگەر من ببینن؟" دەفەرموون: "ئەگەر تۆ ببینن باشتەر دەتپەرستن و زیاتر بەگەرەت دەزانن و زیاتر تەسبیحاتی تۆ دەکەن"،

ئینجا خوی گەوره دەفەرمویت: "داوای چییان لێدەکردم؟" دەڵێن: "داوای بەهەشتیان دەکرد"، خوی گەوره دەفەرمویت: "بەهەشتیان بینیوه؟" دەڵێن: "نەخێر، سوێند بە تۆ"، خوی گەوره دەفەرمویت: "دەبێت چۆن بن ئەگەر ببینن؟" دەڵێن: "زیاتر گرنگی پێدەدەن و باشتەر داوای دەکەن و زیاتر ئارەزووی دەکەن"،

پاشان خوی گەوره دەفەرمویت: "ئەو خۆیان لە چی دەپارێزن؟" دەڵێن: "لە ناگر"، خوی گەوره دەفەرمویت: "نایا ناگریان بینیوه؟" دەڵێن: "نەخێر، سوێند بە تۆ"، دەفەرمویت: "دەبێت چۆن بن ئەگەر ببینن؟" دەڵێن: "بیبینن زیاتر لەبەری ڕادەکەن و پتر لێی دەترسن"، ئینجا دەفەرمویت: "ئێوه دەکەمە شایەت من لەو کۆمەڵە خۆش بووم"،

پیغمبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فرمودی:

”فرشته‌یه که له فرشته‌کان ده‌لَیت: ”پیاوړتکیان له‌ناودا بوو له‌وان نه‌بوو بۆ ئیشیک هاتبوو“، له وه‌لامدا خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ”ئه‌وان کۆمه‌لنکن ناییت که‌س به‌هویانه‌وه به‌دبخت بییت.“^۱

پیغمبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده‌فرمویت: ”هه‌ر کۆمه‌لنیک دابنیشن زیگری خوای گه‌وره بکه‌ن فرشته‌کان ده‌وریان ده‌دن، وه‌ په‌حمه‌تی خودا دایانده‌پوشیت وه‌ دلنیاپی (السکینه)یان به‌سهدا داده‌بارت. وه‌ خوای گه‌وره‌ش باسیان ده‌کات له‌ ناسمانه‌کان.“^۲

۱. اخرجہ البخاری و مسلم و الترمزی و احمد و الروایات المختصرة.

۲. اخرجہ مسلم و الترمزی و قال حدیث صحیح.

بەشى خۆندىنەوہ

چارەسەرى نەخۇشى گوناھ دۆزرايەوہ

بايەزىدى بەستامى كە يەككە لە پياوچاكان، رۇژىكىان بەلاى شىتخانەيەكدا تىدەپەرپىت، دەبىنىت خزمەتگوزارى شىتخانەكە بە دارىك لە شتىك دەدات. لىي دەپرسىت:

- چى دەكەيت؟

- ئىرە شىتخانەيە، دەرمان بۇ شىتەكان دروست دەكەم.

- ئەى چارەسەرى نەخۇشىيەكەى منىش دەكەيت؟

- نەخۇشىيەكەى تۇ چىيە؟

- نەخۇشىيەكەى من ئەوہيە زۆر گوناھ دەكەم.

- من لە نەخۇشى گوناھ نازانم! من دەرمان بۇ شىتەكان نامادە دەكەم.

- يەككە لە شىتەكان كە گوئىستى ناخاوتنەكەيان دەيىت بە بايەزىدى بەستامى دەليىت: ”وہرە باپىرە وہرە! با من چارەى نەخۇشىيەكەت پىچ بلىم.“

باش ئەوہى بايەزىدى بەستامى دەچىتە لاي شىتەكە، دەليىت: ”فەرموو

بَلَىٰ جَارِهِ دَهْرَدَىٰ مَنْ چىيە؟“ شىتە كە بەم شىۋىيە نامۆزگارى دەكات:
 ”رەگى تەۋبە و گەلای استغفار (داۋاي لىخۇشبوون) تىكەل بکە،
 لە دەسكەوانى دلتدا باش بىكوتە و، لە بىژنگى وىژدانى بدە و بە
 فرمىسك بيشىلە و لەكورەى عەشقدى بىكولئىنە. بەيانىان و ئىۋاران زۆرى
 لىخۇ بخۆ، ئەوكات دەبىنىت شوئىنەۋارى نەخۇشىيە كەت نامىنىت“

داۋاي فېربوونى ئەم چارەسەرە ناۋازىيە بايەزىدى بەستامى دەلىت:

”هەى دونىاي بىۋەفا هەى! ۋادىيارە وتويانە تو شىتت و هىناۋايانىت
 بو ئىرە“ و پاشان دەروات بەرپى خۆيەۋە. لە راستىدا ئەم چارەسەرە لەم
 رۆزگارەشدا شاينى ئەۋىيە كە نامۆزگارى توشبوۋانى دەردى گونە
 و تاۋانىان پى بىكرىت. واتە ئەم ھاۋكىشەيە هىشتا بە چالاكى ماۋەتەۋە
 و كار دەكات.

نایا زىكر كاتىكى دىيارىكراۋى ھەيە؟

تايبەتمەندىيەكى گىزىكى دىكەى زىكر ئەۋىيە كە پەيۋەست نەكراۋە
 بە كات و شىۋىيەكى تايبەتەۋە. كاتى تايبەت بە زىكر كىردن نىيە،
 بەلكو لەھەر چىركەساتىكدا دەكرىت بە ئەنجام بگەيەنرىت واتە سنووردار
 نەكراۋە بە حالەتىكى تايبەتى مروۋقەۋە. قورئانى پىرۇز ئەم راستىيەمان
 بەم شىۋىيە بو بەيان دەكات:

﴿ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ
 السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَطِلًا سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾

(آل عمران: ۱۹۱)

"ئەوانەى بە پىئوھ و بە دانىشتنەوھ و بە ٲاكشانەوھ، واتە: لە ھەموو
 ھاللىكدا ناوى خوا ئەھىتن و بىر لە دروستكردنى ئەرز و ئاسمانەكان
 ئەكەنەوھ و ئەلىن: ٲەرورەدگار! تۆ ئەمانەت بە خۆٲاى و بىن كاكلى
 دروست نەكردووه، ٲاكى و بىن خەوشى بۆ تۆيە، خوايە! تۆ لەوھ
 دوورى كە شتى بىئووودە دروست بكەيت. خودايا بمانٲارٲزە لە سزاي
 ناگرى دۆزەخ."

يادكردنەوى ٲەرورەدگار بە ناو و سيفەتە جياجياكانىوھ سەرەتا
 لەلايەن ٲىغەمبەرەوھ (صَلَوَاتُ اللّٰهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) ٲەيرەو كراوھ. لەٲراستيدا
 سەرورەمان ھىچ ساتىكى دوور لە ٲەرورەدگار بەسەر نەبردووه،
 لەكاتىكىشدا چاوھكانى دەنوستن دلى بەئاگا بوو، ھىچ ساتىك بىئاگا
 لە خوا نەٲياوھ. لە ٲياى كداریشدا بە كۆمەلە زىكرىك ٲوٲزانەى
 ٲازاندووتەوھ و ٲووستىيەكانى بوون بە مرؤٲىكى كاملى بەجىگەياندووه.
 سەرەٲاي ئەوھى دوورترىن كەس بووھ لە گوناھەوھ بەلام لە ٲوٲزىكدا
 زياتر لە سەد جار داواى لىخۆشبوون و لىبوردهيى لە ٲەرورەدگار كدووه.
 ناموٲزگارى ھاوھلانىشى بە كدردنى كۆمەلە زىكرىك كدووه كە سەرەتا
 خۆى ئەنجامى داوئ. ھەموو مرؤٲايەتىشى فىرى رەوشتى ٲەيوەندى
 نىوان بەندە و خوا كدووه. بەلى، زىكر كات و شوئنى ديارىكراوى نيە.
 ٲووستە مرؤٲ بۆ ئەم مەبەستە سوود لە ھەموو دەرفەتىك وەربرگرت
 و، زار و جىھانى دلى لە دووركەوتنەوھ لە يادى خواى گەورە ٲارٲٲت.
 سەبارەت بە مامەلەكردنى فراوان لەگەل بابەتى زىكردا، دەتوانىت
 لە كاتى ئەنجامدانى كاروبارەكانى ٲوٲزانەى وەكو بە ٲى ٲوٲىشتن و

به کارهینانی نوتومبیل و هموو کاروباره‌کانی تردا، زیکر بکه‌یت. بۆ نمونه نه‌گەر رۆژانه کاژیرنک نۆتۆمبیل به‌کاربه‌ینیت یان چل خوله‌ک به‌پیی برۆیت، ده‌توانیت له‌م کاته‌دا چه‌ند لاپه‌رپه‌یه‌ک دوعا بخوینیت یان گوئی له‌قورئانی پیروژ یا له‌سروودنک رادیریت که به‌هۆیه‌وه رپیه‌ک به‌ره‌و په‌روه‌ردگار ده‌دۆزیته‌وه.

بهم شیویه ده‌توانن دلتان چالاک بکه‌ن و لوتی شه‌یتان بشکینن و ده‌رسیکی باشی نه‌فستان دابه‌ن. نه‌گەر هاووپیه‌کی سه‌فه‌رتان له‌گه‌لدا بوو دوا‌ی ماوه‌یه‌ک له‌هه‌وا‌ل پرسینی ده‌توانن ده‌ست بکه‌ن به‌خویندنه‌وی دوعایه‌ک و ببنه‌ نمونه‌یه‌کی جوان له‌پیش چاویدا. ئەم جو‌ره‌هه‌لسوکه‌وته‌ش ناییت ته‌نها له‌به‌ر سه‌لامه‌تی رینگه‌که بکرت، چونکه ئەم جو‌ره‌هه‌لسوکه‌وته نه‌فسه‌رستی تیدا‌یه. له‌کاتی سواریبوونی و لاخینکدا ده‌وتریت:

﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا لَإِن رَّبَّنَا لَمُتَقَلِّبُونَ ﴿١٤﴾﴾

(الزخرف: ١٢ - ١٤)

واته: "شان و شکۆی ئەو په‌روه‌ردگاره چه‌ند به‌رزه که ئەمه‌ی بۆ ئیمه‌ فه‌راهه‌م کردوو، ئەگەر ئەو بۆی رام نه‌کردینایه، ئیمه‌ توانا و هه‌یزی ئەمه‌مان نه‌ده‌بوو. بیگومان ئیمه‌ بۆ لای په‌روه‌ردگارمان ده‌گه‌رپینه‌وه". واته زیکری په‌روه‌ردگار و یادکردنه‌وه و سوپاسکردنی سونه‌ته.

زانایانی پیشین کاتیک سواری نه‌سپ یان و شتر ده‌بوون ئەم نایه‌ته‌یان ده‌خویند و ناخیان پرده‌بوو له‌هه‌ستی شوکرانه‌بژیری، له‌به‌رئه‌وه ده‌کرت

له کاتی سواربوونی کهشتی، تهکسی، فرۆکه و شهمنده فەر ئەم دوغایه بخوێنرێت، چونکه ئەمانەش هەر یەکه یان نیعمەتیکی پەروردگارن و دەتوانرێت بوترێت: "ئەم پەروردگارا! تۆ بە گەوره و پاك و پیرۆز ڕاده گرین، ئەم فرۆکهیه، ئەم شهمنده فەر، یان ئەم تهکسییهت بۆ ڕهخساندین" کهواته دەتوانن وەرگرتنی نیعمەتەکانی خوای گەوره و سوود بینین لێیان بگۆڕن بە زیکر و یادکردنەوی پەروردگار بە ناو و سیفەتەکانیەوه.

ئەو زیکرانە کامانەن که سەرورمان نامۆزگاری کردوین لەسەری؟

زۆر زیکر هەیە که سەرورمان (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) نامۆزگاری نەتەوه کهی دەکات لەسەری. نێمە هەول دەدەین نامازە بە هەندیک لەوانە بدەین. لە یەکیک لە فەرمووده کاندایەم بارهیهوه که حەزرتی جابر ریاویەتی کردووه دەفەرمویت: "باشترینی زیکرەکان لا الە الا الله" یە. ١. یەکیکی تر لەو زیکرانە ی که سەرورمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) نامازە ی پێ کردووه (سبحان الله ويحمده سبحان الله العظيم)، بە واتای: "ئەم پەروردگاری دوور لە هەموو کەم و کورتی و ناتەواوییهک، سوپاسی تۆ دەکەم، ئەم پەروردگاری پاك و بێگەرد لە هەموو هەلە و کەم و کورتیهک، تۆ گەوره و مەزنیت."

سەردارمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) دەریاری ئەم فەرماشته دەفەرمویت: "دوو و ته ناسانن لەسەر زمان، لە تەرازوودا قورسن و خۆشەویستن لای

١. ابن ماجه، الادب، ٥٥.

رەحمان (سبحان الله و بحمده سبحان الله العظيم)“^۱

بەلخ، دوو وشە ھەن كە وتنيان لەسەر زمان ئاسانە. زمان بىخ زۆر لە خۆكردن دەتوانىت بىتە گۆ، لە پوژى دواييدا كاتيك چاكە و خراپەكان دەكىشترىن نەم دوو وشە بەو دەناسرێنەو كە تاي تەرازووى چاكەمان قورس دەكەن. ھەروەھا نەم وشانە زۆر خۆشەويستى لاي خواى مېھربان، خواى گەورە پىي خۆشە بەم شىوئە يادى بكرتتەو. پىدەچىت لەبەر بەرزىيى نرخی مەعنەويى نەم فەرموودەيە بىت كە ئىمامى بوخارى لە كىتەبە بەپىزەكەى بوارى فەرموودەدا (صەحىحى بوخارى) ەك كۆتايەكى بۆنخۆش لە كۆتايى كىتەبەكەيدا ھىناوئەتە.

دووبارەكردنەوئەى نەم زىكرە پوژانە سەد جار، ئەوپەرى شەش ھەوت خولەك كاتى دەوت، بەلام گومانى تىدا نىيە كە دەستكەوتە مەعنەويەكانى زۆر زۆرن. يەكىكى تر لە دەستەگولئى فەرمايشتەكانى پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە يادكردنەوئەى پەروەردگاردا فەرمايشتى (لا حول ولا قوة الا بالله العلى العظيم). بەواتاى: "جگە لە دەسلات و ھىزى پەروەردگار، ھىچ ھىز و دەسلاتىكى تر نىيە."

يەكىك لە ھاوئەلانئى سەرورمان، عەبدوللەى كورئى قەيس (رضي اللهُ عَنْهُ) دەفەرموئەت: "من لەم كاتەدا لەدواى و لاخەكەى پىغەمبەرەو بووم و دەستم كرد بە وتنەوئەى (لا حول ولا قوة الا بالله). پىغەمبەر (صَلَّواتُ اللهُ عَلَيْهِ) دەنگى بىست و فەرموئەى: "ئەى عەبدوللە" منىش وتم: "فەرموو ئەى پىغەمبەرى خوا"، ئەوئەى فەرموئەى: "ئەى عەبدوللە، ھەوات

۱. بخارى، دعوات، ۶۵؛ مسلم، ذكر، ۳۱.

پې بدەم بە يەكك له گەنجينه كانى بههشت؟“ منيش وتم: ”فرموى نەى پيغه مبهري خوا هه والم پې بدە داىك و باوكم بە قوربانى بن.“، پيغه مبهري (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) فرموى: ”ئەو گەنجينه يە وتنى (لا حول ولا قوة إلا بالله) يە.“^۱

سەرورەمان ئەم دوعا يە دەچوئيت بە گەنجينه ي بەهەشت، ديارە ئەمەش واتاى زۆرى تىدا يە. وهك ناشكراشە بەهەشت گەنجينه ي تايبەت بە خو ي تىدا يە، يەكك لهو گەنجينه ئەم زىكرە يە. وا دەگە يە نيت كە كردنى ئەم زىكرە يەككە له گەنجينه كانى بەهەشت و وا له مرؤف دەكات شا يەنى بەهەشت و چوونە نيوى بيت. ئەوانە ي له واتاى ئەم دوعا يە تىدە گەن و بە باوهرى تەواووه دەيخوئتن، چيژى ئەو شتانه دەكەن كە بەهەشت يە كان دەيچيژن. ئەوانە ي زۆر ئەم زىكرە دەخوئتن دەبنە خاومنى يەكك له گەنجينه كانى بەهەشت و پادا شتى ئەم خاوندارى تىبە شيان هەم له دونيادا و هەم له دواړژدا دەست دەكەوت.

پوژا نه ده بيت چه ند له ويرد و زىكره كان بخوئين؟

پيوسته هەر كەسيك هينده ي پله و نەركەكە ي نەوراد و نەزكار بخوئيت. بۆ نمونە من پيوسته هەست بەوه بكەم كە ناچارم هينده ي پينج كەس زىكر بخوئتم. پيوسته بە خو م بلیم: ”مادەم ئەو هەموو خەلكە نيەتى باشيان بەرامبەر بە تۆ هەيە، كەواتە دەيت شا يەستە ي ئەو نيەت باشيە ي ئەوان بيت و له هەمووان زياتر پەيوەنديت توندوتوول بيت

۱. احمد بن حنبل، المسند، ۱۵۶/۵.

لە گەڵ پەرورەد گارتدا. بەم شیۆه پێوسته هەم سوپاسی ئەو نیعمەتە بکەیت و هەم داوای بەردەوام بوونی نیعمەتە کەش بکەیت. “ بەلێ، بەم شیۆه بەخۆم دەلێم و هەولێش دەدەم جێبەجێ بکەم.

لەسەر ئەم بنەمایە؛ بانگییژ، نیمام، وتارخوین، موختی و هاو شیۆهی ئەمانە کەسانی کاربەدەستن و لە کایە جیاوازه کانی خزمەتی نیسلامدا، پێوسته بەپێی ئەو شوێن و پلەیهی کە هەیانە، زیکر و دوغایان زیاد بکەن و بە تەواوتی پێوسته لەسەریان پەییۆندییه کی باش لە گەڵ پەرورەد گاریاندا گریخ بدن، بەپێچەوانەوه مافی ئەو فەرمانبەرییه نادەن کە لە ئەستۆیاندا یە.

تکایە کەس پاساوی لەم جوړه هەلنەبەستیت و نەلێت: “لەناو ئەم هەموو سەرقالییەدا کاتمان نییە، شەوان بە ماندوویی و درەنگ دەگەرپێنەوه مالهوه” ئەوانەمی لە پشت ئەم بیانووهوه خوێان دەشارنەوه ئە گەر ئاورێک بدەنەوه و سەیرێکی ژیانی پوژانەمی خوێان بکەن شەرم دەکەن کە لە پێناوی هیچدا ئەو هەموو کاتە بەنرخەمی خوێان دەفەوتینن.

جاریکی تر لەم بارهیهوه وتم: “خەلکی ئێمە نرخمی کات نازانیت، کاتی وا هەیه چەند کاتر میترێک بە پەرداخێک چاوه دەکوژیت، کاتی واش هەیه کاتی نییە تەرخانی بکات بۆ ئەو بابەتانەمی کە مەسەلەمی مان و نەمانن.” بەلێ، گەر تەماشای ژیانی پوژانەمان بکەین زۆر لەم نمونانە دەبینین. ئیتر پێوست ناکات باسی ئەوه بکەین کە هیندەمی هەموو دونیا کات بە شتی پڕوویچ و بیماناوه بەفیرۆ دەدەین. ئیستا ئەستەمە بتوانین واتایەک بدۆزینەوه بۆ ئەو هەموو کاتە زۆرەمی

که سه‌خاوه‌تمه‌ندانه به‌فیرۆی ده‌دهین، که‌چی کاتمان نییه بو‌بابه‌ته
گرنگه‌کان.

له‌ئەنجامدا ده‌ییت وه‌بیرتان به‌ینمه‌وه که پێوسته هه‌موو که‌سیک
کاتیکی ته‌رخانکراوی بو‌زیکر و دوعا هه‌ییت و هه‌یچ به‌هانه‌یه‌ک له‌مه‌ر
ئەم بابەتە نەهێنیتەوه.

پێوسته ته‌سبیحات فه‌رامۆش نه‌که‌ین!

کاتیکی باسی ته‌سبیحات ده‌کریت له‌پێش هه‌موو شتی‌که‌وه ته‌سبیحاتی
دوای نوێژ به‌بیرماندا دیت. پێغه‌مبه‌ری نازیزمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له
زۆرێک له‌فه‌رمایشته‌کانیدا فێری ئەو دوعا و ته‌سبیحاتانه‌ی کردووین
که له‌دوای نوێژ ده‌خوێنرێن و نامۆژگاریشی کردووین به‌ئەنجامدانیان.
پۆژێکیان سه‌روه‌رمان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) به‌هاوه‌لانی فه‌رموو:
”نایا کارنکتان فێر بکه‌م که به‌هۆیه‌وه ده‌توانن به‌وانه‌ی پێش خۆتان
بگه‌یه‌نیته‌وه و پێشی ئەوانه‌ی دوای خۆتان بده‌نه‌وه و که‌سیش نه‌ییت
ئاستی له‌ئێوه به‌رزتریییت جگه‌ له‌وانه‌ی وه‌کو ئێوه ئەنجامی ده‌ده‌ن؟“

هاوه‌لانیش فه‌رموویان: ”به‌لێ ئەم نێردراوی په‌روه‌ردگار فێرمان
بکه‌.“ سه‌روه‌ریشمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فه‌رمووی: ”به‌وه‌ی دوای هه‌موو
نوێژێک یه‌کی سی و سێ جار (سبحان الله)، (الحمد لله)، (الله
اکبر) بڵێن.“^۱

۱. ابو داود، الهاره، ۲۰؛ احمد بن حنبل، المسند، ۱۹۶/۵.

له فەرموودەبەهێکی تردا ئەم بابەتە بەم شێوەیە ناماژەوی بۆ کراوە:

"هەرکەسێک دواى هەموو نوێژنیک ۳۳ جار سبحان الله و ۳۳ جار الحمد لله و ۳۳ جار الله اکبر بلیت و پاشان بلیت: "لا اله الا الله وحده لاشريك له، له الملك و له الحمد و هو على كل شيء قدير"، ئەگەر تاوانەکانی هیندەوی کە فی دەریاش بیست ئەوا لێخۆشبوون دەیگرێتەوه." ۱

بەلێ، له فەرموودەکانەوه گرنگی تەسبیحات دەردەکەوت. جاری وا هەمبەهێ بە پاساوی ڕەوا یان نارەوا تەسبیحاتە کەمان دەکەینە قوربانی تەمبەلێ و پشتگۆرێخستن و دەلێن: "خۆ هەرچۆن بیست تەسبیحات سوننەتە ئەگەر نەشیکەم هەر دەبیست!" دەبیست وەک کەمتەرخەمیەک مامەڵە لەگەڵ ئەم بیرکردنەوهیەدا بکەین، چونکە سروشتی ئادەمیزاد حەز بە تەمبەلێ و کەمتەرخەمی دەکات.

سەرەتا بە وازهێنان له تەسبیحات دەست پێدەکات و وردە وردە دەکرێت کە نوێژە سوننەتەکانیشی پشت گۆی بخات و خوای گەوره بمانپارێزێت ئەنجامی ئەم کارە لەوانەیه تا وازهێنان له نوێژە فەرزهکانیش سەربکێشێت. مەرۆفی باوەڕدار له ژبانی پەرستشی خۆیدا دەبیست بەجیگەیانندی سوننەتەکان وەکو پەویەندی بەستن له گەڵ خاوەنی سوننەتدا کە پێغەمبەرە (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تەماشای بکات و سوننەتەکانیش، له پێشیانەوه تەسبیحات، بکاتە بەشی دانەپراوی ژبانی.

هەندیک جار لەژبانی ڕۆژانەماندا دەکرێت زۆر سەرقال ببین، لەبەرئەوه ڕاستەوخۆ دواى نوێژکردن وا پێویست دەکات بگەرێینەوه

۱. مسلم، المساجد، ۱۴۴.

سەر کاره کانمان، تهنانهت لهم کاتانه شدا ناييت ته سبيحات تهرک بکريت،
ته گهر گونجا دهبيت به پيوهش بيت ته سبيحاتى دواى نويز بکريت.

ههستياري به ديعوزره مان له مهر ته سبيحاتى دواى نويز

له بهرته وهى ههنديک له برايانمان ته مبهلى و کهم ته رخه ميبان له
ته سبيحاتى دواى نويزدا ده کرد، پيم وتن: نهو زيکرانهى بو دواى نويز
دياريکراون، سوننه تيکى خاوينى پئغه مبهرن (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) و
ته ريقه تيکى پيرۆزى موحه ممه دين (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) و ويردى ويلايه تى
ئه حمه دين. له بهر نه مه، نهو ويردانه لهم گو شه يه وه گه ليک گرنگن.

پاشان حه قيقه تى نه م قسه يه م به مهى خواره وه پروونکرده وه:

ههروهک ويلايه تى نه حمه دى - که بووه به رساله ت- له سه رووى هه موو
ويلايه ته کانه وه يه، به هه مان جو ريش ته ريقه ته کهى نهو ويلايه ته کو برابه
و ويرده کانى که له دواى نويز ده خويزين - به هه مان پله - له سه رووى
گشت ته ريقه ت و ويرده کانى تره وهن.

پاشان نه م نه ينيه م به م جو رهى خواره وه لى ناشکرابوو:

ههروهک هه موو يه کيک له زيکر خوئينانى نه لقهى زيکر يان خه تمهى
زيکرى ناو مزگه وت، هه ست به په يوه ندييه کى پو حى په يوه سته در ده کات
له نيوان خۆى و هاوه له کانيدا و، تيکرا هه مووشيان پيکه وه هه ست به
حاله تيکى نوورانى ده کهن. به هه مان جو ر مرؤفى دل بيداريش که
هه موو جارنک له دواى نويزدا ده ليت: ”سبحان الله.. سبحان الله..

سبحان الله“ له ناخی پړوخی خویدا ههست به هاوبه شیتي دهکات له نه لقه یه کی زیکری سهد ملیون که سیدا. وهک بلیت پیغه مبهری خوشه ویست (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سهر نه لقه ی نهو کوری زیکره فراوانه بیت و نه میس له وی دانیشیت و نهو زیکره له خزمهت نهودا دوویات بکاته وه! بهم چه شنه ههست و نه ستانه ی که پرن له سوژی مه زنی و سام و شکو و بهرزایه تی، مروفی نیماندار له پاش نویزه کانی (سبحان الله، سبحان الله..) دوویات دهکاته وه.

پاشان که فرمانی کی مععنوی نهو سهر نه لقه به پریزه (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) (الحمد لله، الحمد لله) جار له دوی جار ده لیته وه، بیر له مه زنی نهو وشه ی (الحمد لله) یه دهکاته وه که له سنگ و زاری سهد ملیون زیکره خونی دوویات که ره وه ی وشه ی (الحمد لله) وه لهو نه لقه فراوانه وه ده ده چیت!

نه میس که نه مه ده بینیت پر به دل به شداریان دهکات و وه اوده م له گه لیاندا ده لیت: ”الحمد لله.. الحمد لله“. ههر بهو جوړه له گه ل وشه ی (الله اکبر) و (لا اله الا الله) شدا، که نه وانیش سی و سی جار دوویات ده بنه وه. پاشان زیکره که کۆتایی پی دیت.

پاش تهواویونی نه م ویردانه، ههر بهو ههسته ناسک و بیرکردنه وه و سهر نجانده به پیترانه لهواتا کانیان، مروفی زیکره خونی و براکانی گشت نهو واتایانه ی له زیکره کاندا بوون، له گه ل خویاندا هه لده گرن و پوو له سهر تاجی نهو نه لقه ی زیکره خوندنه نه کن ”که پیغه مبهری خواجه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)“ و پر به دل ده لیت:

(الف الف صلاة و الف الف سلام عليك يا رسول الله)

به لئی، تاوا ههستم کرد و تیگه یستم و بگره به نه ندیشه تاوا بینیم.
له بهر ئه وه ده لیم: ”زیکره کانی پاش نویتز دارای گرنگیه کی گه لئی
مه زئن.“

به‌شی خوئندنه‌وه

ته‌سیجات تاهیری قه‌ساب له سیداره پزگار ده‌کات

ده‌گیرنه‌وه که پیاویکی که له‌گه‌تی چوارشانه‌ی نازا که به "تاهیری نه‌گه‌ت" ناسراوه، به‌گونده‌یی باج و سه‌رانه‌ی له‌خه‌لکی ئافیۆن و ده‌ورو به‌ری وهر‌گرتوهه. پاش نه‌وه‌ی که‌سیک ده‌کوژیت، له‌ناو خه‌لکدا به "تاهیری قه‌ساب" ناو ده‌رده‌کات. پاشان ده‌که‌وئته به‌ندیخانه‌وه و بریاری له‌سیداره‌دانی بۆ ده‌رده‌چیت. ته‌نانه‌ت کاتیکیش به‌مه‌به‌ستی پشودان ده‌هینرتته ده‌روهه بۆ چه‌وشه‌ی به‌ندیخانه، له‌ترسی نه‌وه‌ی نه‌وه‌ک زیان به‌که‌سیک بگه‌یه‌نیت، ده‌ست و قاچی زنجیرکراو ده‌بیت.

پۆژیک له‌چه‌وشه‌ی به‌ندیخانه‌دا چاوی به‌به‌دیعووززه‌مان ده‌که‌وئته. له‌پوخساری پاکی ئەم زاته‌دا راستگۆیی و میهره‌بانی ده‌بینیت و پێی ده‌لێت: "مامۆستا توخوا دو‌عام بۆ بکه‌ له‌م حاله‌ پزگارم بیت!"

مامۆستا پێی ده‌فه‌رموئته: "ئەم شته‌ی تۆیان پێ به‌ستۆته‌وه، زنجیری مه‌حکومی سیداره‌ نییه، به‌لکو ته‌سییحی تۆیه! تۆ ده‌ست بکه‌ به‌ نوێژ، ته‌سییحات بکه، منیش دو‌عا ده‌که‌م، ان شاء الله پزگار ت ده‌بیت!"

له‌و ساته‌ به‌ دو‌اوه‌ گۆپان و پاکبونه‌وه‌ی ماددی و مه‌عنه‌وی له‌

تاهیردا پرووده‌دات، ده‌ست ده‌کات به نوٲز، له دوای نوٲز به مه‌به‌ستی ته‌سیحات ئەلقه‌کانی زنجیره‌که‌ی یه‌ک یه‌ک ده‌ژمیرت و ده‌بینت پرئک "سی و سی" دانیه! به‌مشپوهیه زنجیره‌که‌ی ده‌بیت به ته‌سیح بۆی.

پۆژان تیپه‌پین و قسه‌که‌ی مامۆستا هاته‌دی، له‌سالی ۱۹۵۰ دا لیبورنی گشتی گرتیه‌وه و دوای پزگاربوونی مه‌عنه‌وی گه‌یشت به‌ پزگاربوونی جه‌سته‌ییش.

جه‌وشه‌ن چی‌یه؟

خوێندنه‌وه‌ی جه‌وشه‌ن یه‌کیکه‌ له‌و پرئگیانه‌ی که‌ به‌ جوانترین شیوه‌ زیکری‌ خوای گه‌وره‌ بکه‌ین. جه‌وشه‌ن له‌ زمانی عه‌ره‌بیدا به‌ واتای "جلوبه‌رگی سه‌ربازی پارێزه‌ر" دیت. له‌ بناغه‌دا جه‌وشه‌ن کتیبیکی دو‌عایه‌ که‌ زۆرئک له‌ ناو و سیفه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌ی له‌ خو‌گرتوه‌ و له‌ لایه‌ن (موسای کازم، جه‌عفری سادق، موحه‌ممدی باقیر، زه‌ینولعابدین، جه‌زه‌تی حسین و جه‌زه‌تی علی)یه‌وه‌ ده‌درتته‌ پال سه‌روه‌رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). به‌پێی رپوایه‌ته‌که‌ له‌ یه‌کیکه‌ له‌ غه‌زاکانی چاخ‌ی زۆریندا "له‌ رپوایه‌تیکی تر له‌ ئو‌خوددا" له‌کاتی تاوسه‌ندنی جه‌نگه‌که‌دا و له‌کاتی‌که‌دا نه‌و قه‌لغانه‌ی که‌ له‌به‌ری پئغه‌مبه‌ردا بوو (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) زۆر جه‌سته‌ی سه‌روه‌رمانی گو‌شپوو، پئغه‌مبه‌ر ده‌ستی به‌رزکرده‌وه‌ و دو‌عای کرد. جویره‌ئیل دیته‌ خزمه‌تی پئغه‌مبه‌ر و پێی ده‌فه‌رمویت: "نه‌ی موحه‌ممه‌د! په‌روه‌رگارت سه‌لامت لێده‌کات و ده‌یه‌وێت نه‌و قه‌لغانه‌ی له‌به‌رتدایه‌ لایبه‌دیت و نه‌م دو‌عایه‌ بخوێنیت چونکه‌ نه‌م دو‌عایه‌ هم

بۇ خۆت و ھەم بۇ ئوممەتەكەشت لە قەلغان زياتر سەلامەتیتان بۇ
فەراھەم دەھینیت.

دواتر لە پىنگەى ئىمامە شىعەكانەوہ دەكەوتتە دەست پىاوپاكان و
دەبیت بە يەككە لەو دوعا و تەسبیحاتە گىرگانەى كە بە بەردەوامى
خوتندوویمانە. زانايانى ئەھلى سوننەت بە چارى گومانەوہ لە
جەوشەنيان پروانپوہ، لەبەر ئەوہى لە سەرچاوەى شىعەكانەوہ ھاتوہ.
ھەستىارى ئەھلى سوننەت بەرامبەر سەرچاوە شىعەكان پىنگىبووہ لەوہى
كە نەم دوعا پىرۆزە لەسەرچاوەكانى ئەھلى سوننەتدا بەرچاوبكەوتت.
"الجوشن الكبير" دوعاىەكى دوورودرئزە كە لە سەد بەش پىنكەتوہ.
ھەر بەشىكىان دە لە ناو و سىفەتەكانى پەرورەدگاربان لەخۇگرتوہ.
لە كۆتايى ھەر بەشىكدا (سبحانك يا لا اله الا انت الامان الامان
خلصنا، اجرنا، نجنا من النار) واتە: "ئەى پەرورەدگار، جگە لە تۆ
(پەرستراوتك) بوونى نپە، داواى پارىزگاريت لى دەكەين، لە ناگرى
دۆزەخ بمانپارئزە" دووبارە دەبیتەوہ.

لەسەرەتاي بىست و پىنج بەش لەم سەد بەشەدا بەدەستەواژەى
"واسالك باسمائك" دەستپىدەكات و لەشپوہى "يا الله، يارحمن، يارحيم"
ناوہ پىرۆزەكانى خواى گەورەى لەخۇگرتوہ. بەشپوہىەكى گشتى لەدواى
ھەر يەككە لەم دەستەواژانەى كە لە سەرەوہ ناماژەى پىدرا، لە شپوہى
سەن بەشدا كۆمەلئك دوعاى لەخۇگرتوہ و چەند موناچاتىكىشى تىدايە،
وہكو (ياخير الغافرين). بەم شپوہىە سەراپاي نەم دوعاىە لەخولگەى ناو
و سىفەتەكانى خواى گەورەدا دەسورپتتەوہ، ۲۵۰ ناو و ۷۵۰ سىفەتى

پېرۆز و موناجاتی پهروه‌دگاری له‌خوگرتووه. مهبه‌ست لهم هه‌موو موناجاتانه وه‌کو له کو‌تایی هه‌موو به‌شیکدا هاتووه. "الامان الامان خلصنا من النار" دو‌عای رزگارپوونه له به‌لای دونیا و سزای رپوژی دوایی و ناگری دۆزه‌خ.

به‌دیعوززه‌مان چۆن باسی جهوشه‌ن ده‌کات؟

به‌دیعوززه‌مان باسی نه‌وه ده‌کات که جهوشه‌ن دو‌عای پیغه‌مبه‌ره (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) و خویندوو‌یه‌تی.

هه‌روه‌ها به‌دیعوززه‌مان ناماژه به‌وه ده‌کات که جهوشه‌ن موناجاتی‌که له قورئانه‌وه هه‌لگۆزراوه و ناوه‌رپۆکه‌کەشی له‌گه‌ل قورئانی پېرۆزدا گونجاوه و یه‌کێکه له به‌لگه‌کانی پیغه‌مبه‌رتی هه‌زره‌تی موحه‌مه‌د (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَّمَ).

بیگومان نه‌گه‌ر جهوشه‌ن به‌رده‌وام بخوئرتته‌وه سوودی زۆری ماددی و م‌ع‌نه‌وی ده‌ییت، باشت‌ترین نمونه‌ش بۆ نه‌مه ژبانی مامۆستا خو‌یه‌تی.

وه‌لامی نه‌و ده‌نگۆیان‌ه‌ی که ده‌رباره‌ی جهوشه‌ن ده‌خوئنه‌ روو

بۆچی له‌نیوان موسولماناندا بیروبو‌چوونی جیاواز هه‌یه ده‌رباره‌ی جهوشه‌ن، له‌کاتی‌که‌دا هه‌ندیکیان جهوشه‌نیان کردووه‌ته تاجی سه‌ریان و هه‌ندیک‌کی تریان زۆر ساردن به‌رامبه‌ری، ته‌نانه‌ت بیج ناگاشن لێی؟

زۆر بیروبو‌چوون له‌باره‌ی جهوشه‌نه‌وه خراوه‌ته روو. له‌به‌رته‌وه‌ی

جەوشەن زياتر لە سەرچاوەکانی شیعەدا ھاتوو، ئەھلی سوننەت بە ساردی مامە ئەیان لە گەڵ "جەوشەن" دا کردوو. بەلام پەيوەندی ئىيمە بە جەوشەنەو کەمىك تايبەتمەندىتى ھەيە. زياد لە ھىنانى بيروبوچوونى كەسانى تر، لەم بارەيەو دەمانەوتت بىر و بۆ چوونى خۆمان بخەينە روو:

(١) جەوشەن دوعايە كە لىوانلىو ئە ئىخلاس. ھەريە كىك لە رىستەكانى يان وشەكانى بە نمونە و ھريگىر ت ئىخلاص و دلسۆزى لى دەچۆر پىت. لەبەر ئەو جەوشەن بىر تە پال ھەر كەسنىك، نايتت كارىگەرى لەسەر تايبەتمەندى ناورۆكە كەى ھەيىت. بىنگومان لىردا نامانەوتت بلين جياوازى لە نيوان وتەيە كدا نىيە كە بىر تە پال سەرورەمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە گەل وتەى كەسنىكى تردا. بچوكتىرەن وەسفى جەوشەن ئەو يە كە دوعايە. تەنانەت ئە گەر جەوشەن ھىچ تايبەتمەندىتى ترىشى نەيىت، تەنھا ئەم تايبەتمەندىتىيەى بەسە بۆ ئەو ي كە بىكاتە مونا جاتىكى پىرنخ و بەھا. بىنگومان جەوشەن چەندىن تايبەتمەندىتى ترىشى ھەيە كە لە خالەكانى تردا ناماژە بە ھەندىكىان دەكرىت. لەبەر ئەو رەخنەگرتن لە جەوشەن تەنھا لەبەر سەنەدەكەى پىناچىت كارىكى گونجاو يىت.

(٢) فەرمايشتەكانى سەرورەمان (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) لە سەرورەوتەى ھەموو مروفيكەوین. ئەوانەى كە شارەزايان لە فەرمايشت و شىوازى ھەلبىاردن و بەكارھىنانى دەستەواژە و ئەو وشانەدا ھەيە كە رسول اللہ (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) بەكارھىناون، شاراوە نايتت لىيان كە جەوشەن لە سەرەتاو ھەتا كۆتايى بە دەستەواژەى پىغەمبەرەنە رازنراو تەو.

له‌بەر ئەمە بە‌کارهێنانی ئەو دو‌عایانە که پێغه‌مبەر کردوونی، هەم گ‌رنگە و هەم نزیک‌ترینی دە‌کاتە‌وه له گ‌یرابوون. بە‌لام ئەم بابە‌ته ئیختیارییە و بابە‌تی هە‌لبژاردنە، چون‌که مرۆ‌ف ئەو دو‌عایانە‌ی که له دەر‌وه‌ی نوێ‌ژ دە‌یان‌خوێنیت بە‌هەر زمانێک بێت، کاریگ‌ری له‌سەر کرۆکی دو‌عاکە ناییت، له‌بەر ئە‌وه‌ی پ‌ر‌وه‌رد‌گار هە‌موو زمانە‌کان دە‌زانیت و بۆ گ‌یرابوونی هەر دو‌عایە‌ک زیاتر پ‌ه‌چاو‌ی ئەو ئیخلاس و د‌لسۆزییە دە‌کات که پ‌یویستە. ئایا جیا‌وازی زمان و پ‌ه‌نگی مرۆ‌فه‌کان بە‌لگ‌ه و نیشانه‌ نی‌یه له‌سەر دە‌سه‌لاتی پ‌ر‌وه‌رد‌گار؟

٣) وه‌ک له‌ سه‌روه ناماژه‌مان پ‌ن‌کرد جه‌وشه‌ن له سه‌رچاوه‌کانی نه‌هلی سونه‌دا نابینریت. ته‌نها له (موس‌ته‌د‌ره‌کی ئیمامی حاکم) دا چ‌ه‌ند به‌شێکی به‌دی ده‌کریت. جگ‌ه له‌وه‌ش تا ئیستا من له ه‌یچ سه‌رچاوه‌یه‌کی تردا نه‌مدیوه که به‌شێک یان ده‌سته‌واژه‌یه‌ک د‌ه‌بارە‌ی جه‌وشه‌ن "تۆ‌مار‌کرایت"، بە‌لام ئەم مامە‌له گ‌شتییە‌ی موس‌ولمانان له‌گ‌ه‌ل جه‌وشه‌ندا که ناماژه‌مان پ‌یدا، ته‌نها له ژ‌یر رۆ‌شنایی پ‌ه‌چاو‌کردنی سه‌نه‌ددا هات‌وه‌ته ناراو‌ه و به ه‌یچ ش‌یوه‌یه‌ک کاریگ‌ری پ‌ن‌چه‌وانه و نه‌رتنی له‌سەر نرخ و به‌های جه‌وشه‌ن نی‌یه.

زۆر ف‌ه‌رمووده ه‌ه‌ن که ئیمامی بوخاری و موس‌لیم پ‌یوايه‌تیان کرد‌وه و ه‌ه‌مان ئەو ف‌ه‌رموودانه به جیا‌وازییە‌کی زۆر که‌مه‌وه یان به ه‌ه‌مان ش‌یوه له "الکافی الک‌لینی" دا ده‌بینرین. بە‌لام زانایانی ئە‌ه‌لی سوننه‌ت ته‌نانه‌ت یه‌ک پ‌یوايه‌تیشیان له کوله‌ینییه‌وه وه‌رنه‌گ‌رت‌وه. ئە‌مه له کاتێکدا ئەو ف‌ه‌رموودانه‌ی که له بوخاری و موس‌لیمدا هات‌وون، ه‌ه‌م

له پرووی سه نه د و هم له پرووی ناوه پړوکه وه باوه پړيکراون.

به لام نه و فرمودانه ی که له "الكافی" دا تۆمار کراون زیاتر نیمامه کانی شیعه نه قلیان کردووه، له بهر هم هویه ش هدر له سهره تاوه لای نه هلی سوننه ت به گومانه وه ته ماشا کراون و مامه له بیان له گه لدا کراوه.

همان شت بو جهوشه نیش راسته. پیم وایه نه گهر جهوشه ن له لایه ن پیشه وایانی شیعه وه نه قل نه کرابایه لای هم موو نه هلی سوننه ت ره وایه تی پیده دراو ده کرایه تاجی سهر، به لام ته نها له بهر نه وه ی جهوشه ن له پرووی سه نه دوه تووشی نه و به دبه ختییه بووه ته وه، خه لکانیکی زور له و ژینگه پر نور و بهر که ت و فه یزه ی جهوشه ن بیه ش بوون. له م کاته دا توانای نه وه مان نیه ری له و به دبه ختییه بگرین. نه گهر ره واندنه وه ی نه و قه ناعه تی که چه ندین سه ده ره گ داده کوتیت مه حالیش نه بیت نه و ا زور کاریکی گرانه.

"القلوب الضارعة" کتیبیکی پارانه وه بو مروقی نه م سه رده مه

له دوا ی باسکردنی گرنگیی زیکر و جهوشه ن و ته سیبجات، نیستا ده مانه و نت باسی کتیبیک بکمین که بو خه لکی نه م سه رده مه ناماده کراوه و جوانترین نه موزیکرانه ی له خو گرتووه که له سه رده می پیغه مبه ره وه (صلوات الله علیه) تا نه مریمان کراون، نه ویش "القلوب الضارعة" یه.

نه م کتیبیه له لایه ن ماموستا موچه ممه د فه تحو للا گوله نه وه

ناماده كراوه كه له چەند سەرچاوه به كه وه هەلیبژاردوون، سەرە كیتیرنیشیان كتیبی سێ بەرگیی "مجموعه الاحزاب" كه له لایەن ئەحمەد ضیاء الدین گوموشخانە و به وه، كه شیخێكی تەریقەتی نەقشبەندی - خالیدییه، كۆكراوه تەوه.

"مجموعه الاحزاب" كتیبیكی زیكره و نزیكهی ۲۰۰۰ لاپەرپیه و، "گوموشخانەوی" له گەڵ خوێندكاره كانیدا به وردی و هەستیاری نامادهیان كردووه. لەم بەرهمه دا بۆ هەر دوعايهك ناوی نووسەر و ناوی دوعاكه و كات و چۆنیتی خوێندنی بۆ هەر به شێك نووسراوه.

بینگومان ئەوهی گرنگییه كی زیاتری به خشیوه به "مجموعه الاحزاب" ئەوهیه كه به دیعوززه مان بێ هیچ پچرانیك ئەم حیزبانە "مجموعه الاحزاب"ی خوێندۆتەوه و كردوونی به ویرد بۆ خۆی.

"القلوب الضارعة" به واتای "دلی به سو" دیت و وشە "التضرع"ی قورئانی پیرۆزمان وه بیریئیتەوه كه واتای "ناخ سوتاوی و به جەرگ سوتاویه وه داواکردن له خوای گهوره" ده گهیه نیت. ورده ورده دووركه وتنه وه مان له خوێندنه وهی (مجموعه الاحزاب) خۆی له خۆیدا نیشانهی بیوه فایه ئیمهیه. ناماده كردنی "القلوب الضارعة" بۆ ئەوهیه كه مجموعه الاحزاب لای ئەوهی نوێ خۆشه و یست بكریت و بتوانن سوود لەم بەرهمه ناوازهیه وەرگیرن. لەم بەرهمه به نرخه دا چەندین دوعاى دۆستانی خوای گهوره كۆكراوه تەوه. جگه له مانەش له كۆتاییه كه یدا سه لاواتیكی گشتگیری مامۆستا فه تحووللا گوله نی تێدایه.

یادی په‌روه‌ردگار بکه با یادت بکات!

نرخ و گزنگیی به‌رده‌وام یادکردنه‌وی په‌روه‌ردگار و به زیندوو راگرتنی یادی نه‌و له دلدا لای موسولمانان ناشکرایه. زیکری زیاتر به واتای زیاتر نزیک بوون له په‌روه‌ردگار دیت. نزیکترین مرؤف له خوی گه‌وره‌وه که سه‌روه‌رمانه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له زوری‌هی زوری کاته‌کاندا یادی په‌روه‌ردگاری کردوه. نه‌و له کاتی ده‌ست کردن به نان خواردن و دوی ته‌واوبوون، له کاتی پشوودان و خه‌وتندا و له کاتی هه‌ستاندا، وه له کاتی چوونه ته‌والیت و هاتنه دهره‌دها و، له کاتی چوون و هاتنه دهره‌وه له مال و مزگه‌وت و، له زور کاتی تردا هه‌رده‌م یادی په‌روه‌ردگاری کردوه و، هه‌رگیز له‌بیری نه‌کردوه، چونکه نه‌و وان‌هی به مرؤفایه‌تی وتووته‌وه له‌مه‌ر شیوازی په‌یوه‌ندی نیوان به‌نده و په‌روه‌ردگاری.

له ناخی دلمانه‌وه بروامان به‌وه هه‌یه که موسولمان له ژیانیدا جگه له کاتی نوژ، ده‌ییت کاتیکی هه‌ییت بو په‌روه‌ردگاری ته‌رخان کردییت و له‌و کاته‌دا یادی ناو وسیفته‌ته جیاجیاکانی خوی بالاده‌ست بکاته‌وه.

به‌لی، پیوسته ئیوه به‌و شیویه‌ی که شایانی په‌روه‌ردگار ییت یادی بکه‌نه‌وه، نه‌ویش له به‌رامبه‌ردا به شیویه‌ک که شایانی پیروزی نه‌و ییت شه‌ره‌فمه‌ندتان ده‌کات به‌وی یادی ئیوه ده‌کاته‌وه.

ئیوه، به‌ته‌سبیحات و، خوئندی کومه‌له‌ی دوعا و، جه‌وشه‌ن، یادی ده‌که‌نه‌وه نه‌ویش له به‌رامبه‌ردا لوتفتان له‌گه‌لدا ده‌نوئیت و ده‌تانکاته ناوتنه‌ی دره‌وشانه‌وی نایه‌تی: ﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾ (البقرة: ۱۵۲) واته: "یادم بکه‌نه‌وه با یادتان بکه‌مه‌وه".

ئىۋە لە كاتى خۇشگوزەرانى و بەرامبەر تابلۇ دلڤىنەكان يادى ئەو
لە زار و دلئان هېچ پىشتگوى ناخەن، ئەوئش لە كاتى رۇوبەرۇو بوننەو
لە گەل ئەو رۇوداوانەى كە خۇشگوزەرانىتان لى تىكەدەت، شەمالى
رەحمەتى خۇيتان بۇ دەئىرئت.

ئىۋە لە نىوان سەرقالى و كاروبارى دونياتاندا ئەو لە بىر ناكەن و پەلە
پروژى لە يادى ئەودا ناكەن، ئەوئش ھەم لە دونيا و ھەم لە دوارۇژدا
چاودىرتان دەكات و دەتاپارئىرئت. بەرەستەكانى بەردەمتان تەفروتوننا
دەكات. ئىۋە سورن بەو شىۋەيەى كە شايانى پەروردگارە يادى بكن،
ئەوئش وەك پاداشتىك بۇ ئەو ھەول و تەقەلايانەتان چىژى نىكىكى
لىتئانەو بە دلەكانتان دەچىژىت.

لە كاتىكدا ئىۋە بە رەچاوكردنى سنورى فەرمانەكانى ئەو درئزە
بە ژىانتان دەدەن، ئەوئش ھەم لە دونيا و ھەم لە دوارۇژدا بەختىار
و دلخۇشتان دەكات. ئىۋە بەو دوعا و يادكردنەوانەو دەچنە خزمەتى،
ئەوئش بەو نىعمەتانەى كە بەخەيالىشتاندا نايەت سەرفرازتان دەكات.

بەم شىۋەيەش ئىۋە ئەو شتەى كە خوا داواى لىكردوون، بە دەربىرئىكى
تر نامانجى بەدىھانتان دەھىننە دى و لە رىنگەى گەئشتن بە "مرؤفى
كامل"دا رىيەكى زۇر دەبىر، ئەوئش لە رۇژى داويدا و لە گەل
پتەمبەران و راستگۇيان و شەھىدان و پىاوپاكاندا حەشرتان دەكات و
جوانى خۇيتان نىشان دەدات و شەرەفمەندتان دەكات.

بەلى ھەتا ئەمرۇ ئەوانەى بوننەتە خاۋنى پەلى بەرز لاي پەروردگار،
بە يادكردنەوى پەروردگار و ژيان لە پىناوى ئەودا بەو پەلە گەئشتون.

۱۲. پېوسته نوټز له هه ربارودوڅيکدا بيټ بکريت

هيچ شتيک؛ نيش، بازگانې، نهرک، سهرقالي يان به هانه يهک ناتوانن
بينه ريټگر له بهر دهه نوټزي باوهر داردا. بۇ به جيټيناني نهم نهرکه
ناينه که مان هه موو جوړه ناسانکار يه که بۇ دهسته بهر کردووين، وهک
ته يه موموم کردن بۇ نه وانه ي که ناويان دهست ناکه وټت، يان نه وانه ي
که له مهترسيه که دهترسن، به پټوه بيکه ن يا خود به سواری و
ريټواران فوزه چوار رکاتييه کان به دوو رکات بکه ن، له کاتي ناچار ي
و پټوستيدا نوټزي نيوه رږ له گه ل عه سر و نوټزي ئيواره له گه ل
خه وتنان له کاتي نيوه رږ يان عه سر يان له کاتي ئيواره يان خه وتنان
پټکه وه بيکه ن.

نه وانه ي له کاتي جهنگدان، چو ن له تواناياندا بوو بهو شټويه،
نه وانه ي که له وه ترسيان هديه شتيک روو بدات به پياده ي بيکه ن
يا خود به سواری، يان نه و نه خو شانه ش که ناتوانن به پټوه بوهستن يا خود
نه وانه ي عوزريان هديه، ده توانن به دانيشتنه وه بيکه ن. نه وانه ي که

توانای ئەمانەشیان نییە بە پالکەوتنەوه دەتوانن نوێژەکانیان بکەن. واتە
 ییجگە لە باری تاییبەتی ئافەرەتان و شیتیبوون و لە هۆش خۆ چوون و
 بورانەوه و لەبیرچوونەوه هیچ شتیکی تر ناییتە عوزر بۆ نەکردنی نوێژ.
 ئەو موسلمانەیی کە ئیمان لە دلیدا جیگیژیووه و باوەڕپێکی
 راستەقینەیی بەدەست هێناوه، نوێژکردن ناییتە ئەرکیکی قورس و
 زەحمەت بۆی. بە پێچەوانەوه باوەڕدار کەمترخەمی لە نوێژەکانیدا
 ناکات، بەلکو بە ئیرادە و چێژەوه نوێژەکانی بە ئەنجام دەگەیهنیت.
 خوای گەوره لە قورئاندا نوێژی ساردوسر و تەرککردنی نوێژی وهك
 کردووی مونا فیهکان لەقەڵەمداوه.

حوکمی نوێژ نەکردن چیه؟

نوێژنەکردن گوناھێکی گەورەیه. ئەو کەسەیی کە نوێژ ناکات،
 هۆکارەکی دەگەرپێتەوه بۆ ئەوهی کە یان ئەو کەسە باوەڕی بە
 فەرزبوونی نوێژ نییە و گرنگی پێنادات، یاخود تەمبەلی تێدا دەکات
 و پشتگوێی دەخات، یان لە بیری دەچیت کە نوێژەکی بکات. ئەو
 کەسەیی کە باوەڕی بە فەرزبوونی نوێژ نییە و گرنگی پێنادات
 و ئەنجامی نادات، بە ئیماندار هەژمار ناکرێت، چونکە ئەم کەسە
 باوەڕی بە فەرمانێکی راستەوخۆی خوای گەوره نییە. ئەو کەسەش
 کە باوەڕی بە فەرزبوون و گرنگی نوێژ هەیە و بەهۆی تەمبەلی و
 پشتگوێخستن و سەرقالیبەوه نایکات و هیچ پاساوێکی شرعی نییە،
 ئەوا ئەو کەسە کەوتووێتە ناو گوناھێکی گەورەوه. ئەو فەرموودانەشی

که به شیکیان له خواروه به بیرده هینینهوه ماناکیان نهمهیه:

"هر که سیک واز له نوژی عسر بهینیت، کار و کردهوه کانی به زایه دهچیت."^۱

"له نهقهست واز له نوژ مهینتن، هرکه سیک به ویست و نارهزوی خوی واز له نوژ بهینیت نهوا له زیممته خوی گهوره و پیغه مبهره که ی بهری نهییت."^۲

پیغه مبهرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رۆژیکیان باسی نوژی بۆ هاوه لان دهکرد، و دهیغه رموو: "کی له سهر نوژه کانی بهردهوام بیت، نهوا نهم نوژه له تاریکایی رۆژی دوایدا دهیته پروناکی بوی و، بهلگه یهک دهییت بۆ راستگۆبوونی له گه ل خوادا و، له سزای خوی گه ورهش دهپارژیت. هر که سیش له سهر نوژه کانی بهردهوام نهییت، خاوهنی نور و بهلگه و پرزگاری ناییت. بهلکو نهو کهسه له رۆژی دوایدا له گه ل قاروون و فیرعهون و هامان و ئویهی کوری خهله فدا حهشر دهکریت."^۳

زانایانی نیسلام ناماژیهان بهوه داوه که گهر باوهردارنک تنها باوهری به فهرز بوونی نوژ نهبوو و له بهر نهمه وازی لی هینا، نهوا نهو مروقه بهرهو کوفر ههنگاو دهییت، فهرموویانه نهم فهرموودهیه و هاوشیوه کانی نامانجیان نهویه باوهرداران له نوژ تهرک کردن دووریخه نهوه.^۴

۱. البخاری، مواقیب الصلاة، ۱۵.

۲. المسند، ۴۲۱/۶.

۳. المسند، ۱۶۹/۲.

۴. جلال الدین السیوطی، شرح سنن النسائی، ۱/ (۲۳۱ - ۲۳۳).

بۆچی لەسەرمانە نوێژ بکەین؟

چونکە لە دواى شەهادەت هێنان، نوێژ گەورەترین پایەى ئىسلامە. وە هەر وەها لە دواى یەکتاپەرستى یەکیکە لە هەرە گرنگترین بنەغەکانى ئاین. نوێژ دوا وەسیەت و ناموژگارى پىغەمبەرمانە (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بۆ ئوممەتەتەکەى. لە پڕۆژى دوايشدا باوەرپدار لە پيش هەموو شتیکەووە لەسەر نوێژ لپیرسىنەوہى لە گەل دەکرت.

نوێژ، چاکترین کردەوہیە کە خواى گەورە فەرمانى پى کردبیت. ھۆکارنیکە بۆ نزیک کردنەوہى مرۆف لە خواى گەورە. مرۆفى باوەرپدار بە ئەنجامدانى نوێژەکەى شوکرانەبژیرى ئەو نىعمەت و بەخششانە دەکات کە خواى گەورە پى بەخشىوہ. نوێژ؛ باوەرپدار لە گوناھەکان دەپارتزێت و دەبیتە قەلغانیک بۆى. جگە لەمانەش دەبیتە ھۆکارى لىخۆشبوونى گوناھەکانى و پاراستنى سزای ناو گۆر.

لە ئەنجامدا ئەوہمان بۆ دەردەکەوێت کە نوێژ ھەم لە دنیا و ھەم لە پڕۆژى دوايشدا دەبیتە ھۆکارى سەرکەوتن و یارمەتیدان و بەرچاو پروونى و سەرفرازیمان. ھەر لەبەر ئەوہیە کە مرۆفى باوەرپدار لە ھەر بار و دۆخیکدا بوو، ناییت نوێژ تەرك بکات.

پەيوەندى نیتوان نوێژ و ئیمان و ئىسلام چۆنە؟

جیاکردنەوہى نوێژ و ئیمان لە یەکتەرى بە ھىچ شىوہەك ناکرت و گونجاو نییە. نوێژ و ئیمان ھەلقولایى یەك سەرچاوەن و وەك دوو براى دووانە وان. ئیمان لایەنە فکرییەکەى ئاین و ئایندارى بنیات

دەنئەت، بەلام ئەو پەدرستشەكان و بە تايبەتى نوژنە، كە دەبەتتە ھۆى بەھىزبونى نەم لايەنە فەكرىيە و دەيگۆرپەت و دەيكاتە مۆركىنكى قوللى سروشتى مەروۇف. بە واتايەكى تەرىش دەتوانىن بلىين كە نوژن، ئىمانىنكى كەردارىيە و ئىمانىش نوژنكى تىۋرىيە. ئەو كەسانەى كە وا لە ئاين تىگەشىستون كە ئاين قەبولكەردىنكى وىزدانىيە و پەدرستش و بەندايەتى لەم سەردەمە جىادەكەنەوہ. ھەرچەندە وا دەزانن ئىش و كارىان لە بازنىەى ئايندايە، بەلام بەبى ئەوہى بە خۆيان بزائن دەكەونە ناو بازنىەى ھاوبەش بېرىاردان بۇ خۆاي گەورە.

بەلى، نوژن كۆلەكى ئاينە. باوہردار بەھۆى ئەو نوژنەى كە رۆژانە بە لايەنى كەمەوہ پىنج جار ئەنجامى دەدات، پاكەدەبەتتە وە بۆى دەبەتتە رەوبارىنكى تەوبە كە رەوى لە جىھانىكى ھەمىشەبەيە و، دەبەتتە وىستگەبەكى خاوين بونەوہ. نوژن كە پەدرستشكى گەرنىگ و پەناگەبەكى تۆكە و ەسەلەبەكى ەھا پەر بايەخە بۇ نەزىكەبونەوہ لە پەروەدگار و ھەرەھا كورترىن رېنگايە بۇ گەبەتتە بە خۆاي گەورە، پىۋىستە تەنانەت لە مەترسىدارترىن و گەرمترىن ساتەكانى مەيدانى تىكۆشان و مەجھەدەدا ھەقى خۆى پىدەرت و ئەنجام بەدەرت.

پىغەمبەرمان (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) لە فەرمودەبەكى پىرۆزدا دەفەرموت: "گەورەترىن ھۆكار كە مەروۇف بگەبەتتە بە شىرك و كوفە، واز ھىتانە لە نوژن." لەم فەرمودەبەدا ئەوہمان بۇ دەردەكەوت كە چۆن پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) باسى لەو پەبەندىيە بەھىزەى نىۋان نوژن و ئىمان كەردوۋە. لە نىۋان ئىمان و نوژن پەبەندىيەكى راستەوانە

ههيه. كاتيك كه مرؤف له بهردهم پهرووردگاريدا بهندايه تى دهكات
ئيمانى بههيز دهيت، كه ئيمانيشى بههيز بوو نو كات به عشق و
تاسمه ندىيه كى زورترهوه نوژه كانى نه نجام دهدات.

له م رۆژگارهماندا كۆمه له كه سانيك هه ن كه نه م بابه ته گرنگه به
چاوئكى سووك سهير دهكهن و بانگه شهى نهوه دهكهن و دهلئىن "دلم
پاكه و باوهرم به خوا ههيه." له كاتيكدا به شپويه كى روون دياره كه
نه م تىگه يشتنهى نهوان كه پىيان وايه دلپاكى بهسه بو مرؤف ههچ
سوودئىكيان پى ناگهيه نيت. به ده برپىئىكى تر ده توانين بلين كه ئيمان
له چه ند رىگهيه كه وه دهوانرنت بههيز و پتهوتر بكرت، نهو رىنگاياهش
برىتين له:

چوون بو مزگهوت و رۆزوو گرتن و گرتنه بهرى نهو رىنگاياهنى
كه ده بنه مايه لى له ناو بردنى نهو پىسييهى كه له دلماندايه. پاشان
رؤيشتن بو نهو حهجهى كه به نهركىكى قورس و نارپه حهت ديت به پيش
چاو مان و، فه رمان كردن به چاكه و نههى كردن له خراپه. چه ندىك
ئيمه له پايه كانى ئىسلامه وه نزيك بين، نهوا نه وه ندهش نهو پايانه راست
و چه پ و پيش و دوا و سهروه و خواره وى ئيمانمان ده گرن و ده بنه
پالپشتىكى توند بو بههيز بوونى.

نويزگردن له بارودوخه سه خته كاندا

بهها و گه وره يى په رسته شه كان بهو نه زيهت و نارپه حه تيانه ده پيورتن
كه به مرؤفى ده ده ن، وه بىگومان نهو په رسته شانهى كه له كاته قورس و

نارپه حته كاندا ده كړين پاداشتيان زياتره. پټويسته نهو هس له ياد نه كين
كه له نه نجامداني هس كرده وپه كي خير و چاكدا، چنده نارپه حه تيمان
توش بيټ و نهو كرده وپه ش چه نيك به زه حمت نه نجام بدرت، نهوا
نهو نده پاداشتي له سسر وهرده گرين.

تيمه چه نيك خومان به كرده و قورسه كانه و خريك بكهين و
چند به سسر له مپه ره سه خته كاندا سهر بكهوين، نهوا پاداشته كه شمان
بهو نه نذازيه زور ده بيټ. بويه نه گهر به به قوولي پهرسته شكان
تېنگهين، نهوه رومان ليوانليو ده بيټ له ههسته جوانه كان و نيراده مان
سهرده كه وټ به سسر له مپه ره كانداو، ده ستونيزيكي ريكوپك بگرين و
پاشانيس نويزه كه مان نهوا بكهين. بيگومان كړني نويزيكي له م جوړه
پاداشته كشي به هه مان شيوه گه وره و زور ده بيټ.

پتغه مبهري نازيز (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پروده كاته هاو له بهر تزه كان و پييان
ده فمر وټ: "ايا ده تانه وټ نهو شتانه تان بچ بليم كه به هو يانه وه خوي گه وره
له گونا هه كانتان خو ش ده بيټ و ديهانسپرته وه و ده بيته هو ي بهر زيوونه وي
پله تان. پاشان نهو شتانه ي پي و تن بريتي بوون له: ده ستونيزيكي بچ كم
و كورتي له و دؤ خانه دا كه ده ستونيز گرتن قورسه و زه حه تيكي زور مان
پنده گه به نيټ و، بريني رپيه كي دووري نيوان مال هوه و مزگوت و، ههروه ها
چاوهر وان كړني نويزي داهاتوو پاش به نه نجام گه ياندي هس نويزيكي.

پتغه مبهري رابهر مان (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَأَتَسَلِّمُ) له دواي باس كړني نه م
كردوه انه. فمر وټ: "نه مه نهو خو په يوه ست كړد نه به خواهه كه هاوشاني
نؤ بهت گرتن و پاراستني سنووري ولا تي موسولمانانه، واته (الرباط)."

پینگه‌مبیری خوا (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) لهم فەرمووده پیرۆزه‌دا دەستنوژی به وشەى "إسبأغ" دەپرپویه، لەبەر ئەوەى ئەم وشەیه چەند مانایەك له خۆ ده‌گرت، كه ئەوانیش بریتین له بەجیهێنانى پێوستیه‌كانى دەستنوژ و، گرتنى به شێوهیه‌كى تەواو و پاكدەنەوى دەم و لووت به باشى و، شۆردنى دەست و قاچ بەبێ كەم و كورتى.

یه‌كێكى تر لەو وشانەى كه له فەرمووده‌كه‌دا ئاماژەى پێدراوه وشەى "على المكاره"، ئەم وشەیه‌ش مانای ئەوهیه كه بەبێ ئەوەى ساردى و گەرمى ئاوه‌كه لێكبه‌ینه‌وه دەستنوژە‌كانمان به شێوهیه‌كى تەواو و بێ كەم و كورتى بگرن.

كاتێك سەیری ژيانى پینگه‌مبەرى رابەرمان (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده‌كەین ئەوه‌مان بۆ ده‌رده‌كه‌وت كه پینگه‌مبەر له كاتى جهنگه‌كانیشدا وازى له نوژ نه‌هێناوه و تەنانەت نوژە‌كانى به كۆمەڵ كردووه. هاوه‌له بەرپژه‌كان له ناهه‌موارترین ساته‌كانى جهنگى به‌ردا نوژنیان به كۆمەڵ ده‌كرد. سوپای بێ باوه‌ران سێ ئەوه‌ندهى سوپای موسولمانان بوو. له بەره‌نگاربوونه‌وه‌یه‌كى تەواوى ژيان و مردندا بوون. بەلام پینگه‌مبەرى خوا (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) و هاوه‌له بەرپژه‌كان له جێى بێرکردنەوه له پاراستن و رزگارکردنى گیانى خۆیان، نوژکردنیان به كۆمەڵ و شان به شانى یه‌كتر و پێكه‌وه‌بوونیان له بەرده‌م خۆى په‌روه‌ردگارا ده‌لده‌بژارد.

كاتێك كه نیه‌یان نوژنیان ده‌كرد، ئەوانى تر ده‌جه‌نگان و كاتێكىش كه نوژكره‌كان ده‌جه‌نگان ئەوانى تر نوژنیان به كۆمەڵ ده‌كرد. ئەم

دیمه نه له قورئانی پیروژدا له نایه تی (۱۰۲) ی سورته تی (النساء) دا
ناماژهی پیدراوه.

نه فس و شهیتان بۆ دوورخستنوه ومان له نوژر چه ندین جور به هانه مان
بۆ ده دوزنه وه، له وانه ش: "ئیشه کانم زورن و دهر فه تیک نادوزمه وه بۆ نوژر
کردن. یان که له سهر کار ریم پیناده ن نوژر بکه م."

باشه نایا نوژر کردن گرنگترین کرده وه نیه؟ تو بلئی نه توانین
له کاتی پشودانی نیوه رۆدا یا خود له کاتی پیوستیدا وه یان له
کاته کانی حه وانه وه دا پینج تا ده خوله ک بۆ نوژره کانمان جیابکه ینه وه و
به جیان بهینین. شه مه له کاتیکدا نوژره کانمان ده بنه هوکاری ریکوپیته
به رپوه چوونی کاره کانمان.

هه ندیک له خه لکی هیچ کاتیک نوژره کانمان نه نجام ناده ن به بیانوی
شه وه ی که له شوینی کاره کانمان توانای نوژر کردنیان نیه. هه رچه نده
شه نوژرانه ی که ده که ونه کاتی کارکردنمان یه ک دوو دانه ن. به تایبه تی
له وه رزی هاویندا له بهر شه وه ی کاتی نیوان نوژره کان زوره کیشه یه کی
وامان بۆ دروست ناییت. به لام له وه رزی زستاندا له وانه یه کیشه مان
له نوژره کانی نیوه رۆ و عه سردا بۆ دروست بییت. سه ره رای شه مه ش
به رپکخستنیککی باشی شه کاتژمیرانه ی که بۆ حه وانه وه پیمان دراوه
ده کریت نوژره کانمان به جی بهینین.

هه ندیک جار شه کاته ی که پیمان دراوه بۆ چوونه سه ر ئاو که مه.
به شی شه ناکات که ده ستنوژر و نوژری تیدا به نه نجام بگه یه نین.
به لام سه ره رای شه مه ش شه که سه ی که دلئی پره له عه شقی نوژر، له

چوونى يەكەمدا ھەلدەستىت بە دەستنوئز گرتن و لە چوونى دواترىشدا نوئزەكەى بە ئەنجام دەگەيەنيت.

ئەگەر ھىشتا كىشى كات و شوئنتان ھەبوو ئەوا تەنھا ئەنجامدانى نوئزە فەرزەكان بەسە بۆتان. ئەگەر كەسك لە شوئنى كارەكەى ھىچ شوئنىكى نەدۆزىيەو ھە بۆ بەجىھىئەنى نوئزەكەى، ئەوا پىوستە ھىچ نەيىت بۆ بە ئەنجامدانى نوئزە فەرزەكانى شوئنىكى بەتال يان گەنجىنەى شوئنەكە يان ھەر جىگايەكى تر بدۆزىتەو. چەندىن رىنگاي جۇراو جۇر ھەيە بۆ ئەو كەسەى مەبەستىەتى نوئز ئەنجامبات. ئەو ھەندە بەسە كە ئىمە ھەلپە بكەين بۆ كەردنى نوئزەكانمان ئىتر خواى گەورە خۆى شوئن و كاتمان بۆ دەستەبەر دەكات.

نەكەن بلىن "چى دەيىت ئەگەر چەند نوئزىكمان بە قەزا بگىرىنەو؟ بەلكو كەردنى نوئزىك لە كاتى خۆيدا ھەموو دنيا دەھىنيت! ئىو ھەر كات و ساتىكدا بىر لەو دەكەنەو كە رىنگايەك بدۆزىنەو بۆ ئەنجامدانى نوئزەكانتان، ئەوا ئەو كاتانە دەچنە ھوكمى پەرسشەو بۆتان.

بەلى، نوئز پەرسشىكى ھەھايە كە لە ھەر كات و بارودۇختىكدا يىت، نايىت تەرك بكرىت.

ئاۋەكان تا گەرمى نەيىنن و نەين بە ھەلم، ناگەن بە روونى. تۆۋ ھەتا
 نەتەقىت و نەرزىت، ژيانى چىرۆ و گول نايەتە بەرھەم. رووبارەكان بەردەوام
 بەخوڧ دەپژىن و ھەمىشە دەكىشن بە تاشەبەردەكاندا، بەمەش دەپالئورىن و
 خاۋىن دەبنەۋە، دەگەن بە ناستى دلۆپەكانى چاۋى ھەور. بە بىچ بەفر
 و باران بەھار نايەت، نەگەر بشىت نرخی نازانىت. ئالئوون لەو نرخ و
 بىرسكەيەى كە بەدەستى دەھىنىت و، پۇلاش لەو بەھىزى و خۇراگىيەدا كە
 خاۋەنيەتى، قەرزارى ئەو مەنجدل و قازانانەن كە تىياندا تراۋنەتەۋە. خاكى
 رەق و تەق بە ئەندازەى ئەو ھەورەگرمائەى كە بەسەرىدا دەبارىن، دەبوژىتەۋە
 ۋ ھەلدەئاوسىت و دەگات بە ناستى دايكايەتى كىردن بۆ ھەزار و يەك گول و
 رىخانە. تارىكى لە باۋەشىدا رووناكى گۆش دەكات و لەكۆتايىشدا بە ژيانى
 خۇى دەشكىتەۋە. زىستان، ھەمىشە نامىرى جۆلايىكەى لەپىناۋ چىنىنى
 بەھاردا دەجوولىنىت. لەبەر ئەمەيە كە ھەموو زىستانىك بەھار و، ھەموو
 شەۋىك رۇژىكى لەدۋايە. مردنەكان لەپىناۋ ژيانەۋە و نازارەكانىش لەبەر
 خاترى ژيانىكى رەنگاۋرەنگىشەن. تاك، بەدرئۆيى ژيانى ھەزاران چار دەمىرت
 و دەژىتەۋە، بەمەش لە پەستانە تارىك و خەلەتپنەرەكانى (مىن) رىزگارى
 دەيىت و، دەگات بە نەمىرى رۇج.

نرخى ۴۵۰۰ دىنارە

 IRFAN
 PUBLICATIONS